MEMORIALUL REVOLUŢIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAŢIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ŞI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUŢIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin ştiinţific şi de informare

2 (14) / 2014

Timişoara

Colegiul de redacţie:

Redactor şef: Gino Rado (Revoluţie)

Secretar general de redacţie: Lucian-Vasile Szabo

Redactori: Adina Hornea Abruda (Viaţa ştiinţifică)

Liza Kratochwill (Istorie orală)

Simona Mocioalcă (Evenimente)

Cristina Tudor (Comunism)

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Coperta: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundaţia Academia Civică – Bucureşti, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timişoara, Stelian Mândruţ – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS – Bucureşti, Bogdan Murgescu – Universitatea din Bucureşti, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timişoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timişoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timişoara

ISSN: 1843-309X

CUPRINS

Cuvânt către cititor 9
Foreword 10

STUDII

Richard Andrew Hall**,** Gloanţe, minciuni şi casetă video. Uluitoarea contrarevoluţie română din Decembrie 1989 pe cale de dispariţie (Partea a II-a) 11
Lucian-Vasile Szabo, Anchetarea răniţilor în spitalele timişorene în Revoluţia din Decembrie 1989 22
Dumitru Tomoni, Elevi timişoreni în Decembrie 1989 (Partea a III-a) 39
Annette C. Cremer, Hilke Wagner, „Steagul cu gaură". Un obiect ca actant şi martor al Revoluţiei din 1989 53
Simona Mocioalcă, Comunismul în Slovacia 61

COLAJE DE CELULOID

Actori în Revoluţie (Liza Kratochwill) 73

TEROAREA COMUNISTĂ

Asociaţiile studenţeşti din Centrul Universitar Timişoara în anii 1950-1960 **(**Cristina Tudor) 84
Anul 1948 şi învăţământul românesc (Loredana Tănasie) 108

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

Ion Murariu, *Martor în Revoluţie,* Editura Marineasa, Timişoara, 2014, 61 p. (Simona Mocioalcă) 120

Lucian Boia, *Dosarele secrete ale agentului Anton. Petru Comarnescu în arhivele Securităţii*, selecţie, introducere şi comentariu de Lucian Boia, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014, 292 p. (Loredana Tănasie)..... 129

ARTĂ ŞI CULTURĂ

„Vine Ceauşescu!" Scene din viaţa comunistă (Adina Hornea Abruda)..... 135

Vernisajul expoziţiei CU(I)B de Pictură - Instalaţie şi Sculptură la Memorialul Revoluţiei (Simona Mocioalcă)..... 141

„'89 din Uşă". Chei pentru descuiat simboluri (Adina Hornea Abruda)..... 143

Coloana Eroilor Revoluţiei: „O unitate umană ascendentă către cer şi eternitate" (Adina Hornea Abruda)..... 160

INSTANTANEE – MEMORIAL

Memorialul Revoluţiei prin ochii copiilor de la Colegiul Naţional „Ana Aslan" 165

Cerc de prietenie şi arc peste timp: Timişoara-Karlsruhe-Timişoara 172

Cupa „Eroilor Neamului" la minifotbal – Ediţia a IV-a 176

Invitaţii onorante şi onorate: conferinţe, dezbateri şi vernisaj 188

Diplomaţi, politicieni şi personalităţi la Memorialul Revoluţiei. 190

Campania socio-educativă internaţională „Freedom Express". Un sfert de veac de la Căderea Comunismului în Europa 194

2014 – între speranţe şi certitudini..... 204

COLABORATORI 208

TABLE OF CONTENTS

Foreword 9
Foreword 10

STUDIES

Richard Andrew Hall**,** *Bullets, Lies and Videotape. The Amazing, Disappearing Romanian Counter-Revolution of 1989* (2nd Part) 11
Lucian-Vasile Szabo, *Investigation of the Wounded from the Hospitals of Timişoara during the Revolution of December* 1989..... 22
Dumitru Tomoni, *The Students of Timişoara in December 1989 (3rd Part)*.. 39
Annette C. Cremer, Hilke Wagner, *„The Flag with the Hole". An object standing as a truthful Witness and an active participant in the Revolution of 1989*. 53
Simona Mocioalcă, *Communism in Slovakia* 61

CELLULOID COLLAGES

Actors in the Revolution (Liza Kratochwill) 73

COMMUNIST TERROR

Students' Societies from the University City of Timişoara in the 50's and the 60's **(**Cristina Tudor)..... 84
1948 and the Romanian education system (Loredana Tănasie) 108

REVOLUTION LIBRARY

Ion Murariu, *Witness in Revolution,* Marineasa Publishing House, Timişoara, 2014, 61 p. (Simona Mocioalcă) 120

Lucian Boia, *The secret files of the agent Anton. Petru Comarnescu in the Securitate archives*, selection, introduction and comments by Lucian Boia, Humanitas Publishing House, Bucharest, 2014, 292 p. (Loredana Tănasie) 129

ART AND CULTURE

„Here Comes Ceauşescu!" Snapshots of the life in communism (Adina Hornea Abruda) 135
Opening of the exhibition CU(I)B of Painting -Installation and Sculpture at the Memorial of Revolution (Simona Mocioalcă 141
„'89, standing in the doorway". Keys to unlock the symbols (Adina Hornea Abruda). 143
Column of the Revolution Heroes: „Human Solidarity Ascending into the Sky and Eternity" (Adina Hornea Abruda 160

SNAPSHOTS – MEMORIAL

Memorial of Revolution through the eyes of the students from "Ana Aslan" National High School..... 165
A circle of friendship and a bridge over time: Timişoara-Karlsruhe-Timişoara ... 172
"National Heroes" Mini-Football Cup – 4th Edition 176
Honourable invitations honourably satisfied: conferences, debates and vernisage. 188
High-ranking dignitaries, politicians and officials at the Memorial of Revolution. 190
"Freedom Express" Campaign – an international socio-educational project. 25 years from the Fall of Communism in Europe 194
2014 – between hopes and certainties 204
COLLABORATORS 208

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort 9
Vorwort 10

STUDIEN

Richard Andrew Hall, Kugeln, Lügen und Videokassette. Die erstaunliche, vom Aussterben bedrohte rumänische Gegenrevolution vom Dezember 1989 (2. Teil) 11
Lucian-Vasile Szabo, Untersuchung der Verwundeten in den Temeswarern Krankhäusern während der Revolution vom Dezember 1989 22
Dumitru Tomoni, Temeswarer Schüler im Dezember 1989 (3. Teil) 39
Annette C. Cremer, Hilke Wagner, Die „Flagge mit Loch". Ein Objekt als Aktant und Zeitzeuge der Revolution von 1989..... 53
Simona Mocioalcă, Der Kommunismus in der Slowakei 61

ZELLULOIDCOLLAGEN

Schauspieler während der Revolution (Liza Kratochwill) 73

DIE KOMMUNISTISCHE TERROR

Die Studentenverbände im Temeswarer Universitätszentrum in den Jahren 1950-1960 (Cristina Tudor)..... 84
Das Jahr 1948 und der rumänische Unterricht (Loredana Tănasie) 108

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION

Ion Murariu, *Zeitzeuge der Revolution*, Marineasa Verlag, Temeswar, 2014, 61 S. (Simona Mocioalcă) 120

Lucian Boia, *Die Geheimakten des Agenten Anton. Petru Comarnescu in den Archiven der Securitate*, Auswahl, Einführung und Kommentar von Lucian Boia, Humanitas Verlag, Bukarest, 2014, 292 S. (Loredana Tănasie)... 129

KUNST UND KULTUR

„Ceauşescu kommt!" Szenen aus dem kommunistischen Leben 135
Die Vernissage der Malerei-, Installation- und Bildhauerausstellung CU(I)B bei der Temeswarer Revolutionsgedenkstätte 141
„'89 auf der Tür. Ein Projekt für Kunst und Erinnerung". Schlüssel zum Aufschließen der Symbole (Adina Hornea Abruda)..... 143
Die Säule der Heldenrevolution: „Eine aufsteigende Menscheneinheit zum Himmel und zur Ewigkeit" (Adina Hornea Abruda)..... 160

MOMENTAUFNAHMEN BEI DER GEDENKSTÄTTE DER REVOLUTION

Die Revolutionsgedenkstätte durch die Augen der Kinder des Nationalkollegs „Ana Aslan" 165
Freundeskreis und Brücke über die Zeit: Temeswar-Karlsruhe-Temeswar 172
Mini-Fußballcup der „Volkshelden" – 4. Auflage 176
Wissenschaftliches Leben 188
Diplomaten, Politiker und Persönlichkeiten bei der Revolutionsgedenkstätte... 190
Internationale sozial-erzieherische Kampagne „Freedom Express". Ein Vierteljahrhundert nach dem Fall des Kommunismus in Europa 194
2014 – zwischen Hoffnungen und Gewißheiten 204

MITARBEITER 208

Cuvânt către cititor

Numărul 14 al revistei noastre este unul special, pentru că, iată, se împlinesc 25 de ani de la căderea dictaturii comuniste. Este un an important, bogat în evenimente şi proiecte, un an care, pentru noi, înseamnă mult, chiar dacă autorităţile consideră altfel. (Nu pot să trec peste faptul că în acest an am primit un buget redus cu 20% faţă de anul anterior!)

În ciuda acestei vitregii financiare, venim în faţa cititorilor noştri cu un număr consistent atât în conţinut, cât şi ca volum. Dacă, iniţial, am stabilit ca revista să nu depăşească 150-160 de pagini, acest număr ajunge la 208 pagini. Pentru a păstra totuşi revista la acest maxim de pagini, am fost nevoiţi să renunţăm, în acest număr, la câteva secţiuni. Aşadar ne vom adapta necesităţilor şi, pentru ca revista să fie cât mai densă, vom alterna secţiunile prezente pentru a-i mulţumi pe cititorii noştri. În acest scop, cu acest număr 14 inaugurăm o nouă secţiune, intitulată ARTĂ ŞI CULTURĂ, unde vom prezenta evenimentele pe care le vom realiza ori la care vom participa.

Nu lipseşte, desigur, din revistă secţiunea STUDII (mai bogată de la un număr la altul), căreia i se alătură alte două, la fel de consacrate: TEROAREA COMUNISTĂ şi INSTANTANEE – MEMORIAL.

Nu pot să închei fără să vă readuc aminte că puteţi citi revista noastră şi online, pe adresa www.memorialulrevoluţiei.ro, la secţiunea revista online.

Gino **RADO**

Foreword

The 14th issue of our bulletin is very special particularly because we are at the point of celebrating 25 years from the fall of the communist dictatorship. Besides its notable significance and its abundance of events and projects, 2014 has been a year which meant a lot for us although the authorities proved to be of a different opinion. (I just cannot overlook the fact that the funds budgeted this year have been reduced by 20% compared to the previous year!)

In spite of these financial difficulties, we come before our readers with a rich issue in terms of contents and volume. Although we have initially decided that the number of pages assigned to this bulletin should not exceed 150 or 160 pages, we have eventually come up with a 210-page issue. However, in order to go on with this maximum number of pages in this issue, we had to cut off some sections. Therefore, keeping these requirements in mind and wishing to have a complex and generous contents, we will alternate the sections presented below to satisfy our readers. To this effect, the 14th issue of our bulletin comes with a new section, ART AND CULTURE, which comprises an ample description of the events we will either organize or attend. Obviously, our bulletin is complemented not only by its usual section STUDIES (which became richer and richer from one issue to another), but also by two other sections, having as much value as the former: COMMUNIST TERROR and SNAPSHOTS – MEMORIAL.

In the end, I would like to remind you that you can read our bulletin online, at the following webpage: www.memorialulrevoluţiei.ro, *online bulletin section*.

Gino **RADO**

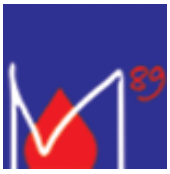

STUDII

Gloanţe, minciuni şi casete video: Uluitoarea contrarevoluţie română pierdută în decembrie 1989[1] (I)

Imaginile video l-au ucis pe dictator… şi detonează minciunile subordonaţilor săi:

Patru clip-uri video în lupta împotriva amneziei şi negării

Timp de patru ani, fostele cadre ale Securităţii şi Miliţiei, dar şi nomenclaturiştii fostului partid comunist – cu alte cuvinte, toţi acoliţii

---

[1] Pentru a consulta lucrările publicate pe această temă, vă recomand să vizitaţi site-ul web: http://romanianrevolutionofdecember1989.com: *Revoluţia română pentru gloanţele dum-dum (ca mine şi probabil ca tine* [*The Romanian Revolution for Dum-Dums (like me and perhaps even you)*], 2008, http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2008/12/16/the-romanian-revolution-for-dum-dums-like me%E2%80%A6and-perhaps-even-you-by-richard-andrew-hall-phd/;
Stil orwellian… clar orwellian: Campania procurorului Voinea de cenzurare a Revoluţiei Române din decembrie 1989, 2006 [*Orwellian…Positively Orwellian: Prosecutor Voinea's Campaign to Sanitize the Romanian Revolution of December 1989*], http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2013/05/21/ orwellian-positively-orwellian-prosecutor-voineas-uncritical-reception-by-romanianists/;
Revoluţia Română din 1989 ca joc geopolitic de cafenea: documentarul „ŞAH-MAT" al lui Brandstatter şi Ultimul val dintr-o mare de revisionism, 2005 [*The 1989 Romanian Revolution as geopolitical parlor game: Brandstatter's "CHECKMATE" documentary and the latest wave in asea of revisionism*], http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/07/25/the-1989-romanian-revolution-as-geopolitical-parlor-game-brandstatter%E2%80%99s-%E2%80%9Ccheckmate%E2%80%9D-documentary-and-the-latest-wave-in-a-sea-of-revisionism/;
Dublu limbaj: Istorisirile mult prea familiare ale dublurii lui Nicolae Ceauşescu [*Doublespeak: The All-too-Familiar Tales of Nicolae Ceausescu's Double*], numărul 3 din ziarul *Habsburg Occasional Papers*, martie 2004, http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/09/29/romania-december-1989-doublespeak-the-all-too-familiar-tales-of-nicolae-ceausescus-double-by-richard-andrew-hall/;
Rădăcinile securistice ale basmului românesc modern: Presa, fosta Securitate şi istoriografia lunii decembrie 1989 [„*The Securitate Roots of a Modern Romanian Fairy Tale: The Press, the Former Securitate, and the Historiography of December 1989*"], RFE, *Perspectiva Est-Europeană*, 2002, http://romanianrevolutionofdecember1989.com/2009/07/17/the-securitate-roots-of-a-modern-romanian-fairy-tale-the-press-the-former-securitate-and-the-historiography-of-december-1989/;
Richard Andrew Hall, Teoriile acţiunii colective şi Revoluţiei: Dovezi izvorâte din tranziţia României din decembrie 1989*["Theories of Collective Action and Revolution: Evidence from the Romanian Transition of December 1989"*], *Studii Europa-Asia*, nr. 6 (septembrie 2000), http://romanianrevolutionofdecember1989.com/theories-of-collective-action-and-revolution-2000/;
Richard Andrew Hall, *Recurgerea la absurd: Teoria „Războiului pus în scenă" şi Revoluţia Română din decembrie 1989* [„*The Uses of Absurdity: The 'Staged-War' Theory and the Romanian Revolution of December 1989*"], *Politici şi Societăţi Est-Europene,* vol. 13, nr. 3 (toamna anului 1999) (University of California Berkeley Press),http://romanianrevolutionofdecember1989.com/the-uses-of-absurdity-romania-1989-1999/.

fostului regim ceauşist şi, respectiv, legatarii moştenirii comuniste – s-au bazat pe absenţa probelor materiale care le-ar fi putut contrazice afirmaţiile şi deci pe faptul că aceste probe nu numai că nu existau, dar nici nu au existat vreodată. Ca urmare a acestor extravaganţe şi turnuri neaşteptate ale politicilor post-ceauşiste – combinând retorica partizană politică extrem de rigidă cu permeabilitatea remarcabilă a argumentelor şi informaţiilor oferite de „duşmanul duşmanului meu" – se întâmplă, în mod ironic, ca mulţi din tabăra liberală, anti-comunistă, a spectrului politic să cadă, efectiv, pradă acestei ipoteze.[2]

Înainte de apariţia site-urilor cu conţinut video create de utilizatori, în cea de a doua jumătate a anului 2000, mare parte din ceea ce se văzuse până atunci despre Revoluţie provenea din studiourile şi de la cameramanii Televiziunii Române sau de la alte reţele TV străine. Site-urile web cu conţinut video, ca de exemplu Youtube, Daily Motion şi altele, au răpus controlul centralizat al altor imagini, care, în marea majoritate, au fost înregistrate de simple persoane, contestând, în cele din urmă, acel tip de control al informaţiei exercitat de organele de stat care, în acest caz, erau reprezentate de procuratura militară.

Video Nr. 1: Bucureşti, Arhivele Securităţii din clădirea Comitetului Central, gloanţe „dum-dum" şi „Vidia"

În primul clip video (postat de Alexandru2006 pe site-ul web

[2] A se consulta, în special, articolele publicate de Hall în 1999 şi respectiv 2002, pentru o discuţie aprofundată.

http://www.dailymotion.com/video/x7rojm_revolutia-romana-22-dec-1989-cd5_shortfilms), succesiunea de imagini cuprinsă aproximativ între minutele 1:20 şi 2:50 prezintă civili aflaţi în interiorul clădirii C.C. din Bucureşti (clădire care a fost, de fapt, punctul nevralgic al evenimentelor din decembrie, locul de unde Nicolae Ceauşescu a ţinut ultimul său discurs celebru în data de 21 decembrie 1989 şi, de asemenea, locul de unde liderii Frontului s-au adresat mulţimii începând cu 22 decembrie), care arată camerelor muniţia găsită în incinta Arhivelor Comitetului Central al P.C.R. Gloanţele „dum-dum" aparţinând „trăgătorilor /comandourilor de elită" – acesta menţionează că provin din R.F.G. – sunt identificate în faţa camerei, ca fiind nişte gloanţe mai mici, speciale – care par, pe baza altor imagini video, fotografii şi relatări, a fi gloanţe „vidia". [În continuarea celor două capturi de ecran de mai jos este redat un articol scris în data de 31 decembrie 1989, *Cu ce trag teroriştii*?, în care jurnalistul afirma că ţine în palma sa un glonţ „dum-dum" de fabricaţie R.F.G. (firma RWS), dar şi „gloanţe mici, de calibru 5,62 mm, devenite, în mod regretabil, atât de faimoase în aceste momente" (gloanţe „vidia").] Muniţia „dum-dum" a lunetiştilor de elită din Securitate (mai sus); gloanţe „vidia" (mai jos)

1 şi 2 ianuarie sînt zile ale Revoluţiei

Un nou (şi aşteptat) ministru

Cu ce trag teroriştii

Apel

Aceşti tineri apără staţia de metrou Aviatorilor

LIBRARY OF CONGRESS NEWSPAPER RM

Video nr. 2: Bucureşti, Piaţa Aviatorilor, lângă sediul TVR (Televiziunea Română), gloanţe „vidia" În cel de al doilea clip video (postat de Alexandru2006 pe site-ul http://www.dailymotion.com/video/x7rob0_revolutia-romana-22-dec1989-cd4_shortfilms), un civil arată cum gloanţele trase de „duşmani" – adică de „terorişti" – diferă de muniţia standard (calibru 7,62 mm), pe care atât acesta, cât şi ceilalţi civili o folosesc. Potrivit altor clipuri video, fotografii şi

relatări, aceste cartuşe par a fi gloanţe „vidia” (sunt multe mărturii ale celor care au luptat în zona de lângă sediul TVR cu privire la aceste gloanţe). [Mai jos este redată o captură de ecran: o fotografie postată pe internet de Alexandru Stepanian, care susţine că este o imagine a unuia din gloanţele „vidia”.]

Imaginea glonţului „vidia” de 5,6 mm, tras la poarta din Pangrati a sediului TVR, în 22-23 decembrie 1989, de tineri vlăjgani, în blugi, prinşi, dar eliberaţi de tov. general Tudor, activat de tov. Ion Iliescu.

Material primit de la domnul Alexandru Stepanian.
www.portalulrevolutiei.ro, glont vidia, zona TVR, Alexandru Stepanian

Video Nr. 3: Bucureşti, gloanţe explozive cu cap deformabil („dum-Dum”) găsite în sediul Direcţiei 5 Securitate.

Cel de al treilea clip video a fost postat de un blogger cunoscut sub pseudonimul „Claude 2.0” (Claude 2.0 După 19 ani – Gloanţe dum-dum? postare din 14 aprilie 2009). Imaginile arată civili care scotoceau prin materialele, inclusiv prin gloanţele găsite în incinta clădirii Direcţiei 5 Securitate (Direcţie însărcinată cu asigurarea pazei şi protecţiei personale a lui Ceauşescu). Un articol publicat în martie 1990, care este ataşat mai jos, aduce în prim-plan un expert în arme care, în prima parte a articolului, relatează că a fost chemat să se

prezinte în acele zile în zona din jurul clădirii C.C. (unde se afla, de fapt, sediul Direcţiei V Securitate), unde a confirmat că s-au găsit gloanţe explozive cu cap deformabil (cunoscute, informal, sub denumirea de gloanţe „dum-dum"); în cea de a doua parte a articolului, expertul detaliază caracteristicile acestor gloanţe. Discuţia înregistrată pe casetă video cu

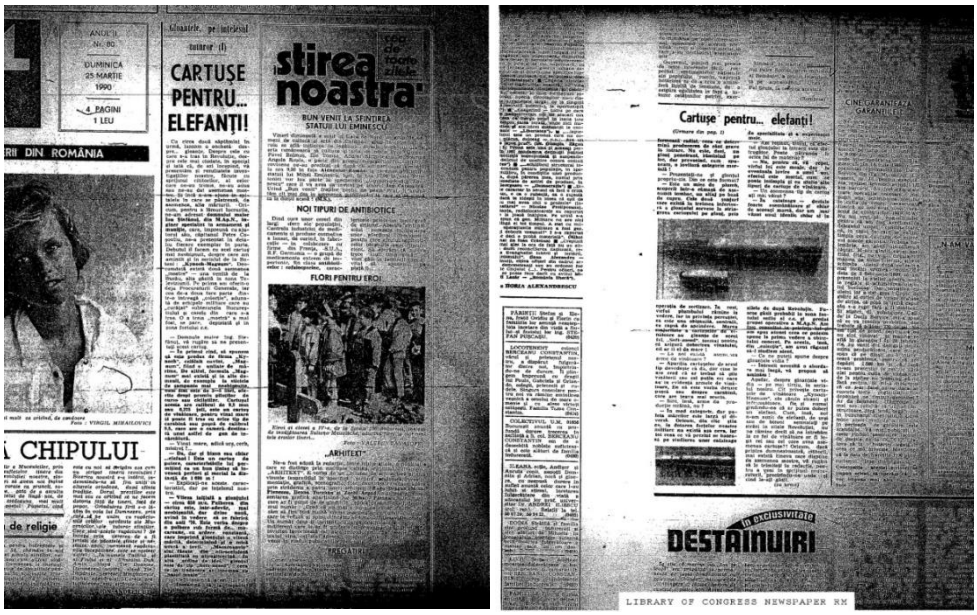

privire la cutia în care s-au descoperit gloanţele, dar şi comentariile expertului sugerează că aceste gloanţe erau, de fapt, cartuşe Kynoch-Magnum cu cap deformabil „*soft-nosed*" – descrise în articol ca gloanţe pentru [vânătoarea de] elefanţi".

Video Nr. 4: Braşov, morgă, gloanţe atipice („vidia")

Clipul video nr. 4 provine din partea a 7-a a documentarului „Braşovul revoluţionar" (Braşovul revoluţionar PARTEA 7 http://www.youtube.com/watch?v=P9z4wLuma0Q), realizat de Maria Petraşcu în 2005. Filmul prezintă atât gloanţele mici, atipice [„vidia"], cu care au fost ucişi civilii şi militarii în termen, cât şi relatarea unui medic neidentificat,

care, intervievat în data de 23 ianuarie 1990, afirma că patru din şase militari pe care acesta i-a examinat fuseseră împuşcaţi cu precizie maximă în frunte cu astfel de gloanţe (imaginile prezintă, de asemenea, rănile atroce ale acestor militari). În alte relatări, Maria Petraşcu a descris ceea ce ea şi soţul său au găsit la morga Spitalului Judeţean în 29 şi 30 decembrie 1989:

„Umpluseră până şi holurile cu morţi, erau peste 100. Nu mai aveau locuri unde să-i pună, mergeam prin bălţi de sânge, vedeam cadavre de copii, tineri şi adulţi, împuşcaţi în frunte, în inimă, în picioare şi în abdomen, cu creierii şi intestinele explodate, scene de coşmar, ce nu pot fi uitate niciodată… Atunci ne-am decis că nu vom avea linişte până când nu vom descoperi cine a tras, pentru că începuserăm să înţelegem că mulţi dintre acei morţi fuseseră împuşcaţi cu arme cu lunetă, de către profesionişti."[3]

Cei care ne-au spus adevărul[4]

Spre deosebire de Vladimir Beliş, Pavel Coruţ şi Dan Voinea, care nu au încetat să nege cu înverşunare şi în mod repetat existenţa şi utilizarea muniţiei atipice, a gloanţelor „dum-dum" şi „vidia" în decembrie 1989, sunt cei care ne-au relatat despre existenţa şi folosirea acestor cartuşe în decembrie 1989.[5] În fond, din cauza lipsei unui termen mai explicit, vorbim

[3] Mărturie reprodusă pe site-ul web: http://www.portalulrevolutiei.ro/forum/index.php?topic=1.msg214.

[4] Această secţiune preia, în mare parte, articolele semnate de Hall în 2008 şi în 2006.

[5] În plus faţă de aceste filmuleţe video am mai strâns încă 45 de menţiuni/declaraţii privind folosirea gloanţelor „dum-dum" şi/sau „vidia" în decembrie 1989. Acestea includ mărturii ale doctorilor care au tratat răniţii, dar şi relatări ale ofiţerilor militari – nu doar ale soldaţilor în termen – familiarizaţi cu analizele balistice. Separat, am strâns, de asemenea, 36 de menţiuni/declaraţii date de persoane care fie au fost rănite prin împuşcare, fie au avut prieteni sau rude împuşcate letal cu aceste gloanţe atipice în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Mai mult decât atât, declaraţiile fac referire la persoane rănite sau ucise atât înainte, cât şi după 22 decembrie 1989, şi provin din diverse oraşe şi locaţii, sugerând nu o simplă coincidenţă, ci un plan bine pus la punct şi executat de forţele represive ale

despre informatorii Securităţii, informatori care au recunoscut rolul acestui organ represiv în punerea la dispoziţie a „teroriştilor" responsabili nu doar de haosul creat, dar şi de masacrul şi pierderea atâtor vieţi omeneşti în acele zile.

Timp de mulţi ani la rând am fost, în mod indiscutabil, singurul investigator din interiorul şi din afara ţării care cunoştea şi care a promovat atât declaraţiile 1) fostului ofiţer de Securitate din cadrul Direcţiei I Timişoara, Roland Vasilevici, care şi-a publicat relatările despre decembrie 1989 sub numele de Puspoki F. în revista săptămânală cultural-politică „Orizont", în martie 1990, dar şi sub pseudonimul „Romeo Vasiliu", cât şi 2) pe cele ale unui tânăr anonim, care şi-a efectuat stagiul militar în trupele USLA şi care i-a povestit versiunea sa corespondentului AM Press Dolj (versiune publicată, cu prilejul celei de a cincea aniversări a evenimentelor, în ziarul „România liberă" din 28 decembrie 1994... în mod ironic (?) lângă un articol care descria cum un înalt oficial al fostei Securităţi încercase să întrerupă transmisia unei emisiuni a unui post de televiziune privat, în care Roland Vasilevici era intervievat în Timişoara despre implicarea trupelor libiene în decembrie 1989).

În articolele publicate în martie 1990, dar şi într-o carte de 140 de pagini tipărită în perioada imediat următoare (atât articolele, cât şi cartea au fost editate sub titlul „Piramida umbrelor"), Vasilevici afirma că „teroriştii" evenimentelor din decembrie 1989 nu erau alţii decât trupele de comando arabe şi USLA. Ceea ce este de remarcat în lumina discuţiei menţionate mai sus cu privire la „gloanţele explozive [dum-dum]" este faptul că acesta afirma că trupele USLA şi studenţii străini care le suplimentau „au folosit ***cartuşe speciale*** care, în momentul lovirii ţintelor, ***provocau noi explozii***" [s-a subliniat acest ultim aspect]; cu alte cuvinte, s-au folosit gloanţe explozive sau dum-dum.[6]

Tânărul anonim care şi-a făcut stagiul militar în trupele USLA a făcut declaraţii similare într-o altă relatare:

„Am fost la Timişoara şi la Bucureşti în decembrie '89. Odată cu noi [militarii în termen în trupele USLA], au fost dislocaţi şi profesioniştii reangajaţi, care purtau costume negre de camuflaj. Dispozitivele antiteroriste de militari în termen şi profesionişti au primit muniţie de război. La Timişoara s-a tras în manifestanţi de la distanţă mică. ***Am văzut cum săreau creierii celor ciuruiţi de gloanţe.*** Cred că mascaţii, folosind armamentul lor special, au tras cu ***gloanţe explozive***. În ianuarie 1990, toţi militarii în termen din trupele

---

regimului lui Ceauşescu, respectiv de trupele de Securitate şi trupele de mercenari trimise de aliaţii străini. Pentru mai multe detalii, consultaţi articolul semnat de Hall în 2008.

[6] F. Puspoki, *Piramida umbrelor (III)*, „Orizont" (Timişoara), nr. 11 (16 martie 1990) p. 4 şi Roland Vasilievici, *Piramida umbrelor*, Editura de Vest, Timişoara, 1991, p. 61.

USLA au fost internaţi pentru dezintoxicare. Fuseserăm drogaţi. Am fost lăsaţi la vatră cu cinci luni înainte de termen, pentru a ni se pierde urma. Nu-mi publicaţi numele! Mă tem pentru mine şi pentru părinţii mei. La antrenamente şi aplicaţii eram împărţiţi în «amici» şi «inamici». Mascaţii erau «inamicii» pe care trebuia să-i descoperim şi să-i neutralizăm. Cred că mascaţii au fost «teroriştii».”[7] [s-a subliniat această ultimă frază].

Aşa cum am mai arătat, în pofida expunerii sumare prezentată prin cele două dezvăluiri de mass-media românească şi de românologi, unui grup i s-a acordat o atenţie deosebită: fosta Securitate. Iar acest lucru nu este doar o simplă coincidenţă.[8]

Cei menţionaţi alternativ ca „profesionişti” sau „trupe de comando” par a fi fost membri ai aşa-zisei unităţi USLAC – Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă şi Comando. În 1991, Dan Badea sintetiza descrierea acestei unităţi USLAC, făcută de fostul căpitan USLA, Marian Romanescu, după cum urmează:

Comandourile USLA:

„Cei care au avut şi au cunoştinţă despre existenţa şi activitatea forţelor de şoc subordonate direct lui Ceauşescu au tăcut si tac în continuare de frică sau din calcul. S-au spus multe despre indivizii îmbrăcaţi în **combinezoane negre**, tatuaţi pe mâna stângă şi pe piept, fanaticii mercenari care acţionau noaptea, ucigând cu precizie şi retrăgându-se, când erau încolţiţi, în canalele subterane ale Bucureştiului. S-au spus multe, iar apoi au tăcut, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat.

Suprapuse Direcţiei a V-a şi USLA, comandourile USLA erau constituite din indivizi care «lucrau» acoperiţi în diferite posturi. Mulţi erau studenţi străini, doctoranzi si băştinaşi devotaţi trup şi suflet dictatorului. Mulţi erau arabi şi cunoşteau cu precizie cotloanele Bucureştiului, Braşovului şi ale altor oraşe din România. Pentru antrenamente, aveau la dispoziţie câteva centre de instruire subterane: unul era în zona Braşovului, iar altul – se pare – chiar sub sediul fostului C.C. al P.C.R., un poligon peste care au dat, din întâmplare, câţiva revoluţionari în timpul evenimentelor din decembrie.”[9]

---

[7] *Dezvăluiri despre implicarea USLA în evenimentele din decembrie ’89*, „România liberă”, 28 decembrie 1994, p. 3.

[8] Pentru discuţii pe tema răspunsului dat de fosta Securitate celor care au încălcat codul tăcerii, consultaţi articolul semnat de Hall, *Orwellian… foarte Orwellian*, http://homepage.mac.com/khallbobo/RichardHall/pubs/Voineaswar091706.html.

[9] Căpitan Marian Romanescu cu Dan Badea, *USLA, Bula Moise, teroriştii şi «fraţii musulmani*, „Expres”, 2-8 iulie 1991, pp. 8-9.

Ştim, de asemenea, de la Romanescu şi de la o a doua sursă că Gheorghe Ardeleanu (Bula Moise), comandantul trupelor USLA, li s-a adresat acestora astfel: „În data de 25 decembrie 1989, în jurul orelor 20, după executarea dictatorilor, colonelul Ardeleanu a adunat cadrele unităţii într-o sală improvizată şi le-a spus: «Dictatura a căzut! Cadrele unităţii se află în slujba poporului. Partidul Comunist Român [P.C.R.] nu se desfiinţează! Trebuie să ne regrupăm în rândurile forţelor democratice din P.C.R. – continuatorul idealurilor nobile ale poporului ai cărui fii suntem!… Au fost găsite cadavre, indivizi având asupra lor legitimaţii de acoperire USLAC (Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă şi Comando) şi legitimaţii cu antetul 0620 – USLA, legitimaţii pe care ei nu aveau dreptul să le aibe asupra lor când au fost găsiţi...” A ordonat apoi să fie predate în termen de 24 de ore toate legitimaţiile de serviciu [aparţinând cadrelor unităţii], urmând ca apoi să le fie eliberate tuturor altele cu antetul Ministerului Apărării Naţionale.”[10] [11]

---

[10] Căpitan Marian Romanescu cu Dan Badea, *USLA, Bula Moise, teroriştii şi «fraţii musulmani*, „Expres”, 2-8 iulie 1991, pp. 8-9.

[11] Ce dovezi deţinem conform cărora „USLAC” [referinţă atribuită lui Ardeleanu, abordată de Romanescu şi despre care a făcut aluzii Vasilevici („trupe de comando,” referindu-se la implicarea trupelor arabe în cartea sa) şi soldatul în termen anonim („profesioniştii în costume negre de camuflaj”] a existat cu adevărat? În opinia mea, cea mai convingătoare probă reiese din comentariile doctorului Sergiu Tănăsescu, medicul echipei de fotbal Rapid Bucureşti, care a fost direct implicat în luptele date în faţa clădirii Comitetului Central. A se nota faptul că, până la data comentariilor sale publicate în martie 1990, acronimul „USLAC” şi derivatele sale nu apăruseră încă în mass-media românească, iar după aceea au fost prea puţin abordate de presă. Iată ce a declarat acesta:

Ion K. Ion (reporter, ziarul săptămânal „Cuvântul”): S-a vehiculat prin presă ideea unor terorişti străini.

Sergiu Tănăsescu (medic, staff-ul tehnic al echipei de fotbal Rapid Bucureşti): Vă rog să aveţi amabilitatea să nu mă întrebaţi despre această chestiune, deoarece ea ţine de competenţa istoriei. De acord?

Ion K. Io.: În regulă.

Tănăsescu: Pe un terorist l-am prins chiar eu, cu mâna mea. Avea 26 de ani şi deţinea două legitimaţii, una de student în anul IV la Drept şi o alta dată de Direcţia 5 U.S.L.A.C. – Unităţi Speciale de Luptă Antiteroristă şi Comando [*accentuează*]. Era drogat. Am găsit asupra lui un fel de ciocolată, marca „Pasuma” şi „Gripha”. Era un drog extraordinar de puternic, ce dădea o stare de euforie, axată însă pe agresivitate şi distrugere, şi o independenţă faţă de somn de cel puţin 10 zile. Avea un armament sofisticat, cu infraroşii, [adică pentru lunetişti], cu sistem de interceptare audio la distanţă…

Ion K. Ion: Ce s-a întâmplat cu teroriştii prinşi?

S.T.: Noi i-am predat organelor de procuratură militară. Pe foarte mulţi i-am prins în primele zile, identitatea lor fiind stabilită de mai mulţi, de colonelul Octavian Nae [Direcţia a V-a], de Constantin Dinescu (unchiul lui Mircea), de [Şeful Marelui Stat Major Român] gen. Guşe, dar mai ales de [Directorul Securităţii] Vlad, care striga la cei prinşi, întrebându-i de ce nu i-au ascultat ordinul să se predea, ei făceau pe inocenţii, dar ţevile armelor erau

Cu alte cuvinte, începuse o muşamalizare a încercării acum eşuate de contrarevoluţie, întreruptă fiind prin execuţia soţilor Ceauşescu, obiectul luptei lor. În zilele şi săptămânile care aveau să treacă, cadrele de Securitate, incluzând indivizi ca aparent omniprezentul col. Ghircoiaş, abordat în partea introductivă a acestui articol, făceau toate eforturile să-i recupereze pe acei „teroriştі" care avuseseră ghinionul să fie capturaţi, răniţi sau ucişi. Altfel spus, până în data de 24 ianuarie 1990, nu mai exista nicio urmă a „teroriştilor" contrarevoluţiei române din decembrie 1989; mai mult, se poate spune că s-au pierdut şi şansele ca justiţia şi adevărul despre ceea ce s-a întâmplat, de fapt, în decembrie 1989 să triumfe.[12]

Revoluţia a fost televizată. Contrarevoluţia a fost înregistrată pe bandă video

Poetul, eseistul şi reporterul NPR Andrei Codrescu a inversat remarcabil faimosul dicton cu iz social al lui Gil Scott Heron – „Revoluţia nu va fi televizată" – , afirmând exact contrariul faţă de ceea ce cântecul lui Heron lăsa să se întrevadă... în România, Revoluţia *a fost* televizată! Dar, dacă l-am citi sau asculta pe Codrescu cu mai mare atenţie, ar fi mult mai corect să spunem că acesta, asemenea multor români şi românologi, este de părere că tot ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1989 a fost, de fapt, o lovitură de stat (Codrescu vorbeşte despre „regizarea Revoluţiei" şi despre cum complotiştii loviturii de stat „au confiscat mijloacele de proiecţie") şi că, în fond, tot ceea ce pare că doreşte acesta să spună este că „lovitura de stat a fost televizată".[13]

încă destul de calde de la isprăvile lor. După ce suportau interogatoriul acesta sumar, celor mai mulţi li se dădea drumul.

Ion K. Ion: De ce?

S.T.: Pentru că aşa ordona Vlad. Pe 22 decembrie am prins un maior de Securitate, care a fost dezarmat şi pus în libertate; a doua zi, l-am prins din nou, i-am luat armamentul şi muniţia şi, din nou, Vlad a garantat pentru el, numai că a treia zi l-am prins din nou. Ne-am enervat şi atunci i-am arestat pe toţi, inclusiv pe Vlad şi pe colonelul Nae, cu atât mai mult cu cât pe ultimul îl surprinsese o fată de-a noastră la subsolul I, unde era Termoficarea, transmiţând nu ştiu ce la un aparat de emisie-recepţie.

Ion K. Ion: Când şi cum au fost descoperite buncărele?

S.T.: Destul de târziu, în orice caz, după 24 decembrie. Unele au fost găsite întâmplător, însă cele mai multe se datorează eforturilor depuse de două persoane [cu un câine].

Sergiu Tănăsescu, intervievat de Ion K. Ion, *Dincă şi Postelnicu au fost prinşi de pantera roz!*, „Cuvântul", nr. 8-9, 28 martie 1990, 15. Extras din Hall, 2006.

[12] Pentru discuţii privind maniera în care problema era „eliminată", se recomandă consultarea Hall 2006, respectiv a secţiunii *Implicare străină*.

[13] Andrei Codrescu, *The Hole in the Flag* [*Gaura din steag*], Morrow and Company, 1991. Pentru mai multe detalii privind sursele şi argumentele lui Codrescu, incluzând afirmaţiile acestuia cu privire la Conspiraţia Yalta-Malta, consultaţi Hall 2005.

Pe de altă parte, se citează o afirmaţie memorabilă făcută, la un moment dat, de Vladimir Tismăneanu: „VCR-ul [video-recorder, n.n.] l-a omorât pe Ceauşescu chiar înainte de execuţia acestuia... A fost unul dintre cei mai importanţi factori în ceea ce priveşte crearea unei conştiinţe a maselor.”[14] Este o observaţie importantă şi fină, totodată, cu privire la puterea tehnologiei şi la provocările pe care aceasta le aduce controlului centralizat, în special celui din statele totalitare.

Imaginea şi controlul lui Ceauşescu au fost distruse, efectiv, de video-player, fără să mai amintim nimic de transmisia televizată, în timp real, cu scandalosul moment al „spargerii oglinzii” din 21 decembrie 1989. Oricum, aşa cum a demonstrat acest studiu, totul se datorează video-recorder-ului, care şi-a desfăcut ultimul şi, din nefericire, durabilul „cadou de Crăciun” pentru subiecţii lui români şi care a reuşit să descâlcească minciunile celor care, incluzând anumiţi procurori militari cu adânci rădăcini în era comunistă, erau hotărâţi să muşamalizeze acest adevăr.

Dr. Richard Andrew **HALL**
(Traducere Loredana Popescu)

[14] Citat în Alexander Stille, *Cameras Shoot Where Uzis Can't* [*Camerele au tras acolo unde mitralierele Uzi nu au putut*], „New York Times”, 20 septembrie 2003, material disponibil la http://www.nytimes.com/2003/09/20/arts/cameras-shoot-where-uzis-can-t.html.

Anchetarea răniţilor în spitalele timişorene în Revoluţia din Decembrie 1989

Interviewing the wounded from different hospitals of Timişoara, from December 18th to December 22nd 1989 is a chapter that teems with so many secrets. What is clearly known is the fact that the investigators have firstly arrived at Timiş County Hospital and "Clinicile Noi" University Hospital of Timişoara, although their presence has been also documented at „Victor Babeş" Infectious Diseases Hospital and C.F.R. Hospital. Nevertheless, Timiş County Hospital was by far the hospital where most of the wounded had been admitted because it had (and still has) the largest emergency admission unit in the western part of the country. As for the investigators, it is common knowledge that most of them were in fact Securitate officers although there are fewer cases when they introduced themselves as public prosecutors. The data and information available today show that, during those days, the Securitate officers have chiefly acted in the field, infiltrated in the crowd and hospitals, while the public prosecutors (as well as some of Miliţia and Securitate agents) have mainly acted in the penitentiary and the miliţia detention unit where they illegally interviewed the persons detained there, based on no legal forms. While the names of the prosecutors, who acted repressively, unlawfully interviewing the persons detained in the detention units, are fully revealed, the identity of the Miliţia and Securitate officers is only partially known. Little is known about these officers and therefore, this fact is one of the main problems that remained unsolved in spite of the 25 years that passed since those events.

Key-words: Revolution, Timişoara, the wounded, hospitals.
Cuvinte-cheie: Revoluţie, Timişoara, răniţi, spitale.

Interogarea răniţilor din spitalele timişorene, în perioada 18-22 decembrie 1989, este un capitol cu multe necunoscute. Ceea ce se ştie cu claritate este faptul că anchetatorii au descins, în primul rând, la Spitalul Judeţean Timiş şi la Spitalul Municipal „Clinicile Noi" Timişoara, prezenţa lor fiind semnalată, de asemenea, la Spitalul de Boli Infecţioase „Victor Babeş" şi la Spitalul C.F.R. La Spitalul Judeţean se aflau internaţi cei mai mulţi răniţi, deoarece dispunea (şi dispune) de cea mai mare unitate de primire a urgenţelor din zona de vest a ţării. În ceea ce îi priveşte pe anchetatori, se ştie că aceştia au fost, în primul rând, ofiţeri de Securitate, deşi există cazuri şi mărturii când ei s-au recomandat ca procurori. Din datele adunate, rezultă că, în acele zile, securiştii au acţionat pe teren, înfiltraţi în mulţime, şi în spitale, pe când procurorii (dar şi unii reprezentanţi ai Securităţii şi Miliţiei) au acţionat prioritar în penitenciar şi arestul Miliţiei, unde au anchetat persoane reţinute acolo fără niciun fel de forme legale. Dacă numele procurorilor care au acţionat represiv, anchetând persoanele reţinute, este cunoscut, în ceea ce îi priveşte pe miliţieni şi

securişti identitatea lor nu a putut fi aflată decât parţial. Există puţine informaţii despre aceşti ofiţeri, fiind una din problemele nerezolvate în cei 25 de ani care au trecut de la evenimente.

Securişti sau procurori?

Anchetarea tuturor persoanelor implicate în activităţi considerate dăunătoare pentru regimul comunist şi liderii de atunci ai României, precum şi a celor care puteau deţine informaţii cu privire la acţiuni era o practică obişnuită înainte de Revoluţia din 1989. Metodele şi tehnicile de interogare erau, de cele mai multe ori, brutale, pornind de la ameninţări şi ajungând la teroare fizică şi psihică ori chiar la uciderea unor suspecţi. Toate aceste proceduri erau însă, în mică parte, acoperite legal, în discuţie fiind, desigur, sistemul penal al regimului dictatorial comunist. Neacceptată legal, tortura în anchete abuzive era practicată însă pe scară largă, suspecţii fiind, adesea, consideraţi vinovaţi înainte de a fi luaţi la întrebări. Odioasă ne pare astăzi, la 25 de ani de la Revoluţia din Decembrie 1989, practica interogării răniţilor pe patul de spital, mulţi dintre ei fiind în stare gravă. Aceştia aveau atunci statutul de reţinuţi, de prizonieri politici.

Dacă în regimurile democratice dialogul cu persoanele rănite implicate în diverse evenimente este normal pentru a înţelege ce s-a întâmplat şi pentru a determina cauzele şi efectele, într-un dialog eficient chiar şi cu persoanele suspecte, nu doar cu victimele, în decembrie 1989 ofiţerii anchetatori de la Securitate nu erau interesaţi să afle ce s-a întâmplat, deoarece faptele puteau fi observate cu ochiul liber: cetăţenii Timişoarei au ieşit în stradă, reclamând drepturi şi libertăţi şi înlăturarea regimului comunist, a lui Ceauşescu, în primul rând. Anchetatorii au făcut presiuni asupra răniţilor pentru a afla: 1) dacă ei au fost efectiv implicaţi în proteste, pentru a putea fi traşi la răspundere pentru acţiuni ostile României socialiste; 2) pentru a-i identifica pe lideri, în vederea neutralizării acestora. În cadrul general abuziv în care funcţiona nu doar Securitatea, principalul instrument represiv al regimului, ci întregul sistem dictatorial al vremii, anchetarea răniţilor în spitalele timişorene a fost dispusă de Comandamentul represiunii, instalat în 17 decembrie 1989 la Consiliul Judeţean Timiş al P.C.R. şi condus de Ion Coman, secretar al Comitetului Central al P.C.R., venit de la Bucureşti special pentru această activitate. Interogarea răniţilor a căzut în sarcina Securităţii, strategia fiind pusă la punct de generalul Emil Macri, deplasat, şi el, de la Bucureşti cu o echipă, şi de forţele locale, coordonate de colonelul Traian Sima. Căpitanul Vasile Grui, care răspundea, pe linie de Securitate, de unităţile sanitare din judeţul Timiş, va fi cel ce va organiza efectiv activitatea în spitale, sub coordonarea lt.-col.

Gheorghe Sălăjan, asigurând şi interfaţa cu administraţia şi personalul unităţilor. Se pare însă că nici Grui, nici alt securist local nu se vor implica direct în chestionarea răniţilor, rolul acesta revenindu-le unor ofiţeri veniţi de la Bucureşti şi din alte judeţe, în special din sudul ţării.

Cine subminează regimul comunist?

Scopul anchetatorilor nu era aflarea adevărului pentru protejarea răniţilor şi descoperirea vinovaţilor, a celor care au tras. Specific statelor totalitare, modul de lucru al indivizilor ţintea către obţinerea de informaţii care să-i incrimineze atât pe cei aflaţi pe patul de spital, pe cei aflaţi deja în morga unităţii sanitare, pe arestaţii din arestul Miliţiei şi din penitenciar, precum şi alte persoane participante la mişcările de protest. Incriminarea urma să se facă în raport cu legislaţia statului comunist dictatorial, în viziunea căruia „ordinea" însemna reducerea la tăcere prin orice mijloace. Acestea sunt motivele pentru care, firesc, cei mai mulţi dintre cei anchetaţi au declarat că au ajuns întâmplător în centrul protestelor şi în bătaia armelor. În mare parte, aceste susţineri sunt şi adevărate! Puţini şi-au asumat, pe patul de spital ori în camerele de arest, un rol activ în evenimente. A devenit însă evident că această participare activă, această prezenţă hotărâtă în stradă a solidarizat mii şi apoi sute de mii de oameni la Timişoara, altfel nu ar mai fi fost, încă din 20 decembrie 1989, primul oraş eliberat de comunism!

Anchetatorii, securişti, procurori sau miliţieni, urmau deci să adune probe nu pentru pedepsirea celor care au tras, ci a celor care s-au răsculat! În aceste ipostaze, sistemul sanitar a ajuns într-o culpă morală prin ceea ce s-a petrecut mai ales în Clinica I Chirurgie a Spitalului Judeţean Timiş. Nu interogatoriile în sine deranjează în aceste circumstanţe, ci modul cum au fost făcute. Există declaraţii care arată clar condiţiile de anchetare. Asistenta A. Mehringer, din clinica amintită, va preciza că pe secţie au fost aduse doar persoanele rănite uşor, cele cu care se putea vorbi. Ea va susţine că răniţii vor fi luaţi la interogatoriu cu aprobarea şefului clinicii, conf. univ. dr. Petru Ignat: „Toţi răniţii au fost comasaţi în aripa mare. Răniţii începuseră să fie interogaţi: nu era niciun cadru medical cu ei. Dr. Ignat a întrebat-o pe Kruk (acum este plecată în Germania) dacă bolnavii (răniţii) pot fi transportaţi. Erau luaţi pe rând, indiferent de plagă. Cristun a fost tot timpul pe secţie"[1]. Cristun este numele unei asistente şefe, susţinătoare a doctorului Petru Ignat.

Există unele mărturii cum că unele anchete au fost realizate de

[1] A. Mehringer, Declaraţie dată în faţa Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timişorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara.

procurori, fapt destul de posibil. Nu există o certitudine în acest sens, date convergente arătând, mai degrabă, că procurorii (atât cei din structurile locale, cât şi cei veniţi din alte localităţi) au acţionat, sub comanda procurorului general adjunct Gheorghe Diaconescu, în primul rând, în Penitenciarul Timişoara ori în arestul Inspectoratului Judeţean de Miliţie, unde au interogat persoanele reţinute ilegal de pe străzile Timişoarei.[2] Rolul procurorilor era, şi în regimul comunist, cel de a apăra legea şi statul. Or, niciunul dintre procurorii prezenţi în acele zile şi nopţi în locurile de detenţie nu a îndrăznit să apere legea (aşa comunistă cum era!) şi să constate că multe, cele mai multe dintre persoanele de acolo erau reţinute ilegal. Cu greu au fost eliberaţi minorii, dar acest lucru s-a întâmplat pentru că spaţiile de reţinere erau supraaglomerate, iar situaţia nu mai putea fi gestionată. Mai era şi presiunea străzii, căci protestatarii de afară au început să solicite insistent eliberarea arestaţilor şi cedarea cadavrelor celor ucişi.

Manipulând pentru a scăpa basma curată

În acţiunea de anchetare a răniţilor, medicii din spitale, cei cu funcţii de conducere, în primul rând, se vor supune reprezentanţilor forţelor de represiune şi vor colabora cu aceştia în mai multe situaţii. Sunt contexte administrative, nu de acordare de îngrijiri medicale, care e sarcina principală a oricărui medic. Chiar din 18 decembrie 1989, începe acţiunea de interogare a persoanelor rănite. Psihoza creată în oraş era de mari dimensiuni. Răniţii erau, de-a dreptul, înspăimântaţi. Unii au fugit din unităţile sanitare şi au ajuns acasă ori s-au refugiat pe la rude sau cunoştinţe. „Securitatea anchetează răniţii din spital!" era ştirea caldă ce trecea de la om la om, şoptită pe la colţuri în acea zi. Miezul de adevăr avea să fie amplificat de convingerea că Securitatea arestează răniţii, ba chiar că îi ucide în unităţile sanitare. La ferocitatea represiunii din acele zile era uşor de crezut că aceste grozăvii chiar se întâmplau. Anchetarea a avut loc, fiind derulată, în primul rând, de securişti, care nu au ezitat să se declare procurori.

Ulterior, încercând să se apere, persoanele participante la aceste activităţi vor denatura adevărul, intrând, uneori, în situaţii ridicole, prin preluarea unor idei din retorica lui Nicolae Ceauşescu de motivare a acţiunilor împotriva protestatarilor de la Timişoara. Un ofiţer relativ

[2] Sergiu Nicolaescu va susţine că în discuţie sunt 20 de procurori militari (*Cartea revoluţiei române. Decembrie '89*, Editura Ion Cristoiu, Bucureşti, 2000, p. 71). Informaţia este trunchiată, deci adevărată doar pe jumătate. De fapt, anchetele au fost conduse şi de procurori civili sau mai ales de aceştia. Unii dintre ei au fost recompensaţi după 1990 cu funcţii importante. Astfel, Viorel Paşca a ajuns procuror şef al judeţului Timiş, dar şi profesor de drept penal la Universitatea de Vest din Timişoara.

inteligent cum era Gabriel Anastasiu, fost locţiitor al şefului Direcţiei de Informaţii Interne din cadrul Securităţii Statului, se va feri să recunoască faptul că îi căutau pe revoluţionari, iar la umărirea penală (a fost judecat în Procesul de la Timişoara) va declara: „În aceeaşi zi de 18 decembrie 1989, în urma (probabil) a ordinului primit de la Bucureşti, ni s-a cerut să verificăm dacă în rândul persoanelor care au fost reţinute de organele de Miliţie pentru distrugerile produse în oraş, precum şi al celor care erau rănite şi duse la spital, sunt cetăţeni străini sau cetăţeni români care, anterior, trecuseră ilegal frontiera şi fuseseră predaţi de autorităţile statelor vecine ori reveniseră fraudulos în România”[3]. Deci căutau lideri („instigatori”, cum îi numeşte Anastasiu), iar aceştia erau din toate categoriile, nu doar din cea restrânsă a transfugilor repatriaţi ori reveniţi în ţară ilegal. Că erau căutate persoanele cu rol decisiv în antrenarea maselor în protestele anticomuniste va mărturisi Traian Sima, fostul şef al Securităţii Timiş: „Ni se cereau cu insistenţă date şi informaţii despre cei ce au fost reţinuţi, cum se desfăşoară cercetarea acestora şi de ce nu identificăm persoanele ce au avut rol conducător în această acţiune”[4].

Pericole inventate şi legalitate aparentă

De fapt, la adresa transfugilor repatriaţi exista suspiciunea că ar fi fost în legătură cu serviciile de informaţii ale altor ţări sau chiar că ar fi fost „instruiţi” în tabere speciale din Ungaria, Austria sau Iugoslavia. Este posibil ca unii dintre revoluţionari să fi fost în această situaţie. Nu a fost niciunul dovedit. În ceea ce priveşte „taberele de instrucţie” se porneşte de la un element real, care, prin manipulare (schimbarea scopului real şi propagarea unuia fals), este făcut să servească unui interes diferit. Taberele respective erau, de fapt, centrele de refugiaţi. Cetăţenii români care reuşeau să evadeze din ţară (adesea trecând ilegal frontiera) erau duşi în astfel de locuri, unde li se stabilea identitatea şi primeau cele necesare supravieţuirii. Unii erau returnaţi în ţară, mai ales din Iugoslavia. Alţii ajungeau să se stabilească în Occident, mai ales etnicii germani sau cei cu rude în aceste state. Este firesc ca în aceste centre de solicitanţi de azil să îşi desfăşoare activitatea agenţii serviciilor de informaţii. Însă centrele nu erau „tabere de instruire”, ci locuri de concentrare a transfugilor.

---

[3] Declaraţie din 12 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 din Timişoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timişoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpaţi*, Editura Memorialul Revoluţiei din 1989, Timişoara, 2013, p. 116.

[4] *Idem,* p. 147.

După cum a declarat generalul Emil Macri în Procesul de la Timişoara, „toată problema legată de reţinuţi şi de depunerea lor în penitenciar a fost dirijată şi s-a ocupat de ea şeful Direcţiei de Cercetări Penale[5], Tudor Stănică”[6], deci din cadrul Miliţiei. Exista şi un compartiment de cercetare penală în Securitate, la Timişoara fiind prezent maiorul (sau locotenent-colonelul, probabil a fost promovat pentru merite deosebite în Revoluţie!) Caraşcă. În declaraţiile făcute în Procesul de la Timişoara, Filip Teodorescu, fost locţiitor al şefului Direcţiei Contraspionaj din Departamentul Securităţii Statului, va susţine că persoanele reţinute în penitenciar şi arestul Miliţiei erau interogate de miliţieni, nu de securişti. Securitatea trebuia să fie sesizată doar când apăreau probleme deosebite, iar echipa lui Caraşcă nu a ajuns la nicio astfel de persoană.[7] De fapt, acest ofiţer incapabil şi farsor numit Filip Teodorescu încerca să evite propria implicare în aceste activităţi. După cum declara, în faza de urmărire penală, Traian Sima, fostul şef al Securităţii Timiş, activitatea de interogare a celor reţinuţi în penitenciar a fost organizată chiar de el şi de Teodorescu: „Neavând, până la acea dată, nicio persoană cercetată şi neavând ce raporta, am organizat în birouri lângă poartă această activitate, pe care a coordonat-o lt.-col. Sălăjan Gh”[8].

Organizarea acţiunii de anchetare

Despre anchetatorii de răniţi avem declaraţii limpezi, mai ales cu privire la fapte şi nu la identitatea lor, deşi inculpaţii din Procesul de la Timişoara vor încerca mereu să complice lucrurile şi să inducă ideea că nu ei au fost acolo ori că lucrurile compromiţătoare au fost făcute de alţii sau că nu au făcut lucruri deosebite. Unii dintre cei care au organizat interogatoriile au fost recunoscuţi în mod indubitabil. Iată ce a declarat în Procesul de la Timişoara dr. Ovidiu Golea, fost director al Spitalului Judeţean: „În aceeaşi dimineaţă de 18 decembrie, în jurul orei 10-11, ofiţerul de Securitate care răspundea de obiectiv, respectiv căpitanul Grui Vasile, s-a prezentat la mine şi mi-a comunicat că în spital îşi vor face apariţia mai multe grupe de

[5] Din cadrul Ministerului de Interne.

[6] Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timişoara. Audierea celor 21 de securişti şi miliţieni inculpaţi* (*2-15 martie 1990*), vol. I, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara şi Fundaţia Academia Civică, Timişoara-Bucureşti, 2004, p. 68.

[7] *Idem,* p. 315.

[8] Declaraţie din 3 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timişoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpaţi*, Editura Memorialul Revoluţiei 1989, Timişoara, 2013, p. 147.

procurori, care vor trece la audierea răniţilor prin împuşcare”[9]. Însă această acţiune de anchetare a răniţilor a fost făcută la Spitalul Judeţean de către opt securişti.[10] Cum s-a organizat acţiunea aflăm şi de la Rodica Novac, fost director al Direcţiei Sanitare la acea vreme: „Mi-a comunicat doctorul Golea că în spital a început anchetarea răniţilor; mi-a spus că anchetarea a fost consimţită de dânsul, cu accepţiunea şefilor de secţii şi în prezenţa cadrelor medii sanitare”[11]. Ofiţerul de Securitate Grui susţinuse că vor veni procurori, însă este foarte clar că în spital anchetatorii au fost de la Securitate. De fapt, dr. Golea pusese şi o altă condiţie, cea de a se începe anchetarea doar a doua zi, în 19 decembrie. Condiţia nu a fost respectată, deoarece şi luni după-amiază, deci în 18 decembrie, au fost cazuri de răniţi luaţi la întrebări de securişti.[12]

După cum declară Filip Teodorescu, acţiunea de anchetare a răniţilor din spitale a fost iniţiată de generalul de Securitate Emil Macri. Autorul susţine că era un paleativ, pentru a avea ce raporta generalului Iulian Vlad, şeful Securităţii, deoarece lucrătorii acestui serviciu nu ar fi avut acces la sutele de reţinuţi din penitenciar, deci nu ar fi avut informaţii despre liderii protestatarilor.[13] Aici, Teodorescu încearcă o manevră de deturnare a atenţiei, mutând accentul şi răspunderea pe procurori şi miliţieni în anchetarea revoluţionarilor reţinuţi (fără mandat!) în închisoarea de pe Strada Popa Şapcă. Putem fi de acord că ideea anchetării răniţilor din spitale i-a aparţinut generalului Macri, însă pare, mai degrabă, o altă încercare de manipulare, prin aruncarea răspunderii pe spatele unei persoane decedate. Se mai pune şi următoarea întrebare: era nevoie să vină cineva cu această propunere sau era o practică curentă a Securităţii?

Reguli prea puţin respectate

Rechizitoriul de trimitere în judecată a inculpaţilor din Dosarul 4/P/1990, întocmit de Procuratura Militară, nu reţine iniţiativa de anchetare a răniţilor în spitale în sarcina lui Emil Macri, ci în cea a lui „Traian Sima, fostul şef al Securităţii Timiş. Despre Sima se afirmă în rechizitoriu: recunoaşte, de asemenea, că s-a ocupat şi de cercetarea manifestanţilor

[9] Traian Orban şi Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timişoara*, volumul IX, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, Timişoara, 2010, p. 53.
[10] Adrian Kali, *Gust de cenuşă*, „Memorial 1989. Buletin ştiinţific şi de informare”, nr. 2, 2007, pp. 60-75.
[11] Traian Orban şi Gino Rado (ed.), *op. cit.*, p. 53.
[12] Miodrag Milin şi Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timişoara (14 martie-12 mai 1990)*, vol. III, Editura Mirton, Timişoara, 2005, p. 1002.
[13] Filip Teodorescu, *Un risc asumat*, Editura Viitorul românesc, Bucureşti, 1992, p. 87.

reţinuţi şi a celor răniţi aflaţi în spitale şi că, în dimineaţa de 18 decembrie 1989, a fost informat că la Spitalul Judeţean se află 58 de morţi şi 92 de răniţi". Rezultă de aici că Filip Teodorescu fie face confuzii, fie recurge intenţionat la o metodă de intoxicare, cu scopul de a atenua răspunderea cadrelor Securităţii în reprimarea demonstraţiilor anticomuniste. Acelaşi rechizitoriu îl implică însă şi pe generalul Constantin Nuţă, care era şef al Inspectoratului General al Miliţiei, dar şi adjunct al ministrului de Interne, deci era omul cu funcţia cea mai mare de la faţa locului.[14]

În ciuda invocării cunoscutei rivalităţi dintre securişti şi miliţieni, care le-ar fi blocat primilor accesul la elementele informative specifice muncii lor, informaţii care puteau fi obţinute de la arestaţi, pare mai degrabă o împărţire a sarcinilor: unii la spital, alţii la penitenciar! Teodorescu susţine că l-a însoţit pe colonelul Traian Sima, şeful Securităţii Timiş, la Spitalul Judeţean din întâmplare, deoarece dorea ceva medicamente pentru energizare. Sima s-a întâlnit cu vărul său, Ovidiu Golea, director al unităţii sanitare. În timpul discuţiei s-a stabilit o procedură de lucru: „Doctorul Golea a fost de acord ca ofiţerii de Securitate să meargă în unităţile sanitare din subordine pentru a discuta cu persoanele rănite uşor. A condiţionat însă de acceptul expres al şefilor de secţii pentru fiecare caz în parte şi de prezenţa unei asistente medicale", susţine Teodorescu[15]. Pare că suntem într-o democraţie consolidată! De fapt, niciun şef de secţie nu se putea împotrivi făţiş Securităţii, deşi unii au făcut-o, indirect. Unii medici chiar au colaborat cu elemente ale forţelor de represiune, cum a fost cazul conf. dr. Petru Ignat. De asemenea, precizarea cu privire la interogarea celor răniţi uşor nu a fost respectată, fiind luaţi la întrebări şi cei aflaţi în stare gravă, unii abia coborâţi de pe masa de operaţie.

De altfel, într-o declaraţie dată în ianuarie 1990, în faza de urmărire penală, Filip Teodorescu a fost mult mai cooperant şi dornic să ofere amănunte despre anchetarea răniţilor din spitalele timişorene în perioada Revoluţiei din 1989. Aici el arătase explicit că, din ordinul generalului Emil Macri, s-a deplasat împreună cu Traian Sima la Spitalul Judeţean, unde cei doi au luat legătura cu doctorul Ovidiu Golea, directorul unităţii sanitare, dar şi director adjunct al Direcţiei Sanitare. Era în 18 decembrie, în jurul orei 13.00, iar scopul era de „a afla situaţia cât mai exactă şi a stabili dacă există posibilitatea audierii la spital a celor uşor răniţi, sperând că, în acest fel, vor putea fi obţinute informaţii mai lămuritoare cu privire la cele

[14] Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timişoara. Audierea celor 21 de securişti şi miliţieni inculpaţi* (*2-15 martie 1990*), vol. I, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara şi Fundaţia Academia Civică, Timişoara-Bucureşti, 2004, p. 11.
[15] Filip Teodorescu, *op. cit.*, p. 89.

întâmplate”[16]. De fapt, scopul real al interogatoriilor era acela de a afla date pentru identificarea liderilor revoluţionarilor, după cum va recunoaşte Filip Teodorescu în aceeaşi declaraţie. Au fost amenajate două încăperi pentru interogatorii, acestea fiind efectuate în după-amiaza aceleiaşi zile de doi ofiţeri de Securitate. După cum va declara Traian Sima, acţiunea de strângere de informaţii de la răniţii din spitale s-ar fi organizat în trei unităţi: „Spitalul Judeţean, Ortopedic şi Pădurea Verde”[17], pe care el le numeşte „spitale”. Ortopedia este, de fapt, secţie a Spitalului Judeţean, iar la Pădurea Verde se află Spitalul de Boli Infecţioase „Victor Babeş”. Din enumerarea lui Sima lipseşte însă Spitalul Municipal, cunoscut sub numele „Clinicile Noi”, unde, în mod cert, au venit cadre pentru anchetarea răniţilor.

Ofiţeri de Securitate aduşi din ţară

Invocarea legalităţii în cazul interogării răniţilor din spitalele timişorene în perioada Revoluţiei reprezintă un element complicat în discernerea cu atenţie a faptelor petrecute. Nu trebuie scăpat din vedere faptul că reprezentanţii regimului comunist represiv erau pricepuţi în crearea unei legalităţi aparente. Dacă vreun cadru medical s-ar fi opus acţiunii demarate de agenţii Securităţii (care acţiona, evident, ca poliţie politică, în slujba regimului dictatorial, şi nu pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor), acesta ar fi fost anchetat, la rândul lui, pentru favorizarea unor presupuşi infractori şi pentru obstrucţionarea actului de justiţie. În aceste condiţii, sub imensa presiune exercitată de Securitate ca forţă de represiune, cadrele medicale s-au supus ordinelor şi i-au condus pe răniţi la interogatoriu. Sigur că medicii şi personalul sanitar mediu au fost de acord, un acord care nici măcar nu a fost cerut decât formal. Pe această aparenţă legală îşi va fonda apărarea generalul Emil Macri atunci când va fi interogat în Procesul de la Timişoara. Procurorul de şedinţă, prin preşedintele instanţei, colonelul Cornel Bădoiu, l-a întrebat dacă are cunoştinţă de faptul că ofiţerii de Securitate din subordine au interogat inclusiv răniţii de la Terapie Intensivă. Răspunsul a fost: „Am cunoştinţă că s-au organizat investigaţii la spital, cu avizul medicului, am cunoştinţă, mai ales în sensul de a se vedea dacă nu existau străini sau nu se pot obţine informaţii cu privire la străini. Dar numai cu avizul medicului! Dacă

[16] Declaraţie din 12 ianuarie 1990 aflată în arhiva Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 1989 din Timişoara, reluată în Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timişoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpaţi* (*2-15 martie 1990*), Editura Memorialul Revoluţiei 1989, Timişoara, 2013, p. 106.
[17] *Idem,* p. 147.

au încălcat această regulă să răspundă!”[18]. Prin aceste afirmaţii, Emil Macri inducea în eroare instanţa, deoarece, aşa cum rezultă din declaraţiile celor interogaţi, ofiţerii anchetatori încercau să obţină informaţii nu despre posibilii străini care ar fi acţionat la Timişoara (nefiind prins niciunul), ci despre liderii revoluţionarilor şi despre manifestările împotriva regimului comunist ale celor aflaţi pe patul de spital.

Cornel Bădoiu, preşedintele completului de judecată în Procesul de la Timişoara, a avut posibilitatea de a afla numele exact al anchetatorilor de la Securitate care i-au abuzat pe răniţii din spitalele timişorene în timpul Revoluţiei din 1989, însă nu a făcut acest lucru. În aceste condiţii, rămânem cu identităţi dezvăluite, mai degrabă, accidental. Interogat de instanţă, lt.-col. Gheorghe Sălăjan, fost şef al Serviciului de Cercetări Penale al Securităţii Judeţului Timiş, va declara că în sprijinul celor de la Timişoara au venit ofiţeri de Securitate din toată ţara: Bucureşti, Alba, Călăraşi, Constanţa, Dâmboviţa, Mehedinţi, Tulcea, Olt, Giurgiu, Ialomiţa, Suceava. El va da şi nume: lt.-col. Mihai (de la Călăraşi), lt.-col. Iliescu (de la Giurgiu), lt.-col. Stoica (de la Ialomiţa), Poenaru (Mehedinţi), Oancea (Dâmboviţa). Este descris cazul unei fete rănite la picior, aflată într-o situaţie specială: „A fost adusă la noi (la Securitate, n.n.), s-a stat de vorbă cu ea, a stat de vorbă căpitanul Mauna de la Tulcea şi s-a stabilit că a fost cu sora ei în zona Catedralei, unde a fost rănită şi a fost internată la spital. Dar cineva i-a speriat că vine Securitatea şi-i omoară şi a fugit din spital”[19]. Martorul va susţine că fata a fost eliberată.

Traian Sima, fostul şef al Securităţii Timiş, va susţine că au fost anchetate în spital opt persoane rănite[20] „în legătură cu locurile în care au fost rănite, în legătură cu motivaţia prezenţei lor acolo, mai ales că erau semnalate că au participat la distrugeri”[21]. Presat de preşedintele instanţei, Sima va recunoaşte că, de fapt, el şi subordonaţii s-au preocupat de identificarea celor care au condus demonstraţiile[22]. Filip Teodorescu va insista că luni, 18 decembrie, s-a stat de vorbă doar cu patru persoane, din cele rănite uşor, dar că

---

[18] Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timişoara. Audierea celor 21 de securişti şi miliţieni inculpaţi* (*2-15 martie 1990*), vol. I, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara şi Fundaţia Academia Civică, Timişoara-Bucureşti, 2004, p. 66.

[19] Miodrag Milin şi Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timişoara (5-20 iunie 1990),* vol. IV, Editura Mirton, Timişoara, 2006, pp. 1716-1717.

[20] Filip Teodorescu a recunoscut doar patru persoane interogate, dar că lui Iulian Vlad, şeful Departamentului Securităţii Statului, i-a raportat că au fost interogate 65 de persoane, cifră care pare mult mai aproape de realitate!

[21] Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timişoara. Audierea celor 21 de securişti şi miliţieni inculpaţi (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara şi Fundaţia Academia Civică, Timişoara-Bucureşti, 2004, p. 238.

[22] *Idem,* p. 239.

anchetele au continuat marţi, 19 decembrie. Misterul cu privire la identitatea anchetatorilor va rămâne, Teodorescu declarând că au fost „cinci-şase", mai în vârstă, în subordinea lui Caraşcă, dar că aceştia nu erau specializaţi în cercetări penale. De asemenea, au mai fost prezente cadre de Securitate din ţară, dar pe alte „linii de muncă"[23].

Singuri în faţa securiştilor anchetatori

Că nu-i ştia pe anchetatori este şi ceea ce a declarat în instanţă Erik Hauer, care a precizat că în spital a auzit că ar fi de la Bucureşti. Aceştia nu s-au prezentat, însă au insistat ca rănitul să ofere informaţii despre cum a fost împuşcat. Când va fi întrebat de preşedintele instanţei dacă de faţă a fost vreun cadru medical, Erik Hauer va preciza foarte clar că a fost singur cu anchetatorii[24]. Stelian Luchescu a fost şi el anchetat, în seara de 18 decembrie 1989. Fusese rănit duminică seara la Podul Decebal. La fel, securiştii nu s-au prezentat, iar când li s-a cerut acest lucru, au declarat că sunt de la Procuratură. Căutau vinovaţi pentru ce s-a întâmplat. Rănitul va susţine ferm că nu a fost prezent niciun cadru medical când a fost interogat. Mai mult, a fost chiar păcălit când a fost dus la anchetă: „M-au luat pe mine şi m-au dus. Am crezut că la operaţie. Să-mi scoată schijele, pe care şi acum le mai posed. Şi am văzut că s-a deschis o uşă. Nu părea sală de operaţie. Era un fel de cameră de gardă"[25]. Cornel Ionescu a fost şi el interogat, iar din câte reţine ofiţerii erau interesaţi dacă ascultă Europa liberă, ceea ce arată focalizarea atenţiei anchetatorilor pe motive politice. A fost luat la întrebări de două ori, a doua oară fiind în cabinet doar cu un securist, secondat însă de o persoană care spunea că e doctor, chiar director[26]. E posibil să facă referire la dr. Ovidiu Golea.

Securiştii vor ajunge faţă în faţă cu răniţii, chiar cu cei aflaţi în stare gravă. Revelatoare este declaraţia făcută de Dan Gavra, unul dintre revoluţionarii luaţi la întrebări. Acestuia abia i se amputase un picior, când a fost prezentat în faţa securiştilor: „Numai că buldogii dictatorului au sărit pe mine imediat ce mi-am recăpătat cunoştinţa. M-au anchetat doi procurori, care s-au năpustit pe mine cu fel de fel de întrebări. De ce eram acolo, la Podul Decebal, când am fost împuşcat, din moment ce locuiam în cealaltă parte a oraşului?... Unde voise să ajungă mulţimea în care mă găsisem dacă nu am fi

[23] *Idem,* p. 291.
[24] Miodrag Milin şi Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timişoara (5-20 iunie 1990),* vol. IV, Editura Mirton, Timişoara, 2006, pp. 2364-2365.
[25] *Idem,* pp. 2394-2395.
[26] Declaraţie în Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timişoara (24 septembrie-29 octombrie 1990),* vol. V, Editura Mirton, Timişoara, 2007, p. 2623.

fost opriţi la pod?... Cine era conducătorul nostru?..."[27]. Dan Gavra va avea norocul de a fi transferat la Clinica de Ortopedie. Cu toate că era o unitate sanitară amplasată într-o clădire veche, insalubră, unde suferinţele erau enorme şi prin specificul activităţii de aici, răniţii se vor simţi mai bine. Lipseau medicamentele şi materialele sanitare, rănile se infectaseră, în loc să se vindece, însă personalul le acorda cea mai mare atenţie. Şi nu mai erau anchetele: „Dar şi înainte de victorie la Ortopedie am fost trataţi altfel decât la Spitalul Judeţean. Aici nu ne-a anchetat nimeni. Nu a intrat în salon niciun procuror sau securist, n-a fost anchetat prin cine ştie ce salon niciun rănit"[28]. Declaraţia lui Dan Gavra infirmă susţinerea lui Filip Teodorescu[29], cum că ar fi fost anchetaţi doar cei răniţi „uşor".

Dan Gavra a fost prezent în faţa Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timişorene în perioada 16-23 decembrie 1989, în 1991, unde a adus unele precizări importante cu referire la cele întâmplate. Trecuse doar un an şi jumătate de la mişcările de protest, iar suferinţele erau încă proaspete în memorie. Rănitul va descrie manevrele făcute de personalul sanitar, permutări din care reiese mai degrabă un sprijin acordat anchetatorilor:

„Dr. Nicolcioiu: În 19 XII 1989 eraţi pe secţie. Cum aţi fost anunţat că vă caută procurorii?

Gavra: M-au dus în altă cameră şi cei doi m-au întrebat despre câţiva manifestanţi, despre unul cu barbă. La discuţie a participat o doamnă (asistentă) care zâmbea rău. M-au ameninţat că mă bagă în puşcărie că am vândut ţara"[30].

Dr. Marius Nicolcioiu este medicul care a funcţionat ca preşedinte al Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timişorene în perioada 16-23 decembrie 1989.

Încercări de a-i proteja pe bolnavi

Au fost medici care au avut o atitudine dechisă şi în faţa Comisiei de analiză, dar şi în afara ei, când au constatat că mijloacele acesteia de dezvăluire a faptelor pentru opinia publică sunt limitate. Unul dintre aceşti medici este Octavian Onisei. Altul este medicul Ciprian Duţă. Acesta a spus

---

[27] Titus Suciu şi Vasile Bogdan, *Candelă împotriva timpului,* Editura Memorialul Revoluţiei 1989, Timişoara, 2011, pp. 358-359.

[28] *Ibidem*.

[29] Filip Teodorescu, *op. cit.*, p. 89.

[30] Declaraţie dată în 1991 în faţa Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timişorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara.

ce avea de spus într-o declaraţie dată pentru Asociaţia „17 Decembrie”. De aici informaţiile au ajuns în presă, deranjând multe persoane din lumea medicală timişoreană. A fost chemat în faţa Comisiei pentru a fi lămurite aceste fapte. Aici, doctorul Duţă va reveni asupra unor aspecte de anchetare a răniţilor în Spitalul Judeţean. Se arată cum s-a făcut trierea şi care e numărul de răniţi interogaţi: „Ne-au cerut să spunem care au fost în stare gravă. Am trecut cam jumătate, mai mulţi chiar, în stare gravă, căci nu puteau fi anchetaţi. Au fost anchetaţi doar vreo 6-7, cred”. Ulterior, se va dovedi că au fost anchetate persoanele cu răni mai uşoare şi că a fost alocat un spaţiu pentru această operaţiune, după cum precizează acelaşi medic: „Am dat câţiva în stare mai bună. Pe un tânăr l-am întrebat ce întrebări i-au pus. Tânărul mi-a spus că le-a spus că a fost la film şi, când a ieşit, au tras în el. Cei doi (anchetatorii, n. n.) s-au prezentat ca fiind de la Bucureşti şi au cerut o cameră pentru anchetă. Au cerut o listă cu toţi răniţii şi starea lor”[31].

Doctorul Ciprian Duţă avea să mai menţioneze şi faptul că s-a făcut şi o adresă oficială cu privire la interogatoriile derulate în spital. Trebuie precizat faptul că această acţiune se derula la Clinica II Chirurgie, deci nu în cea condusă de conf. dr. Petru Ignat. Declaraţia este prezentă în documentul citat mai devreme: „Acel tânăr nu mi-a spus că ar fi fost ameninţat. A doua zi – 20 XII – s-a făcut un material către Procuratură, un protest pentru ceea ce s-a întâmplat în spital – anchetele”. Tot aici se va consemna şi faptul că „securiştii” (aşa sunt numite persoanele care au efectuat interogarea răniţilor, n. n.) au revenit în 19-20 XII, când au cerut lista personalului prezent la lucru în 17-18 XII.

Răniţi sedaţi puternic

Şi alţi răniţi vor fi interogaţi în perioada următoare. În unele cazuri, medicii, pur şi simplu, nu i-au prezentat pe bolnavi în faţa anchetatorilor. Unii au fost declaraţi într-o stare prea gravă pentru a fi luaţi la întrebări, iar altora li s-au dat sedative. Cum au decurs aceste operaţiuni de ocolire a zelului procurorilor aflăm de la doctorul Francisc Bárányi, anestezist la Spitalul Municipal, cunoscut sub numele de „Clinicile Noi”: „Eu fug ca nebunul şi sun la surori (foarte interesant, surorile şi asistenţii mei toţi au făcut ce am vrut eu, am devenit, oarecum, comandantul spitalului), să-i anunţ că a venit Securitatea”. Acesta ştia deci foarte clar că tinerii la costum ce s-au prezentat la el sunt securişti, nu procurori, deşi o confuzie e posibilă, căci multe instituţii îşi puseseră oamenii în mişcare la Timişoara în acea

[31] Declaraţie dată în 1991 în faţa Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timişorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara.

perioadă. Consemnul dat de dr. Bárányi era ca răniţii să declare că au nimerit întâmplător în locurile unde s-a tras. Sunt şi „recalcitranţi", persoane care doreau să spună adevărul, că au mers la demonstraţie! Noroc că medicul a putut să stea de vorbă cu ei. Pe un sârb, Duşan, nu a reuşit să-l convingă şi atunci a recurs la o soluţie şi mai eficientă. O explică în acelaşi dialog cu dr. Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei: „Îi fac semn doctoriţei Monika să-i administreze Diazepam. Vin securiştii, foarte civilizaţi, foarte speriaţi, tineri, foarte impresionaţi de numeroşii răniţi. Se duc la patul lu' unu. «Dumneata?» «Nu ştiu ce s-a întâmplat, cred că...» Avea o rană mai uşoară, undeva împuşcat în picior. Ajung la Duşan... Duşan sforăia. «Ce-i cu ăsta?» «Ăsta e în comă!» Merg mai departe"[32].

Episodul va fi relatat şi în instanţă, în timpul Procesului de la Timişoara. Amănuntele diferă, într-o oarecare măsură, însă fondul rămâne nealterat. E consemnată depoziţia martorului Ioan Rusu: „La spital au venit securişti să-i interogheze pe răniţi; doctorul Bárányi le-a cerut să depună armele la intrare. Pe Rusu Cristian, fiul cel mai mic, l-a ferit de anchete, anesteziindu-l în sala de operaţii"[33]. Adolescentul va declara şi el în instanţă că a fost anesteziat de vreo trei ori ca să nu poată fi luat la interogatoriu.[34] Este subliniată astfel prezenţa de spirit a unor cadre medicale, care au acţionat eficient nu pentru a le crea anchetatorilor toate condiţiile pentru interogarea suspecţilor răniţi, ci pentru a proteja victimele represiunii iniţiate de regimul abuziv!

Gheorghe Popa era muncitor la „Electromotor" în perioada Revoluţiei. În 18 decembrie, în jurul orei 17.00, a fost rănit în Piaţa Operei. Glonţul l-a lovit în mână. A fost dus la „Clinicile Noi", unde a şi fost operat. Pentru că nu era foarte grav i s-a dat drumul acasă. A doua zi dimineaţă, conştiincios, omul s-a dus la serviciu. Iniţial, a fost trimis acasă pentru a sta în concediu medical. Nici nu a apucat să pună capul pe pernă, că a venit administratorul întreprinderii pentru a-l duce înapoi. Primarul Petru Moţ dorea să stea de vorbă cu el. De frică, omul s-a dus. Însă la fabrică nu era Moţ, ci securistul unităţii, lt. maj. Ştef, plus o persoană necunoscută. L-au frecat cu întrebări. Au ajuns şi la Moţ, care era dornic să ştie cu cine urma să se întâlnească rănitul în Piaţa Operei. El şi-a susţinut povestea, cum că a mers la alimentara de acolo pentru a-şi ridica raţia de alimente pe luna decembrie.[35]

---

[32] Francisc Bárányi, *Toată noaptea am salvat oameni*, „Memorial 1989. Buletin ştiinţific şi de informare", nr. 2, pp. 51-57, 2007.

[33] Traian Orban şi Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timişoara*, volumul IX, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, Timişoara, 2010, pp. 111-112.

[34] Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timişoara (24 septembrie-29 octombrie 1990)*, vol. V, Editura Mirton, Timişoara, 2007, p. 2553.

[35] *Idem*, pp. 2739-2742.

Locuri amenajate pentru interogatorii

O anumită discuţie a existat şi în ceea ce priveşte locul în care s-au desfăşurat aceste interogatorii în spitale. La „Clinicile Noi" operaţiunea a avut loc chiar în saloane, anchetatorii trecând de la un pat la altul. Mărturiile sunt concordante, atât cea a doctorului Francisc Bárányi [36] (2007), cât şi cea a martorului Ioan Rusu.[37] E un mod diferit de acţiune faţă de Spitalul Judeţean. E drept că şi persoanele sosite pentru interogatorii au avut o atitudine mai reţinută la Clinile Noi.[38] Sedarea bolnavilor şi punerea anchetatorilor securişti în imposibilitatea de a afla mai multe date despre ei şi despre alţi participanţi la evenimentele revoluţionare este confirmată de dr. Vladimir Fluture, chiar în faţa Comisiei de analiză..., comisie din care făcea parte: „În timpul evenimentelor din decembrie 1989 unele clinici şi spitale au luat atitudine. La noi, trei sferturi dintre răniţi au fost sub morfină"[39]. La Spitalul Judeţean, în Clinica I Chirurgie, va fi amenajat un salon special pentru astfel de operaţiuni. Se va vorbi de saloanele 16 sau 17, dar, până la urmă, datele adunate vor concluziona că activitatea anchetatorilor s-a derulat în salonul 19. Doctorul Octavian Onisei lucra în acea secţie medicală, iar ulterior a furnizat multe informaţii preţioase cu privire la ceea ce s-a întâmplat aici în acele zile de foc şi groază. Multe dezvăluiri au fost făcute într-un serial din ziarul „Timişoara".[40] Era la începutul lunii februarie 1990, atunci când informaţiile despre efectele represiunii se lăsau dezvăluite cu mare greutate. În chiar primul episod al serialului său de dezvăluiri, dr. Onisei va preciza că „apar şi primele informaţii despre anchetarea răniţilor în spital, cabinetul de lucru al anchetatorilor fiind stabilit în salonul 19"[41].

Fuga din spital de teama Securităţii

Un fenomen care se va manifesta în primele zile ale Revoluţiei este cel privitor la fuga din spital a persoanelor rănite. Fenomenul a fost generat de

---

[36] Francisc Bárányi, *Toată noaptea am salvat oameni*, „Memorial 1989. Buletin ştiinţific şi de informare", nr. 2(3), 2007, pp. 51-57.

[37] Declaraţie în instanţă reluată în Traian Orban şi Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timişoara*, volumul IX, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, Timişoara, 2010, pp. 111-112.

[38] Lucian-Vasile Szabo, *Eroism şi abjecţie în halat alb*, „Memorial 1989. Buletin ştiinţific şi de informare", nr. 1(8), 2011.

[39] Declaraţie dată în 1991 în faţa Comisiei de analiză a evenimentelor petrecute în spitalele timişorene în perioada 16-23 decembrie 1989, arhiva Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara.

[40] Lucian-Vasile Szabo, *Sindromul Timişoara 1989: Adevăr şi imaginar*, Editura Memorialul Revoluţiei 1989, Timişoara, p. 99.

[41] Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti*, Editura Partoş, Timişoara, 2009, pp. 122-123.

răspândirea zvonului că revoluţionarii răniţi vor încăpea pe mâna ofiţerilor de Securitate. Temerile erau legate de faptul că vor fi anchetaţi, iar una dintre metodele utilizate era schingiuirea. Anchetele brutale ale Securităţii erau faimoase, incluzând teroarea fizică şi psihică, ba chiar uciderea. În aceste condiţii, nu este de mirare că unii răniţi care s-au putut mişca au ales să fugă din unităţile sanitare şi să se refugieze pe la cunoştinţe. Cei mai mulţi nu au îndrăznit să meargă acasă, deoarece credeau că aici pot fi descoperiţi, existând şi riscul de a-i pune pe cei apropiaţi în situaţii dificile. Atmosfera din Spitalul „Victor Babeş", unde au avut loc câteva intervenţii de chirurgie toracică, o va descrie Adrian Kali, protestatar energic, care a fost lovit de gloanţe în zona Podului Decebal din Timişoara: „A doua zi – Securitatea! Medicii au fost extraordinari, au făcut tot ce le-a stat în putinţă să nu ajungem pe mâinile nenorociţilor ălora. De altfel, unul din ei, din păcate nu-mi amintesc numele, nu ştiu cine e, ne-a arătat un loc în gard prin care puteam ajunge la Gara de Est"[42]. Având mulţi răniţi de interogat la Spitalul Judeţean, securiştii au programat Spitalul „Victor Babeş" pentru zilele următoare, însă, între timp, regimul a căzut.

În ceea ce priveşte numărul persoanelor care au avut de suferit ca urmare a rănilor primite în timpul acţiunilor revoluţionare se cuvine menţionat faptul că situaţia nu a fost pe deplin clarificată. Intrarea în sistemul sanitar presupunea înregistrarea în evidenţe, aspect care a fost considerat periculos. Efectul va fi consemnat de procurorul Dan Voinea, atunci când va da cifrele la nivel naţional: „Numărul răniţilor a fost, în total, de 3352, cei înregistraţi, pentru că numărul lor, se pare, este mult mai mare, foarte multe persoane rănite nu au mai mers la spitale din teamă că vor fi ucise şi mulţi nu au mai fost înregistraţi oficial la spital"[43]. Cei mai mulţi răniţi, 2245, au fost după fuga lui Ceauşescu, ceea ce dovedeşte gradul de confuzie care domnea atunci. Cum teroriştii nu au fost de găsit, este de presupus că trupele de ordine (Armată, Miliţie şi Securitate) au tras una asupra celeilalte, intenţionat sau din greşeală.

De anchete alte persoane nu au scăpat însă aşa de uşor. Deşi în urma Procesului de la Timişoara şi a urmării acestuia de la Bucureşti cei mai mulţi inculpaţi au scăpat nepedepsiţi, ca, până la urmă, în recurs, să scape cu toţii, depoziţiile în faţa completului de judecată au relevat, adesea, aspecte de un mare tragism, puritatea sufletească a luptătorilor pentru libertate, precum şi fanatismul slugilor regimului în acţiunile lor de a-l apăra. Iată o altă mărturie

[42] Titus Suciu şi Vasile Bogdan, *op. cit.*, p. 43.

[43] Dan Voinea, Sinteza anchetelor militare despre revoluţie şi dosarele în lucru, în *Întrebări cu şi fără răspuns: Decembrie 1989*, Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, Timişoara, 2011, pp. 118-126.

din timpul audierilor de martori. E consemnată declaraţia Angelicăi Toda: „Rănită în picior în zona Modex, în după-amiaza de 17 decembrie, orele 18,30-19,00, de focul tras din cordonul de militari, care venea dinspre Strada Alba Iulia în Piaţa Operei. A ajuns la Spitalul C.F.R. Speriată de zvonurile despre represiunea securiştilor (făcută de securişti, n.n.), a fugit din spital. A fost căutată la serviciu de căpitanul Balint, în 19; acesta a ridicat-o la Securitate, cu insulte grave şi ameninţări: a fost anchetată ore-n şir, în prezenţa lui Teodorescu Filip...”[44]. Teodorescu a dispus însă să fie pusă în libertate. Angelica Toda era o educatoare de doar 20 de ani, care a vrut să scape de complicaţii. Faptul că a fost luată de la serviciu e important. Oamenii aveau de ce să se teamă că va veni Securitatea să-i ancheteze, căci acest lucru chiar s-a întâmplat. La Spitalul C.F.R. susţinătorii regimului totalitar au fost mult mai zeloşi, au căutat în documente, deci cineva le-a pus la dispoziţia lor şi aşa au ajuns să-i identifice pe luptătorii pentru democraţie...

Lucian-Vasile **SZABO**

[44] Traian Orban şi Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timişoara*, volumul IX, Asociaţia Memorialul Revoluţiei 16-22 decembrie 1989, Timişoara, 2010, p. 117.

Elevi timişoreni în Decembrie 1989 (Partea a III-a)

For seven students of Timişoara the joy given by the winter holiday and the first Christmas celebrated in freedom was brutally cut off by the killing bullets fired on the devastating order of the officials who supported the regime that fell on December 22nd 1989 and who immediately adhered to the new regime that was settled on that very day. Innocent children and young people aged 9 to 18, who had barely enjoyed the first days of their long-expected winter holidays and who had been raised and educated in the cult of the Soviet Ded Moroz (Father Frost), stood no chance of celebrating Santa Clause, for the first times in their lives, and enjoying his first priceless gift for the Romanians: the FREEDOM.
Their life was brutally cut off in December 1989, although they did not attack military units or public institutions, they were no threats to the national security or to the "revolutionary conquests". Their only fault was that they dared to speak up their mind or that they actually lived in a regime that put the power and privileges above the lives of its citizens.

Key-words: Revolution, Timişoara, students, martyr-heroes, Claudiu Vărcuş, Constantin Iosub, Luminiţa Florina Boţoc, Eugen-Francisc Nagy, Monica Gabriela Tako, Silviu Sebastian Iordan, Laura Andreea Negruţiu.
Cuvinte-cheie: revoluţie, Timişoara, elevi, eroi-martiri, Claudiu Vărcuş, Constantin Iosub, Luminiţa Florina Boţoc, Eugen-Francisc Nagy, Monica Gabriela Tako, Silviu Sebastian Iordan, Laura Andreea Negruţiu.

I. Elevi eroi-martiri în ultima vacanţă de Moş Gerilă

Pentru şapte elevi timişoreni bucuria vacanţei şi a primului Crăciun sărbătorit în libertate a fost oprită de gloanţe ucigaşe trase din ordinul criminal al susţinătorilor regimului prăbuşit în 22 decembrie 1989 şi al celui instaurat în aceeaşi zi. Fiinţe inocente, cu vârste între 9 şi 18 ani, abia plecate de pe băncile şcolilor într-o mult aşteptată vacanţă, educaţi în cultul lui Moş Gerilă, nu au mai avut şansa de a-l sărbători, pentru prima dată, pe Moş Crăciun şi de a se bucura de darurile lui, între care cel mai de preţ a fost LIBERTATEA.

Viaţa le-a fost curmată în Decembrie 1989, deşi nu au atacat unităţi militare sau instituţii publice, nu reprezentau niciun pericol pentru securitatea naţională sau pentru „cuceririle revoluţionare", singura lor vină fiind aceea că au îndrăznit să spună ceea ce gândeau sau că trăiau într-un regim ce punea mai presus menţinerea puterii şi a privilegiilor decât viaţa cetăţenilor săi.

CLAUDIU VĂRCUŞ (1974-1989)

S-a născut la 8 octombrie 1974 în comuna Periam, într-o familie cu doi fraţi şi o soră mai mică. Mama sa, Aurica Vărcuş, îl descrie ca pe un copil „din cale-afară de vesel. Îşi iubea fraţii, era tandru. Nu exista să uite să-şi sărute mama de câte ori intra sau ieşea din casă. Sărbătorile de iarnă le umplea cu glumele şi giumbuşlucurile sale. În acel decembrie, curios cum era, şi-a luat bicicleta şi a plecat în oraş cu prietenii. Să vadă ce se întâmplă pe străzi. Era îmbrăcat într-un treining şi avea otteri în picioare”[1]. În decembrie 1989 era elev la Liceul Industrial Nr. 9 din Timişoara.

În după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, Claudiu a plecat de acasă, din zona Giroculuі, spunând că merge la nişte prieteni, deoarece vremea era frumoasă. În acel moment, familia nu avea nicio informaţie referitoare la evenimentele din Timişoara. El a plecat, cu acei prieteni, spre centrul oraşului, alăturându-se demonstranţilor din faţa catedralei. Aici, pe trecerea de pietoni aflată între catedrală şi Cinematograful „Capitol”, a fost rănit, în jurul orelor 19,00.

Când s-a tras asupra sa, Claudiu a strigat: „M-a împuşcat” şi s-a prăbuşit pe asfalt. Victor Mitran, angajat civil la o unitate militară, l-a auzit şi s-a târât pe burtă până lângă el şi, când a încetat focul, l-a tras pe iarbă lângă catedrală. De acolo, cu o maşină particulară a fost dus la Spitalul de Ortopedie, iar mai târziu, cu o salvare, la Spitalul Judeţean.[2] Drama lui Claudiu familia o va cunoaşte peste câteva zile, aşa cum va mărturisi mama sa la proces: „Vecinul Mitran nu mi-a spus că fiul meu, Claudiu, a murit pe loc. Zice că a căzut jos. Era şi el trântit pe burtă. S-a tras până lângă copil şi l-a apucat de mână. Mi-a spus că, în momentul ăla, a simţit cum viaţa din copil a trecut în el... aşa de tare îl strângea de mână”[3].

Familia lui Claudiu l-a aşteptat cu îngrijorare toată noaptea, îngrijorare sporită de faptul că pe Calea Giroculuі se trăgea ca la război. A doua zi dimineaţa, pe la ora 6,30, Adrian, fratele mai mare, a mers să ia lapte şi în stradă a auzit că Claudiu a fost împuşcat şi dus la Spitalul Judeţean. Din acel moment începe calvarul mamei, care timp de patru zile îşi caută, cu disperare şi îndârjire, fiul de 15 ani.

Înainte de a se lumina de ziuă ajunge la Spitalul Judeţean, unde află, la fel ca alţi timişoreni care îşi căutau rudele, că la ora 10,00 se va afişa o listă cu răniţii şi morţii. În locul listelor cu morţi şi răniţi, cei aflaţi în curtea

---

[1] *Copiii şi revoluţia* în „Memorial 1989. Buletin ştiinţific şi de informare”, nr. 1(3)/2008, p. 88.
[2] *Procesul de la Timişoara*, vol. V, Ediţie îngrijită de Miodrag Milin, Timişoara, Editura Mirton, 2007, p. 2852.
[3] *Ibidem*, p. 2860.

spitalului, care era înconjurat de militari şi miliţieni, au fost ameninţaţi cu împuşcarea, aşa cum consemnează şi ziarul „Timişoara" din 4 octombrie 1990: „Dna Vărcuş, mama lui Claudiu, relatează ce i s-a întâmplat în 18 dimineaţa la Spitalul Judeţean. Cei ce aşteptau relaţii despre morţi şi răniţi au fost ameninţaţi cu arma. Nu durează mult şi, la consemnarea declaraţiei, preşedintele instanţei îi cere dnei Vărcuş să-l recunoască pe individ. Dumneaei declară că i-a văzut poza în ziar şi că miliţianul în cauză este Veverca Iosif! După ce ezită puţin în faţa boxei, femeia pune mâna pe Veverca: «Acesta e, spune ea, sigur el este!». La afirmaţia preşedintelui, cum că «nu este prima persoană care pune mâna pe dumneata» (a pune mâna în sensul de a-l recunoaşte), Veverca a declarat: «Mie îmi convine!»"[4].

După aceste ameninţări, Aurica Vărcuş pleacă de la Spitalul Judeţean şi se duce la celelalte spitale din Timişoara, apoi la Penitenciar şi la Miliţia Municipiului Timişoara. Marţi face acelaşi traseu, dar fără niciun rezultat. Miercuri dimineaţa revine la Spitalul Judeţean, chiar dacă începe să fie privită cu suspiciune şi de către personalul angajat, aşa cum îi va mărturisi şi fiica sa: „Să ştii că toată lumea deja ne cunoaşte pe-aici şi deja spune: «Uite, iarăşi vine femeia aceea nebună!"[5]. În faţa spitalului are neplăcuta surpriză de a-l reîntâlni pe maiorul Veverca, care i-a cerut pe un ton răstit să se îndepărteze de spital, sugerându-i, în acelaşi timp, că ar fi posibil ca fiul ei să fi fugit peste graniţă. Replica femeii îndurerate şi revoltate de comportamentul grobian al militarului nu s-a lăsat aşteptată: „Puteai să treci dumneata peste graniţă, copilul meu, la 15 ani, şi era plecat numai în treining, bineînţeles că n-a avut ideea de a pleca peste graniţă"[6]. De la spital, mama şi fiica s-au dus la Miliţia Municipiului şi, de acolo, la Penitenciarul Timişoara, unde li s-a spus că li s-a dat drumul celor care au fost reţinuţi în zilele anterioare.

Joi dimineaţa, când Aurica Vărcuş revine la Spitalul Judeţean, constată cu surpriză că nu mai erau cordoanele de miliţieni şi militari. Timişoara era un oraş liber, iar în balconul Operei se constituise prima formaţiune politică democratică, Frontul Democratic Român. Atitudinea angajaţilor spitalului se schimbase radical, astfel că Aurica Vărcuş poate consulta la registratură lista cu morţi şi răniţi. Mai mult, fiului cel mare i se permite să meargă din salon în salon să-şi caute fratele.

---

[4] „Timişoara", anul I, nr. 110 din 4 octombrie 1990; vezi şi Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală*, Timişoara, 2009, p. 134.
[5] *Procesul de la Timişoara*, vol. V..., p. 2854.
[6] *Ibidem*, p. 2855.

Din păcate, Claudiu nu a fost găsit în saloanele spitalului, ci la morgă, împuşcat în piciorul stâng şi în umărul stâng, gloanţele ieşite prin spate producându-i o ruptură în formă de „L”.

La 20 de ani de la această tragedie a familiei Vărcuş, sora lui Claudiu povesteşte drama petrecută într-un moment în care zeci de mii de timişoreni erau convinşi că revoluţia lor va triumfa: „Abia joi, pe 20[7], când s-a declarat victoria, bunica mea a reuşit să intre în morga spitalului şi să îl găsească. Lumea pe străzi era bucuroasă, oamenii se îmbrăţişau, strigau «Victorie!», dar eu cu mama ne întorceam acasă plângând. Pentru noi revoluţia avea o altă faţă. A durerii. Ne-am declarat totuşi norocoşi că fratele meu nu a fost furat şi dus la Bucureşti, ca şi mulţi alţi eroi. Cred că mama mea înnebunea dacă nu îl putea măcar vedea, dacă nu avea măcar unde să îi pună o floare”[8].

Familia Vărcuş nu a avut parte de linişte nici măcar la înmormântare, aşa cum îşi aminteşte sora lui Claudiu: „Sâmbătă, când s-au dus ai mei să îl îngroape pe Claudiu, au mers ca în vreme de război, din tufiş în tufiş, se opreau des, să se asigure că pot trece. Slujba a fost mai rapidă ca de obicei. Se auzeau împuşcăturile aşa aproape! Eu rămăsesem acasă şi, deşi când e un mort, nu e voie să aprinzi televizorul, eu totuşi am avut voie să îl deschid, ca să îmi treacă frica. Şi să văd ce e la Bucureşti”[9].

Nici după 20 de ani mezina familiei nu poate uita Crăciunul trist din Decembrie 1989 şi dispariţia tragică şi fără sens a fratelui său: „Îmi amintesc că în acel an am primit de la autorităţi un brad cum nu am mai văzut niciodată. Noi cumpăram molizi şi era o.k. Dar atunci a fost prima dată când am avut un brad adevărat. Mare până în tavan. Şi am primit multe dulciuri şi portocale, de era ca în visele noastre de copii. Şi, totuşi, aş fi preferat să am un molid şi câteva dulciuri, dar să mai pot merge cu Claudiu cu colinda. Mă opresc aici. Căci îmi curg lacrimi pe obraz. Timpul nu şterge durerea pierderii celor dragi. Mai ales când ne sunt răpiţi brusc şi, într-un fel, fără sens”[10].

CONSTANTIN IOSUB (1971-1989)

S-a născut la 6 februarie 1971 în localitatea Liteni, judeţul Suceava, dar s-a stabilit împreună cu mama sa, Anica Obreja, în Chişoda, unde

[7] Corect este joi, 21 decembrie 1989.
[8] http:italiaromania.com/forum/topic.asp, 12.03.2012.
[9] *Ibidem.*
[10] *Ibidem.*

termină 7 clase în anul 1986. În decembrie 1989 era elev la Liceul Industrial Nr. 8 Timişoara, azi Colegiul Tehnic de Vest[11].

În ziua de 17 decembrie, la ora 16,30, pleacă de acasă la catedrală pentru a audia un concert de colinde. Seara va fi împuşcat mortal în zona catedralei, iar cadavrul va fi transportat la morgă. Potrivit raportului medico-legal nr. 994/22 din 18.12.1989 moartea a fost violentă şi s-a datorat plăgilor împuşcate de la nivelul gâtului şi toracelui, cu hemoragie internă şi externă consecutivă. Acelaşi document precizează că moartea data de o zi, iar împuşcarea s-a executat de la distanţă, cu armă cu glonţ, din partea postero-laterală dreaptă.[12] Victima a avut buletinul de identitate asupra sa, lucru confirmat şi prin declaraţia dată de mama sa: „Am auzit că a fost împuşcat mortal în seara de 17 decembrie 1989. Când, în cele din urmă, ni s-a permis accesul în morga Spitalului Judeţean, acolo i-am găsit numai buletinul de identitate. Cadavrul nu i l-am mai aflat, în ciuda tuturor căutărilor”[13].

Din păcate, deşi cadavrul a fost identificat, el nu a fost încredinţat familiei pentru a fi îngropat creştineşte, fiind sustras şi incinerat la Crematoriul „Cenuşa” din Bucureşti, alături de alte 42 de cadavre, iar cenuşa aruncată într-o gură de canal de la Popești-Leordeni.

LUMINIŢA FLORINA BOŢOC (1976-1989)

Pentru Luminiţa Boţoc, elevă în clasa a VIII-a la Şcoala Generală Nr. 7 din Timişoara, ziua de 17 decembrie 1989 avea să fie „prima zi de vacanţă”, dar şi „ultima zi de viaţă”[14]. Fiind duminică, dimineaţa hotărâse să meargă la slujba de la catedrală, împreună cu sora sa geamănă, Cristina. Cele două surori au plecat spre catedrală, dar după câţiva metri de mers împreună, Luminiţa s-a răzgândit şi s-a îndreptat spre Calea Lipovei. A revenit acasă în jurul orei 15,00 şi i-a povestit mamei sale că în oraş se întâmplă lucruri neobişnuite, deoarece a văzut foarte multă lume adunată.

În jurul orei 19,30, un grup de manifestanţi trece prin cartierul în care locuia familia Boţoc, scandând lozinci împotriva regimului dictatorial. La rugăminţile şi insistenţele fetelor, tatăl le dă consimţământul să iasă în stradă. Luminiţa a coborât imediat şi s-a alăturat grupului de manifestanţi care se deplasa pe Calea Lipovei. Din păcate, „în mai puţin de o oră, fetiţa de 13 ani, plecată să vadă Revoluţia pe Calea Lipovei, intra în primele

[11] Arhiva Colegiului Tehnic de Vest.
[12] Arhiva Memorialului Revoluţiei din Timişoara (A.M.R.T.), dosar 364/P/1991.
[13] Romeo Bălan, *Victimele libertăţii*, Timişoara, Editura Artpress, 2009, p. 33 (în continuare: Romeo Bălan, *Victimele Libertăţii...*).
[14] *Memorial 1989...*, nr. 1(4)/2009, p. 119.

statistici macabre ale acelui 17 decembrie. Un glonţ rătăcit în haos s-a oprit în inima Luminiţei..."[15]. Momentul tragediei este povestit de sora geamănă, Cristina: „Sora mea a vrut să fugă, a vrut să intre într-un bloc şi a fost împuşcată la câţiva metri de intrarea în bloc. Toată lumea s-a retras şi, după ce au mai încetat focurile, au mers şi au pus-o pe o bancă. A fost transportată cu o salvare la Clinici (Spitalul Clinicile Noi – n.n.). Au fost persoane care au fost cu ea în salvare, eu cunosc o doamnă care a fost rănită în picior. Cred că a fost dusă la Clinici şi ascunsă în unul din frigiderele lor, pentru că toţi morţii din ziua de 17 au fost duşi la Bucureşti, altfel nu-mi explic de ce nu a fost dusă la Bucureşti"[16].

Luminiţa Boţoc a fost împuşcată alături de alte şase persoane în zona Complexului Comercial de pe Calea Lipovei. Trupul i-a fost luat de pe jos, pus pe o bancă şi, la final, ridicat de o salvare. Moartea a fost violentă şi s-a datorat hemoragiei interne consecutive unei plăgi împuşcate toracice[17].

Familia a aşteptat toată noaptea întoarcerea fiicei, amăgindu-se cu speranţa că poate a rămas la vreo prietenă. Dimineaţa, Virgil Boţoc s-a dus în Calea Lipovei şi s-a întâlnit cu un coleg, care i-a povestit că s-a tras în mulţime şi că au fost morţi. Colegul Ştefan Avădanei i-a mărturisit că printre morţi se afla şi o fată cu fâş roşu, aşa cum era îmbrăcată Luminiţa, şi că toţi răniţii şi morţii au fost duşi la Clinicile Noi. În timp ce surorile ei o căutau pe la colegii de şcoală, tatăl află că Luminiţa a fost trimisă la morga Spitalului Judeţean.[18]

În 19 decembrie, mama şi sora geamănă au mers la morga Spitalului Judeţean pentru a o căuta pe Luminiţa. Acolo a fost preluată de un militar, care a cerut detalii despre împrejurările dispariţiei fetei. Răspunsurile militarului au bulversat-o şi mai mult pe Maria Boţoc: „Doamnă, mergeţi acasă, că, dacă se află ceva, o să vă anunţăm sau o să vină fetiţa acasă! Şi mi-a spus atunci: poate fetiţa dumneavoastră a trecut graniţa. Zic: nu se poate un copil de 13 ani să treacă graniţa, că la noi în casă nici nu s-a vorbit de aşa ceva niciodată"[19].

Trecută la categoria morţilor neidentificaţi, din cauza constituţiei fizice neobişnuite pentru vârsta sa, deoarece făcea sport de performanţă,

---

[15] Lavinia Rotaru, Vlad Soicescu, *Copii care s-au jucat de-a sfârşitul lumii,* în „Evenimentul zilei", nr. 5743 din 16 decembrie 2009.

[16] http://www.memorialulrevolutiei.ro, interviu realizat de Adrian Onica în 9 aprilie 1997 cu Cristina Boţoc.

[17] Romeo Bălan, *Victimele libertăţii...,* p. 92.

[18] Marius Mioc, *Revoluţia din Timişoara. Aşa cum a fost*, Editura Brumar, Timişoara, 1997, p. 95.

[19] *Memorial 1989...*, nr. 1(4)/2009, p. 120.

karate şi handbal, Luminiţa Boţoc a fost îngropată pe 28 decembrie 1989 într-o groapă comună în Cimitirul Eroilor. În 15 ianuarie 1990, Virgil Boţoc află de la un coleg de serviciu că fiica sa a fost identificată într-o groapă comună din Cimitirul Eroilor. Ajuns în cimitir, Virgil Boţoc va suferi primul şoc la vederea trupului fiicei sale, aflată într-un sicriu scos din groapa comună. Bolnav de hepatită, îndurerat de pierderea fiicei şi încolţit de remuşcări pentru consimţământul dat fetelor de a ieşi în stradă în seara zilei de 17 decembrie, Virgil Boţoc a încărunţit pe loc. „El a iubit-o foarte mult. Şi mereu mă întreba dacă oare o să se mai întâlnească cu ea", mărturiseşte mama Luminiţei, Maria Boţoc.[20] Măcinat de boală şi suferinţă, Virgil Boţoc a murit în 1998, fiind îngropat în acelaşi cimitir unde Luminiţa s-a refugiat, mult prea repede şi împotriva voinţei sale.

Familia Boţoc, constituită ca parte civilă, s-a judecat cu locotenent-colonelul Ion Păun şi căpitanul Constantin Gheorghe, puşi sub acuzare pentru morţii din Calea Lipovei. Condamnaţi la închisoare, cei doi au fost graţiaţi de preşedintele Ion Iliescu.

EUGEN-FRANCISC NAGY (1972-1989)

S-a născut la 15 mai 1972 în localitatea Aiton, judeţul Cluj. În decembrie 1989 era elev la Liceul Industrial Nr. 9 din Timişoara.

În după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, mii de timişoreni au protestat pe Calea Girocului împotriva dictaturii ceauşiste. La intersecţia Căii Girocului cu Strada Lidia au fost oprite 5 tancuri ale U.M. 01115 Timişoara, fiind blocate de un troleibuz pus de-a curmezişul străzii. Cu un alt troleibuz demonstranţii au blocat retragerea tancurilor, iar mecanicii şi comandanţii blindatelor au fost molestaţi, fiind obligaţi să părăsească zona.[21]

Pentru recuperarea tancurilor în care se aflau 275 de obuze de război, generalul Ştefan Guşă i-a ordonat comandantului U.M. 01140 Lugoj, maior Paul Vasile, recuperarea blindatelor cu orice preţ. În sprijinul detaşamentului din Lugoj au fost trimişi şi militari de la alte unităţi: U.M. 01125 Timişoara, U.M. 01008 Timişoara, U.M. 011233 Buziaş şi U.M. 01380 Arad. Ca urmare a deschiderii focului, pe Calea Girocului din Timişoara au fost ucise, prin împuşcare 11 persoane, printre care şi elevul de 17 ani, Eugen-Francisc Nagy.[22]

---

[20] „Evenimentul zilei", nr. 5743 din 16 decembrie 2009.
[21] A.M.R.T., dosar 11/P/1997, vol. 3, f. 57.
[22] Romeo Bălan, *Victimele libertăţii...,* p. 33.

Eugen-Francisc Nagy a fost împuşcat din spate, sub omoplatul stâng, şi a fost dus la Spitalul Judeţean, unde a decedat, iar cadavrul a fost incinerat la Crematoriul „Cenuşa" din Bucureşti.

MONICA GABRIELA TAKO (1979-1989)

Născută la 13 iunie 1979, Gabriela Tako a fost o elevă premiantă, terminând ciclul primar cu media generală 9,90.[23] Fetiţa în vârstă de 10 ani se bucura de preţuirea colegilor şi a profesorilor de la Şcoala Generală Nr. 7 din Timişoara.

În dimineaţa zilei de 17 decembrie 1989, în jurul orei 7,00, Iosif Tako pleca împreună cu soţia Titina şi fiicele Gabriela şi Donka la părinţii săi din Sânmihaiul Român. Cum auzise câte ceva din cele întâmplate în noaptea de sâmbătă spre duminică, hotărâse ca, înainte de a ieşi din oraş, să treacă prin locurile unde se protestase împotriva regimului dictatorial. Dacă în zona Penitenciarului Timişoara, în faţa Poştei Mari şi a Comitetului Judeţean al P.C.R., spre surprinderea sa, nu vede „nicio urmă a evenimentelor din seara precedentă, curat peste tot, niciun geam spart, nicio vitrină lipsă", când ajunge în zona Pieţei Maria întâlneşte o altă realitate.[24] În această zonă vede miliţieni cu scuturi şi căşti pe ambele părţi ale Bulevardului 6 Martie, „vitrine sparte, urme ale focurilor, ale luptelor".

Familia Tako se întoarce din Sânmihaiul Român în Timişoara în jurul orei 18,30. De la gară pornesc cu maşina pe Bulevardul Republicii, cu intenţia de a merge acasă pe Calea Lipovei. Ajungând în dreptul magazinului de mobilă, au fost semnalizaţi să se oprească şi să intre în parcarea din faţa Consiliului Sindicatelor. După ce s-au dat jos din maşină, s-au îndreptat pe Bulevardul Republicii spre Operă, pe trotuarul din stânga.[25] Când au ajuns la capătul magazinului de mobilă, vizavi de Hotelul „Banatul", s-au oprit, pentru că în faţa lor era un cordon de militari. După câteva minute de derută se va consuma drama familiei Tako, mărturisită de Iosif Tako în declaraţia dată în 10 ianuarie 1990: „Am stat pe loc vreo 10 minute, după care, fără nicio somaţie, s-a deschis foc în lumea care era adunată dincolo de intersecţie. Unii trăgeau în sus, iar alţii în mulţime. Din familia mea au fost răniţi: fetiţa Gabriela în coapsă, fetiţa Donka, de 16 ani,

[23] Arhiva Şcolii cu Clasele I-VIII Nr. 7 „Sfânta Maria" din Timişoara.
[24] Titus Suciu, *Reportaj cu sufletul la gură*, Ediţia a III-a, Editura SAOL, Timişoara, 2009, p. 81.
[25] Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală*, Timişoara, 2009,
p. 147.

în umărul drept deasupra claviculei şi soţia Titina în şold. Am luat în braţe fetiţa de 10 ani, Gabriela, şi am fugit cu ea înspre Spitalul de Copii. Am intrat în spital la Secţia de chirurgie, unde i s-a dat primul ajutor şi a fost băgată direct la sala de operaţie"[26]. În timp ce Gabriela a fost dusă la reanimare după operaţia care a durat două ore, mama şi sora cea mare au fost pansate şi apoi transportate cu o salvare la Spitalul Judeţean.

Iosif Tako s-a întors acasă, deşi în acea noapte nimeni din bloc nu a dormit. Auzind „ce nenorocire" i se întâmplase, vecinii au stat toată noaptea cu el şi i-au dat calmante şi cafea. La primele ore ale dimineţii, Iosif Tako s-a întors la spital, unde constată cu plăcere că fiica sa şi-a revenit. Din păcate, în dimineaţa zilei de 19 decembrie, la orele 6,30, Gabriela moare în braţele surorii sale, Donka.

Drama familiei Tako continuă, pentru că trupul fetiţei decedate a fost trimis la Spitalul Judeţean pentru autopsie. În ciuda insistenţelor familiei, Gabriela a fost luată de la morgă abia în 21 decembrie. Până sâmbătă, 23 decembrie, tatăl „a alergat în dreapta şi în stânga pentru formalităţile obligatorii în astfel de situaţii, demersurile mergând atât de rău nu numai din pricina funcţionarilor, ci şi a situaţiei de nesiguranţă create de teroriştii din seara zilei de 22 decembrie, de când aceştia au declanşat un nou genocid"[27]. Înmormântarea trebuia să aibă loc duminică, dar din cauza evenimentelor calvarul familiei se prelungeşte, atmosfera de coşmar fiind relatată de Iosif Tako scriitorului Titus Suciu: „Focuri răzleţe, răpăituri de automate, autoblindate în goană dintr-un loc în altul, după cum erau reperaţi teroriştii... a fost un adevărat coşmar. În casă, doar eu şi Donka – după soţie, căreia îi spusesem ce se întâmplase doar atunci când am adus-o pe fetiţă acasă, nu puteam merge din cauza gloanţelor, Gabi pe masă, eu cu auzul mereu încordat – nu cumva încetaseră şi puteam să mă duc după nevastă? Când şi când mă repezeam la fereastră, Donka mă implora să nu mă expun...."[28].

De aceea, înmormântarea s-a făcut abia luni, la orele prânzului, în condiţii neobişnuite, mărturisite de tatăl elevei: „N-am putut merge la cimitir în coloană, am luat-o fiecare pe cont propriu, pe unde credea că nu e periculos, slujba, după ce s-au auzit două împuşcături prin apropiere, încheindu-se grăbit, precipitat"[29].

Gabriela Monica Tako rămâne nemuritoare pentru prietena sa, Alexandra Lăcrimioara

---

[26] A. M. R. T., dosar nr. 767/P/1989.
[27] Titus Suciu, *op. cit*., p. 304.
[28] *Ibidem.*
[29] *Ibidem.*

Hriscu care, potrivit mesajului transmis la doi ani de la tragicul eveniment, nu o va putea uita niciodată: „Tu pentru mine trăieşti, lacrimi şi flori îţi dăruiesc pe mormântul tău. Dumnezeu să te slăvească şi ţi-am jurat că voi fi alături de tine... Azi, după doi ani de lacrimi, după sufletul tău le-am vărsat, acei ce-au tras în noi mi-au distrus moralul, sunt persecutată, nimeni nu mă aude. Dragă Gabi, ce păcat că nu mai poţi vorbi şi să fii alături de mine! Pentru mine şi mama trăieşti, dragă Gabi”[30].

SILVIU-SEBASTIAN IORDAN (1971-1989)

Din păcate, bucuria şi entuziasmul victoriei împotriva dictaturii comuniste, evidente după fuga soţilor Ceauşescu, nu a durat prea mult. Cei puţini ajunşi în anticamera puterii prin lupta şi jertfa celor mulţi trebuiau să pozeze în salvatorii revoluţiei! Ca să pară convingători, au declanşat un sângeros şi inutil război împotriva unui duşman necunoscut. Psihoza teroriştilor, războiul psihologic şi diversiunea terestră şi aeriană puse în scenă de noua putere pune stăpânire şi pe Timişoara în seara zilei de 22 decembrie. Timp de trei zile şi în oraşul de pe Bega, ca şi în Bucureşti sau în alte oraşe, se trage din nou, înregistrându-se 20 de morţi şi 79 de răniţi[31]. Victime ale acestei diversiuni vor fi şi tineri în uniformă şcolară.

În seara zilei de 22 decembrie 1989, Silviu Sebastian Iordan, elev în clasa a XII-a la Liceul „C. D. Loga” din Timişoara, a plecat la prietenul şi colegul său, Octavian Todor, pentru a urmări programul de la Televiziunea Română, declarată conjunctural liberă. La plecare, îi spune tatălui său să nu se îngrijoreze dacă va întârzia, deoarece vrea să stea mai mult în compania prietenului său, fiind sfârşitul unei săptămâni cu o semnificaţie aparte pentru el. Fiind tânăr, entuziast, sportiv – făcea karate şi avea centura maro –, Silviu Iordan a participat, din primul moment, la evenimentele din Timişoara. A fost prezent sâmbătă seara în Piaţa Maria şi în faţa Judeţenei de Partid, duminică în Piaţa Libertăţii şi la Podul Decebal, iar în zilele de 20 şi 21 decembrie, în Piaţa Operei[32].

În jurul orei 22,00, Silviu decide, cu un alt prieten, Paul, să plece acasă. În Piaţa Libertăţii un militar i-a rugat să-l ajute să facă un filtru şi cei doi tineri au acceptat imediat. Mai mult, Paul s-a întors acasă la Octavian, solicitându-i să li se alăture, dar acesta a refuzat. După treizeci de minute începe să se tragă în piaţă şi cei doi prieteni se refugiază în Cofetăria „Macul

[30] A. M. R. T., dosar nr. 767/P/1989.
[31] Romeo Bălan, *Victimele Revoluţiei. Timişoara – 1989*, Editura Memorialul Revoluţiei 1989, Timişoara, 2011, p. 88 (în continuare: Romeo Bălan, *Victimele revoluţiei...).*
[32] Marius Mioc, *Revoluţia din Timişoara aşa cum a fost...,* pp. 119-120.

Roşu”[33]. Îngrijorat de ceea ce se întâmplă în stradă, Octavian Todor pleacă spre centrul oraşului, în căutarea celor doi prieteni şi colegi, pe care îi găseşte în cofetărie.

Din cauza situaţiei create în piaţă cei trei elevi au decis, potrivit declaraţiei lui Octavian Todor, să se întoarcă acasă la el, deoarece locuia în apropiere: „Când am ajuns la Cofetăria «Macul Roşu» de lângă Spitalul Militar, am văzut cum săreau din asfalt gloanţele, care se trăgeau de undeva de sus, de pe acoperiş. Nu ştiu cine trăgea. Am ajuns până la Piaţa Unirii şi, în final, toţi trei ne-am întors spre locuinţa mea. Eu eram înainte, iar cei doi erau la câţiva paşi în urma mea. Când am ajuns la începutul Străzii Popa Şapcă, locuitorii din blocul aflat pe colţ ne-au atenţionat că e pericol, pentru că se trage din unitatea militară aflată în partea de vis-à-vis a străzii. Aflând acest lucru, eu m-am îndreptat precipitat spre strada pe care locuiesc şi care se află la vreo 30 de metri de la colţul unde se afla blocul menţionat. A început să se tragă şi am văzut şi simţit cum gloanţele îmi treceau printre picioare. Se trăgea de undeva din spatele meu, mai mult ca sigur dinspre unitatea militară menţionată. Au mai apărut şi doi copii. Şi asupra acestora s-a executat foc, dar au reuşit să se ascundă în clădirile din jur”[34].

Momentul dramatic al deschiderii focului asupra celor trei elevi este descris şi de Paul Popovici: „Am ajuns pe Str. Popa Şapcă, lângă unitatea militară. Todor a trecut primul peste Str. Popa Şapcă, luând-o către Str. Olimpiadei. La colţ s-a oprit şi ne-a făcut semn să trecem. Am trecut amândoi cu bine strada. Pe Str. Olimpiadei primul a fugit Todor, eu după el, la 10-15 metri, iar după mine Iordan, la vreo 3 metri. Am auzit nişte împuşcături şi, văzând că gloanţele veneau spre mine, m-am trântit la pământ. După ce focul a încetat, m-am uitat înapoi şi l-am văzut pe Iordan întins jos, dar cu picioarele spre mine. Am încercat să mai înaintez pe burtă şi, pentru că s-a tras din nou asupra mea, m-am oprit. Am stat pe burtă circa 3 ore fără să mă mişc”[35].

În urma deschiderii focului, Silviu Sebastian Iordan a fost împuşcat mortal în torace, în jurul orei 0,00, la intersecţia Străzii Olimpiadei cu Popa Şapcă. După încetarea focului, în jurul orei 4,30, Paul Popovici s-a ridicat şi a mers la Octavian Todor, informându-l că prietenul lor este mort în stradă. Când s-a luminat de ziuă şi a dispărut pericolul, părinţii lui Todor l-au găsit pe Iordan mort în stradă şi l-au transportat cu o salvare la Spitalul Judeţean din Timişoara.

---

[33] A. M. R.T., *Fond documentar*, Dosar nr. 308/P/2000, vol. IV, f. 26.
[34] *Ibidem*, Dosar nr. 6/1990 al Curţii Supreme de Justiţie, f. 57.
[35] *Ibidem*, Dosar nr. 308/P/2000, vol IV, f. 27.

Din raportul medico-legal nr. 1066/A din 25 decembrie 1989 rezultă că victima a prezentat, ca semne de violenţă, un „orificiu de intrare situat în regiunea axilară dreaptă, calibru între 6-7 mm, pergamentat roşiatic", iar „orificiul de ieşire nu se depistează"[36]. Raportul concluzionează că moartea a fost violentă, ca urmare a unei plăgi împuşcate toracice cu hemoragie şi că s-a tras din dreapta victimei, de la distanţă. Gloanţele au rămas în victimă, dar familia s-a opus unei exhumări în vederea recuperării şi a eventualei identificări a armei cu care s-a tras.

Peste un deceniu s-a realizat totuşi o exhumare în condiţiile mutării rămăşiţelor victimei într-un alt mormânt, în Cimitirul din Calea Buziaşului. Din raportul de constatare tehnico-ştiinţifică nr. 285445 din 12 decembrie 2000 rezultă că resturile metalice „reprezintă oxizi metalici (fier, cupru şi plumb). Restul metalic oxidat reprezintă miezul din oţel al unui glonţ ce provine de la un cartuş calibru 7,62 mm. Probele supuse examinării nu au valoare operativă în vederea identificării armei cu care s-a tras"[37].

În timp ce tatăl victimei a susţinut că asupra fiului său s-a tras „dintr-un autoturism Dacia 1300 de culoare albă cu nr. de înmatriculare 1-TM-514"[38], afirmaţie negată de Paul Popovici în declaraţia dată în 18 iulie 1990[39], majoritatea martorilor au declarat că s-a tras asupra celor trei elevi din Cazarma Oituz. În această cazarmă îşi aveau sediul mai multe unităţi militare subordonate Diviziei 18 Mecanizate Timişoara, iar din 21 decembrie 1989 în cazarmă a fost încartiruit un detaşament de luptă de la U.M. 01068 Vânju Mare, format din 33 de cadre şi 360 de militari în termen[40].

În jurul orei 0,00, militarii din cazarmă au deschis focul, susţinând că s-a tras spre ei din blocurile din jur, de la etajele superioare, şi din mai multe autovehicule. Declaraţiile martorilor au fost confirmate de cercetările efectuate la faţa locului. Astfel, din examinarea urmelor de gloanţe descoperite pe copacii şi pe gardul din plasă de sârmă al imobilului situat pe Strada Olimpiadei nr. 2, s-a determinat direcţia de tragere, respectiv blocul alimentar al Cazărmii Oituz, situat pe colţul Străzii Oituz cu Popa Şapcă. De aceea, concluzia lui Romeo Bălan este pe deplin justificată: „Pe fondul provocărilor din jurul unităţii, militarii i-au considerat pe cei 3 tineri suspecţi şi, fără să verifice, au tras spre ei. Deşi militarii au relatat că unitatea a fost atacată, nu s-a probat acest lucru şi nicio persoană nu a

[36] *Ibidem*, f. 25.
[37] *Ibidem*, f. 41.
[38] *Ibidem*, f. 29.
[39] *Ibidem*, f. 51.
[40] Romeo Bălan, *Victimele revoluţiei...,* p. 110.

încercat să pătrundă în cazarmă. Dacă atacul ar fi fost real, în rândul militarilor s-ar fi înregistrat foarte multe victime, deoarece de pe clădirile din jur există posibilitatea de vizibilitate şi de tragere spre curtea cazărmii”[41].

Nici în cazul uciderii elevului Silviu Sebastian Iordan nu s-au putut identifica vinovaţii, familia fiind obligată să accepte palida consolare că astăzi Strada Olimpiadei se numeşte Martir Iordan Silviu Sebastian.

LAURA ANDREEA NEGRUŢIU (1980-1989)

Laura, singurul copil al familiei Negruţiu, era în decembrie 1989 elevă la Şcoala cu Clasele I-IV „Nikolaus Lenau” din Timişoara. Părinţii, ambii cu studii superioare, au înscris-o la o şcoală cu predare în limba germană. „Voiau să îi ofere condiţiile cele mai bune. Era un copil reuşit, inteligent, sănătos, de viaţă”, mărturisea mătuşa sa, Eva Paul[42].

Pentru că, după fuga lui Ceauşescu, psihoza teroriştilor a pus stăpânire şi pe Timişoara, părinţii au lăsat-o pe Laura în grija bunicilor. Din păcate, bucuria copilăriei şi a vacanţei de iarnă a fost brutal oprită în dimineaţa zilei de 23 decembrie. În această zi fatidică, în jurul orelor 9,30, în apartamentul nr. 24 al imobilului cu nr. 1 din Strada Piatra Craiului, eleva de 9 ani a fost împuşcată mortal. Glontele tras din exterior a pătruns prin rulou şi geam şi a ucis-o pe eleva care era aşezată pe pat şi privea la televizor.

Potrivit raportului medico-legal eleva avea două semne de violenţă, respectiv orificiul de intrare şi ieşire a glontelui: cervical anterior, plagă cu marginile negricioase cu diametrul de 1 cm şi cervical posterior stânga, plagă cu marginile răsfrânte cu diametrul de 3 cm. S-a precizat că moartea s-a datorat unei plăgi împuşcate cervicale şi că tragerea s-a efectuat de la distanţă, dinainte înapoi.[43]

Bunicul minorei, Nicolae Negruţiu, a predat cămaşa unui glonţ deteriorată găsită în rana situată sub maxilarul victimei, iar ulterior, tatăl victimei a predat un miez de oţel al unui glonţ găsit în tăblia de lemn a patului, unde se afla eleva în momentul împuşcării. În urma expertizei balistice s-a tras concluzia că au făcut parte dintr-un cartuş calibru 7,62 mm, model 43, cu glonţul, miezul, tubul din oţel. În urma cercetărilor efectuate la faţa locului şi ca urmare a analizării traiectoriei uşor descendente a

[41] *Ibidem*, p. 115.
[42] adevărul.ro/locale/timişoara/decembrie-89-copil-zece-ani-impuscat-timp-uita-televizor-1-50a94cd7c42d5a66 386 31ff /index.html.
[43] Romeo Bălan, *Victimele revoluţiei...,* p. 102.

glontelui, s-a concluzionat că s-a deschis focul de pe terasa unui imobil situat vizavi de blocul în care a fost ucisă victima, de către un grup de militari[44].

Înmormântarea Laurei s-a făcut în aceeaşi atmosferă de panică şi tensiune, descrisă de mătuşa Eva Paul: „A trebuit să umblăm să facem rost de loc de veci. Nici nu am făcut înmormântarea aşa cum trebuie. Era nebunie în oraş... La fiecare etaj stătea un soldat cu puşca. Au păzit familia să nu cumva să păţească ceva. Nici măcar o coroană nu am putut să-i facem, iar la înmormântare au fost doar bunicii şi părinţii şi încă o familie care ne-a ajutat cu transportul”[45]. În drum spre cimitir, furgoneta cu care au transportat cadavrul a fost oprită la fiecare colţ de stradă şi controlată de revoluţionarii cu banderole tricolore pe braţ, iar în timpul slujbei de înmormântare s-a tras din toate părţile.

Drama familiei care şi-a pierdut unica fiică într-un mod stupid şi dramatic va continua şi după liniştirea lucrurilor şi revenirea la democraţie. În 1999, mama Laurei a fost găsită moartă în baie, iar peste doi ani tatăl, paralizat din cauza unei scleroze multiple, a plecat alături de fiică şi de soţie, fără să afle identitatea ucigaşului care a distrus o familie.

*
* *

Pentru ei – Claudiu Vărcuş, Constantin Iosub, Luminiţa Florina Boţoc, Eugen-Francisc Nagy, Monica Gabriela Tako, Silviu-Sebastian Iordan şi Laura Andreea Negruţiu – totul s-a sfârşit în decembrie ’89, timpul transformând idealurile şi visele lor în adrese de străzi şi plăci comemorative.

Dumitru **TOMONI**

[44] *Ibidem*, p. 103
[45] adevărul.ro/locale/timişoara/decembrie-89-copil-zece-ani-impuscat-timp-uita-televizor-1-50a94cd7c42d5a663 8631ff/index.html

„Steagul cu gaură”. Un obiect ca actant şi martor al Revoluţiei din 1989*

As the title reveals, this five-page paper analyzes the biography of cut-out flag of the Romanian Revolution as well as the fundamental role it played on the stage of our Decembrist history, considering the perspective of the material culture research.
The signatories of this paper are Dr. Anette C. Cremer, historian and Professor at the Institute of History at Justus Liebig University of Gießen as well as Hilke Wagner, a soon-to-be Historian, presently, student at the same institute.

Key-words: Anette C. Cremer, Hilke Wagner, material culture, Revolution, the “flag with the hole”, appropriation.
Cuvinte-cheie: Anette C. Cremer, Hilke Wagner, cultura materială, Revoluţie, ,,steagul cu gaură”, apropriere.

Studiul de faţă poartă semnătura a două autoare, ambele din Germania, cărora steagul decupat al Revoluţiei din Decembrie 1989 le-a stârnit interesul, devenind, din obiect muzeal, un veritabil obiect de studiu.

Prima autoare a studiului se numeşte Anette C. Cremer, a studiat istoria artelor şi anglistica în Germania şi Irlanda. A obţinut titlul de doctor cu tema *Diletantismul ca practică a dominaţiei în epoca modernă timpurie*. Actualmente, Anette C. Cremer predă istoria artelor şi cercetarea materială a culturii la Institutul de Istorie al Universităţii Justus Liebig” din Gießen.

Hilke Wagner, cea de-a doua semnatară a articolului, studiază istoria est-europeană şi ştiinţele politice la aceeaşi universitate. Hilke Wagner a ajuns la Timişoara şi apoi la Memorialul Revoluţiei cu ocazia unui semestru de studii petrecut la Universitatea de Vest, în cadrul unui program de schimb internaţional de studenţi.

Steagurile aparţin celor mai importanţi purtători ai iconografiei politice. Renumitul steag românesc ,,gol” din Decembrie 1989 este, probabil, cel mai marcant şi răspândit simbol media al Revoluţiei. Din 1989 el este folosit mereu ca imagine-simbol a voinţei poporului, ca, de exemplu, la demonstraţia antiguvernamentală din Bucureşti din anul 2006. Versiunea

* Doresc să îi mulţumesc, pe această cale, domnului Georg Herbstritt, istoric şi cercetător în cadrul Departamentului de Educaţie şi Cercetare al Oficiului pentru Administrarea Arhivelor Stasi din Berlin, un vechi colaborator al Memorialului Revoluţiei, precum şi domnului Mihai A. Panu, asistent dr. la Departamentul de Ştiinţe Politice al Universităţii de Vest din Timişoara, pentru sprijinul acordat întru depăşirea dificultăţilor întâmpinate la traducerea unor termeni de specialitate.

germană a lexiconului digital „Wikipedia” defineşte steagul prezentat *in situ* sau la muzeu ca pe o întrupare centrală, clarificatoare a unei mişcări politice.

Istoria este, în general, înţeleasă ca istorie a acţiunilor umane şi politice. Muzeele au datoria să le lege pe ambele de o naraţiune şi să le ilustreze cu ajutorul obiectelor. Prin forma de prezentare, decontextualizată, pătrunde în conştiinţă întrebarea ce rol a jucat steagul Revoluţiei în decursul unui anumit eveniment al Revoluţiei. Steagul nu este doar rezultatul autoîmputernicirii politice a poporului român şi, în acelaşi timp, exprimarea simbolică a acestei voinţe, ci şi un actor, martor al acestui eveniment. Un obiect care *a făcut* istorie.

Cercetarea culturii materiale, dezvoltată deja din anii 1990 din principiul de cercetare transdisciplinar, provenit de la anglo-americani, privind cercetarea de obiecte în contexte culturale, oferă modele teoretice şi metode adecvate pentru a cerceta influenţa şi impactul obiectelor pe parcursul istoriei. *Material Culture* tratează obiectele ca surse şi rezervoare de informaţii în lumina contextului lor specific, istoric, politic, social sau confesional. Ea descrie şi analizează capacitatea obiectelor de a se încărca cu semnificaţie culturală pentru indivizi sau colectivităţi şi de a fi înzestrate cu o nouă semnificaţie. Acest proces al interpretării şi al transferului de obiecte în contexte noi de folosinţă este denumit *biografie a obiectelor*. Deci cum se scrie biografia obiectuală a „steagului cu gaură”? Cum se ajunge la încărcarea sa auratică? De ce este el prezentat vizitatorului ca exponat de muzeu complet fără mediere? Cum comunică obiectul şi astăzi singur, prin materialitatea sa?

Steagul românesc în faţa Revoluţiei

Steagurile reprezintă o formulă de exprimare vizuală naţională recunoscută a demnităţii. Ele sunt instrumentalizate ca parte a limbajului politic al imaginilor, în sensul forţelor politice dominante ale unei ţări. Scopul unui steag este exclusiv vizibilitatea şi reprezentarea. Steagul este, prin definiţie, purtătorul unui simbol, fără a poseda o altă funcţie primară echivalentă, care să corespundă scopului său de purtător de simboluri. Structura sa permite să fie instalat în diferite locuri şi în diferite situaţii, ca semn: poate fi înălţat pe un stâlp sau agitat pe o hampă[1], atârnat la fereastră sau amplasat ca decoraţie într-o încăpere. Desigur că este foarte posibil să strângi steagul sau să-l rulezi ca pe o bucată de stofă, să-l păstrezi, dacă nu se doreşte folosirea funcţiei sale de reprezentare. El serveşte ca reprezentant vizual al stăpânirii, ca

[1] Suport pe care se fixează pânza unui steag (din fr. hampe).

reprezentare simbolică a puterii politice. Din 30 decembrie 1947 România a fost un stat comunist. Steagul consta din trei culori naţionale desfăşurate vertical, albastru, galben şi roşu, cu o emblemă a dictaturii comuniste a României la mijloc. Steagurile simbolizează o legătură geografică, naţională şi politică şi sunt o parte a identităţii colective a unei naţiuni. Cine îl poartă îşi marchează astfel apartenenţa, cine acţionează sub el se subordonează valorilor centrale ale culturii dominante.

Emblema în mijlocul steagului României comuniste a fost o ilustrare a ideologiei dominatoare: o sondă de petrol pentru industrie, spice pentru agricultură, munţi şi păduri atât pentru patrie, cât şi pentru resursele naturale – totul luminat de steaua roşie a comunismului şi de soarele răsărind al viitorului. În propria prezentare a dictatorului Nicolae Ceauşescu (1918-1989) steagul a servit legitimării stăpânirii într-un mod special. Reprezentările oficiale ale lui Ceauşescu se distingeau printr-un limbaj limpede al imaginilor, pe care îl accepta, pe lângă propria sa persoană, doar un popor nedefinit, probabil bine intenţionat pentru el, dar nu alte personalităţi sau persoane de rang înalt care acţionau în domeniul politic.[2] În pozele de propagandă steagul se găseşte uimitor de rar. Când Ceauşescu a folosit steagul, a făcut-o sub forma unei eşarfe purtate pe talie, ca şi când vroia să se stilizeze pe sine ca şi chintesenţă a întregului stat. „Încorporarea" steagului în această formă apare ca cea mai practică rezolvare a dilemei de a contopi corporal noţiunea abstractă a statului şi a naţiunii cu o imagine a puterii, fără a intra în concurenţă vizuală cu simbolul colectiv al statului sau fără a se subordona acestuia. Steagul, care trebuia să fie simbolul naţiunii, era chintesenţa dictaturii. Semnul sistemului politic era emblema. Totuşi, culorile erau cele care reprezentau naţiunea.

„Steagul cu gaură"

Din perspectiva de astăzi apare autoclarificator faptul că revoluţionarii au pus stăpânire pe acest simbol într-un mod special. S-au păstrat mai multe exemplare ale steagului naţional, din care a fost decupată emblema purtătoare de semnificaţie politică. Aici nu este vorba deci de un anumit obiect, identificabil, ci de exprimarea unei *practici a*

[2] Cf. Daniel Ursprung, *Herrschaftslegitimation zwischen Tradition und Innovation. Repräsentation und Inszenierung von Herrschaft in der Rumänischen Geschichte in der Vormoderne und bei Ceauşescu/Legitimarea dominaţiei între tradiţie şi inovaţie. Reprezentarea şi punerea în scenă a dominaţiei în istoria românească în premodernism şi la Ceauşescu*, Editura Aldus, Braşov, 2007.

acţiunii/ Handlungspraxis, care poate fi pusă în relaţie cu unele steaguri. Această practică a avut deja modele: decuparea emblemei s-a întâmplat deja în 1956 cu tricolorul maghiar. În cadrul protestelor din Timişoara s-a ajuns, de asemenea, la acţiunea purtătoare de caracter simbolic, de decupare a emblemei din steag cu atenţie, pentru a nu distruge steagul ca simbol al naţiunii colective. Se decisese separarea mijlocului din acest steag – un act explicabil în cadrul unei revoluţii, atâta timp cât mijlocul reprezintă obiectul protestului. Prin aceasta a luat naştere forma caracteristică a „steagului cu gaură", care a devenit atât de important, încât este prezentat astăzi ca exponat în muzeul Memorialului Revoluţiei din Timişoara.

Aproprierea şi interacţiunea în cadrul revoltei

Aproprierea de obiecte poate fi reprezentată într-o schemă, care începe cu procurarea sau luarea în posesie a unui obiect, descrie mai multe transformări (transformarea materială, denominarea, conversiunea culturală şi încorporarea) şi, în final, poate ajunge la o tradiţionalizare.[3] Aceşti paşi se pot identifica şi la „steagul cu gaură": cum a adus cu el revoluţionarul anonim sau, probabil, mai curând un grup de persoane steagul sau ce funcţie oficială a avut el înainte nu este cunoscut. O diferenţă semnificativă ar fi dacă el s-a aflat deja de mai mult timp în posesie personală sau a fost dat jos şi sustras din coloana revoltei, dintr-un loc accesibil publicului. Transformarea materială a fost momentul radical – în cel mai adevărat sens al cuvântului – al aproprierii: emblema comunistă a fost îndepărtată. Steagului i-a fost îndepărtată, astfel, mai întâi vechea lui semnificaţie de simbol al statului. Din această distanţare de conţinutul propriu-zis al imaginii a rezultat, într-un al doilea pas, ceva nou, anume încărcarea cu o altă semnificaţie. Fotografiile arată revoluţionari fluturând „steaguri cu gaură". Steagul a fost încărcat cu o nouă semnificaţie nu doar prin gaura din mijloc, ci, mai degrabă, prin noua utilizare, noua practică socială, în timp ce funcţia sa genuină de simbol al dominaţiei a rămas păstrată. El, totuşi, nu a mai reprezentat sistemul dictatorial, ci poporul revoltat. Această luare în stăpânire a simbolului de stat a fost de o asemenea importanţă simbolică pentru întreaga naţiune, încât denumirea de „drapel cu gaură", resp. „steag cu gaură" (germ. „Flagge mit Loch", „Fahne mit Loch") sau „gaura din steag" (germ. „das Loch in der Fahne") s-a instituit în spaţiul de limbă

[3] Hans Peter Hahn, *Materielle Kultur. Eine Einführung*/*Cultura materială. O incursiune*, Editura Dietrich Reimer, Berlin, 2003, pp. 99-107.

română ca termen stabil şi chiar şi astăzi se înţelege prin aceasta clar nu vreun steag cu o oarecare gaură, ci steagul românesc cu tăietura rotundă centrală, purtătoare de semnificaţie, din banda galbenă, ca simbol de protest. Cu aceasta procesul de apropriere se încheie cu tradiţionalizarea. Ca simbol al voinţei politice a poporului, steagul este folosit şi astăzi, după cum s-a spus mai sus. După Revoluţie, oarecum „însănătoşit", fără emblemă şi fără gaură, fără conţinut programatic şi fără vătămare materială, el a devenit simbolul întregului popor. El a rămas, mai ales în mentalul colectiv, ca simbol al criticii guvernării.

Aproprierea psihică

Aproprierea simbolului de stat a rezultat, totuşi, în mod special din deformarea formală a steagului. Ca o imitaţie conştientă sau inconştientă sau, probabil, ca o delimitare a folosirii steagului ca eşarfă de către dictator, revoluţionarii nu l-au folosit doar pentru a-l ridica sau a-l flutura, ci s-au servit de el ca de o pelerină, care a fost trasă peste cap. Ca bucată de stofă cu o tăietură rotundă mare cât un cap sau mai mare steagul purta nemijlocit implicaţia unui obiect de îmbrăcăminte. Unii oameni au purtat steagul pe corp, au luat în stăpânire simbolul statului personal, l-au încorporat, s-au alipit statului, s-au acoperit cu steagul şi s-au protejat cu el, de acum înainte simbolul naţiunii.

Aici devine evident rolul steagului ca *actant/Aktant* în sensul teoriilor lui Bruno Latour, anume ale reţelei de persoane care acţionează în domeniul politicii: Akteur-Netzwerk-Theorien.[4] Steagul îşi preia el însuşi un rol activ. El include, prin tăietura făcută, chemarea la acţiunea „să fie tras pe cap". Chemările la acţiunea „să fluture pe stâlp" sau „să fie ridicat" sunt exersate şi inerente obiectului. Dar doar poziţia din mijloc a găurii, rezultată din emblema înlăturată, combinată cu materialul textil, probabil o stofă moale, a iscat îndemnul la acţiunea de a-l întrebuinţa ca pe o îmbrăcăminte asemănătoare unui poncho. Dacă emblema ar fi fost imprimată pe un carton neflexibil sau într-un alt loc pe steag, atunci probabil el ar fi fost ţinut sus sau folosit ca fular, dar niciodată nu s-ar fi ajuns la această formă puternică a practicii fizice de apropriere. Deci interacţiunea dintre formă, însuşirile materialului şi conceptul analogic este cea care decide practica propriu-zisă.

[4] Reiner Ruffing, *Bruno Latour*, Editura Wilhelm Fink, Paderborn, 2009, pp. 29-34.

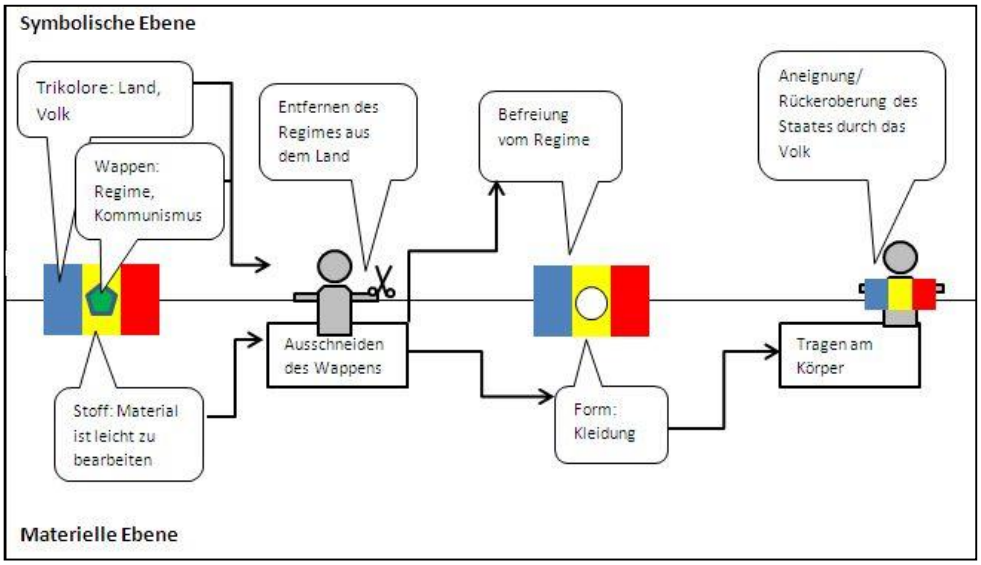

Tricolor: ţară, popor Îndepărtarea regimului din ţară Eliberarea de regim Apropriere/ Recucerire a statului prin popor
Emblemă: regim, comunism
Stofă: materialul este uşor de prelucrat Decuparea emblemei
Forma: îmbrăcăminte Purtarea pe corp

Aşa cum este prezentată remarcabil în muzeu, această chemare materială la acţiune a fost urmată de către revoluţionari. Omul şi steagul par a se contopi, ceea ce, la rândul său, emite o simbolistică şi metaforică puternică şi determină *aura/Aura* propriu-zisă a exponatului. După un principiu asemănător, dar, totuşi, altfel decât în imaginile de propagandă ale lui Ceauşescu, steagul reapare scris pe trupul unui om – tricolorul nu este, totuşi, aici drapat, plin de respect, în forma unei eşarfe, ca expresie a unei ordini existente şi de menţinut, ci a fost legat de corp ca rezistenţă vehementă la această ordine, scos dintr-un alt context, care este străin de corpul uman. În locul emblemei „amputate" apare capul unui individ care refuză să fie înregimentat în masa construită fictiv de către propagandă, fidelă statului, şi să fie reprezentat prin emblema statului comunist. Această simbolistică a devenit posibilă doar prin transformarea materială a steagului într-un material textil în forma unei îmbrăcăminţi. Îndemnul la acţiunea „să porţi ca îmbrăcăminte" *nu* a fost codificat intenţionat de către o persoană în cadrul obiectului şi, mai târziu, decodificat, ci a rezultat direct din materialitatea steagului, a cărui mijloc a fost îndepărtat mai întâi doar din motive simbolice. În cultura rememorării referitoare la revoluţie acţiunea rezultată, a purtării steagului pe corp, are un loc remarcabil. Procesul

revoluţiei poate fi desluşit exemplar, cu referire la steagul Revoluţiei Române din Decembrie, la revalorizarea, aproprierea şi muzealizarea lui, în plan individual, sub forma unei microistorii. Totuşi, trebuie reliefat faptul că Revoluţia nu este oglindită doar în steag, ci steagul a ieşit în evidenţă ca *actant/Aktant* în dialogul cu revoluţionarul şi a provocat acţiuni.

Despre aura obiectului

Exponatul radiază şi astăzi această chemare implicită la acţiune şi semnificaţie simbolică, în ciuda muzealizării sale. În muzeu steagul este prezentat atârnând, pentru a expune lipsa centrului emblematic. Totuşi, el nu atârnă acolo ca simbol al statului naţional, ci ca obiect care a preluat, în cadrul Revoluţiei, într-un anumit moment istoric, o funcţie precisă. Mai mult decât articolele şi relatările care trebuie, mai întâi, citite, mai mult decât lucrările artistice complexe, cu multe detalii, care au nevoie de o evaluare exactă, sau decât obiectele personale, pe care le poţi clasifica prin intermediul panourilor informative, steagul impresionează prin forţa de exprimare nemijlocită a declaraţiei.

El îi povesteşte fără cuvinte vizitatorului muzeului *biografia* sa/ *Biographie*. Evoluţia lui de la un obiect al puterii de stat, al aproprierii revoluţionare prin decuparea găurii şi prin chemarea implicită la acţiunea „poartă-mă pe

corp!", care a luat naştere prin aceasta, se înţelege intuitiv. Deşi contextul istoric exact nu este accesibil pentru un vizitator străin de la prima vedere, abia te poţi sustrage de la aura steagului. Cele trei nivele de înţelegere ale puterii de stat, ale vătămării materiale şi ale posibilităţii fizice (şi, prin aceasta, al chemării la acţiune) de încorporare, suprapuse, prezente concomitent şi, totuşi, din punct de vedere cronologic, succesive, trezesc, fiecare, asociaţii puternice. În comparaţie cu alte artefacte ale Revoluţiei, precum simbolurile de stat păstrate intacte, obiectele distruse pe parcursul Revoluţiei sau obiectele de îmbrăcăminte expuse, steagul gol are un efect mai convingător. Forţa de mărturisire a unui obiect care poartă în el toate cele trei aspecte şi, în acelaşi timp, comunică este, astfel, cu atât mai vehementă. Acest lucru face posibilă iradierea purtătoare de semnificaţie simbolică de neînvins a steagului Revoluţiei.

În stadiul actual al biografiei sale obiectuale steagul îşi dezvăluie efectul ca exponat muzeal. Întâlnirea nemijlocită cu relicvele originale încărcate cu aură face din vizita la muzeul Memorialului Revoluţiei din Timişoara o experienţă emoţionantă. Împreună cu panourile cu texte, filmele documentare şi multe extrase din ziare, acestea mijlocesc, în detalii impresionante, un episod al istoriei contemporane europene – Revoluţia Română din 1989, care a început ca revoltă locală în Timişoara şi, în cele din urmă, a dus la căderea regimului Ceauşescu.

Tăierea în bucăţi sau distrugerea drapelelor şi steagurilor statelor naţionale şi ale cluburilor de fotbal este considerată astăzi un comentariu critic, perforarea şi tragerea peste cap – un semnal mondial pentru identificare personală. Dacă datorăm Revoluţiei din Decembrie această limbă universală a aproprierii obiectuale nu ştim. Ar fi posibil.

Annette C. **CREMER,** Hilke **WAGNER**
(Traducere: Adina **HORNEA ABRUDA**)

Bibliografie:

- Hahn, Hans Peter: *Materielle Cultur. Eine Einführung,* Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 2003 (Ethnologische Paperbacks).
- Ruffing, Reiner: *Bruno Latour*, Wilhelm Fink Verlag, Paderborn, 2009 (UTB Profile).
- Ursprung, Daniel: *Herrschaftslegitimation zwischen Tradition und Innovation. Repräsentation und Inszenierung von Herrschaft in der Rumänischen Geschichte in der Vormoderne und bei Ceauşescu,* Aldus-Verlag, Braşov, 2007.

Comunismul în Slovacia

Slovakia is a country with an area of 49.000 km², geographically located between Moravia River to the West, Tisa River to the East, and the middle course of the Danube River, to the South. Throughout history, regions of Slovakia belonged, in turns, to Samo's Empire, Great Moravia, Hungarian Kingdom, Habsburg Empire, Austro-Hungarian Empire and Czechoslovakia.

The Slovak State was clearly outlined on the world political map for the first time during the Second World War, from 1939 to 1945. On January 1st 1993, the Slovak Republic gained its independence for the second time, following the peaceful dissolution of Czechoslovakia.

Although the communist regime was initially set up in Czechoslovakia as a fairly mild regime, it gradually turned into rather harsh governance. The objectives of the Czechoslovak Communist Party were set out by the Party's directives and congresses which contemplated five-year plans. The entire country was subject to a pronounced industrialisation process and the number of people working in the industrial sector grew from 216.884 in 1948 to 409.933 in 1960 and 504.844 in 1965. In 1980, the number of people employed in different industrial areas reached over 800.000 persons.

During the communist dictatorship in Czechoslovakia, as in many other similar dictatorships, the state took over the exclusive control of economy starting with 1945, when the first nationalization wave started and which was soon followed by the nationalization of the small and medium enterprises (February 1948). Following the Czech model from Prague, the Slovaks expelled several uncomfortable deputies from the Slovak National Council while others were already in prisons or in exile. Moreover, the church was oppressed; the factories and the agricultural farms were managed by scantily trained workers who were appointed based on their affiliation to the Communist Party. The young people were represented by the Czechoslovak Union of Youth.

The Prague Spring, the "Velvet" Revolution and the "Velvet" Divorce, are just some defining moments that characterise the contemporary society of Slovakia.

Key-words: Slovakia, Czechoslovakia, Czecho-Slovakia, Republics of the Soviet Union, Poland, Hungary, German Democratic Republic, Prague, Moscow, Bratislava, Occident, K.S.Č. (Czechoslovak Communist Party), Slovak National Council, Slovak Communist Party, Charta '77, Civic Forum, Public Opinion against Violence; Council for Mutual Economic Assistance, National Convention, Czechoslovak Union of Youth, Federal Convention, N.A.T.O., N.U.O, Prague Spring, "Velvet" Revolution, " Velvet" Divorce, communism, socialism with a human face, Warsaw Pact.

Cuvinte-cheie: Cehoslovacia, Ceho-Slovacia, Slovacia, U.R.S.S, Polonia, Ungaria, R.D.G., Praga, Moscova, Bratislava, Occident, K.S.Č. (Partidul Comunist Cehoslovac), Consiliul Naţional Slovac, Partidul Comunist Slovac, Charta 77, Forumul Civic, Opinia Publică împotriva Violenţei; C.A.E.R., Adunarea Naţională, Uniunea Cehoslovacă a Tineretului, Adunarea Federală, N.A.T.O., O.N.U., Primăvara de la Praga, Revoluţia

„de catifea," Divorţul „de catifea", comunism, socialism cu faţă umană, Pactul de la Varşovia.

Slovacia este o ţară de 49.000 km² situată între fluviile Moravia la apus, Tisa la răsărit şi cursul de mijloc al Dunării la Sud.

Poporul slovac este de origine slavă, strămoşii lui ajungând pe teritoriul actualei Slovacii între secolele V şi VI, în timpul migraţiilor. De-a lungul istoriei, regiuni ale Slovaciei au aparţinut, pe rând, Imperiului lui Samo, Moraviei Mari, Regatului Ungariei, Imperiului Habsburgic, Imperiului Austro-Ungar şi Cehoslovaciei.

Pentru prima oară pe harta politică a lumii, statul slovac a apărut în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, între 1939-1945, obţinându-şi, pentru a doua oară, independenţa pe 1 ianuarie 1993, în urma dizolvării paşnice a Cehoslovaciei.

În *Scurta istorie a Slovaciei*, elaborată de către un colectiv coordonat de Elena Mannová, apărută în România în anul 2011, sub egida Editurii Enciclopedice, se face precizarea că, în abordarea trecutului slovacilor, s-a renunţat la ideea scoaterii forţate a acestora din contextul istoriei Ungariei, deoarece teritoriul de astăzi al Slovaciei a aparţinut, timp de mai multe secole, Ungariei Superioare, numindu-se „Felvidék", adică „Ţara de Sus", iar după înfrângerea de la Mohács (1526), când Ungaria s-a destrămat în 3 părţi, teritoriul respectiv a trecut în partea Ungariei Regale, cu capitala la Bratislava timp de 100 de ani, devenită, ulterior, componentă a Imperiilor Habsburgic şi Austro-Ungar, până la destrămarea acestuia în 1918.

Deşi în Cehoslovacia comunismul s-a instaurat la început ca un regim destul de blând, treptat, el a devenit unul foarte brutal. S-a ajuns până la mutarea a mii de familii prin operaţiunea „B" din Bratislava în mediul rural, fără nicio decizie judecătorească, ci numai ca urmare a unei hotărâri administrative.

La încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, după modelul ceh de la Praga, slovacii i-au exclus din Consiliul Naţional Slovac pe unii deputaţi incomozi, alţii fiind fie la închisoare, fie în exil, şi l-au ales preşedinte pe comunistul Karol Šmidke, adoptându-se programul pentru instaurarea definitivă a regimului de democraţie populară în Slovacia.

În instituţii, sindicate, administraţie, asociaţii şi şcoli, „comitetele de acţiune" dizolvau comitetele orăşeneşti şi judeţene în care comuniştii nu aveau majoritatea, rămânând doar o treime din ele în localităţi şi 6 comitete naţionale judeţene din 79, câte au fost iniţial. În întreprinderi acţionau consiliile muncitoreşti şi miliţiile populare înarmate, folosite de Partidul

Comunist Cehoslovac (Komunistická Strana Československa – K.S.Č.) ca „trupe de şoc" pentru uzurparea poziţiilor de răspundere politică.

După lovitura de stat din februarie 1948, un prim lot de politicieni din Partidul Democrat a fost condamnat la 29 aprilie la închisoare, la 9 mai s-a adoptat noua constituţie a Cehoslovaciei, care limita proprietatea privată, apoi, în acelaşi an, la 21 iulie s-au legiferat schimbările politice din ţară. Anul 1948 a adus şi schimbarea preşedintelui ţării, fiind ales Klement Gottwal, moment în care s-a identificat funcţia de conducător al partidului cu cea de conducător al statului.

În ceea ce priveşte organizarea politică, Adunarea Naţională reprezenta puterea legislative, iar guvernul pe cea executivă.[1] Dacă la alegerile parlamentare din 30 mai 1948 se putea introduce în urnă un bileţel alb, pentru vot neutru, fapt de care au profitat 10,7% din alegătorii întregului stat şi 14,1% de pe teritoriul Slovaciei, la următoarele alegeri, tipic orânduirii comuniste, au participat 99% dintre alegători, cu toţii votând în favoarea regimului comunist.

Ca o consecinţă a loviturii de stat din 1948, numărul membrilor partidului a crescut de două ori în Slovacia, trecând de 400 de mii, reprezentând 19,3% din populaţia adultă. În iunie 1948, Partidul Comunist Slovac s-a unit cu K.S.Č., dar a funcţionat ca o organizaţie regională, chiar dacă autonomia sa a fost în continuă scădere. În componenţa Frontului Naţional, cu pondere nesemnificativă, intrau şi partidele Libertăţii şi ale Renaşterii, cel din urmă luând locul Partidului Democrat, desfiinţat, în timp ce social-democraţii care candidaseră în 1946 sub numele de Partidul Muncii s-au autodesfiinţat forţat.[2]

Mişcarea sindicală se bucura de o putere reală în stat, prin intermediul diferitelor organizaţii din întreprinderi, care cuprindeau toţi angajaţii, aceasta putând influenţa condiţiile de muncă, salariile, atribuirea locuinţelor şi activităţile sportive. În ceea ce priveşte tinerii, ei erau reprezentaţi de Uniunea Cehoslovacă a Tineretului.

În cadrul dictaturii comuniste din Cehoslovacia, ca şi în alte dictaturi de acelaşi tip, statul a preluat monopolul economiei începând cu 1945, când a avut loc primul val al naţionalizărilor, apoi, după februarie 1948, a urmat naţionalizarea întreprinderilor mici şi mijlocii, ce a dus la scăderea drastică a numărului de persoane angajate în activităţi economice mici, de la 150.000 la 7.500 până în anul 1953. A început un proces intens de şcolarizare a muncitorilor, fabricile începând să fie conduse de directori din rândurile lor,

[1] Elena Mannová, *Scurtă istorie a Slovaciei,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2011, p. 379.
[2] *Ibidem*, p. 380.

în armată membrii de nădejde ai partidului deveneau ofiţeri, iar în universităţi erau primiţi studenţii care proveneau din familii în care regimul comunist avea încredere.

Procesul colectivizării ţăranilor, care reprezentau 47,45%, a fost anevoios, mai ales că Partidul Slovac a negat intenţia înfiinţării colhozurilor, ba mai mult, le promitea ţăranilor împărţirea proprietăţilor agrare mai mari de 50 de hectare, astfel că, în anul 1953, cooperativele deţineau doar 35,8% din terenul arabil, iar în 1958, 66,6% din totalul pământului arabil.[3] În procesul forţat al colectivizării agriculturii s-au făcut numeroase presiuni, de la monopolul statului asupra utilajelor şi îngrăşămintelor la introducerea unor cote mari pe care trebuiau să le dea ţăranii, la pedepsirea, alungarea din sate sau încadrarea în muncă, în industrie, a celor care nu se înscriau în colhozuri.

Biserica a fost, treptat, scoasă din viaţa publică, confiscându-i-se averile, ea fiind, totodată, dependentă de salariile plătite de stat şi controlată de „Oficiul slovac pentru chestiuni bisericeşti.[4] În anii ’50 au fost închişi sute de călugări, lichidate mănăstirile de maici, Securitatea arestând 962 de maici, episcopi importanţi au fost condamnaţi la ani grei de închisoare, iar 302 dintre cei 2056 de preoţi romano-catolici şi greco-catolici au făcut închisoare. Biserica Greco-Catolică a fost lichidată, credincioşii ei fiind obligaţi să treacă la Biserica Ortodoxă, care, prin nesubordonarea faţă de Roma, părea mai puţin periculoasă.

Obiectivele Partidului Comunist Cehoslovac erau stabilite în directivele şi congresele partidului pe planuri cincinale, în ţară începând un proces accentuat de industrializare, numărul angajaţilor din industrie crescând de la 216.884 în anul 1948 la 409.933 în anul 1960, 504.844 în 1965, în 1980 fiind angajate peste 800.000 de persoane.[5] Întreprinderile industriale din Cehia, fiind suprasolicitate, făceau ca producţia să fie mutată în Slovacia, la fel şi fabricile de armament, datorită poziţiei mai îndepărtate de graniţele ţărilor membre ale N.A.T.O. În Slovacia au apărut întreprinderi noi, cea mai mare fiind Întreprinderea Metalurgică a Slovaciei Răsăritene de la Košice, multe din ele fiind înfiinţate din cauza embargoului occidental asupra mărfurilor strategice. Deşi pentru construirea lor nu s-a ţinut cont de mărimea investiţiilor făcute şi de productivitate, ele au funcţionat câteva decenii. Într-un fel, scopurile industrializării Slovaciei erau apropierea economică, socială şi culturală de Cehia, mai ales că cehii comunişti au preluat ideologia antebelică a cehoslovachismului, care promova

[3] *Ibidem*, p. 383.
[4] *Ibidem*, p. 380.
[5] *Ibidem*, p. 386.

uniformizarea etnică a celor două popoare, astfel că atribuţiile organelor naţionale slovace s-au restrâns, iar Constituţia din anul 1960 a redus rolul Consiliului Naţional Slovac.

Desfiinţarea administraţiei locale slovace a fost urmată de numeroase procese politice; în 1951 a fost arestat Gustáv Husák, lider comunist, probabil cu scopul de a anihila orice tendinţă de separatism a slovacilor. Creşterea economică cantitativă s-a dovedit a fi ineficientă, iar izolarea Cehoslovaciei de restul ţărilor nu a reuşit atât de bine ca în cazul altor popoare comuniste, aşa că a apărut tendinţa regimului de a denunţa, în parte, crimele săvârşite la instaurarea comunismului în Cehoslovacia. Reabilitările, însă, i-au avut în vedere doar pe comunişti, cum ar fi cazul lui Gustáv Husák. Aceste atitudini divergente în ceea ce priveşte procesele politice şi reabilitările preferenţiale au dus la împărţirea conducătorilor din K.S.Č. în „reformatori" şi „dogmatici."[6]

Nici regimul comunist din Cehoslovacia nu permitea formularea liberă a opiniilor sau criticarea sistemului politic, dar idei reformatoare au pătruns în interiorul Partidului Comunist Slovac, mai ales în prima jumătate a anilor '60, după îndepărtarea lui Viliam Široký şi a lui Karol Bacílek de la conducerea partidului, reprezentanţi ai marxismului ortodox şi ai centralismului orientat spre Praga. În locul lor, în fruntea partidului au ajuns Alexander Dubček şi Vasil Biľak, mai deschişi spre nou, doritori de a promova „socialismul cu faţă umană."[7]

Nemulţumirile cetăţenilor erau mai accentuate poate în Slovacia, având şi caracter naţional, ca o replică la jignirile făcute de preşedintele ţării, primul secretar al K.S.Č.-ului, Antonín Novotný, cu prilejul unor manifestări publice ce au avut loc în Slovacia în 1963 şi în 1967. Ca urmare, curentul reformator a dus şi la demiterea preşedintelui Antonín Novotný şi, pentru prima oară în istoria K.S.Č.-ului, a fost ales un preşedinte slovac: Alexander Dubček. Acesta nu era un iniţiator al reformelor, însă le-a încurajat, introducând diferite reforme economice, săptămâna de lucru de 5 zile, desfiinţând cenzura şi acordând libertate presei. Totodată, au putut intra publicaţiile străine în ţară, nu s-au mai bruiat posturile de radio din occident, a slăbit presiunea asupra cultelor, mulţi deţinuţi politici au fost eliberaţi şi s-a permis călătoritul în străinătate.

Partidul Comunist din Slovacia a cerut federalizarea Cehoslovaciei, bucurându-se de o mare susţinere populară. Evenimentele din Cehoslovacia, reformele, lipsa cenzurii, apropierea de Occident au speriat conducerea de la

[6] *Ibidem*, p. 389.
[7] *Ibidem*, p. 390.

Moscova, astfel că, în cursul primăverii şi verii anului 1968, au avut loc negocieri cu conducerea K.S.Č.-ului, pentru a încetini aceste schimbări. În urma discuţiilor care au avut loc la Čierna nad Tisou, chiar în gara de pe frontiera cehoslovaco-sovietică, la 3 august, reprezentanţii partidelor comuniste din U.R.S.S, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria şi R.D.G. au semnat la Bratislava o declaraţie prin care se preciza că este datoria fiecărei ţări comuniste să apere sistemul socialist. Aşa se justifică intervenţia care a avut loc la 21 august 1968, singura misiune de luptă din istoria Pactului de la Varşovia (1955-1990), prin care armatele membre, în care au fost implicate aproximativ o jumătate de milion de persoane, au ocupat teritoriul Cehoslovaciei. Operaţiunea s-a dovedit un succes din punct de vedere militar, deoarece Statul Major al armatei cehoslovace a ordonat să nu se opună rezistenţă. Din punct de vedere politic, sovieticii au dorit să instaureze la Praga un guvern al muncitorilor şi ţăranilor, format din agenţi sovietici, care însă nu s-au putut impune, în consecinţă, conducerea ţării a transmis o declaraţie de condamnare a ocupaţiei.

În ciocnirile dintre armatele de ocupaţie şi cei care demonstrau împotriva lor şi-au pierdut viaţa numeroase persoane. Au fost arestaţi şi transportaţi la Moscova: Alexander Dubček (preşedintele K.S.Č.-ului), Jozef Smrkovský (preşedintele Adunării Naţionale) şi Oldřich Černík (primul-ministru).

La negocieri a participat şi preşedintele statului, Ludvík Svoboda. La 27 august 1968 s-a încheiat un protocol, începând în istoria ţării un proces cunoscut sub numele de „normalizare". De fapt, întreaga perioadă care a urmat, între 1969-1989, s-a numit anii „normalizării."[8] Aşadar, s-a instaurat, din nou, controlul sovietic, s-a semnat un acord de staţionare temporară a trupelor sovietice în Cehoslovacia, Alexander Dubček a fost înlocuit, în aprilie 1969, cu Gustáv Husák.

La 1 ianuarie 1969 s-au înfiinţat Republica Socialistă Slovacă şi Republica Socialistă Cehă, cu adunări parlamentare şi guverne diferite, împreună formând Republica Socialistă Cehoslovacă, cu acelaşi preşedinte, un guvern federal şi o Adunare Naţională Federală, alcătuită din două camere: Camera Poporului şi Camera Naţiunilor. Din păcate, atribuţiile Consiliului Naţional Slovac şi ale parlamentului au fost limitate treptat, ba mai mult, s-au desfiinţat unele ministere slovace.

Într-un document de partid intitulat „Învăţăminte de pe urma evoluţiilor de criză la nivelul partidului şi al societăţii care au urmat celui de-al XIII-lea Congres al K.S.Č." s-a legiferat în 1970 ideologia

[8] *Ibidem*, p. 393.

„normalizării”.[9] Prin aceasta, clasa muncitoare şi Partidul Comunist aveau rolul conducător în societate, statul socialist reprezenta forma de dictatură proletară, ce stabilea impunerea ideologiei marxist-leniniste prin orice mijloace de masă, proprietatea comună asupra mijloacelor de producţie şi planificarea economiei. Au început epurări politice, mai blânde decât cele de după februarie 1948, prin care erau verificaţi membrii partidului de sus în jos, apoi împărţiţi în trei categorii: membrii verificaţi, membrii fără activitate politică şi membrii excluşi ca „oportunişti de dreapta” (21,7%).[10] Membrii excluşi şi-au pierdut poziţiile deţinute, li s-a interzis practicarea unor meserii, li s-au retras gradele militare şi paşapoartele, ba mai mult, şi copiii lor au fost discriminaţi la admiterea în învăţământ. Aceste epurări politice au permis accesul printre elitele vieţii social-politice al activiştilor necalificaţi în poziţiile pe care le ocupau, fiecărui post important i se aloca un activist care verifica şi aproba candidaţii, în timp ce poziţiile superioare, la nivel de partid, armată, stat, Securitate, trebuiau aprobate la Moscova.

Regimul politic s-a consolidate, folosind măsurile de izolare şi intimidare specifice regimurilor totalitare, au fost, din nou, reduse călătoriile în Occident, a scăzut importul de cărţi, presă şi filme străine, a reînceput bruierea posturilor de radio din străinătate, revistele reformiste, printre care „Kultúrny život”, au fost desfiinţate.

K.S.Č.-ul a început să fie perceput „ca slujitor al unor puteri străine, iar în Slovacia ca slujitor atât al stăpânului sovietic, cât şi al vasalului său de la Praga”[11].

După anul 1968 nu s-a mai menţionat termenul de comunism, în schimb, în documentele de partid se făceau referiri la „desăvârşirea construirii societăţii socialiste, societatea multilateral dezvoltată sau la socialismul realist”.[12]

În cadrul C.A.E.R.-ului[13] în Slovacia s-a pus accent pe producţia de utilaje hidraulice, utilaje folosite în construcţii, arme (tunuri, tancuri, vehicule blindate, muniţie), rulmenţi, autocamioane şi produse chimice, multe din acestea depinzând de factori externi, în special de războiul rece, dar şi de deciziile politice ale ţărilor comuniste.

Deşi la jumătatea anilor ’80 numărul angajaţilor din industrie atingea cote maxime, acordurile internaţionale cu privire la dezarmare de la sfârşitul

[9] *Ibidem*, p. 393.
[10] *Ibidem*, p. 394.
[11] *Ibidem*, p. 395.
[12] *Ibidem*, p. 384.
[13] Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, creat la iniţiativa U.R.S.S. în 1949 ca organizaţie economică a statelor comuniste din Europa.

deceniului afectau economia cehoslovacă. Oamenii de rând aveau o anumită siguranţă socială, un loc de muncă asigurat, servicii medicale şi educaţie gratuite, locuinţe ieftine, alimente de bază subvenţionate. Cei din clasa de mijloc aveau o maşină, o grădină la marginea oraşului sau o cabană şi-şi permiteau un concediu la mare într-una din ţările socialiste. Nomenclatura avea acces la centre medicale şi de recreere cu circuit închis şi putea cumpăra mărfuri din import în reţelele de magazine „Tuzex", pe baza unor „bonuri". Acestea puteau fi obţinute şi de cetăţeni obişnuiţi prin schimbarea la bancă a valutelor occidentale.

Chiar dacă după 1968 s-au atenuat unele restricţii în ceea ce priveşte cultele şi s-a restaurat activitatea Bisericii Greco-Catolice, statul bloca numirea episcopilor catolici, iar pentru răspândirea literaturii religioase au fost închişi, în perioada 1968-1988, peste 70 de clerici laici. Disidenţa catolică avea o reţea de editare şi răspândire a literaturii religioase bine pusă la punct şi a organizat la 25 martie 1988 cea mai mare manifestaţie a ultimelor decenii, la Bratislava, pentru libertate religioasă, numită „demonstraţia cu lumânări".[14]

Criticile la adresa regimului se exprimau în revistele ilegale: „Kontakt", „Fragment K", iar analizele politice semnate de Milan Šimečka şi Miroslav Kusý apăreau sub formă de samizdat[15], în literatura exilului sau la Radio „Europa liberă". Cei doi au semnat şi Charta 77, cea mai cunoscută formă de opoziţie împotriva regimului de dictatură din Cehoslovacia. În perioada Perestroikăi din U.R.S.S. s-au reactivat câteva grupuri de stânga, unele au luat fiinţă, cum ar fi cele neorganizate ale artiştilor şi ale tineretului, numite „insule ale deviaţionismului pozitiv", ignorate de guvern. Alte grupări au devenit preocupate de protecţia mediului, prin publicaţia „Bratislava nahlas" (*Bratislava cu voce tare*).

În august 1988 au avut loc numeroase demonstraţii la Praga, cu prilejul a 20 de ani de la invazia din 1968, în octombrie pentru a marca crearea statului cehoslovac în 1918, iar în ianuarie 1989 a urmat „Săptămâna lui Palach", pentru a-l omagia pe studentul Jan Palach, care s-a autoincendiat în 1969, ca protest împotriva ocupaţiei sovietice. Câţiva disidenţi slovaci, intenţionând să depună coroane la Bratislava în locurile în care au murit civili în 1968, au anunţat autorităţile, însă au fost arestaţi, iar unuia dintre ei, respectiv lui Ján Čarnogurský, i s-a intentat un proces pentru subminarea statului. Au urmat demonstraţii în faţa tribunalului, continuate în 16 noiembrie 1989, la Bratislava, în preziua Zilei

[14] *Ibidem*, p. 397.
[15] Mijloace pentru difuzarea operelor interzise de cenzură folosite în fosta U.R.S.S.

Internaţionale a Studenţilor, o manifestare paşnică, urmată, în 17 noiembrie, la Praga de o demonstraţie împrăştiată cu brutalitate de forţele de ordine. În 18 noiembrie studenţii şi actorii din Praga au decis să organizeze o săptămână de grevă de protest, alăturându-li-se studenţii şi actorii din toată ţara. În 19 noiembrie a luat fiinţă, la Praga, Forumul Civic (*Občianske forum*), ca organ de organizare a activităţilor menite schimbării regimului, şi, similar, la Bratislava, în cadrul „Reuniunii artistice" (*Umelecká Beseda*), Opinia Publică împotriva Violenţei (*Verejnosť proti násiliu),* ambele desfăşurând întruniri publice, la care participau zeci de mii de persoane ce militau pentru diferite revendicări, sfârşitul monopolului K.S.Č.-ului şi organizarea de alegeri libere.

U.R.S.S. nu a intervenit şi puterea a încercat, fără success, să oprească aceste mişcări. În 27 noiembrie s-a organizat o grevă generală în toată ţara, în urma căreia guvernul a fost forţat să accepte discuţii cu Forumul Civic şi Opinia Publică împotriva Violenţei; Alexander Dubček a fost cooptat în Adunarea Naţională de la Praga şi ales apoi preşedintele ei. A luat naştere, astfel, un guvern federal de „uniune naţională", puterea fiind împărţită între K.S.Č. şi revoluţionari.[16] Mişcări similare au avut loc şi la Bratislava. Viliam Šalgovič a fost înlocuit de la conducerea S.N.R.-ului cu Rudolf Schuster, fostul ministru al Justiţiei, Milan Čič a devenit prim-ministru, iar din noul guvern slovac numai şase lideri erau membri de partid, iar nouă erau ne-membri. Gustáv Husák, care fusese înlăturat în anul 1987 din funcţia de secretar general al K.S.Č.-ului, a fost izolat şi lipsit de putere până şi-a dat demisia în 10 decembrie 1989; în locul lui, Adunarea Federală a Republicii Socialiste Cehoslovace îl alege preşedinte al ţării pe dramaturgul Václav Havel.

În şase săptămâni s-a prăbuşit sistemul comunist în Cehoslovacia, fără vărsare de sânge, fără amestecul U.R.S.S., prin presiuni non-violente, în aşa-numita „Revoluţie de Catifea". Până la primele alegeri din Ceho-Slovacia din 8-9 iunie 1990 au fost la putere guverne de „reconciliere naţională", în fruntea guvernului federal era slovacul Marián Čalfa, în timp ce Milan Čič era premier al guvernului slovac.[17]

Legea lustraţiei, adoptată în 1991, a slăbit puterea Partidului Comunist, apărând pe scena vieţii politice partide noi. După 1989 se impuneau trei transformări structurale în societatea slovacă: organizarea unui sistem democratic şi pluralist, transformarea economiei planificate într-

[16] *Ibidem,* p. 398.
[17] *Ibidem,* p. 404.

una de piaţă şi clarificarea juridică şi constituţională a ţării.[18] Trupele sovietice au părăsit teritoriul Ceho-Slovaciei abia în iunie 1991, iar în august 1991, când a luat fiinţă Republica Ucraina, aceasta a devenit noul vecin de răsărit al Slovaciei.

Noile structuri politice militau pentru „întoarcerea în Europa", intrarea în Uniunea Europeană şi aderarea la N.A.T.O. La 15 februarie 1991 preşedinţii Ceho-Slovaciei, Poloniei şi Ungariei au semnat un tratat de strânsă colaborare la Visegrád. În anii 1990-1993 şi Slovacia a trecut, ca şi celelalte ţări post-comuniste, printr-o criză economică accentuată, când creşterea preţurilor alimentelor de bază a afectat mai ales pensionarii, familiile cu copii şi categoriile sociale defavorizate. Producţia industrială a scăzut de la 276,1 miliarde de coroane în 1989 la 186,9 miliarde în 1993, producţia în domeniul construcţiilor de la 46,9 miliarde la 22 de miliarde, producţia agricolă a scăzut cu o treime, valoarea transporturilor rutiere cu două treimi, iar cele feroviare s-au înjumătăţit. De asemenea, produsul intern brut a scăzut la 74%, consumul în gospodării cu o treime, valoarea salariilor la 72,8%, inflaţia distrugând economiile populaţiei. Curând a apărut şomajul, fenomen social cu care nu era obişnuită populaţia; dacă în 1990 erau înregistrate 39.603 persoane fără un loc de muncă, în numai trei ani numărul lor s-a înzecit, ajungând la 368.095 de persoane, crescând în continuare, ajungând în 2002 la circa o jumătate de milion de şomeri. O categorie socială grav afectată de aceste schimbări a fost cea a rromilor, majoritatea şi-au pierdut sursele de venit, problema aceasta având consecinţe şi pe plan internaţional.[19]

Cauza principală a crizei a fost destrămarea pieţelor tradiţionale, schimbarea raporturilor de proprietate, trecerea la economia de piaţă, pentru care cadrele legislative, economice şi sociale au apărut cu întârziere. Deoarece criza în fostele ţări din U.R.S.S. a fost mai puternică, multe întreprinderi din Slovacia şi-au pierdut piaţa de desfacere în aceste ţări. Între timp, s-a trecut la desfacerea mărfurilor pe pieţele occidentale, ceea ce a contribuit la posibilitatea compensării costurilor materiilor prime şi a resurselor energetice provenite din Rusia, astfel încât Slovacia a evitat „capcana energetică".

Dacă în 1989 s-au construit 33.437 de locuinţe, în anul 1995 numărul lor a scăzut de zece ori (3.093), datorită producţiei mici de materiale de construcţie şi a reducerii la jumătate a angajaţilor din construcţii. Referitor la producţia de armament, care ocupa aproximativ

[18] Între 23 aprilie 1990-31 decembrie 1992 denumirea oficială a Cehoslovaciei era Republica Federativă Cehă şi Slovacă.
[19] *Ibidem*, p. 401.

10% din forţa de muncă slovacă angajată în industrie, aceasta a început să scadă deja în anii ’80, după 1989 ajungând la jumătate, apoi chiar să deţină un procent nesemnificativ în comparaţie cu anii războiului rece.

După 1989 s-au restituit proprietăţile confiscate, s-au pregătit o serie de legi noi, s-a introdus un nou sistem de impozite, iar coroana slovacă a devenit valută convertibilă.[20]

Între 1991-1992 a avut loc un prim val de privatizări, când s-au vândut la licitaţie magazinele, afacerile mici, localurile, restaurantele şi diferitele ateliere. În al doilea val de privatizări (1992-1994) s-au vândut fabrici, întreprinderi de comerţ, hoteluri şi ferme, majoritatea prin metoda cupoanelor: contra sumei de 1000 de coroane, fiecare cetăţean major al ţării putea cumpăra un carnet de cupoane, care-l făceau proprietarul a 20 de acţiuni la diferite întreprinderi, sau putea investi cupoanele prin intermediul unor fonduri de investiţii. La acest nivel a apărut fenomenul de corupţie, ceea ce a demonstrat că privatizarea a fost prost făcută, şi datorită privatizării băncilor, abia la sfârşitul procesului de trecere de la proprietatea statului la cea particulară. Privatizarea a devenit o sursă de corupţie, jafuri şi practici de tip mafiot. Conducerile întreprinderilor din vechiul regim, devenite „manageri”, şi-au dus, de multe ori, întreprinderile intenţionat la faliment, ca să le poată privatiza mult mai uşor. Alte întreprinderi au fost vândute unor investitori străini şi, ulterior, falimentate de aceştia, impunându-se, pentru această situaţie, termenul de „tunelovanie“.[21] În al treilea val de privatizări, firme din străinătate au preluat unele întreprinderi achiziţionate anterior de patroni slovaci. În Slovacia, ca şi în unele ţări foste comuniste, pătrunderea capitalului străin a fost frânată şi descurajată până în 1998, atât prin politica economică, cât şi prin instabilitatea politică.

În anul 2000 guvernul a modificat metoda de privatizare, fiecare cetăţean putea fi despăgubit prin acţiuni în valoare de 10.000 de coroane. Majoritatea bunurilor privatizate au fost vândute direct şi preferenţial anumitor cumpărători, în spatele cărora se aflau proprietarii reali, patroni ai unor societăţi comerciale anonime, create în scopul cumpărării bunurilor la o valoare scăzută.

Imediat după 1990 au apărut şi probleme legate de denumirea şi simbolurile statului cehoslovac. Cehii şi slovacii au căzut de acord cu privire la eliminarea simbolurilor comuniste de pe steag şi la excluderea termenului de „socialist” din denumirea ţării. De asemenea, a fost acceptată propunerea slovacilor de a se reveni la simbolul naţional slovac: crucea

[20] Coroana slovacă, introdusă la 8 februarie 1993 pentru a înlocui coroana ceho-slovacă, a ieşit din circulaţie la 1 ianuarie 2009, în favoarea monedei Euro.
[21] *Ibidem*, p. 404.

dublă aşezată pe reprezentarea celor trei înălţimi, însă partea cehă nu a acceptat ca simbolurile cehe şi slovace să ocupe un loc egal în cadrul stemei şi ca numele statului să se scrie Ceho-Slovacia.

Tendinţele din Cehia convergeau către un stat unitar şi centralizat, cehii văzând în strădaniile de descentralizare ale Slovaciei o tendinţă de provincializare şi o frână în calea îndeplinirii unor sarcini, în timp ce slovacii tratau aspectul ca o premisă fundamentală a procesului de democratizare.[22] În opinia cehă, ruperea de Slovacia însemna o mai rapidă reformă economică, mai uşor de implementat, neîngreunată de industria de armament din Slovacia, fără ca industria şi comerţul să fie orientate spre pieţele răsăritene. Mai era incomodă poziţia Slovaciei faţă de Balcanii aflaţi în plin război şi faţă de U.R.S.S., în plin proces de destrămare. O altă problemă deosebită o reprezenta şi minoritatea maghiară din Slovacia.

La 17 iulie 1992 Consiliul Naţional Slovac a votat *Declaraţia cu privire la independent Slovaciei*; Constituţia a fost adoptată la 1 septembrie 1992, la 29 octombrie prim-miniştrii Vladimír Mečiar şi Václav Klaus au semnat un acord cu privire la relaţiile dintre Cehia şi Slovacia, la modul de împărţire a bunurilor comune; la 25 noiembrie Adunarea Federală a votat, cu o majoritate foarte fragilă, destrămarea federaţiei, la 31 decembrie Republica Ceho-Slovacă încheindu-şi, astfel, în mod oficial existenţa. La împărţirea comună a averii celor două ţări s-a pornit de la faptul că raportul populaţiei era de 2:1; chiar şi aşa, unele aspecte erau destul de complicate, de exemplu împărţirea armatei, a reprezentanţelor diplomatice, a mijloacelor de transport, însă despărţirea a fost ca şi revoluţia, „de catifea".

La 19 ianuarie 1993 Slovacia era primită în O.N.U., ca al 180-lea stat membru; în iulie acelaşi an, noul stat a devenit membru în Consiliul Europei, iar în octombrie s-a semnat un acord de asociere la Uniunea Europeană. Prin acest acord, care intra în vigoare în 1995, Slovacia devenea membră a „Parteneriatului pentru pace", o compensaţie pentru ţările foste comuniste, care doreau să facă parte din N.A.T.O.

Simona **MOCIOALCĂ**

[22] *Ibidem*, p. 406.

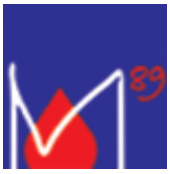

COLAJE DE CELULOID

Actori în Revoluţie

In Romania, the actors played their own roles and those performances had nothing in common with the safety of stages or the excitement of action movies. It all started in December 1989, out in the open, in the balconies of the theatres and operas, in the many squares of the cities which became martyrs starting from the second half of December. A final act of a dramatic performance with no applause and cheers but with a roar of souls gathered in a single voice: the voice of freedom, because the hunger for freedom, the hunger itself, the cold and the seclusion chimed the bells and raised the curtain. For all Romanians, a simply wintry dream turned into a bloody Christmas story, with lots of heroes who changed the course of life and the destiny of a nation. The actors were well-known and loved by most Romanians, so their involvement was successful in gaining the trust of population, in those very difficult moments. Some of them lost their lives willingly, in pursuit of an idea, or unwillingly, because that was in fact their destiny.

Key-words: Eugen Moţăţeanu, Valentin Voicilă, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Călin Nemeş.

Cuvinte-cheie: Eugen Moţăţeanu, Valentin Voicilă, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Călin Nemeş.

Printre liderii revoluţionari s-au distins personaje din lumea celei de a şaptea arte, care, de la această rampă, s-au lansat şi în politică, în funcţii de conducere: portofolii de patru ani la Ministerul Culturii – Ion Caramitru – şi interimar – Mircea Diaconu (vezi Mere roşii sau „Buletin de Bucureşti") – sau au făcut lung-metraje pe tema Revoluţiei – Sergiu Nicolaescu (vezi filmul „15"). Am mai redat din participarea acestora, în balcon şi la televiziune, şi în alte numere ale revistei. Voi vorbi acum despre implicarea altor actori din alte oraşe în Revoluţie.

Timişoara, Aradul şi Clujul au şi ele actorii lor, care şi-au avut rolul în vâltoarea evenimentelor.

Actul I – Timişoara, 20 decembrie 1989

Lorin Fortuna şi alţi lideri revoluţionari coalizează şi ţin timişorenii adunaţi în spaţiul dintre Opera Naţională şi Catedrala Mitropolitană din Timişoara, dar şi la fostul Comitet Judeţean al Partidului Comunist Român,

prin Ioan Savu şi mulţi alţi curajoşi. La microfon vorbesc apoi timişoreni de diverse vârste şi profesii. Actorul Eugen Moţăţeanu, de la balconul Operei Naţionale din Timişoara, le vorbea şi le recita timişorenilor care au umplut Piaţa Operei, devenită a Victoriei, apoi de la microfon, la Radio Timişoara, în cadrul cronologiei celor şapte zile de bătălii ale Timişoarei.

Actul II – Arad

La Arad se distingea, ca lider al revoluţiei, Valentin Voicilă, care avea să fie, după 1990, preşedintele C.F.S.N., apoi al C.P.U.N.

Înregistrări video-document:

Valentin Voicilă (în balconul administraţiei arădene, decembrie 1989):
V. Voicilă: – Se aude bine? Nu vreau să ţin acum un discurs! M-auziţi?
Demonstranţii: – Daaaa!
V. Voicilă: – Nu vreau să ţin acum un discurs patetic, nu mă interesează aşa ceva! Vreau să vă spun că cele mai importante lucruri... Marea mea rugăminte, ştiţi foarte bine că am fost împreună în aceste momente foarte grele, vă rog foarte mult, este rugămintea celor de la Bucureşti, este rugămintea celor care au fost gata să-şi dea viaţa pentru noi toţi. În aceste momente, cel mai important este să fie linişte, calm şi disciplină în ţară! Sunteţi de-acord cu mine?
Demonstranţii: – Daaaa!
V. Voicilă: – Vă rog foarte mult să nu se consume băuturi alcoolice, să nu se ia lumea la harţă, să nu se spargă geamuri, să nu căutaţi ţapi ispăşitori, să nu căutaţi voi să judecaţi pe nimeni, să nu vă faceţi singuri dreptate, dreptatea se va face civilizat, aşa cum am şi demonstrat, vă rog foarte mult!...
Mulţimea aplaudă.
V. Voicilă: – Vă rog foarte mult! Probabil unii dintre dumneavoastră s-au simţit, de-a lungul acestor ani, cum m-am simţit şi eu, de multe ori, în spatele meu cu turnători, securişti şi aşa mai departe. Fac un apel la dumneavoastră!...

Valentin Voicilă (în balconul Operei din Timişoara):
V. Voicilă: – În decembrie, când, la Bucureşti, Nicolae Ceauşescu încă vorbea, când încă se mai aplauda, în **decembrie 21, dimineaţa, la Arad se striga „Jos Ceauşescu!" şi „Timişoara!"**.
Mulţimea: – A-ra-dul! A-ra-dul! A-ra-dul! A-ra-dul!...
V. Voicilă: – Iubiţi timişoreni, în noaptea de 21 spre 22 au mai rămas 200-300 de tineri, după ce, la început, în stradă au fost 30-40.000 de oameni. Aceşti 300 de tineri au fost legătura între cele două zile. Între 21 şi 22.

Atunci am stat în genunchi, atunci ne-am rugat pentru Timişoara, pentru morţii Timişoarei, şi am strigat „Jos comunismul!”, „Jos dictatura!, „Libertate!”, „Timişoara! Timişoara!”.
Mulţimea: – Li-ber-ta-te! Li-ber-ta-te!... Cinste lor! Vrem victorie!
V. Voicilă: – Iubiţi timişoreni, vin de la Arad, în data de 16, probabil că unii dintre dumneavoastră ştiţi, la Arad a avut loc un miting pentru a dovedi cetăţenilor României că Timişoara nu este singură, nu a fost singură nici în decembrie. Aradul este alături de Timişoara, mai mult sau mai puţin, dar noi suntem alături de Timişoara.
Mulţimea: – U-ni-ta-te! U-ni-ta-te! U-ni-ta-te!
V. Voicilă: – Unitate!... Acum se desfăşoară la Arad un miting. Cetăţenii oraşului Arad ştiu că mă aflu aici pentru că vă iubesc, pentru că vă respect şi stau în genunchi în faţa voastră. (...) Voi aţi aprins flacăra Revoluţiei în România. Voi aţi făcut să se afle în toată lumea că există această ţară. În multe locuri nu s-a ştiut că există România. Iar atunci când s-a aflat, s-a aflat că Timişoara este primul oraş liber al României. Cinste vouă, iubiţi timişoreni! Vă iubesc pentru totdeauna!
Mulţimea: – Jos comunismul! Jos comunismul!
V. Voicilă: – Jos comunismul!... Cine a călcat în picioare idealurile Revoluţiei din Decembrie va trebui să dea socoteală! Nu numai acum! Oricând, în această ţară, cine va uita de 16 decembrie, cine va uita de Revoluţia din România, de adevărurile ei, va trebui să dea socoteală în faţa istoriei, a poporului român! (...) Revoluţia Română din Decembrie a fost o revoluţie creştină. Nu întâmplător această revoluţie a avut loc în perioada Crăciunului, în perioada naşterii Mântuitorului nostru. De aceea, oricine va îndrăzni să batjocorească morţii noştri, dragostea noastră pentru libertate, va plăti nu numai poporului român, istoriei, ci şi credinţei noastre sfinte! Atunci am ieşit în stradă pentru libertate, pentru credinţă, pentru adevăr. Dumnezeu este cu noi şi acum, iubiţi timişoreni! Şi nu ne va lăsa, pentru că vrem adevărul şi dreptatea. Sângele strigă de-acolo unde este.
Mulţimea: – Există Dumnezeu! Există Dumnezeu! Există Dumnezeu!
V. Voicilă: – Există Dumnezeu!... Iubiţi timişoreni, în data de 22 seara, la Arad, au zburat porumbeii. Au zburat baloane, nu s-a spart nicio vitrină. Am reuşit să nu avem nicio victimă, în urma celor două zile de demonstraţii. Dar în data de 22 noaptea, cei doi generali, Nuţă şi Mihalea, au venit la Arad şi au terorizat oraşul. În urma acestor zile au fost 21 de morţi. Nici acum nu ştim cine a tras. Nici acum nu ştim cine a făcut această lovitură...
Mulţimea: – Huoooo!...
V. Voicilă: – Ucigaşii! Asasinii!...
Mulţimea: – A-sa-si-nii! A-sa-si-nii! A-sa-si-nii!...

V. Voicilă: – Asupra Consiliului din Arad s-a tras încontinuu şi nu a fost găurit, iar din Consiliu soldaţii au tras şi-au găurit clădirile de jur împrejur. S-a făcut o diversiune, s-a tras cu simulatoare, să păstreze această stare de tensiune. Nici acum nu ştim cine sunt cei care ne-au ucis fraţii noştri, dar sângele strigă... „Jos Iliescu!”...
Mulţimea: – Jos Iliescu! Jos Iliescu! Jos Iliescu!...
V. Voicilă: – Poporul român este un popor paşnic. Nu doreşte să ucidă, nu doreşte să facă rău nimănui. Dar doreşte un singur lucru: să se spună adevărul. Să ştim cine este vinovat. Cine a greşit să fie înlăturat, iar la conducerea acestei ţări să ajungă oameni demni. Oameni frumoşi, oameni curaţi, care să ducă mai departe idealurile tinerilor şi vârstnicilor care, în decembrie, au fost gata să moară pentru adevăr. Dragi timişoreni, acum, în preajma Crăciunului, vreau să vă fac o urare: Să ne aducă Moş Crăciun un conducător mai bun!...

Actul III – Bucureşti
Arhivă, 22 decembrie 1989, în direct, la TVR, din grupul revoluţionarilor:
Actorul Ion Caramitru:
– În Palat au pătruns reprezentanţii armatei noastre! Lăsaţi-i să dezarmeze…! Staţi cu ochii îndreptaţi acolo şi fără violenţă fizică! Nu avem nevoie de aşa ceva ! Lumea trebuie să ştie că România e civilizată, cu trecut istoric, cu spirit, cu umor... Acum e o ţară adevărată, curajoasă şi plină de dreptate. Rămânem drepţi, nu trebuie să ne coborâm la fleacuri! Avem nevoie de adevăr, nu l-am trăit până acum. (...)

Am reuşit să ajungem aici, în spatele tancurilor, cu armată, cu studenţime şi cu oamenii pe care îi vedeţi, cu mii şi mii de români şi de alte naţionalităţi, care ne-au condus. În faţa dumneavoastră se află eroul nostru, Mircea Dinescu, poetul. Vă rog să-l priviţi! El lucrează, vă va spune despre ce este vorba. Suntem emoţionaţi, obosiţi şi dorim ca tot poporul român, de orice naţionalitate, care a luptat cu arma în mână, în sensul că a avut în suflet acea suflare divină a lui Dumnezeu şi a răbdării poporului român care, în sfârşit, s-a rupt (...).

Oameni buni! Vă rog să mă ascultaţi puţin! Vă rog să mă ascultaţi în linişte!... Vorbesc din partea unui Comitet de redactare a Proclamaţiei de eliberare a ţării noastre! Vă rog să faceţi linişte! Ascultaţi-mă! În acest moment, s-a transmis de două ori, în toată ţara, pe televiziune, cuvântul Comitetului care se ocupă de redactarea Proclamaţiei care va elibera ţara, în sfârşit, de dictatură şi de crimă. Avem o mare rugăminte: această clădire trebuie îngrijită acum. Este a noastră, a poporului. E nevoie. Ea emite cu greutate. Nu

atingeţi cablurile! Toată ţara este cu ochii pe noi. Noi am reuşit acest lucru! Să nu ne batem joc de ceea ce avem de făcut! Trebuie linişte, ordine, ca să nu fim călcaţi în picioare. Trebuie să ştiţi: Securitatea nu a cedat încă! Nu se ştie unde-i Ceauşescu. Trebuie neapărat să fim organizaţi! Trebuie neapărat să fim liniştiţi, pentru ca energia şi puterea noastră să fie folosită! În acest moment, Mircea Dinescu, eroul nostru naţional, scrie împreună cu oamenii care ştiu să facă lucrul ăsta cum trebuie, scrie Proclamaţia către popor. Dumneavoastră sunteţi cei care vă veţi bucura primii de acest lucru, pentru că această clădire, acest univers al lumii, care este Televiziunea şi de care am fost ţinuţi departe, departe, fără a avea niciun pic de legătură cu ceea ce se întâmplă în lume (...). Românii, de orice naţionalitate, nu au pierit. Sunt tineri, sunt puternici şi ştiu să-şi apere ţara. Iată, pentru acest lucru, nu trebuie să cedăm!... Şi cei care au fost şi fără vină, poate va trebui să-i iertăm, dar să ştie pentru ce... pedeapsa crimei va fi aceea pe care o ştiţi dumneavoastră. Trebuie, pentru asta, să fim organizaţi! Să nu fim anarhici! Nu trebuie distrus nimic! Ţara e a noastră! Poporul suntem noi! Nu trebuie distrus nimic! Uitaţi-vă la acest soare minunat! Dumnezeu e cu noi!

Din Studioul TVR liberă, în direct:
Actorul şi regizorul Sergiu Nicolaescu:
– Fraţi români, nu suntem nişte huligani! Suntem români patrioţi, care am reuşit, astăzi, după câteva zile de chinuri, după eroica Timişoară, la care mă adresez şi pentru care inima mea de timişorean este alături de ei, vreau să vă spun: am ocupat, astăzi, mulţimea din Bucureşti, românii adevăraţi, cei care au fost curajoşi, care au rezistat pe străzi în faţa gloanţelor şi a tancurilor, am ajuns astăzi la Radio-Televiziunea Română, care, printr-un efort, sunt împreună cu noi, aparatele funcţionează, ceea ce demonstrează că adevăratul patriotism, adevăratul român trăieşte încă în România. Fac un apel, în primul rând, la Armata Română! Este inexplicabil ca un soldat al Armatei Române să tragă asupra românilor, fraţilor săi, să tragă asupra populaţiei în care se pot afla fii şi copii ai lor sau ai rudelor lor! Este inadmisibil! Mă adresez Ministerului de Interne. Sunteţi români, la fel ca noi! Mă cunoaşteţi şi mă iubiţi! Şi, dacă mă cunoaşteţi şi mă iubiţi, credeţi-mă! Nu vă lăsaţi... nu vă supuneţi orbeşte ordinului! Niciun jurământ nu este orb. Aţi jurat, într-adevăr, preşedintelui ţării. E adevărat, s-a jurat, cu ani în urmă, şi Regelui Mihai. Să fie sănătos! Dar ceea ce vrem noi, astăzi, să juraţi poporului! Suntem români, în primul rând, şi nimeni, absolut nimeni nu ne poate scoate din această piele de român, pe care o avem. Fac apel, în primul şi în primul rând, la muncitorime! Rog muncitorii din fabrici, din uzine, să întrerupă lucrul! Dacă nu întrerupeţi lucrul imediat, dacă nu veniţi aici, în fosta Piaţă Stalin, dacă nu veniţi aici, la Televiziune şi vă

alăturaţi nouă, să ştiţi că ceea ce vedeţi acuma ar rămâne un foc de paie! Şi eu nu vreau să fie un foc de paie! Vreau să veniţi aici milioane! Bucureştiul are două milioane. Un milion să fie aici! Vă rog foarte mult! Întreprinderile care aud, cetăţenii care sunt acasă, printr-un ordin, într-adevăr, înţelept, Armata s-a retras. Ministerul de Interne s-a retras. Nu se mai trage în mulţime. Din acest punct de vedere, suntem cu toţii de acord să tratăm... reprezentanţii noştri să trateze cu Guvernul, să trateze cu reprezentanţii partidului şi să ajungem la o soluţie prin care, în niciun caz şi sub nicio formă, să nu se tragă în oameni şi în populaţie. Nu are nimeni dreptul, nici preşedinte, nici rege şi nimeni pe lumea asta să omoare poporul român! Vrem să luptăm pentru libertate şi independenţă. Cum luptăm, dacă în ţara noastră această libertate nu există? Şi această independenţă, a fiecărui individ, înainte de toate! Nu există o ţară independentă dacă nu există oameni liberi! Nu ne e frică nici de unguri, nu ne e frică de nicio altă naţiune! Toţi ne-au fost fraţi până ieri, ne vor fi fraţi de-aici înainte! Deci fac apel către întreaga populaţie a ţării: Ieşiţi afară din case! Duceţi-vă în faţa primăriilor! Ocupaţi-le în mod paşnic! Suntem oameni, suntem români, suntem patrioţi! Poate unii dintre noi am făcut greşeli. Nu vrem să continuăm aceste greşeli! Vrem să tratăm în mod loial, în mod sincer, cinstit, vrem să tratăm cu cei care conduc, încă, ţara! După aceste tratative, să ţinem la curent întregul popor. În momentul de faţă, câţiva dintre noi lucrează la un material scris pe care, în mod organizat, să vi-l putem prezenta.

Armata, foarte mulţi dintre dumneavoastră mă cunoaşteţi personal. Nu mai puneţi mâna pe armă şi nu mai trageţi! Ministerul de Interne, sunteţi români, la fel ca noi! Aveţi aceeaşi inimă ca noi! Nu se poate să trageţi în noi! Noi nu suntem înarmaţi. Nu suntem înarmaţi nici cu cuţite, nici cu pietre, cu nimic. Am văzut această populaţie care e aici, e alături, pe străzile Bucureştiului, strigând lozinci, sunt liberi să strige ce vor. Să stăm de vorbă cu ei, să vedem ce au nevoie, ce le trebuie! Nu vrem să facem crime! Nu vrem să ducem vărsarea de sânge mai departe! Nu ne puteţi ajuta în acest lucru decât întreaga populaţie a ţării, ieşind în stradă, în mod paşnic, fără răzbunări. Cei care sunt în Ministerul de Interne, cei care poartă uniforma de Miliţie sau de Securitate, să nu le fie teamă! Noi considerăm că sunteţi români, la fel ca noi, şi sunteţi de aceeaşi inimă, ca şi noi. Nu mai ascultaţi de ordinele pe care le primiţi! Ordinele pe care le primiţi sunt date de nişte oameni care nu sunt conştienţi de momentul pe care îl trăiesc. Împrejurul nostru, credeţi dumneavoastră că Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, toate ţările vecine nouă, Uniunea Sovietică, marea Uniune Sovietică, cu transformările pe care le-am văzut cu toţii în ultimele luni, toţi aceşti oameni care ne-au fost prieteni, până mai ieri, începând de câteva zile ne sunt duşmani, credeţi dumneavoastră? Nu! Nu ne sunt duşmani! Ei au păşit pe o cale de eliberare pe care, în mod

organizat, vrem să o discutăm cu cei care conduc încă ţara şi care au puterea. În momentul de faţă, poate dumneavoastră, aceiaşi, mă priviţi. Suntem foarte puţini în comparaţie cu Armata care poate să tragă. Poate ne învingeţi. Poate vom muri. Poate de la aceste aparate veţi vorbi, din nou, cu acelaşi cinism, să spun aşa. Un cinism care depăşeşte orice imaginaţie. Vă rog foarte mult, priviţi-mă! Nu sunt niciun zmeu, nu sunt niciun Dumnezeu! Sunt un român, un român care vreau, sub orişice formă, vreau ca alături de noi să vină întreaga, dar absolut întreaga populaţie! Ieşiţi în stradă, români! Veniţi aici, la Televiziunea Română!

Moartea lui Horia Căciulescu

Mai puţini ştiu însă că au fost seceraţi de gloanţe şi actori. Horia Căciulescu se numără printre victimele împuşcate mortal în timpul evenimentelor din decembrie 1989, petrecute în Capitală. Artistul se afla la volanul maşinii personale, o Dacia verde, împreună cu soţia şi sora acesteia, când, la o intersecţie, după Parcul Cişmigiu, a fost nimerit, prin parbriz, fix în cap, plaga gravă cauzându-i decesul pe loc. Soţia şi cumnata au fost rănite la membre şi, în condiţiile astea, au fost nevoite să coboare din maşină, la somaţia forţelor de represiune ale Armatei.

Actul IV – Cluj, 21 decembrie 1989

Călin Nemeş (n. 1961-1993), actor la Teatrul Naţional din Cluj, este o altă victimă din lumea scenei autohtone, dar nu numai a gloanţelor, ci şi a efectelor post-decembriste cu terori psihice anihilatoare, fiind ucis de minciuna, deziluzia şi manipularea care au caracterizat şi caracterizează societatea după 1990.

Iată care este chipul său, acest **portret de erou.**

CURRICULUM VITAE

Numele: NEMEŞ	Vârsta: Tânăr
Prenumele: CĂLIN	Profesia: Actor
Domiciliul: Cluj-Napoca	Hobby: Libertatea

Spectacol de referinţă: 21 Decembrie 1989

Cluj-Napoca. „Cortina se ridică”:
Ing. Gheorghe Pastor (rănit, preşedintele Asociaţiei pentru Adevărul Revoluţiei din Cluj-Napoca):
– În 1989, 21 decembrie, la orele 12 şi 30 de minute, mă aflam în Piaţa Libertăţii, întâmplător. Când, de la o fereastră, de la redacţia revistei „Tribuna”, s-o strigat: „Victorie!”. Fiecare dintre noi am auzit ce se întâmplă în Timişoara de la Radio BBC sau „Europa liberă”. Şi sigur că, acolo, ne-am strâns un grup de oameni. Cam şapte persoane. Şi ne-am prezentat, după aia, ne-am prezentat: eram eu, Vasian Mircea, Radu Negru şi Călin Nemeş. Ne-am hotărât ca să nu părăsim piaţa, să vedem ce se întâmplă şi să vedem ce putem face noi, un grup de oameni. Eram prea puţini, drept care ne-am hotărât să mergem fiecare la locurile de muncă, să ne aducem prieteni, colegi, oameni de încredere, oricum, care... la vremea respectivă, nu prea puteai să vorbeşti, îţi era şi teamă. Aşa ne-am dus să ne întâlnim, deci întâlnirea era pentru ora 15.00. La ora 15.00 ne-am întâlnit în formaţie completă. Dintre toţi, vreau să vă spun că Călin Nemeş era mai entuziasmat, mai pornit să facă ceva. Nu ştiam exact ce să facem. Nici unii, nici ceilalţi. Şi, la un moment dat, am încercat să oprim, să mergem pe carosabil, să oprim circulaţia. Moment în care ne-a ocolit o maşină, a doua maşină, a treia maşină o înaintat înspre noi, o oprit la câţiva centimetri de picioarele lui Călin Nemeş, după care a pornit în trombă. El s-a prins cu mâinile de portbagajul de deasupra maşinii. Şoferul o frânat după câţiva metri, cu gândul ca să-l dea jos, să-l zdrobească de caldarâm. În momentul ăla o fost reacţia absolut spontană a tuturor celor care eram acolo, în piaţă. Vreau să vă spun că, la ora 15.00, eram aproximativ un număr de 25 până la 30 de persoane. Nu mai mulţi. În Piaţa Libertăţii. Dar, în momentul în care s-o întâmplat acest incident, la unison, toţi am reacţionat violent împotriva şoferului maşinii. În timp ce noi îl înjuram sau îl apostrofam pe şofer, Călin Nemeş s-o suit cu picioarele sus, pe maşină, şi o ţinut un mic discurs spontan. Călin le-o spus: „Domnilor, haideţi aici, către noi, pentru că ne mor fraţii şi surorile la Timişoara! Haideţi şi voi în grupul nostru!”. După ce Călin o ţinut acel mic discurs, l-am luat jos de-acolo şi ne-am dus, din nou, pe trotuarul nostru, în faţa Librăriei Universităţii. Pe la orele 15.20, în piaţă au venit două maşini cu militari. Din care s-au dat jos aproximativ 20 de militari. Toţi erau cu cască de război şi mantale lungi, pregătiţi pentru luptă. Dar noi nu ne-am... niciunul dintre noi nu ne-am gândit că ei ar fi un posibil pericol, pentru că nu cunoşti. Noi ne aşteptam ca, la acea vreme, să vină domnii cu bastoanele şi să ne aresteze, eventual, pentru ceea ce facem. Ce făceam, de fapt? Am încercat să cântăm. Nu ştiam ce să cântăm în momentul ăla. Şi am spus: „Domnule, hai să cântăm „Deşteaptă-te, române!”, am început şi nici n-am mai ştiut, deci primele două versuri. Nu ştiam niciunul dintre noi „Deşteaptă-te, române!” de la cap la

coadă. După care „Hai să dăm mână cu mână!”. Moment în care am zis: „Dom’le, nu ştim noi să... să ăsta, hai să mergem până în Piaţa Păcii!”. În acest timp, unitatea condusă de căpitanul Carp Dando – am aflat, ulterior, cum îl chema pe căpitan – au luat poziţie exact în intersecţia „Continental”-Piaţa Libertăţii. Eu m-am îndreptat către trotuare, am văzut că trotuarele erau pline, la momentul ăla, de oameni care se uitau către grupul nostru, care ce făceam? Încercam să cântăm şi să-i invităm pe cei de pe trotuare către noi. Totuşi, oamenii ăştia i-am simţit aproape de noi, chiar dacă n-au venit printre noi. Deci ei aveau o participare pasivă. N-au plecat de-acolo. Au stat. Au rămas să vadă ce se întâmplă. Chestiunea asta a durat 15-20 de minute, deci se făcuse 15.45. Mă duc la oamenii noştri şi le spun: „Haideţi să mergem în Piaţa Păcii!”. Şi-ncepem să ne deplasăm pe trotuar, să mergem către „Continental”. La care căpitanul Carp Dando o strigat către grupul nostru: „Rămâneţi pe loc, că am ordin să trag!”. Şi noi ne-am uitat miraţi: „Cine-i ăsta?! De ce să tragă?!”, noi am rămas miraţi că căpitanul respectiv, Carp Dando, doreşte să ne ţină pe loc, ameninţându-ne că... „Dom’le, am ordin să trag, nu vă deplasaţi pe-acolo!”. Noi nu am luat în serios această ameninţare, că n-avea nicio motivaţie, practic. Noi nu făcusem nimica. Nimica împotriva legii, în afară de faptul că ne-am adunat şi am încercat să cântăm ceva. Şi-o început deplasarea. În momentul ăsta, cineva dintre noi, respectiv pictorul Ladio, zice: „Cum, mă, să trageţi voi în copiii ăştia?! Păi, nu m-or împuşcat pe mine la Cotul Donului, când am făcut războiul, şi voi vreţi să-i împuşcaţi pe copiii ăştia nevinovaţi?!”... şi pictorul Ladio a început să se dezbrace şi s-o pus în genunchi în faţa dispozitivului de militari. Călin Nemeş ajunge, uitându-se şi discutând cu noi, umăr în umăr cu căpitanul Carp Dando, care le spunea ceva militarilor. Atingându-se, s-au speriat, probabil, şi unul, şi celălalt. Niciunul nu se uita direct către celălalt. Deci fiecare discuta cu oamenii, tespectiv, căpitanul Carp cu subunitatea lui, iar Călin Nemeş discuta cu noi. Şi ei s-au întâlnit undeva, în mijlocul intersecţiei, lovindu-se umăr în umăr. S-au întors unul către celălalt şi Călin Nemeş, fiind, sigur, mult mai slab şi mai mic decât căpitanul Carp, s-o atins cu mâna de haina, de mantaua căpitanului Carp. Care-l împinge şi, în cădere, el se agaţă de haina militară, dar, în tot acest timp, căpitanul Carp Dando avea pistolul scos afară din toc şi probabil că era armat, pentru că, cu o mişcare bruscă, să-şi elibereze haina (undeva de-aici, din spate, l-o prins Călin), şi-o descărcat pistolul. S-a auzit primul foc de armă. Noi, deci grupul, ne deplasam, în momentul ăla, pe trecerea de pietoni, către Piaţa Libertăţii. Piaţa Păcii, pardon! Şi se aude o comandă. Eu vă spun exact ce-am auzit eu, ce-am simţit eu, atunci... „Foc!”... Eu mă uitam chiar către căpitan şi către dispozitivul de militari, care era cam la şapte, opt metri distanţă de mine. M-am uitat către ei şi militarii, reacţia lor a fost să se uite în spate, între ei, să vadă dacă nu există

ceva între ei, deci nu comanda... „Foc!”, ei la asta s-au uitat. Se aude a doua oară comanda „Foc!”... militarii iar s-au uitat între ei, mirându-se... „Da’ trageţi odată!” – a fost comanda căpitanului Carp şi militarii au început să tragă. Unii în poziţie verticală. Alţii în poziţie orizontală. Cert e că eu am fost împuşcat de la o distanţă de sub patru metri, nerealizând atunci momentul împuşcării mele. Eu nu am simţit decât o amorţeală. Şi-atât. Nu durere, nu nimic. Şi-o spaimă. Spaima era pentru că în grupul nostru era o femeie care a căzut pe caldarâm şi, de sub capă, avea o capă de blană, începuse să-i curgă sânge foarte abundent. Şi eu m-am speriat atunci: „Dom’le, oamenii ăştia trag către noi cu gloanţe adevărate!”. Pentru că eu, în tot acest timp... „Staţi liniştiţi! Oamenii ăştia trag cu gloanţe oarbe!”, auzisem detunăturile şi nimeni nu păţea nimic, dintre noi. Eu chiar fiind împuşcat la momentul respectiv. Călin Nemeş, fiind foarte aproape, deci în interiorul grupului de militari, l-am văzut căzut jos, aşa, iar militarii au tras nu numai către grupul nostru, ci şi către trotuare. Şi de pe un trotuar, şi de pe celălalt. O să vedeţi că sunt victime mult mai multe decât... deci 13 morţi în Piaţa Libertăţii şi aproape 30 de răniţi. Iar unul dintre militari s-o dus la Călin Nemeş şi cu bocancul l-o lovit de două ori în cap. El era deja împuşcat, curgea sângele de sub el, şi, cu două lovituri de bocanc, probabil să verifice dacă mai trăieşte sau nu mai trăieşte.

Col. (r) magistrat militar Tit Liviu Domşa:
– Călin Nemeş a fost prieten cu copiii mei şi, în consecinţă, l-am cunoscut încă înainte cu câţiva ani de ’89. Pot afirma despre el că a fost un om cu un mare suflet. Un om de caracter, foarte încăpăţânat în ideile pe care le avea. Şi, atunci când era convins că o idee de-a lui este bună, făcea tot posibilul să-i convingă pe ceilalţi, folosindu-şi, pentru asta, chiar şi talentul lui de actor, pe care-l avea din belşug. Aşa încât Călin Nemeş, atunci când a apărut în Piaţa Unirii, a fost capabil sau a făcut totul ca să adune lângă el oameni care să-i împărtăşească dorinţa de a face ceva, atunci. Nu cred că era sigur ce anume vrea să facă. N-avea cum. În cercetări, printre obiectele pe care le-am adunat eu din locurile în care au murit oameni, am găsit şi un carnet de notiţe, al lui, în care era notat: „Ora 12.20 – Victoria!”.

Dorin Andone (actor):
– Pot spune despre Călin că a fost, înainte de toate, un om atât de sensibil, încât era un barometru al generaţiei din care făcea parte, şi-n afară de asta, un barometru al tineretului din Cluj, pentru care a fost un simbol.

Gheorghe Nemeş (tatăl lui Călin):
– Călin a fost un actor. Un actor, dar un sufletist şi un copil bun. Toţi l-au iubit. El o vorbit liber. A fost şi la Bucureşti şi a vorbit liber, a fost şi la Timişoara, a vorbit liber, i-a plăcut să vorbească şi să spună adevărul, Călin. Să spună adevărul. Or, parcă a fost cineva contra – pentru că mai sunt multe rămăşiţe ale vechiului comunism, care au funcţii şi au tot ce le trebuie – am urât comunismul, stimate domn. Am urât comunismul şi eu, şi familia mea. Am suferit. Am suferit toţi, deşi am luptat pentru ţara asta, tatăl meu, fraţii mei. A fost greu. Şi, dacă a fost iubit Călin, poate a fost şi urât, nu poate, cert a fost şi urât Călin. Pentru că Călin vorbea. Asta i-a fost meseria. (...)

În data de 21 decembrie urmăream să-mi iau pensia. Pe-această adresă era, aici stăteam. Şi, pe la orele cinci, patru, după patru, când s-o tras acolo, eu auzeam de-aici. Se auzea. M-am uitat pe geamuri, umblau TAB-urile alea ale lor, tancuri, maşini pe-aici, înconjurat prin cartier. Şi chiar i-am spus doamnei Drăgan, la care stau, zic: „Precis Călin e acolo!”. Şi, vă dau cuvântul meu de onoare că, nu ştiu, parcă l-am văzut pe Călin, exact în acel loc unde s-o întâmplat, în faţă la „Continental”, am zis: „Precis e acolo şi fiul meu, Călin!”. Şi parcă l-am văzut. Şi voiam să mă duc. Şi doamna la care stau aci nu m-o lăsat să plec.

Actorul revoluţionar Călin Nemeş – fragment din recitalul de pe scena Teatrului Naţional din Timişoara, decembrie 1990. Un an de la Revoluţie.

„Când se va sfârşi asfaltul drumului, trupul meu şi trupul tău se vor face asfalt, ca să nu rămână necălătorită această ţară de vis.

Când vor cădea frunzele pomului, când se va veşteji iarba câmpului, pletele mele şi pletele tale se vor aşterne pe câmpuri, ca să nu rămână înfrigurată această ţară de vis.

Când vor muri câinii, când vor muri caii, când iepurii vor fi înghiţiţi de gura morţii, când ciorile negre şi pescăruşii albi vor fi mistuiţi de gura aerului, eu şi cu tine vom fi câine şi cal, şi cioară, şi iepure, dar mai ales pescăruşul cel alb, ca să nu rămână fără diadema ei de carne vie această ţară de vis.”

(Din Arhiva audio-vizuală AMR, înregistrări-document TVR)

Liza **KRATOCHWILL**

Asociaţiile studenţeşti din Centrul Universitar Timişoara în anii 1950-1960

This paper continues the series of institutions created by the Romanian Communist Party to control and manipulate the entire society, and in particular, that part of population which underwent the full process of formation: THE YOUNG. The bibliography we used to write this article was chiefly the press of that time, an important means of mass propaganda and manipulation exploited by the Romanian Communist Party.

During the communist period, the Romanian student's associations were used as instruments for political propaganda among students. Their settlement is connected to the students' actions of insubordination in relation to the directives and tasks outlined by the party. During 1956-1957, students from numerous academic centres led a fight against the communist regime.

Key-words: Students' associations, communism, students, universities.
Cuvinte-cheie: Asociaţii studenţeşti, comunism, studenţi, universităţi.

Asociaţiile studenţeşti au fost create pe baza Hotărârii Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din iunie 1956 ca o măsură de îmbunătăţire a muncii politico-educative în rândul studenţilor. Asociaţiile studenţeşti erau organizaţii profesionale ale studenţilor care aveau sarcina de a se ocupa de activitatea cercurilor ştiinţifice studenţeşti, de activitatea cultural-artistică şi sportivă în rândul studenţilor, precum şi de a rezolva probleme gospodăreşti şi de asistenţă socială ale studenţilor, sub conducerea organelor şi organizaţiilor de partid şi cu îndrumarea nemijlocită a organelor şi organizaţiilor Uniunii Tineretului Muncitoresc (U.T.M.).

Autorităţile comuniste afirmau că asociaţiile studenţeşti erau chemate să participe activ la marea operă de educare a tineretului din universităţi şi instituţii de învăţământ superior în spiritul dragostei pentru adevărul ştiinţific, al pasiunii ştiinţifice, în spiritul patriotismului socialist şi al internaţionalismului proletar, al devotamentului faţă de Partidul Muncitoresc Român (în continuare P.M.R.) şi faţă de statul democrat-popular român. Experienţa şi îndrumările Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice (în continuare U.R.S.S.) au fost folosite în învăţământul românesc, inclusiv în organizarea şi trasarea sarcinilor instituţiilor de înregimentare a

studenţilor[1].

La 23-24 februarie 1957 a avut loc prima Conferinţă a Asociaţiilor Studenţeşti din Centrul Universitar Bucureşti. Asociaţiile studenţeşti trebuiau să contribuie intens la formarea multilaterală a tinerilor intelectuali. Acestea au devenit, treptat, organizaţii active în viaţa studenţilor[2].

Asociaţiile studenţeşti trebuiau să ducă, aparent, o intensă activitate creatoare. Partidul Comunist sublinia, de câte ori avea ocazia, că după 23 august 1944 studenţimea „progresistă democrată", încadrată în Uniunea Tineretului Comunist (U.T.C.), a participat alături de întregul popor la lupta pentru democratizarea şi refacerea economică a ţării, pentru instaurarea şi întărirea regimului democrat-popular[3].

De asemenea, în propaganda comunistă se specifica faptul că studenţimea, mobilizată de U.T.M. şi de asociaţiile studenţeşti, a participat larg la acţiunile de muncă patriotică în Gospodăria Agricolă de Stat (G.A.S.), pe şantierele locale, la construirea de cămine studenţeşti.

Asociaţiile trebuiau să organizeze o legătură strânsă şi permanentă a studenţilor cu oamenii din fabrici şi uzine, cu muncitori, ingineri şi tehnicieni de producţie, cu tineretul muncitoresc[4].

În toamna anului 1957, Biroul Comitetului Orăşenesc al U.T.M. şi Consiliul Uniunii Asociaţiei Studenţeşti din Timişoara au organizat un seminar al activului U.T.M. şi al asociaţiei. Publicaţiile din perioada aceea au transmis că seminarul a constituit un schimb de experienţă în domeniul muncii educativ-politice în rândul studenţilor, înarmând activul cu unele cunoştinţe politice şi ideologice. Cu această ocazie, au fost urmărite, după spusele Partidului Comunist, „cu viu interes", următoarele conferinţe: „Despre formele conştiinţei sociale", ţinută de Martin Isac, prim-secretar al Comitetului Regional de Partid; „Despre unele probleme ale luptei de clasă pe plan ideologic", ţinută de A. Hertzberger, secretar al Comitetului Orăşenesc al P.M.R., precum şi alte lecţii predate de membri ai Biroului Comitetului Regional al U.T.M. Un loc important l-a ocupat, în cadrul discuţiilor din seminar, practica de producţie şi munca obştească desfăşurată de studenţi în vacanţa de vară. Discuţiile au analizat, de asemenea, comportamentul şi activităţile studenţilor în sesiunea ştiinţifică a anului

---

[1] *Salutul adus conferinţei de tovarăşul M. Constantinescu*, în „Drapelul roşu", Anul XIV, Nr. 3800, 10 martie 1957, pp.1-2.

[2] *Conferinţa Asociaţiilor Studenţeşti din Centrul Universitar Bucureşti*, în „Scânteia", Anul XXVI, Nr. 3841, 27 februarie 1957, p. 3.

[3] *Conferinţa pe ţară a Asociaţiilor Studenţeşti*, în „Scânteia", Anul XXVI, Nr. 3851, 10 martie 1957, p. 3.

[4] „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959, p. 2.

universitar respectiv, fiind prezentate, totodată, şi formaţiile artistice studenţeşti. Peste 600 de studenţi din Centrul Universitar Timişoara şi-au petrecut vacanţa în case de odihnă, în tabere cu corturi la munte sau la mare, în excursii în ţară şi în străinătate.

Pe marginea referatelor *Formele şi metodele de muncă folosite pentru întărirea vieţii interne de organizaţie,* prezentat de Francisc Kovacs, secretar al organizaţiei U.T.M., de la Facultatea de Mecanică, şi *Forme şi metode folosite în desfăşurarea muncii cultural-artistice,* prezentat de Consiliul Asociaţiei Studenţilor din Institutul Pedagogic, s-a subliniat necesitatea îmbunătăţirii muncii, înlăturând schematismul din muncă. S-au făcut propuneri în legătură cu organizarea adunărilor generale, a conferinţelor urmate de filme documentare, pentru a da posibilitatea tineretului studios să cunoască tradiţiile glorioase de luptă ale studenţilor comunişti şi frumuseţile ţării. S-a arătat că adunările generale trebuiau să-i ajute pe studenţi să cunoască şi să susţină hotărârile partidului şi ale guvernului.

Organizaţiile U.T.M. şi asociaţiile studenţeşti trebuiau să acorde o atenţie deosebită timpului liber al studenţilor şi să organizeze simpozioane, reuniuni, concursuri literare, sportive etc. Discuţiile au subliniat necesitatea organizării, cu simţ de răspundere, a învăţământului politic în în cadrul învăţământului superior. Informările politice, ciclurile de conferinţe pe diferite teme, cercurile de ştiinţe sociale trebuiau să contribuie la ridicarea nivelului politic şi ideologic, la educarea patriotică şi în spirit internaţionalist a studenţilor. Studenţii anului I trebuiau să fie sprijiniţi pentru a se deprinde cu munca din facultăţi, cu o disciplină conştientă şi liber consimţită[5]. Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Chivu Stoica[6] subliniau rolul asociaţiilor studenţeşti în educarea studenţilor astfel încât să fie atraşi şi să cunoască internaţionalismul socialist[7].

În zilele de 23 şi 24 februarie 1957 a avut loc, în amfiteatrul Institutului de Medicină, prima Conferinţă a Asociaţiilor Studenţeşti din Centrul Universitar Timişoara.

Au fost luate în discuţie: darea de seamă, alegerea delegaţiilor pentru Conferinţa pe ţară şi a comitetului de asociaţii din oraş[8].

---

[5] *Pe marginea seminarului activului U.T.M. şi al asociaţiei studenţeşti din Timişoara*, în „Drapelul roşu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957, p. 3.

[6] Era, la acea vreme, preşedintele Consiliului de Miniştri.

[7] *Salutul Conferinţei pe ţară a Asociaţiilor Studenţeşti din R.P.R.*, în „Drapelul Roşu”, Anul XIV, Nr. 3802, 13 martie 1957, p. 2.

[8] *Cânt studenţesc fluturăm peste lume*, în „Drapelul roşu”, Anul XIV, Nr. 3789, 26 februarie 1957, p. 2.

În 1957 oamenii muncii sărbătoreau, împreună „cu marele popor sovietic", o dată istorică importantă: 40 de ani de la Marea Revoluţie Socialistă din octombrie 1917. S-au organizat o serie de manifestări menite să popularizeze condiţiile în care s-a desfăşurat Revoluţia din octombrie, urmările pe plan intern şi internaţional, precum şi influenţa ei asupra mişcării muncitoreşti internaţionale. Astfel, s-au ţinut în instituţii şi întreprinderi conferinţe pe teme ca: „Rolul poporului rus în înfăptuirea Marii Revoluţii Socialiste din octombrie"; „Politica externă a U.R.S.S., politică de apărare a păcii şi securităţii popoarelor". De pildă, odată cu deschiderea „Lunii prieteniei româno-sovietice" s-a deschis şi festivalul „Prietenia româno-sovietică în cântec şi dans", cu ocazia căruia s-au organizat spectacole în tot cursul lunii. La Cinematograful „Maxim Gorki" s-a prezentat un ciclu de filme.

La teatrul de stat s-a prezentat, în premieră, spectacolul „Ploşniţa" de Maiacovski. S-au organizat concursuri, cum ar fi „Drumeţii veseli", în limba română şi germană, pe tema „Marea Revoluţie Socialistă din octombrie"[9].

În „Luna prieteniei româno-sovietice" s-au organizat foarte multe acţiuni ale Asociaţiei Române pentru Legături cu Uniunea Sovietică (A.R.L.U.S.), prin care se ridicau în slăvi progresele Uniunii Sovietice în toate domeniile. La 40 de ani de la Revoluţia din 1917, Consiliul Regional al A.R.L.U.S. din Timişoara şi-a propus să popularizeze, pe scară cât mai largă, realizările U.R.S.S. în domeniul ştiinţei, tehnicii şi culturii. În colaborare cu scriitori de la Filiala Uniunii din Timişoara s-au organizat şezători literare, procese literare, precum şi săptămâna cărţii sovietice[10].

În zilele de 6 şi 7 mai 1958 Departamentul Învăţământului Superior, din cadrul Ministerului Învăţământului şi Culturii, a organizat o consfătuire cu cadrele didactice din învăţământul superior. La această consfătuire s-au discutat măsurile luate de Ministerul Învăţământului şi Culturii şi de instituţiile de învăţământ superior, în scopul traducerii în viaţă a prevederilor Hotărârii nr. 1003/1957 a Comitetului Central al P.M.R. şi a Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Române (R.P.R.), cu privire la îmbunătăţirea învăţământului superior.

În 19 februarie 1958 s-a semnat o convenţie de colaborare ştiinţifică între Academia R.P.R. şi Academia de Ştiinţe a U.R.S.S., pe un termen de 3 ani, în cadrul Acordului de colaborare culturală cu U.R.S.S. şi R.P.R. Tratativele

[9] *Acţiuni culturale ale A.R.L.U.S.*, în „Drapelul roşu", Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957, p. 1.

[10] *Acţiuni A.R.L.U.S.*, în „Drapelul roşu", Anul XIV, Nr. 3980, 10 octombrie 1957, p. 1.

în vederea încheierii acestei colaborări s-au ţinut la Bucureşti, între 14-19 februarie 1958[11].

A.R.L.U.S. avea un rol important în opera de educare a oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist şi al internaţionalismului proletar, al ataşamentului şi prieteniei faţă de U.R.S.S. şi faţă de ţările din lagărul socialist. În cadrul celui de al V-lea Congres al A.R.L.U.S., U.R.S.S. a fost prezentată ca fiind făuritoarea comunismului în lume. La acest congres s-au sărbătorit 15 ani de la înfiinţarea A.R.L.U.S. şi 25 de ani de la constituirea Asociaţiei „Amicii U.R.S.S."[12].

Exista şi o societate culturală numită „Societatea pentru Răspândirea Ştiinţei şi Culturii" (S.R.S.C.). Aceasta era un factor de seamă în opera de culturalizare a maselor. Activitatea acestei instituţii de popularizare a ştiinţei şi culturii îmbrăca forma conferinţelor, prin intermediul cărora cei mai competenţi oameni de ştiinţă şi cultură se adresează nemijlocit maselor largi, informându-le asupra celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii. „Societatea pentru Răspândirea Ştiinţei şi Culturii" colabora cu A.R.L.U.S., organizând numeroase acţiuni comune[13].

Pentru anul 1959 S.R.S.C. urmărea lărgirea activităţii. Numărul conferinţelor ce au fost ţinute în acest an a sporit cu aproape 10.000 faţă de anul trecut, dintre care o mare parte au fost ţinute în limbile minorităţilor naţionale din ţara noastră. S.R.S.C. a organizat o serie de expoziţii, precum: „Originea şi evoluţia omului" şi „Apariţia vieţii", ambele urmând să fie trimise în întreaga ţară. În 1959 S.R.S.C. a editat în limba română şi în limbile minorităţilor naţionale numeroase broşuri de popularizare a diferitelor probleme din domeniul ştiinţei şi culturii[14].

Asociaţiile studenţeşti au scăpat din vedere problema misticismului, afirmându-se că nu au existat manifestări evidente în această direcţie, însă autorităţile comuniste erau direct interesate de aceasta. De abia cu ocazia dezbaterii documentelor Plenarei C.C. a P.M.R. din 9-13 iunie 1958, din cadrul Asociaţiilor Studenţeşti, sub îndrumarea organelor de partid şi U.T.M., s-a luat o atitudine hotărâtă împotriva acelor studenţi care frecventau diferite secte religioase. S-au organizat conferinţe cu caracter ateist în facultăţi, institute şi la Casa de Cultură a Studenţilor. Marea masă a

[11] „Scânteia", Anul XXVII, Nr. 4144, 20 februarie 1958, p. 3.

[12] *Deschiderea celui de al V-lea Congres al A.R.L.U.S.*, în „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4669, 1 noiembrie 1959, pp. 1-3.

[13] *Din activitatea S.R.S.C. Timişoara*, în „Drapelul Roşu", Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957, p. 2.

[14] *Din programul de activitate al S.R.S.C.*, în „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4428, 22 ianuarie 1959, p. 1.

studenţilor a luat o atitudine de dezaprobare a manifestărilor de misticism ale colegilor lor şi, în grupe, s-au purtat discuţii pe aceste teme. În urma discuţiilor purtate, a insistenţelor şi manipulărilor puternice pe această temă, unii studenţi au fost „convinşi" de greşeala lor, ajungând să ţină ei conferinţe cu caracter ateist (cazul studenţilor D. Bulzan şi Al. Pop de la Facultatea de Construcţii).

Asociaţiile studenţeşti puteau deţine biblioteci proprii, puse la dispoziţia studenţilor, dar din Centrul Universitar Timişoara doar Asociaţia Studenţilor din Institutul Politehnic avea o bibliotecă proprie, la Clubul „Iustin Georgescu". Biblioteca funcţiona zilnic, studenţii găsind aici multe lucrări de literatură clasică universală şi literatură progresistă contemporană. Fondul de cărţi se îmbogăţea în fiecare an din bugetul asociaţiei, cu cărţi în valoare de circa 1000 de lei. Biblioteca era folosită în special de studenţii din căminele 1 şi 2.

În mai multe rânduri, autorităţile însărcinate de P.M.R. să urmărească activităţile organizate de asociaţiile studenţeşti din România au precizat că, în Centrul Universitar Timişoara, asociaţiile studenţeşti au neglijat organizarea concursului literar permanent „Iubiţi Cartea!", iniţiat de C.C. al U.T.M. şi de Ministerul Învăţământului. Doar în cadrul Institutului Pedagogic a existat o oarecare preocupare în această direcţie, dar numărul celor înscrişi, respectiv al celor care s-au prezentat la concurs, a fost minim.

Asociaţiile studenţeşti, sprijinite direct de organele locale de partid şi de U.T.M., au organizat întâlniri ale studenţilor cu luptătorii comunişti din ilegalitate şi conferinţe politice pe teme ca: „Contribuţia P.M.R. pentru asigurarea unităţii de luptă a clasei muncitoare împotriva revizionismului contemporan" sau „Politica P.M.R. în domeniul transformării socialiste a agriculturii".

Asociaţia studenţilor a organizat vizionări în colectiv ale filmelor de pe ecranele cinematografelor din oraş, la nivelul anilor şi al grupelor de studiu. Astfel, au fost vizionate filmele: „Dincolo de brazi", „Idiotul", „Ciulinii Bărăganului", „Surorile", „Ulisse", „O invenţie diabolică" etc. Existau şi institute cu cinematografe proprii (Institutul Politehnic), iar Institutul Agronomic dispunea de un aparat de proiecţie. Intrarea se făcea prin abonamente la spectacolele de operă şi concertele Filarmonicii de Stat Banatul. Erau acordate bilete gratuite pentru studenţii care desfăşurau munci sau activităţi obşteşti.

Compoziţia naţională foarte eterogenă din această parte a ţării se reflecta, pe de o parte, într-un număr mare de studenţi de naţionalitate română, iar pe de altă parte, exista şi un număr mare de membri încadraţi în asociaţiile atudenţeşti de alte naţionalităţi, desfăşurând, în aceeaşi măsură, munca

solicitată de asociaţie. Indiferent de naţionalitate, beneficiau toţi, în egală măsură, de calitatea de a fi membru al asociaţiei. În componenţa organelor de conducere ale asociaţiilor intrau şi studenţi din rândul minorităţilor naţionale, asigurându-se, astfel, că pot să contribuie la rezolvarea problemelor studenţeşti. Între studenţii Centrului Universitar Timişoara nu au avut loc manifestări naţionaliste sau şovine[15].

Fiecare membru al asociaţiilor studenţeşti era obligat să achite o cotizaţie[16]. Pentru studenţii străini din fiecare centru universitar din România era asigurat în excursii transportul dus-întors pe C.F.R., clasa a II-a, cu buletin colectiv redus. Decontarea se făcea la Comitetul Executiv al Uniunii Asociaţiilor Studenţeşti (U.A.S.) a R.P.R.[17] Din pretenţiile enunţate de autorităţile comuniste asupra asociaţiilor studenţeşti reiese foarte clar interesul de a manipula studenţimea română şi a o transforma într-un susţinător real, cea mai relevantă fiind: *obligaţia de a cultiva în conştiinţa fiecărui student scopul moral înalt pentru care trebuia să se pregătească fiecare, şi anume acela de a fi folositor patriei noastre în vederea construirii socialismului*.

La Institutul de Medicină devenise o tradiţie organizarea săptămânală a audiţiilor muzicale, care reuşeau, de cele mai multe ori, să trezească în studenţi gustul pentru muzica clasică. Participarea studenţilor la activităţile culturale de masă dovedea că studenţii aspirau la o pregătire multilaterală.

Activitatea culturală din cadrul asociaţiilor studenţilor era încredinţată unor studenţi sau absolvenţi, în marea lor majoritate, utemişti şi membri de partid sau candidaţi la această funcţie, cu o pregătire politică sau ideologică corespunzătoare. Instruirea culturală a studenţilor se făcea de către cadre calificate în această direcţie, recomandate de secţia culturală a sfatului şi de casa de creaţie.

Întreaga activitate culturală din cadrul asociaţiilor studenţilor a fost controlată şi îndrumată în mod activ şi permanent de către organele de partid şi ale U.T.M. Pentru viaţa culturală studenţească şi, în general vorbind, pentru întreaga activitate a asociaţiilor studenţilor, Plenara Comitetului Central a P.M.R. din 9-13 iunie a constituit un prilej însemnat de analiză, de orientare politică şi ideologică şi de control asupra eficacităţii politice a muncii culturale desfăşurate de asociaţiile studenţeşti. Plenara a III-a a C.C.

---

[15] *Ibidem*, pp. 3-4.

[16] Arhivele Naţionale Direcţia Judeţeană Timiş (în continuare A.N.D.J.T.), Fond *Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Timişoara*, dosar (în continuare d.) 14/1958-1959, f. 32.

[17] *Ibidem*, f. 39.

al U.T.M. a pus în faţa asociaţiilor studenţilor sarcina de a urmări continuu educarea patriotică a studenţilor, cultivarea dragostei şi devotamentului lor faţă de partid, faţă de regimul democrat popular, fiind pregătiţi să participe activ, alături de întregul popor, la construcţia socialistă. Biroul C.C. al U.T.M. a indicat tuturor organelor U.T.M. din facultăţi organizarea unor cicluri de conferinţe pe teme politice, ideologice, de educaţie morală şi estetică, ca formă organizată de propagandă în rândul studenţilor, în scopul explicării politicii partidului şi statului nostru[18].

În scopul desfăşurării unei munci de organizaţie din ce în ce mai bune, mai calificate, C.C. al U.T.M. şi Comitetul Executiv al Uniunii Asociaţiilor Studenţeşti din România (U.A.S.R.) au organizat, în perioada 15 iulie-30 august 1959, o tabără şcolară pentru cadrele U.T.M. şi ale asociaţiilor din institutele de învăţământ superior, în două serii, la Braşov (oraşul lui Stalin): seria I– 15 iulie-5 august; seria a II-a – 9-30 august. În cadrul programului taberei şcolare s-au prevăzut şi schimburi de experienţă, desfăşurate pe bază de referate pe diferite probleme ale muncii organizate. Din Centrul Universitar Timişoara au fost prezentate următoarele referate:

– Munca Comisiilor Sportive – cu referatul „Antrenarea masei largi de studenţi în activitatea sportivă";
– Stilul de muncă al Comitetelor U.T.M. şi ale Consiliilor U.A.S. – cu referatul „Organizarea
muncii de control şi îndrumare";
– Organizarea învăţământului politic, a informărilor politice, a propagandei prin conferinţe şi
agitaţie politică în rândul studenţilor – cu referatul „Învăţământul politic U.T.M.";
– Munca Comisiilor Sociale – cu referatul „Munca comitetului de cămin"[19].

În cadrul tuturor facultăţilor şi institutelor de învăţământ superior, asociaţiile studenţilor s-au preocupat de dezbaterea în conferinţe a unor probleme actuale din viaţa internă şi internaţională, probleme de etică şi morală, de cultură generală, impresii de călătorie din U.R.S.S. şi ţările democraţiei populare etc. De exemplu, s-au ţinut conferinţe pe următoarele teme: „Era atomică trebuie să aducă pacea" – conferenţiar B. Rothenstein de la Facultatea de Electrotehnică; „Despre tovărăşie, dragoste şi prietenie" – profesor N. Apostolescu de la Facultatea de Electrotehnică; „Cercetările

[18] *Ibidem*, f. 38.
[19] *Ibidem*, f.17.

arheologice de la Cruceni" – M. Moga de la Institutul Pedagogic; „Şcoala de ieri şi azi" – lector E. Todoran de la Institutul Pedagogic; „Apariţia vieţii pe pământ" – profesor Drăcea de la Institutul Agronomic; „Oameni de ştiinţă din Timişoara în vizită în U.R.S.S." – rector Marin Rădoi şi profesor M. Bănărescu de la Institutul Politehnic din Timişoara.

Conţinutul bogat al acestor conferinţe şi nivelul ridicat de prezentare a fost asigurat prin faptul că s-a făcut apel la conferenţiarii cu un nivel profesional superior să atragă un mare număr de studenţi. Toate conferinţele erau ţinute în limba română şi se adresau studenţilor, inclusiv foarte mulţi studenţi realizau lucrări ştiinţifice.

S-au desfăşurat, de asemenea, numeroase conferinţe cu caracter tehnic, fiind organizate cu scopul popularizării unor realizări importante ale ştiinţei şi tehnicii din U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară. Acestea au fost organizate în special la Institutul Politehnic şi Agronomic, tratând, printre altele, şi:

– Realizări din domeniul ciberneticii în U.R.S.S. – şef de lucrări fiind Eugen Pop de la Facultatea de Electrotehnică;
– Realizări nucleare în ţara noastră – profesor Al. Rogojan de la Facultatea de Electrotehnică;
– Atomul în slujba păcii – profesor Al. Cişman de la Facultatea de Chimie Industrială;
– Anul geofizic internaţional – asistent T. Toro de la Institutul Pedagogic;
– Sateliţii artificiali sovietici ai Pământului – profesor I. Curea de la Institutul Politehnic;
– Aspecte actuale şi de perspectivă ale dezvoltării industriei chimice agricole în U.R.S.S. şi R.P.R. în scopul măririi producţiei, în colaborare cu A.R.L.U.S., la Institutul Agronomic;
– Cuceriri tehnico-ştiinţifice din U.R.S.S. cu privire la creşterea animalelor – la Institutul Agronomic.

În fiecare an de studiu s-au organizat informări politice lunare, care dezbăteau teme ca: Manifestul păcii – prezentată de conferenţiarul Mihai Braşovan. În cadrul conferinţelor, instituţiile de învăţământ superior le insuflau tinerilor studenţi teoria revoluţionară a luptei de clasă împotriva duşmanului din interiorul şi din afara ţării noastre.

Pentru informarea studenţilor cu cele mai noi evenimente interne şi internaţionale, se făceau, în mod regulat, abonamente, în special la „Scânteia tineretului" şi la „Viaţa studenţească".

Prin stabilirea unor colective competente de lucru, prin grija organizaţiilor de partid şi U.T.M., s-a asigurat conţinutul politic al

informărilor. În fiecare institut sau facultate a existat un grup de corespondenţi la presa centrală şi locală. La Institutul Politehnic, prin „Foaia Politehnicii", au fost popularizate acţiuni ale grupelor şi anilor de studiu, precum şi ale studenţilor fruntaşi în activitatea profesională şi obştească. Din păcate, „Foaia Politehnicii" nu a mai apărut din cauza lipsei hârtiei. Articolele publicate la gazetele de perete, cum ar fi la Facultatea de Mecanică, au reuşit să oglindească preocupările studenţilor facultăţii respective. Prin gazetele satirice s-a combătut chiulul de la ore, dezinteresul faţă de activitatea obştească etc[20].

U.A.S. din Centrul Universitar Timişoara făcea, în perioada 1956-1959, abonamente la: „Scânteia" (un exemplar, 66 de lei); „România liberă" (un exemplar, 60 de lei); „Scânteia tineretului" (un exemplar, 60 de lei); „Sportul popular" (un exemplar, 48 de lei); „Lupta de clasă" (un exemplar, 36 de lei); „Problema Păcii şi Socialismului" (un exemplar, 48 de lei); „Tânărul leninist" (un exemplar, 36 de lei); „Tineretul lumii" (un exemplar, 36 de lei); „Viaţa studenţească" (5 exemplare, 6 lei); „Ştiinţa şi tehnica" (un exemplar, 36 de lei); „Contemporanul" (un exemplar, 26 de lei); „Veac nou" (un exemplar, 40 de lei); „Urzica" (un exemplar, 36 de lei); „Programul de Radio" (un exemplar, 26 de lei); „Magazin" (un exemplar, 78 de lei); „Gazeta învăţământului" (un exemplar, 13 lei); „Flacăra" (un exemplar); „Gazeta Finanţelor" (un exemplar, 20 de lei); „Drapelul roşu" (un exemplar, 60 de lei); „Evidenţa contabilă" (un exemplar, 54 de lei) etc[21].

U.A.S. era interesată, în acelaşi timp, de organizarea mai multor cercuri cu diverse activităţi cultural-ştiinţifice, precum:

– Cerc literar
– „Prietenii teatrului"
– „Prietenii muzicii"
– Cerc de artă plastică
– Cineclub
– Cerc filatelic
– Cerc de presă şi informaţii – „Prietenii cărţii"
– de foto-amatori
– gazetă de perete şi ziare
– Cercul „Prietenii prin corespondenţă"
– Cerc pentru activităţi sportive – Cerc de turism şi excursii
– Cerc de şah
– Cerc de tenis de masă

[20] Idem, Fond *Casa de Cultură a Studenţilor*, d.18/1958-1960, ff.1-3.
[21] Idem, Fond *Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Timişoara*, d.14/1958-1959, f. 2.

– Formaţii artistice – cor a capella
– cor mixt
– cor bărbătesc
– orchestră de mandoline
– orchestră de muzică uşoară
– orchestră de muzică populară (taraf)
– echipă de teatru
– brigadă artistică
– brigadă de dansuri româneşti
– formaţie de balet
– brigadă de dansuri germane[22].

U.A.S. organiza conferinţe la nivel de ţară: sportive, profesionale, culturale şi sociale. Cu prilejul celei de a doua Conferinţe pe ţară a U.A.S. din R.P.R., Comitetul Executiv al acesteia a organizat un concurs de fotografii pe tema „2 ani de activitate a Asociaţiilor Studenţeşti". La acest concurs puteau participa cercurile foto din cadrul Caselor de Cultură Studenţeşti, institutele de învăţământ superior şi studenţi individuali-amatori care se ocupau cu această activitate. Participanţii la acest concurs se orientau asupra următoarelor aspecte din activitatea asociaţiilor studenţeşti:

– activitatea studenţilor la cursuri, seminarii, lucrări practice;
– practica în producţie şi cea pedagogică;
– activitatea în cercurile ştiinţifice;
– excursii cu caracter ştiinţific;
– participarea studenţilor la munca de folos obştesc (şantiere, agricultură etc.);
– manifestări cu caracter cultural în cadrul caselor de cultură, cluburilor studenţeşti pe
centru universitar şi al cluburilor din institute şi facultăţi;
– manifestări cu caracter artistic în cadrul trecerii în revistă a formaţiunilor artistice
studenţeşti;
– exterioare şi interioare ale caselor de cultură şi cluburilor studenţeşti pe centru
universitar;
–activitatea sportivă de masă (campionate universitare, competiţii tradiţionale, zile ale institutului);

[22] Idem, Fond *Casa de Cultură a Studenţilor*, d.18/ 1958-1960, ff. 7-9.

– aportul la performanţele studenţilor (competiţii oficiale);
– aspecte din cămine, cantine, spitale, policlinici etc.;
– odihna studenţilor în timpul verii şi iernii (tabere la munte şi la mare etc).

Fotografiile trebuiau executate artistic, indiferent de mărime, şi însoţite de explicaţii privitoare la aspectele redate. Ele trebuiau trimise la Comitetul Executiv al U.A.S. al R.P.R. până la data de 1 ianuarie 1959, iar cele mai bune erau premiate[23].

La 22 decembrie 1958, Comitetul Executiv al U.A.S. din R.P.R. a dat o directivă către Consiliul U.A.S. din Centrul Universitar Timişoara. Prin aceasta îi înştiinţa că trebuiau luate măsuri în vederea asigurării unui conţinut educativ-distractiv al tuturor revelioanelor studenţeşti care se organizau în Centrul Universitar Timişoara. Se puteau organiza concursuri distractive, jocuri de societate, puteau participa brigăzi artistice de agitaţie şi orchestre de muzică uşoară. Era necesar să se acorde o atenţie deosebită repertoriilor formaţiilor de muzică uşoară şi textelor brigăzilor artistice de agitaţie, în spiritul indicaţiilor Comitetului Executiv al U.A.S.[24].

Cercul „Prietenii muzicii" putea iniţia audiţii muzicale, concerte, lecţii, medalioane muzicale, pagini din istoria muzicală, lucrări muzicale inspirate de plaiurile şi oamenii patriei noastre, precum şi de lupta poporului pentru libertate, oglindită în muzica românească etc.

Cercul de artă plastică era un curs pentru începători, prima jumătate a anului consta în partea teoretică, iar cea de-a doua jumătate era partea practică.

Cercul „Prietenii cărţii" putea organiza: audiţii la emisiunea „Teatrul la microfon", lecturi din literatura ţărilor ce construiau socialismul şi ale unor fragmente din opere literare închinate luptei comuniştilor, seri literare, concursul „Prietenii cărţii" şi „Iubiţi cartea!".

Cercul de foto-amatori consta dintr-un curs pentru foto-amatorii începători şi un curs pentru cei înaintaţi şi organiza expoziţii cu fotografii executate de studenţi etc.

Cercul de turism şi excursii cuprindea cursuri şi concursuri de orientare turistică, excursii turistice în oraş şi în împrejurimi.

Pentru cunoaşterea valorilor culturale în dramaturgie prin referate şi conferinţe se prezentau, în cadrul cercului „Prietenii teatrului", păstrându-se o ordine cronologică, cele mai reprezentative opere din literatura antică: greacă şi latină. În cadrul teatrului universal se prezenta dramaturgia Evului

[23] Idem, Fond *Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Timişoara*, d.14/1958-1959, ff. 40-41.
[24] *Ibidem*, f. 29.

Mediu, Renaşterea şi Romantismul, după care se făcea trecerea la teatrul rus prerevoluţionar, în lumina realismului critic, în care era prezentată şi dramaturgia clasică şi modernă românească până la 1944, urmând apoi prezentarea teatrului din timpul revoluţiei socialiste şi, după aceasta, teatrul sovietic, în lumina realismului socialist, până în zilele noastre. Paralel şi în aceeaşi lumină a artei realiste se prezenta dramaturgia românească după anul 1944 până astăzi. Prin susţinerea acestui ciclu de conferinţe se urmărea prezentarea teatrului în decursul veacurilor ca o tribună de luptă care şi-a adus contribuţia la dezvoltarea şi ridicarea conştiinţei de clasă, pentru transformarea progresistă a societăţii.

Tot în scopul cunoaşterii şi aprofundării ideilor înaintate cuprinse în dramaturgie se organizau concursuri pe teme din teatrul sovietic şi teatrul românesc contemporan, cum ar fi: spiritul de sacrificiu pentru binele social, munca sârguincioasă ca factor progresist al societăţii, cinstea şi devotamentul faţă de cauza comună a celor ce muncesc, lupta împotriva aţâţătorilor la război şi a asupritorilor de popoare, falsa civilizaţie occidentală etc[25].

U.A.S. organiza tabere pentru studenţi, fiind obligată să sprijine organizarea membrilor susţinători ai Clubului „Ştiinţa Timişoara" pe bază de carnet, conform instrucţiunilor. U.A.S. avea şi sarcina să ajute şi să asigure un număr cât mai mare de participante la „Spartachiada Fetelor" din rândul tinerelor studente[26].

O altă sarcină importantă a U.A.S. era să-i sprijine pe sportivii Clubului „Ştiinţa Timişoara" pentru a fi încadraţi în învăţământul de partid sau în U.T.M.. De asemenea, trebuia să acorde o importanţă deosebită îmbunătăţirii conţinutului organizării şi desfăşurării practicii pedagogice în instituţiile de învăţământ superior şi de educaţie fizică.

Centrul de Difuzare a Cărţii avea rolul de a le repartiza studenţilor broşurile celei de-a II-a Conferinţe a U.A.S.R. Între 1959-1960 U.A.S. a organizat concursul „În pas cu viaţa"[27].

În 1958 s-a organizat cea de-a V-a Conferinţă Ştiinţifică Studenţească. La secţia de ştiinţe sociale au fost prezentate mai multe referate.

Unul dintre referate era intitulat „Din luptele proletariatului din Timişoara împotriva exploatării în timpul regimului burghezo-moşieresc: Greva muncitorilor din 1936 de la Fabrica Standard" (Fabrica de Ciorapi din

[25] A.N.D.J.T., Fond *Casa de Cultură a Studenţilor*, d.18/ 1958-1960, ff. 7-21.
[26] Idem, Fond *Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Timişoara*, d.14/1958-1959, f. 6.
[27] *Ibidem*, ff.10-20.

Timişoara). Acesta a fost prezentat de studentul Vasile Baltac de la Facultatea de Electrotehnică, anul I. În cadrul referatului, studentul a indentificat ca şi cauze ale grevei din 1936: scăderea salariului cu 12%, concedierea a 6 muncitori, ameninţarea cu noi concedieri[28].

În 7-8 iunie 1958 a fost organizată a VI-a sesiune ştiinţifică a cadrelor didactice din Institutul Politehnic Timişoara. Această conferinţă a implicat cele patru facultăţi ale institutului: Facultatea de Mecanică, de Construcţii, de Chimie Industrială şi de Electrotehnică[29].

Regimul comunist sărbătorea în fiecare an în şcoli şi instituţii de învăţământ superior, în scop propagandistic, eliberarea României de sub jugul fascist. Astfel că la 26 iunie 1959, la Bucureşti, a avut loc sărbătorirea în şcoli şi instituţii de învăţământ superior a celei de a 15-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist. Ziua de 23 August era prezentată ca fiind ziua eliberării României de sub jugul fascist, ca cea mai mare sărbătoare a poporului nostru, fiind declarată chiar Ziua Naţională a României.

De asemenea, se preciza că victoria insurecţiei armate din 23 August 1944 şi răsturnarea dictaturii militare fasciste a fost realizată sub conducerea P.C.R. prin acţiunea coordonată a forţelor patriotice populare, a soldaţilor, ofiţerilor şi generalilor patrioţi din armată, în condiţiile loviturilor zdrobitoare date armatelor fasciste de glorioasa armată sovietică eliberatoare. Acest moment era considerat de comunişti începutul revoluţiei populare şi al construirii socialismului în ţara noastră.

În vederea aniversării a 15 ani de la eliberarea României de sub jugul fascist, Ministerul Învăţământului şi Culturii a dispus către conducerile şcolilor de cultură generală, profesionale şi tehnice, agricole, de meserii, către şcolile pedagogice şi speciale, precum şi către conducerile instituţiilor de învăţământ superior, cu sprijinul organizaţiilor de partid, al U.T.M. şi al asociaţiilor studenţeşti, să fie întreprinse următoarele acţiuni:

1. În perioada vacanţei de vară, în instituţiile şcolare, cluburile elevilor, casele de cultură şi cluburile studenţeşti, precum şi în taberele de pionieri, elevi, ucenici şi studenţi, să fie organizate:

– întâlniri ale elevilor şi studenţilor cu activişti de partid şi de stat, ilegalişti, participanţi la luptele revoluţionare ale clasei muncitoare şi la înfăptuirea actului de la 23 August 1944, cu participanţi la războiul antihitlerist, cu

[28] *Studenţii-cercetători ai ştiinţelor sociale*, în „Drapelul roşu”, Anul XV, Nr. 4156, 7 mai 1958, p. 3.

[29] „Drapelul Roşu”, Anul XV, Nr. 4187, 12 iunie 1958, p. 2.

personalităţi de seamă ale vieţii ştiinţifice şi culturale, toţi fiind desemnaţi de organele şi organizaţiile de partid.
– vizitarea unor locuri istorice, muzee, monumente legate de lupta revoluţionară a partidului, de trecutul de luptă al clasei muncitoare, de lupta împotriva fascismului, precum: Muzeul Doftana, Muzeul de Istorie a Partidului, muzeele regionale, monumente ale eroilor români şi sovietici.
– manifestări culturale ca: simpozioane, şezători literare, audiţii muzicale, seri ale cântecului şi dansului, vizionarea de filme în colectiv, concursul „Drumeţii vesele", pe teme legate de lupta eroică a poporului muncitor pentru eliberarea patriei noastre şi de succesele obţinute în ţara noastră în anii regimului democrat-popular, participarea elevilor şi studenţilor la Spartachiada de Vară a Tineretului şi la Spartachiada Pionierilor.
2. Să se înveţe 2-3 cântece patriotice, să se organizeze 3-4 vizite în întreprinderi industriale, în G.A.S., în Staţiunile de Maşini şi Tractoare (S.M.T.), în Gospodăriile Agricole Colective (G.A.C.), 2-3 excursii cu caracter local, 4-5 competiţii sportive, şezători, focuri de tabără, reuniuni şi carnavaluri, jocuri sportive.
De asemenea, cu aceste ocazii, se organizau, pentru elevi şi studenţi, expuneri pe următoarele teme:
– pregătirea, organizarea şi conducerea de către P.C.R. a insurecţiei armate de la 23 August 1944.
– sprijinul acordat de puterea democrat-populară tineretului.
– realizările regimului democrat-popular în cei 15 ani de la eliberare şi sarcinile tineretului pentru continua dezvoltare şi înflorire a patriei noastre.
– pentru şcolari se organizau 2-3 povestiri despre însemnătatea zilei de 23 August 1944.
– expunerile şi povestirile erau făcute numai de persoanele desemnate de organele şi organizaţiile de partid.
3. Instituţiile şcolare şi instituţiile de învăţământ superior sprijineau organizaţiile U.T.M. în constituirea brigăzilor de muncă patriotică.
4. Pentru realizarea sarcinilor de mai sus, rectoratele, conducerile şcolilor, ale taberelor, caselor de cultură şi cluburilor şi-au întocmit planuri concrete.
Pentru elevii şi studenţii rămaşi în localitate, activităţile indicate la punctul 2 se programau pentru cel puţin 3 zile pe săptămână.
5. Secţiile de învăţământ şi cultură ale sfaturilor populare regionale, raionale şi orăşeneşti, precum şi rectoratele instituţiilor de învăţământ superior, colaborau cu organele şi organizaţiile U.T.M. pentru stabilirea nominală, până la 30 iunie 1959, a cadrelor necesare activităţii pe timpul vacanţei de vară.

6. La serbările de încheiere a anului şcolar şi universitar erau prezenţi invitaţi din rândul partidului, al U.T.M. şi al organelor de stat pentru a vorbi despre realizările regimului democrat-popular, despre grija partidului şi guvernului faţă de tineretul studios şi faţă de cadrele didactice, precum şi despre sarcinile de viitor ale acestora.
7. S-au luat măsuri pentru a se asigura participarea elevilor şi studenţilor la demonstraţia oamenilor muncii din ziua de 23 August, după cum urmează: studenţii, elevii şi ucenicii aflaţi la practică se încadrau în coloanele întreprinderilor şi ale instituţiilor. Elevii şi studenţii care îşi petreceau vacanţa în localitate participau la demonstraţii în grupe pe şcoli şi instituţii de învăţământ superior. Conducerile şcolilor şi instituţiilor de învăţământ superior asigurau, cu sprijinul organizaţiilor U.T.M., pregătirea şi participarea, în cele mai bune condiţii, a tineretului studios la demonstraţie. Elevii şi studenţii care îşi petreceau vacanţa în tabere de odihnă participau la demonstraţie în centrele din imediata apropiere. În taberele şi în şcolile care se aflau la distanţe mari de centrele unde aveau loc demonstraţii se organizau, în dimineaţa zilei de 23 August, adunări festive. Elevii şi studenţii participau la manifestările cultural-artistice şi sportive care se organizau în după-amiaza şi seara zilei de 23 August. În ziua de 23 August, delegaţii de elevi, ucenici şi studenţi participau, alături de ceilalţi tineri muncitori, la depunerea de coroane de flori şi făceau de gardă la monumentele şi mormintele eroilor români şi sovietici căzuţi pentru eliberarea patriei noastre.
8. Departamentul învăţământului superior şi Departamentul Şcolilor din Ministerul Învăţământului şi Culturii luau măsuri pentru aducerea la îndeplinire a prevederilor prezentului Ordin.

În zilele de 6 şi 7 mai 1958, Ministerul Învăţământului şi Culturii şi Departamentul Învăţământului Superior au organizat o consfătuire cu cadrele didactice din învăţământul superior. La această consfătuire s-au discutat măsurile luate de Ministerul Învăţământului şi Culturii şi de Instituţiile de Învăţământ Superior, în scopul traducerii în viaţă a prevederilor Hotărârii R.P.R. Nr. 1003/1957 cu privire la îmbunătăţirea învăţământului superior. Consfătuirea a început în ziua de 6 mai, orele 9.00, şi a avut loc în localul Facultăţii de Ştiinţe Juridice a Universităţii „C. I. Parhon", B-dul 6 Martie, Nr. 64[30].

Se promova cultura şi învăţământul sovietic. Se sublinia, în cadrul cursurilor şi conferinţelor din facultăţi, contribuţia oamenilor de ştiinţă

[30] A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Timişoara*, d.14/1958-1959, ff. 10-29.

sovietici. În general, perfecţionarea şi modernizarea utilajelor din întreprinderile industriale constituia principala temă dezbătută şi prezentată[31]. Partidul Comunist Român urmărea stabilirea de legături puternice între toate instituţiile de înregimentare a tineretului, precum şi organizarea unor acţiuni şi activităţi comune, pentru ca tineretul să fie controlat mai uşor, iar impactul evenimentelor să fie mai mare. Prin urmare, U.A.S., Casa de Cultură a Studenţilor (C.S.S.,) şi U.T.M. colaborau în vederea sărbătoririi unor zile importante, de exemplu: Ziua Marinei[32], Ziua Muncii, Ziua Aviaţiei[33] etc.

În 1959 a avut loc a II-a Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R.[34]. Lucrările acesteia s-au deschis pe 19 februarie 1959 la Palatul Marii Adunări Naţionale (M.A.N.). La conferinţă au participat delegaţi aleşi de conferinţele asociaţiilor studenţeşti din toate centrele universitare din ţară. Au fost prezenţi Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Petre Borilă, Nicolae Ceauşescu, Constantin Pîrvulescu, Leonte Răutu, Anton Moisescu, Gheorghe Stoica etc. Lucrările le-a deschis Ion Iliescu, preşedintele Consiliului Uniunii Asociaţiilor Studenţeşti din R.P.R.

Conferinţa a adoptat următoarea ordine de zi:

Raportul de activitate al Consiliului U.A.S.R.;

Raportul Comisiei de cenzori;

Alegerea Consiliului U.A.S.R. şi a Comisiei de cenzori[35].

Pentru a se înţelege mai exact care era linia P.C.R. şi ce se dorea să se obţină, cu privire la învăţământul românesc superior, la studenţimea română, la instituţiile de înregimentare a tineretului, în principal la asociaţiile studenţeşti, este necesară enunţarea a câtorva paragrafe din raportul prezentat de Ion Iliescu, şi anume:

„Învăţământul nostru superior a devenit profund democratic. Prin introducerea burselor întreprinderilor şi sfaturilor populare, imensa majoritate a studenţilor, în cursul anului 1958-1959, la facultăţi sunt fii de muncitori şi ţărani muncitori. În anii regimului democrat-popular învăţământul superior a căpătat o largă dezvoltare, fiind legat de realitatea şi necesităţile construcţiei socialiste. Au luat fiinţă noi institute şi facultăţi, secţii profilate, în funcţie de nevoile economiei şi culturii naţionale.

[31] Idem, Fond *Institutul Politehnic din Timişoara*, d.103/1957, f. 1.

[32] Idem, Fond *Uniunea Tineretului Comunist*, d.19/1956, f. 57.

[33] *Ibidem*, f. 268.

[34] *A doua Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R.*, în „Drapelul Roşu”, Anul XVI, Nr. 4404, 24 februarie 1959, p. 3.

[35] *A doua Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R.*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959, p.1.

Învăţământul a căpătat un conţinut cu adevărat ştiinţific, fiind aşezat pe temelia de neclintit a învăţăturii marxist-leniniste. Pe baza indicaţiilor partidului şi guvernului, Ministerul Învăţământului şi Culturii a introdus experimental, anual, o perioadă de practică, premergător studiilor, pentru studenţii de la Facultăţile de Construcţii, Mine şi Agronomie."

Un rol important în pregătirea şi formarea studenţilor îl avea practica în producţie – parte integrantă a procesului de învăţământ. Activitatea ştiinţifică a studenţilor reprezenta, de asemenea, o formă importantă de participare a studenţilor la rezolvarea unor probleme concrete ale activităţii din industrie şi agricultură. În decursul a 7 ani, numărul membrilor cercurilor ştiinţifice a sporit de la 3.500 la aproape 12.500 în 1957-1958, ceea ce reprezintă 24,5% din numărul studenţilor. Numai la Conferinţa pe Ţară a Cercurilor Ştiinţifice din aprilie 1958 au fost prezentate peste 150 de lucrări, multe din ele de interes practic pentru nevoile economiei ţării.

Asociaţiile studenţeşti trebuiau să orienteze, în şi mai mare măsură, activitatea cercurilor ştiinţifice spre cele mai actuale probleme tehnico-economice ale producţiei industriale şi agricole. Consiliul U.A.S.R. făcea încă puţin pentru legarea strânsă a pregătirii teoretice a studenţilor cu problemele producţiei. În regimul burghezo-moşieresc învăţământul superior nu corespundea nevoilor reale ale dezvoltării ţării, nu pregătea specialişti în conformitate cu necesităţile economiei şi culturii naţionale. Numai în anii primului plan cincinal statul nostru a cheltuit peste 340 de milioane de lei pentru construcţia de noi localuri de învăţământ, cămine, cantine. În ultimii 14 ani s-au construit şi amenajat 470 de noi laboratoare.
Asociaţiile studenţeşti vor trebui să pună în centrul întregii lor activităţi o contribuţie crescândă la pregătirea profesională, temeinică a tuturor studenţilor. În faţa asociaţiilor stătea sarcina de onoare de a se dezvolta continuu, de a participa activ la viaţa politică a poporului, la marile transformări prin care trecea ţara noastră. Asociaţiile studenţeşti trebuiau să-şi sporească eforturile în vederea îmbunătăţirii continue a educării politice, ideologice şi morale ale studenţimii, în spiritul patriotismului socialist şi al internaţionalismului proletar[36].
În cadrul celei de II-a Conferinţe Naţionale a U.A.S. din R.P.R., Athanase Joja, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri al R.P.R., ministrul Învăţământului şi Culturii, a propus ridicarea pe o treaptă mai înaltă a

[36] *Raportul de activitate al Consiliului U.A.S. din R.P.R. prezentat de tov. Ion Iliescu, preşedintele Consiliului*
U.A.S.R., în „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959, p. 1.

conţinutului ştiinţific şi ideologic al învăţământului, pe baza ideologiei marxist-leniniste.

Importante documente de partid şi de stat adoptate la congrese sau conferinţe, precum Hotărârea Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R., din 26 iunie 1956, prevedeau unele măsuri de îmbunătăţire a activităţii cultural-educative în rândul studenţilor.

Virgil Trofin, prim-secretar al Comitetului Central al U.T.M., a subliniat importanţa participării tineretului, în special a studenţilor, la construirea socialismului[37].

La a II-a Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R. delegatul din partea Centrului Universitar Timişoara a fost Marcus Arke. Acesta a axat discursul pe înarmarea studenţilor cu concepţii ideologice în lupta dusă împotriva concepţiilor retrograde, mistice. Se menţiona că, în Centrul Universitar Timişoara, Consiliul Asociaţiilor Studenţeşti ducea o muncă politică de lărgire a orizontului ştiinţific şi cultural al studenţilor, urmărindu-se educarea acestora în spiritul concepţiilor materialiste. În vederea combaterii misticismului se organizau conferinţe de popularizare pentru atingerea scopului. În cadrul acestor conferinţe sau chiar prin intermediul unor simple întâlniri ale studenţilor se purtau discuţii pe baza unor lucrări ateiste, se încerca explicarea ştiinţifică a fenomenelor din natură şi societate, se acorda o preocupare deosebită organizării judicioase a timpului liber al studenţilor. O altă iniţiativă discutată a fost aceea de a invita studenţii să participe la conferinţele din ciclul „Ştiinţă şi religie”[38]. S-a propus chiar organizarea de cercuri de cultură generală[39].

Între 19-22 februarie 1959, în cadrul celei de-a II-a Conferinţe a U.A.S. din R.P.R., s-a încercat evidenţierea faptului că studenţimea din toată lumea a avut un rol important în menţinerea păcii. Prin urmare, s-a propus dezarmarea, distrugerea stocurilor de arme şi a bazelor militare[40].

Rezoluţia celei de-a II-a Conferinţe a U.A.S. a specificat că asociaţiile studenţeşti, conduse de organizaţiile de partid şi îndrumate de U.T.M., s-au dovedit a fi organizaţii viabile, care se bucurau de prestigiu şi încredere în

---

[37] *A doua Conferinţă Naţională a U.A.S. din R.P.R.*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959, p. 2.

[38] *A doua Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R.*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959, p. 5.

[39] „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959, p. 3.

[40] *Declaraţia Conferinţei Naţionale a U.A.S. din R.P.R. cu privire la colaborarea internaţională a studenţilor în lupta pentru pace*, în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959, p. 5.

[40] Scânteia, Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959, p. 3.

rândul studenţilor. Conferinţa solicita insistent, tuturor asociaţiilor studenţeşti, să sporească eforturile pentru îmbunătăţirea întregii lor activităţi şi să contribuie la creşterea şi educarea tinerei generaţii de intelectuali.
Asociaţiile studenţeşti trebuiau să participe efectiv la îmbunătăţirea tuturor formelor de practică în producţie, la elaborarea căilor şi metodelor legării învăţământului superior de practică. Rezoluţia a subliniat că asociaţiile studenţeşti luptă pe mai departe pentru a dezvolta şi întări prietenia şi colaborarea frăţească între studenţii din R.P.R. şi studenţii din U.R.S.S. şi chiar din toate ţările de democraţie populară.

Asociaţiile studenţeşti erau chemate să ajute studenţii aflaţi încă sub influenţa unor concepţii idealiste şi prejudecăţi mistice să se elibereze de aceste rămăşiţe ale trecutului în gândire, pentru a putea forma adevăraţi intelectuali de valoare.

Cu orice ocazie, autorităţile comuniste subliniau că asociaţiile studenţeşti au avut un loc de frunte în munca de educare politică, dezvoltând în rândul studenţilor sentimente de dragoste, stabilind frăţii între tineretul român şi minorităţile naţionale[41].

În sala „Maxim Gorki", pe 3 martie 1959, s-au desfăşurat lucrările adunării activului U.T.M. şi al asociaţiilor studenţeşti din Centrul Universitar Timişoara, în scopul dezbaterii sarcinilor ce le revin organizaţiilor, stabilite în cadrul Conferinţei Naţionale a U.A.S.R., care a avut loc la Bucureşti.

Preşedintele Consiliului Asociaţiilor Studenţeşti din Centrul Universitar Timişoara era Gh. Tache. Acesta a prezentat un referat Adunării Activului U.T.M. şi a Asociaţiilor Studenţeşti din Centrul Universitar Timişoara. Referatul prezentat de el evidenţia existenţa, din grija partidului, a mai multor cantine şi cămine pentru studenţi. A fost dat ca exemplu Institutul Politehnic, ce fusese înzestrat cu un nou cămin, ce dispunea de 300 de locuri pentru cazarea studenţilor. La acesta se adăugau noile laboratoare şi aparaturi puse la dispoziţia studenţilor. De exemplu, în 1958 fusese dat în folosinţă noul laborator de la Institutul Politehnic de Construcţii Metalice, unic în ţară. Gh. Tache preciza că în institutele superioare din Timişoara învăţau, alături de studenţii români, şi studenţi germani, maghiari, precum şi de altă naţionalitate. Valeria Pascaru, studentă la Facultatea de Electrotehnică, a luat cuvântul în adunare, afirmând că sarcina principală ce stătea în faţa învăţământului superior era asigurarea unei strânse legături între procesul de învăţământ şi cerinţele industriei,

[41] *Rezoluţia celei de-a doua Conferinţă a U.A.S.*, în „Drapelul Roşu", Anul XVI, Nr. 4408, 28 februarie 1959, pp. 3-4.

agriculturii şi culturii socialiste în plină dezvoltare. De la Facultatea de Mecanică a luat cuvântul studenta Eleonora Cotociu, care a precizat că asociaţiile studenţeşti erau chemate să ia poziţie fermă faţă de orice manifestare a ideologiei străine şi a liberalismului şi să-i educe pe studenţi în spiritul ascuţirii vigilenţei revoluţionare faţă de manevrele politice ale duşmanului de clasă. Pentru aceasta mulţi dintre studenţii prezenţi au asigurat partidul că vor satisface toate sarcinile date pentru a asigura construcţia socialistă. Din aceste afirmaţii ale studenţilor se poate observa influenţa şi manipularea politică majoră, cel puţin declarativ, unii studenţi afirmau ce se dorea să se audă, însă erau şi tineri ce credeau şi susţineau cu tărie politica dusă de Partidul Comunist Român.

Gh. Tache a afirmat că se dorea să se ajungă la un învăţământ înalt, în care să se reuşească îmbinarea teoriei cu practica şi cu o educaţie multilaterală[42]. Studenţii au dezbătut şi au aprobat documentele conferinţei U.A.S.R.

Pe 4 martie 1959, la Casa de Cultură a Studenţilor, studenţii Facultăţii de Mecanică a Institutului Politehnic din Timişoara au dezbătut documentele celei de-a II-a Conferinţe pe ţară a U.A.S.R. S-a precizat că 237 din 436 de studenţi aveau burse de stat ori ale Sfaturilor Populare sau întreprinderilor, iar peste 350 aveau masă la cantină[43].

Conferinţa U.A.S.R. a fost dezbătută şi aprobată şi de studenţii de la Facultatea de Electrotehnică şi Chimie. În acea perioadă, la Facultatea de Chimie preşedinte al Asociaţiei Studenţilor era Aurel Iovi, iar decanul facultăţii era Coriolan Drăgulescu[44].

Partidul Comunist urmărea ca orice eveniment, indiferent de amploare – adunare, directive sau hotărări, o simplă dezbatere sau conferinţă etc. – să fie intens mediatizat, să fie cunoscut şi să se bucure de cât mai mulţi participanţi şi aderenţi.

Pentru a se face cunoscute şi a fi aplicate cerinţele şi planurile P.M.R. era nevoie de subordonarea tuturor instituţiilor de învăţământ, indiferent de nivel. Se urmărea în special atragerea cadrelor didactice, urmată, bineînţeles, de o atragere a copiilor şi tinerilor de la cele mai fragede vârste.

Orice activitate sau iniţiativă propusă şi desfăşurată din ordinele partidului era urmărită îndeaproape de autorităţi şi se exagera importanţa sau efectele

[42] „Drapelul roşu”, Anul XVI, Nr. 4411, 4 martie 1959, pp. 1-2.
[43] Idem, Anul XVI, Nr. 4412, 5 martie 1959, p. 1.
[44] Idem, Anul XVI, Nr. 4414, 7 martie 1959, p. 3.

acesteia, pentru o manipulare în masă. Prin transmiterea cât mai inexactă a realităţii se dorea încurajarea tineretului să adere la ideile comuniste, să accepte situaţia creată ca fiind una normală, să susţină şi să devină fideli regimului.

Concluzia studiului este că fiecare organizaţie de înrolare a tineretului avea sarcinile bine trasate sau stabilite, că fiecare activitate organizată era supusă unei verificări şi unui control sever din partea autorităţilor comuniste. Nici cadrele didactice nu erau scăpate de privirea partidului, fiind puse sub supraveghere, pentru că ele constituiau elementul formator. Profesorii erau direct implicaţi în educarea „viitorilor patrioţi" ai statului. Toate aceste rigori ale comuniştilor se năşteau din teama de răzvrătire a tineretului, cu sprijinul cadrelor didactice. Studenţii erau principalul pericol, deoarece au reuşit să surprindă regimul prin organizarea de manifestaţii şi de mişcări anticomuniste.

Asociaţiile studenţeşti erau deosebit de importante pentru întregul sistem comunist, deoarece, prin intermediul lor, se reuşea mai uşor controlarea tineretului. Acestea aveau obligaţia de a păstra o relaţie strânsă cu conducerea comunistă, precum şi cu U.T.M. şi cu C.C.S.

Cristina **TUDOR**

BIBLIOGRAFIE:

IZVOARE

a) Arhive
A.N.D.J.T., Fond *Casa de Cultură a Studenţilor.*
A.N.D.J.T., Fond *Institutul Politehnic din Timişoara.*
A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti.*
A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Timişoara.*
A.N.D.J.T., Fond *Uniunea Tineretului Comunist.*

b) Presă
„Drapelul roşu", 1957, 1958, 1959.
„Scânteia", 1957, 1958, 1959.

BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ

Acţiuni A.R.L.U.S., în „Drapelul roşu", Anul XIV, Nr. 3980, 10 octombrie 1957.
Acţiuni culturale ale A.R.L.U.S., în „Drapelul roşu", Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957.
A doua Conferinţă Naţională a U.A.S. din R.P.R., în „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959.
A doua Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R., în „Drapelul roşu", Anul XVI, Nr. 4404, 24 februarie 1959.
A doua Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R., în „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959.
A doua Conferinţă pe ţară a U.A.S. din R.P.R., în „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4454, 21 februarie 1959.
Cânt studenţesc fluturăm peste lume, în „Drapelul roşu", Anul XIV, Nr. 3789, 26 februarie 1957.
Conferinţa Asociaţiilor Studenţeşti din Centrul Universitar Bucureşti, în „Scânteia", Anul XXVI, Nr. 3841, 27 februarie 1957.
Conferinţa pe ţară a Asociaţiilor Studenţeşti, în „Scânteia", Anul XXVI, Nr. 3851, 10 martie 1957.
Declaraţia Conferinţei Naţionale a U.A.S. din R.P.R. cu privire la colaborareainternaţională a studenţilor în lupta pentru pace, în „Scânteia", Anul XXVIII, Nr. 4456, 24 februarie 1959.

Deschiderea celui de al V-lea Congres al A.R.L.U.S., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4669, 1 noiembrie 1959.
Din activitatea S.R.S.C. Timişoara, în „Drapelul roşu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957.
Din programul de activitate al S.R.S.C., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4428, 22 ianuarie 1959.
„Drapelul roşu”, Anul XV, Nr. 4187, 12 iunie 1958.
„Drapelul roşu”, Anul XVI, Nr. 4411, 4 martie 1959.
„Drapelul roşu”, Anul XVI, Nr. 4412, 5 martie 1959.
„Drapelul roşu”, Anul XVI, Nr. 4414, 7 martie 1959.
Pe marginea seminarului activului U.T.M. şi al asociaţiei studenţeşti din Timişoara, în „Drapelul roşu”, Anul XIV, Nr. 3975, 4 octombrie 1957.
Raportul de activitate al Consiliului U.A.S. din R.P.R. prezentat de tov. Ion Iliescu, preşedintele Consiliului U.A.S.R., în „Scânteia”, Anul XXVIII, Nr. 4453, 20 februarie 1959.
Rezoluţia celei de-a doua Conferinţe a U.A.S., în „Drapelul roşu”, Anul XVI, Nr. 4408, 28 februarie 1959.
Salutul adus conferinţei de tovarăşul M. Constantinescu, în „Drapelul roşu”, Anul XIV, Nr. 3800, 10 martie 1957.
Salutul Conferinţei pe ţară a Asociaţiilor Studenţeşti din R.P.R., în „Drapelul roşu”, Anul XIV, Nr. 3802, 13 martie 1957.
„Scânteia”, Anul XXVII, Nr. 4144, 20 februarie 1958.
Studenţii-cercetători ai ştiinţelor sociale, în „Drapelul roşu”, Anul XV, Nr. 4156, 7 mai 1958.

Anul 1948 şi învăţământul românesc

This paper continues the series of institutions created by the Romanian Communist Party to control and manipulate the entire society, and in particular, that part of population which underwent the full process of formation: THE YOUNG. The bibliography we used to write this article was chiefly the press of that time, an important means of mass propaganda and manipulation exploited by the Romanian Communist Party.

During the communist period, the Romanian student's associations were used as instruments for political propaganda among students. Their settlement is connected to the students' actions of insubordination in relation to the directives and tasks outlined by the party. During 1956-1957, students from numerous academic centres led a fight against the communist regime.

Key-words: Students' associations, communism, students, universities.
Cuvinte-scheie: 1948, reforma învățământului, școală elementară, politehnică, programă analitică.

Transformările ce au cuprins societatea românească după terminarea **celei de a doua conflagraţii mondiale,** ca urmare a modificării dramatice a raporturilor geopolitice în centrul şi estul Europei şi a intrării statului român în sfera de dominaţie sovietică, nu puteau lăsa deoparte un capitol atât de important precum învăţământul.

În condiţiile în care noua conducere politică şi-a instaurat controlul deplin la Bucureşti la 30 decembrie 1947, sub umbrela Moscovei, printre primele măsuri adoptate, de instituire a unui control total asupra statului şi populaţiei, s-a numărat şi legea de reformă a învăţământului, din 3 august 1948, rămasă în vigoare, cu unele modificări ulterioare, până în anul 1968.

Decretul 175 pentru reforma învăţământului a fost publicat în Monitorul Oficial din 3 august 1948 și se legitima în temeiul articolului 44[1] și articolului 45[2] din Constituția Republicii Populare Române.

Legea cuprindea, în capitolul I, o serie de principii generale, conform cărora „învățământul public constituie un drept egal pentru toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă sau religie”[3], subliniind clar că „este organizat exclusiv de Stat”[4].

---

[1] Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române are următoarele atribuțiuni: emite decrete (www.legislatie.resurse-pentru- democratie . org/ constitutie / constitutia-republicii-populare-romane-1948).

[2] Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române ia hotărâri valabile cu majoritatea simplă a membrilor săi (*Ibidem*).

[3] *Monitorul Oficial*, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6322, de pe www.dacoromanica.ro.

[4] *Ibidem*.

Printre motivele invocate de comuniști, care au stat la adoptarea unei noi legi a învăţământului, se numără, conform articolului al II-lea al legii: „înlăturarea neștiinței de carte”[5] prin „lărgirea și democratizarea învățământului de bază pentru a cuprinde pe toți copiii de vârstă școlară”[6], „educarea tineretului în spiritul democrației populare”[7], dar și cadrele didactice erau vizate, prin „pregătirea cadrelor medii și superioare de specialiști, pe baze științifice, care să corespundă nevoilor consolidării democrației populare și construirii societății socialiste”[8] și „formarea de cercetători și creatori în toate domeniile științei și culturii”[9].

Învățământul din perioada interbelică, considerat al burgheziei, avusese ca scop, conform noului regim, crearea unui „nivel scăzut al culturii poporului român, milioanele de analfabeţi, învăţământul abstract, metafizic, rupt de nevoile poporului, şcolile primare nu cuprindeau majoritatea copiilor de vârstă şcolară şi oamenii de ştiinţă, savanţii nu puteau valorifica capacităţile lor în interesul poporului”[10].

A fost aleasă, în mod mecanic, o nouă structură organizatorică, copiată, până la simpla traducere a titulaturii instituţiilor de învăţământ, după cea existentă în U.R.S.S. în acel moment.

Învățământul public, conform articolului al III-lea, era împărțit astfel: „învățământul preșcolar, învățământul elementar (școala de 7 ani), învățământul mediu și învățământul superior”[11]. În articolul al IV-lea era menționat faptul că învățământul naționalităților conlocuitoare se va face „în școli de toate gradele în limba maternă, iar limba română se va preda începând din clasa I-a elementară”[12].

Capitolul al II-lea al legii prezintă dispozițiile speciale pentru organizarea învățământului. Referitor la învățământul preșcolar se menționa că „este facultativ”[13], fiind organizat „pentru copiii de 3-7 ani”[14], funcționând în „căminele de zi și grădinițe de copii”[15]. Astfel se ajunge ca preşcolarii între 3 şi 7 ani să fie şcolarizaţi în grădiniţe cu orar zilnic, săptămânal, sezonier – organizate, în timp, într-o adevărată reţea naţională

[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*.
[8] *Ibidem*.
[9] *Ibidem*.
[10] „Luptătorul bănăţean”, 5 august 1948, p.1.
[11] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6322.
[12] *Ibidem*.
[13] *Ibidem,* p. 6323.
[14] *Ibidem*.
[15] *Ibidem*.

subordonată şcolilor elementare din teritoriul de reşedinţă sau unor unităţi administrativ-economice[16]. Copilul trebuia educat, încă de mic, în spiritul partidului: „În loc să rătăcească pe maidane, i se dă o educaţie sănătoasă”[17], declara ministrul Învăţământului, Gheorghe Vasilichi, la o consfătuire pe ţară cu inspectorii şcolari, cărora li se dădeau indicaţii pentru aplicarea în teren a reformei.

S-a modificat și învățământul elementar, spre exemplu, de la un învăţământ primar obligatoriu şi gratuit cu o durată de 7 ani, s-a trecut la un învăţământ primar obligatoriu şi gratuit de 4 ani, cu posibilitatea de a urma facultativ clasele 5–7, ceea ce constituie un real regres, în 1948, atât faţă de evoluţiile pedagogice europene, cât şi faţă de propriile soluţii progresiste româneşti, în vigoare, deja, din 1925[18]. Manualele folosite „vor fi unice”[19], iar programa școlară „va da o largă dezvoltare disciplinelor de bază: limba, literatura, istoria și geografia națională, matematicile, științele naturii, educația fizică”[20], dar nu este uitată limba străină: „cu începere din clasa a IV-a elementară se va preda obligatoriu limba rusă”[21].

Totuşi, un fapt pozitiv, înregistrat după 1948, l-a reprezentat încadrarea în învăţământul elementar (primar), în decurs de câţiva ani, practic, a totalităţii copiilor de vârstă şcolară între 7–11 ani (deja în anul şcolar 1948/1949 fusese şcolarizat, în această categorie, un procent de circa 92,1%[22]), fapt ce reprezenta, pentru acest nivel de învăţământ, împlinirea unui deziderat istoric – şcolarizarea integrală a tuturor copiilor de vârstă şcolară.

Corespunzător, cursurile gimnaziale şi liceale de 8 ani sunt reduse la o şcoală medie, ce dura 4 ani, redusă apoi la 3 ani, prin Decretul nr. 56/1951, ca în U.R.S.S. Învățământul mediu cuprindea „patru tipuri de școli și anume: licee, școli pedagogice, școli tehnice și școli profesionale”[23]. Fiecare dintre aceste tipuri de școli avea un scop: articolul X menționează că „liceele au ca scop să asigure o bază temeinică de cunoștințe științifice, necesare continuării studiilor în învățământul superior”[24], articolul al XI-lea

[16] Ștefan Bârsănescu, *Dicționar cronologic. Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România*, Editura. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p.157.
[17] „Scânteia”, 8 august 1948, p. 1, de pe www.dacoromania.ro.
[18] Ion Gh. Stanciu, *Pedagogia românească în secolul XX*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981, p.194.
[19] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6323.
[20] *Ibidem*.
[21] *Ibidem*.
[22] Ştefan Bârsănescu, *op. cit.*, p.152.
[23] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6323.
[24] *Ibidem*.

se referă la învățământul în școli pedagogice medii, care are ca finalitate „pregătirea corpului didactic pentru învățământul preșcolar și pentru învățământul elementar”[25]. Articolul al XII-lea cuprinde informații despre școlile tehnice, care „au ca scop de a pregăti cadrele tehnice medii, necesare producției”[26], acestea fiind clasificate în „industriale, agricole, comerciale, sanitare, juridico-administrative”[27]. Școlile profesionale erau organizate pe lângă întreprinderi, cu scopul „de a pregăti cadre calificate”[28].

Schimbările care s-au produs, conform legii învăţământului, constau în înlocuirea unor materii cu propaganda stalinistă, îndoctrinarea, predarea religiei a fost interzisă, iar limba rusă şi marxism-leninismul au devenit materii obligatorii. Manualele de gramatică, istorie şi filozofie au fost rescrise pe bazele gândirii marxist-leniniste.[29]

Învăţământul superior cuprindea universităţile, politehnicile şi institutele de învăţământ superior. Primele două depindeau direct de Ministerul Învăţământului Public şi aveau rolul „de a pregăti cadre pentru corpul didactic din învăţământul mediu şi mai ales pentru învățământul superior, cadre superioare de specialişti, precum şi cercetători în diferite ramuri ale științei”[30]. Durata studiilor pentru universități și politehnici era de 4-6 ani, iar numărul studenților „se fixa anual de către Consiliul de Miniştri după criteriile cerute de necesități”[31].

Institutele de învăţământ superior depindeau „fie de Ministerul Învățământului Public, fie de ministerele de resort”[32] și aveau „o durată a studiilor de 3-4 ani”[33], scopul fiind acela „să creeze, în primul rând, cadre superioare de specialişti destinați producției, ca: ingineri, agronomi, medici etc., precum şi profesori pentru învăţământul mediu”[34].

Referitor la doctorate se specifica faptul că poate urma cursurile pentru doctorat „orice absolvent al învățământului superior care reușește la examenul de admitere”[35], durata cursurilor „va fi de 3 ani”[36].

---

[25] *Ibidem*.
[26] *Ibidem*.
[27] *Ibidem*.
[28] *Ibidem*.
[29] Eugen Mioc, *Comunismul în Banat*, Editura. Excelsior Art, Timişoara, 2007, p. 195.
[30] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6323.
[31] *Ibidem*.
[32] *Ibidem*.
[33] *Ibidem*.
[34] *Ibidem*.
[35] *Ibidem*.
[36] *Ibidem*.

Legea învățământului cuprindea și mențiuni referitoare la școli și cursuri speciale. Articolul XXV al legii prevede, pentru lichidarea analfabetismului, organizarea „pentru persoanele de la 14-55 ani cursuri de alfabetizare, cu o durată de 1-2 ani”[37], care echivala cu „absolvența primilor patru ani ai învățământului elementar”[38].

Școala medie se putea echivala, conform articolului XXVI, cu „școli speciale de 2 ani”[39] pentru „oamenii din câmpul muncii”[40], care „vor fi scoși din procesul de producție și vor fi întreținuți pe toată durata școlarizării”[41].

Pentru a fi elevi ai acestor școli ei trebuiau să îndeplinească unele condiții: „au împlinit 23 de ani și nu au depășit 40 de ani”[42], „au fost propuși de serviciul de personal al întreprinderii”[43], dar și după ce „au fost verificați de o comisie formată din: inspectorul județean al Ministerului Învățământului Public, un profesor din localitate, recomandat de sindicat, și un delegat al Consiliului Sindical Județean”[44].

Programul acestei școli speciale consta în „zilnic 6 ore de curs înainte de masă și 3 ore de seminar după masă”[45]. În programele analitice se studiau materii precum: limba română, limba rusă, istoria, geografia, filozofia, constituția R.P.R., matematicile, fizica, chimia, științele naturale și desenul tehnic[46]. Ministerul Învățământului Public a autorizat și înființarea „de școli elementare serale de doi ani, pentru alfabetizare”[47], dar și „școli elementare serale cu trei ani de școlarizare, echivalente claselor V-VII ale școlilor elementare”[48], toate acestea pentru „oamenii aflați în câmpul muncii”[49].

Se înființează pentru „absolvenții școlii elementare, de zi sau serale și absolvenții vechilor gimnazii sau școli echivalente, care se află în câmpul muncii” și „licee serale pe o școlaritate de 4 ani și vor avea programa analitică identică cu cea a liceelor de zi”[50]. Media de absolvire a liceului

[37] *Ibidem*.
[38] *Ibidem*.
[39] *Ibidem*.
[40] *Ibidem*.
[41] *Ibidem*.
[42] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 252 din 29 octombrie 1948, p. 8597.
[43] *Ibidem*.
[44] *Ibidem*.
[45] *Ibidem*.
[46] *Ibidem*.
[47] *Ibidem*, p. 8598.
[48] *Ibidem*.
[49] *Ibidem*.
[50] *Ibidem*.

seral se calcula prin adunarea notelor la materiile la care elevii au fost examinați, adică „Limba română (scris și oral), matematici (scris și oral), istoria României (oral) și constituția R.P.R. (oral)”[51].

Capitolul al IV-lea al legii 175/1948 cuprinde datele necesare constituirii unui serviciu de îndrumare și control care era format „din inspectori școlari”[52], dar pe lângă inspectorate se înființau și birouri pedagogice, cu scopul „de a contribui la sprijinirea efectivă a activității pedagogice a corpului didactic, prin material documentar, metodologic, consultații pedagogice etc”[53].

Referitor la manualele unice folosite în sistemul de învățământ, acestea au fost, cel mai adesea, traduse din limba rusă. La o dezbatere a Biroului Politic din 7 februarie 1949, Gheorghe Vasilichi, ministrul Învățământului Public, preciza că pentru școlile pedagogice „abia acum în Uniunea Sovietică s-a terminat un manual foarte bun pe care noi îl traducem și-l vom folosi”[54]. La școlile medii, a intervenit Gheorghe Stoica, „s-a reușit, în bună parte, să se înlăture materiile inutile și să se înlocuiască cu materia corespunzătoare timpurilor noi”, îndeosebi „materialismul dialectic și economia politică, aceasta înseamnă un mare pas înainte”[55].

Capitolul al V-lea al legii învățământului cuprinde dispozițiile finale și tranzitorii, printre care se numără și înființarea „școlii cu o durată mai scurtă”[56] pentru „nevoile urgente ale vieții economice și sociale ale țării”[57].

De o deosebită importanţă s-a dovedit a fi articolul XXXIII, care prevedea, în mod expres: „Actualele facultăţi şi şcoli de învăţământ superior vor fi restructurate conform prezentei legi. În acest scop, se vor putea desfiinţa catedre inutile, altele vor putea fi raţionalizate după necesităţi sau se vor crea catedre noi”[58]. Această dispoziţie oferea calea legală pentru epurările cadrelor didactice „necorespunzătoare”, acţiune care avea un scop precis – eliminarea persoanelor care, prin autoritatea lor morală, puteau influenţa elevi şi studenţi. Noile cadre, devotate partidului, trebuiau să-i educe pe elevi în spiritul cerut de acesta. Doar la începutul anului universitar

---

[51] *Ibidem*.
[52] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6324.
[53] *Ibidem*.
[54] Dinu C. Giurescu, *Învățământul în România între anii 1948 și 1989*, disertație susținută la Universitatea din Craiova la 22 noiembrie 2001, p. 11.
[55] *Ibidem*.
[56] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6324.
[57] *Ibidem*.
[58] *Ibidem*.

1949-1950 au fost scoase din învăţământul superior, conform unui raport al Ministerului Învăţământului din 1950, 181 de cadre didactice[59].

Guvernul își luase din vreme măsuri de siguranță. O simplă decizie ministerială din 19 iunie 1948 rezilia „toate contractele de angajament privind personalul didactic și științific din învățământul superior și secundar (...) de la 1 octomvrie 1948”[60]. Cu toate că „funcționarea în învățământ a acestui personal încetează la sfârșitul anului școlar 1947-1948, drepturile materiale urmând să li se achite până la data de 30 septemvre 1948”[61].

Numărul celor îndepărtați definitiv a fost destul de ridicat, de vreme ce ministrul Învățământului constata la 7 februarie 1949 – la șase luni de la aplicarea reformei: „ceea ce considerăm noi că nu este sănătos este faptul că prea mulți profesori vechi au rămas neîncadrați pe motive nu destul de serioase. Astfel de calificări ca mediocru, incapabil, șiret, necinstit, fost legionar etc., făcute de o singură persoană, este suficient de a da un profesor afară din învățământ și uneori de a-l lăsa muritor de foame, în timp ce alții, mai puțin capabili, însă mai șmecheri, s-au văzut făcuți profesori fără să merite”[62].

De fapt, conţinutul legii învăţământului reflecta întocmai noul regim comunist şi impunea cenzurarea informaţiei, controlul instituţiilor de învăţământ prin suprimarea autonomiei universitare şi desfiinţarea învăţământului particular şi confesional[63], iar „toate școlile confesionale sau particulare de orice fel devin școli de Stat”[64], la fel se întâmpla și cu membrii corpului didactic al acestor școli. Existau și pedepse pentru cei care se opuneau acestei transformări, acestea fiind „5-10 ani muncă silnică și confiscarea întregii averi”[65].

Conform decretului nr. 159 referitor la școlile străine din România se ia decizia ca „toate școlile străine de pe teritoriul Republicii Populare Române, înființate și susținute fie de guvernele altor țări, fie de instituții aparținând altor State, fie de comunități sau asociații de cetățeni străini, ca grădini de copii, școli primare, secundare, cursuri academice cu caracter permanent din Republica Populară Română, indiferent de felul cum sunt

---

[59]Adina Berciu-Drăghicescu, Ovidiu Bozgan, *O istorie a Universităţii din Bucureşti (1864-2004),* Editura Universităţii Bucureşti, 2004, p. 279.
[60] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 142 din 23 iunie 1948, p. 5289.
[61] *Ibidem*.
[62] Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 9.
[63] Maria Someşan, Mircea Iosifescu, *Legile din 1948 pentru reforma învăţământului*, în *Analele Sighet*, Fundaţia Academia Civică, 1998, p. 439-443.
[64] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 177 din 3 august 1948, p. 6324.
[65] *Ibidem*.

organizate acestea sau de limba de predare folosită în scoală, încetează să mai funcționeze”[66], iar elevii acestor școli „vor putea fi înscriși la școlile de stat”[67] și profesorii „cetățeni români care funcționează la aceste școli pot fi încadrați în învățământul de stat”[68].

Între obiectivele principale ale legii învăţământului din 3 august 1948 s-au aflat: formarea tinerilor în spirit comunist, controlul strict al şcolilor elementare, medii şi superioare, prin suprimarea autonomiei universitare, precum şi asigurarea cadrelor pentru planul de industrializare, prin extinderea învăţământului tehnic mediu şi superior. Scopul reformei învăţământului din 1948 era o politizare integrală a învăţământului şi o „curăţare” a învăţământului românesc, prin introducerea discriminărilor sociale la admiterea în învăţământul mediu şi superior. Conducerea comunistă viza şi constituirea unei pături de „cadre” care să aplice politica partidului în aparatul de stat, armată, justiţie şi cultură. Şcoala reprezenta, în viziunea noilor conducători, prima verigă din sistemul de pregătire a cadrelor necesare construirii socialismului. Astfel, tineretul trebuia educat în spiritul patriotismului socialist şi al internaţionalismului proletar.[69]

În anul 1948 au fost constituite unităţi de învăţământ special pentru copiii cu handicap psihic şi locomotor şi, tot în 1948, au fost înfiinţate Institutul de Construcţii din Bucureşti, Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I. L. Caragiale” din Bucureşti, Institutul de Petrol şi Gaze din Bucureşti şi Institutul de Mine din Petroşani[70].

Despre această lege a învăţământului învăţătorul Dumitru Moise din Timişoara afirma că „reforma pune integral şcoala în folosul poporului muncitor, asigurând gratuitatea completă a cursului elementar”, iar învăţătorul Gheorghe Stanciu din Vălcani aprecia că „reforma deschide fiilor proletari drumul spre lumină şi spre cultură”[71].

Un alt moment al anului 1948 a fost desfiinţarea Academiei Române la 9 iunie 1948, prin decretul nr. 76, şi înfiinţarea Academiei Republicii Populare Române, ca un „garant al marilor succese ştiinţifice”. Scopul noii Academii era de „a promova știința și cultura în toate domeniile. În vederea ridicării nivelului material și cultural al poporului”[72] și de „a promova

[66] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 176 din 2 august 1948, p. 6301.
[67] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 168 din 23 iulie 1948, p. 6044.
[68] *Ibidem*.
[69] Maria Someşan, Mircea Iosifescu, op. cit., p. 440.
[70] Ștefan Bârsănescu, *op. cit.*, p. 153.
[71] „Luptătorul bănăţean”, 22 august 1948, p. 2.
[72] „Monitorul Oficial”, CXVI, nr. 132 din 9 iunie 1948, p. 5017.

oameni de știință și cultură de valoare etică și democratică”[73]. Se menționa faptul că „nu pot fi membri ai Academiei Republicii Populare Române persoane care, prin activitatea lor, s-au pus în slujba fascismului și reacțiunei, dăunând, prin aceasta, intereselor țării și ale poporului”[74].

În aceeaşi zi a fost ales un Comitet Provizoriu, care avea ca misiune alcătuirea unor criterii pe baza cărora trebuia să funcţioneze noua academie. Din acest comitet făceau parte: prof. dr. C. I. Parhon, Andrei Rădulescu, Mihail Sadoveanu, prof. Traian Săvulescu, prof. Iorgu Iordan, prof. Emanoil Teodorescu, prof. D. Pompei, prof. S. Stoilov, prof. dr. Ștefan Nicolau, prof. Emil Petrovici, prof. dr. D. Danielopolu, prof. dr. N. Gh. Lupu, prof. ing. Gh. Nicolau și prof. Eugen Bădărău, la care se adaugă supleanții prof. Constantin Balmuș, Gall Gabor și dr. A. Kreindler[75].

La 18 octombrie 1948 Academia R.P.R. şi-a început activitatea printr-o şedinţă solemnă, iar cei 91 de membri au semnat un document alcătuit din 6 puncte, prin care se angajau să respingă valorile fostei Academii Române şi să slujească cu devotament politica partidului unic, Partidul Muncitoresc Român.[76]

La 15 iulie 1948 a fost desfiinţat Institutul de Istorie Naţională din Cluj şi Iaşi, Institutul pentru Studiul Istoriei Universale, Institutul pentru Studii Bizantine şi, implicit, şi revistele acestora: „Revista istorică”, „Revista istorică română” şi „Balcanica”. În locul acestora a fost înfiinţat Institutul de Istorie al R.P.R. şi revista sa, „Studii”.[77]

A fost pus sub cenzură un număr semnificativ de autori şi titluri (în 1948 erau 8000), într-un volum de 522 de pagini, intitulat *Publicaţii interzise*. Tot acum sunt întrerupte legăturile intelectualilor cu Occidentul, în vederea impunerii în mentalitatea românească a valorilor sovietice. S-au pus bazele noii metodologii de cercetare istorică, unde trebuiau urmate: concepţia materialismului dialectic şi istoric, tezaurul ştiinţific sovietic, prin restabilirea adevărului „falsificat de burghezie”, precum şi condamnarea metodei comparative de cercetare, ca manifestare a cosmopolitismului filosofilor burgheziei, şi răspândirea metodei de lucru în colectiv, a limbii ruse şi „o mai mare apropiere a cercetătorilor de clasa muncitoare”.[78]

În anul 1948 în România existau trei şcoli de partid: „Ştefan Gheorghiu”, Şcoala Centrală de Partid în Limba Maghiară şi Şcoala

[73] *Ibidem.*
[74] *Ibidem.*
[75] *Ibidem.*
[76] Eugen Mioc, *op. cit*., p. 190.
[77] *Ibidem* , p.191.
[78] Maria Someşan, Mircea Iosifescu, *op. cit.*, p. 445.

Centrală de Lectori „A. A. Jdanov”. Pe lângă acestea existau şcoli de partid de 3 luni, 6 luni şi 1 an, în care erau pregătiţi viitorii activişti politici.[79]

Scopul mai profund al reformei învăţământului din 1948 a fost crearea unei noi fizionomii spirituale. În viziunea comunistă, şcoala avea un rol esenţial în formarea omului nou: adolescentul trebuia să fie transformat, astfel încât să ajungă, ca şi omul sovietic, „cel mai înaintat om al epocii contemporane”[80] – formulă, evident, demagogică. Un alt scop al reformei a fost „cultivarea de zi cu zi a unei atitudini comuniste faţă de muncă, faţă de proprietatea socială, socialistă”[81]. Una dintre cele mai importante pârghii în educarea în spirit comunist a fost întrecerea socialistă. Ca şi muncitorilor, şi intelectualilor li se cerea participarea la întrecerea socialistă pentru mărirea productivităţii muncii: atât învăţătorii, cât şi educatorii trebuiau aduşi la starea de proletari – „proletari intelectuali”.[82]

În anii următori, fiii de „chiaburi” au avut de suferit în şcoli mai multe şicane şi chiar s-a pus problema eliminării lor din anumite instituţii de învăţământ pe motive exclusiv de clasă. Conducerea P.M.R. considera că aceşti copii trebuie îndreptaţi doar spre anumite preocupări, spre şcoli profesionale, pentru muncitori calificaţi, „pentru a-i aduce spre producţie” – realitate care să transforme condiţiile social-economice. Însuşi liderul P.M.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, aprecia că „dacă îi îndreptăm spre producţie le schimbăm şi mentalitatea. Sunt cazuri – rare – când se rup de familie sau [când] acest tânăr poate influenţa atitudinea părinţilor”. Prin urmare, se creau premisele unei „deschiaburiri” naturale, preferabilă, în unele cazuri, din motive tactice, celei forţate.[83]

Pentru conducerea P.M.R., campania de combatere a analfabetismului era o parte importantă a revoluţiei culturale (propaganda stalinistă pretindea că în U.R.S.S. nu mai există neştiutori de carte). Dimensiunea ideologică a campaniei de alfabetizare nici nu a fost negată: neştiinţa de carte, susţineau oficialii comunişti, constituie „o piedică uriaşă în calea atragerii oamenilor muncii la conducerea ţării şi la construirea activă a comunismului”. Sau, mai pe scurt: „omul care nu ştie carte se află în afara politicii”. Existau şi piedici în calea alfabetizării: teama părinţilor că, prin şcoală, copiii vor fi alteraţi de propaganda ateistă (mai ales la sate),

[79] Eugen Mioc, *op. cit.*, p. 191.
[80] *Ibidem.*
[81] *Ibidem.*
[82] Dănuţ Doboş, *Ingerinţe în viaţa universitară românească 1944-1964*, în „Arhivele totalitarismului”, anul II, nr. 4, 1994, p. 30.
[83] Cristian Vasile, *Educaţie şi ideologie în România, 1948-1953*, în „Revista istorică”, anul XV, nr. 5-6, 2004, p. 128.

ideile preconcepute, potrivit cărora fetelor nu le trebuie educaţie, folosirea de către părinţi a copiilor la muncile agricole de primăvară şi toamnă; alteori, iarna, copiii nu aveau hainele potrivite pentru a se deplasa la şcoală. O problemă cu totul specială o reprezenta şcolarizarea comunităţilor de romi. La campania de combatere a analfabetismului, pe lângă şcoli, au mai fost cooptate organizaţiile de masă, precum Uniunea Femeilor Democrate, Armata, conducerea mai multor fabrici etc[84].

Reforma învăţământului, începută în 1948, a fost o parte componentă a „revoluţiei culturale" comuniste, iar brutalitatea cu care s-a realizat se explică, în mare parte, şi prin faptul că planificatorii ei nu au fost, în niciun fel, legaţi de tradiţiile pedagogice româneşti şi că au copiat – de multe ori cu zel demolator – un model aberant aplicat în U.R.S.S. Şcoala era văzută ca locul de formare a unei rezistenţe împotriva noului regim. Prin transformarea şcolii se urmărea, în mod direct, crearea unui „homo sovieticus", un cetăţean uşor de controlat şi manipulat de partidul aflat la conducerea ţării.

Loredana **TĂNASIE**

[84] *Ibidem*, p. 129.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

„Luptătorul bănăţean”, 1948
„Monitorul Oficial”, 1948
„Scânteia”, 1948

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ:

Bârsănescu Ştefan, *Dicţionar cronologic. Educaţia, învăţământul, gândirea pedagogică din România*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti,1978.
Berciu-Drăghicescu Adina, Bozgan Ovidiu, *O istorie a Universităţii din Bucureşti (1864-2004)*, Editura Universităţii, Bucureşti, 2004.
Doboş Dănuţ, *Ingerinţe în viaţa universitară românească 1944-1964*, în „Arhivele totalitarismului”, anul II, nr. 4, 1994.
Giurescu C. Dinu, *Învățământul în România între anii 1948 și 1989*, disertație susținută la Universitatea din Craiova la 22 noiembrie 2001.
Mioc Eugen, *Comunismul în Banat*, Editura Excelsior Art, Timişoara, 2007.
Stanciu Ion, *Pedagogia românească în secolul XX*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981.
Someşan Maria, Iosifescu Mircea, *Legile din 1948 pentru reforma învăţământului*, în „Analele Sighet”, Fundaţia Academia Civică, 1998.
Vasile Cristian, *Educaţie şi ideologie în România, 1948-1953,* în „Revista istorică”, anul XV, nr. 5-6, 2004.

BIBLIOGRAFIE WEB:

www.dacoromanica.ro
www.legislatie.resurse-pentru-democratie.org/constitutie/constitutia-republicii-populare-romane-1948

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

Ion Murariu, ***Martor în Revoluţie,*** Editura Marineasa, Timişoara, 2014, 61p.

Witness in Revolution is a diary where the author, Ion Murariu, an ordinary citizen experiencing the natural fear of a man living in an authoritarian regime, will be gradually eye-witnessing the important moments that took place in Timişoara in December 1989. As he came downtown for other purposes, he mingles with the protesters, overcoming his fear, and witnesses directly several testimonies regarding the victims of the Revolution. A thrilling collage of facts and feelings which calls forth our hopes from December 1989.

Key-words: Iron Curtain, Timişoara, László Tőkés, Maria Square, Küttl Square, Timotei Cipariu Street, County Popular Council, People's Park, County Hospital, Calea Girocului, Millitary Unit of Giroc, Giroc, Calea Buziaşului, Calea Aradului, „Elba", „Electromotor", Textile Factory, Elementary School No. 25, Army, Securitate, Miliţia, Patriotic Guards, Revolution Heroes, Belici Radian, Mişcov Miriana, Mişcov Maria, Aparaschivei Valentin, Paris Ianoş, Ciopec Marius Dumitru, Stanciu Ioan.

Cuvinte cheie: Cortina de Fier, Timişoara, László Tőkés, Piaţa Maria, Piaţa Küttl, Strada Timotei Cipariu, Consiliul Popular Judeţean, Parcul Poporului, Spitalul Judeţean, Calea Girocului, Unitatea Militară din Giroc, Giroc, Calea Aradului, „Elba", „Electromotor", Întreprinderea Textilă, Şcoala Generală Nr. 25, Armată, Securitate, Miliţie, Gărzi Patriotice, Eroi ai Revoluţiei.

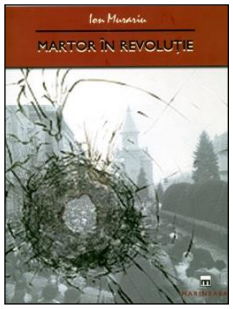

După 1989 oferta în materie de cărţi despre Revoluţie a fost generoasă, aşa cum remarcă şi Ion Murariu în prefaţa sa, dar nu toţi autorii au scris despre propriile experienţe şi despre cele văzute ca martori ai evenimentelor din 1989. Din acest considerent cred că această filă de jurnal constituie un pios omagiu adus, după 25 de ani, adevăraţilor „făuritori ai Revoluţiei, Eroilor care s-au jertfit, nu impostorilor care au profitat de o cauză nobilă"[1].

Din mărturiile profesorului care încheie un trimestru încărcat, ale omului care se pregăteşte pentru o iarnă friguroasă şi geroasă, chemând

[1] Ion Murariu, *Martor în Revoluţie,* Editura Marineasa, Timişoara, 2014, p. 8.

meseriaşii să-i pună încă un rând de geamuri la cele existente deja, ale celui care speră că începe să vadă că se întâmplă ceva şi la Timişoara, se reconstituie, pe zile şi intervale de timp, evoluţia Revoluţiei de la Timişoara.

Încă din timpul zilei de 16 decembrie, Ion Murariu aude că sunt tensiuni în oraş în preajma Bisericii Reformate din Piaţa Maria, iar seara primeşte un telefon de la fiul său, Vali, că pe B-dul. Mihai Viteazul sunt sute de oameni încolonaţi, ce se îndreaptă spre centru cu steaguri, strigând revendicări democratice. Momentul bucuriei este marcat cu emoţie şi speranţă: „Aşteptam de mult să se întâmple ceva, o răbufnire. Atâtea nemulţumiri la tot pasul”[2]. Profesorul îşi face curaj să iasă în oraş, să vadă ce se petrece, dar amână momentul, nu doreşte s-o facă singur. După un timp, aude cum vuietul se apropie de el şi vede trecând o coloană de patru-cinci sute de oameni, mulţi tineri, cu steaguri tricolore, scandând: „Libertate!”, „Jos cartela!”, „Jos Ceauşescu!”, „Români, veniţi cu noi!”, şi simte că „în cuvintele lor e disperarea şi hotărârea acelora care nu mai pot răbda mizeria, minciuna şi tirania. E disperarea noastră, a tuturor”[3].

De la ferestrele blocurilor lumea aplaudă, strigă, alţii chiar se decid să se alăture demonstranţilor. În acea clipă, profesorul Ion Murariu decide să se alăture şi el lumii de afară, însă soţia îl reţine, convingându-l că poate păţi ceva. În dimineaţa zilei de 17 decembrie el iese să vadă cele relatate şi întărite şi de verişoara lui, Dorina, care locuia în Josefin şi, spre surprinderea lui, tramvaiul nu opreşte nici în Piaţa Maria, nici în Piaţa Küttl, gonind pe lângă vitrinele sparte ale magazinelor din zonă. Miliţienii şi soldaţii patrulează de zor; aceste acte de vandalism le convin celor care vor putea lua măsuri împotriva sutelor de oameni adunaţi în jurul casei pastorului László Tőkés, ce scandaseră: „Fără violenţă!”, „Libertate!”, „Jos tiranul!”.[4] Trecând pe Strada Timotei Cipariu, un autobuz este pus de-a curmezişul străzii, forţele de ordine care păzesc zona obligă trecătorii să treacă pe partea opusă bisericii, în timp ce în Piaţa Maria zeci de persoane aşteaptă, parcă, ceva; de pe podul din zona Catedralei se văd, plutind în apă, bucăţi dintr-un furtun al unei maşini de pompieri şi o cange; pe Calea Girocului două companii de soldaţi cu puştile pe umăr şi un drapel în frunte cântă refrene patriotice.

Ajuns acasă, prânzul familiei Murariu decurge în tăcere, timp în care trec pe stradă câteva camioane cu soldaţi şi opt tancuri, toate spre centrul oraşului; oamenii huiduie de la ferestre şi balcoane, se lasă în aer o atmosferă de război. Întâmplarea face ca fiul dascălului să dorească să

[2] *Ibidem*, p.10.
[3] *Ibidem*, p.10.
[4] *Ibidem*, p.13.

înnopteze în casa părintească, drept pentru care trebuie să facă un drum spre locuinţa lui de pe Calea Lipovei, pentru a lua cheile de la birou, un bun pretext, de altfel, pentru a ieşi, tată şi fiu, în oraş. Troleibuzul 15 nu mai circulă, cei doi fac drumul pe jos; ajunşi pe B-dul. „23 August", soldaţii nu-i lasă să treacă, un elicopter se roteşte în permanenţă în zonă, geamurile de la Consiliul Popular Judeţean sunt sparte, iar lumea huiduieşte soldaţii; în zona Pieţei Libertăţii chioşcul de ziare este în flăcări, oamenii se adună, tot mai mulţi, linia de tramvai de la Primăria Veche este baricadată de o mulţime de lăzi, stâlpi de semafor, şi cineva vandalizează farmacia din colţ.

Refăcând traseul celor doi, intensitatea evenimentelor creşte şi se propagă şi se naşte treptat, văzând numeroasele maşini de pe Calea Aradului cu numere străine, speranţa că pasagerii lor, odată cu ieşirea din ţară, vor comunica în exterior, în lumea de dincolo de Cortina de Fier, cele văzute şi întâmplate la Timişoara.

Din apartamentul fiului de pe Calea Lipovei se aud focuri de armă, pare de necrezut, dar, la întoarcere, cei doi observă, lângă magazinul „De-Ma", stropi de sânge; pe stradă este cărat un rănit cu picioarele inerte. Ocolind „Piaţa 700", la Crama Bastion, cei doi văd un grup de tineri şi aud cum un om a fost împuşcat între liniile de tramvai; atunci îşi dau seama cu ce naivitate s-au gândit că nu este niciun pericol pentru ei, care erau doar nişte trecători paşnici. Apropiindu-se de victima căzută, îşi dau seama, ulterior, că era vorba de Belici Radian. Pe treptele Catedralei, oamenii discută despre evenimentele petrecute, iar clădirea Consiliului Popular Municipal este înconjurată de soldaţi şi, spre stupoarea celor doi, nici Armata, nici Miliţia şi nici Gărzile Patriotice nu intervin în actele de distrugere a magazinelor.

În zona Girocului, forfota este şi mai mare, oamenii discută în grupuri, nimeni nu mai are stare; pe Strada Naturii circulaţia este oprită, un autobuz şi cinci tancuri barează trecerea; cu răngi şi bare de metal, oamenii au reuşit să oprească aceste tancuri. Fără să se mai gândească la interceptarea convorbirilor telefonice, îşi sună, între timp, prietenul de la Hunedoara, anunţându-l: „Ioane, am trecut azi prin baia de sânge a Timişoarei. Aici se trage în oameni. Cei care cer pâine şi libertate primesc gloanţe. Am văzut morţi şi răniţi. Oraşul este în plin război"[5]. Vitrina magazinului alimentar este spartă de către un individ cu un drug de fier, care îndeamnă oamenii la furt; cei din faţa blocurilor protestează: „Nu aşa! Nu pentru asta v-aţi răsculat! Huo!"[6] În unitatea militară din sudul oraşului

[5] *Ibidem*, p.17.
[6] *Ibidem*, p. 17.

sosesc întăriri, astfel că se aud împuşcături; din centru vine un grup de patru tineri, între care o fată care duce un steag tricolor însângerat, apoi câţiva inşi duc pe o targă improvizată un rănit spre Spitalul Judeţean. În mijlocul şoselei, oamenii aprind un foc, apoi, ţinându-se de mână, cântă şi dansează „Hora Unirii" şi strigă „Armata e cu noi!", când soldaţii nu trag, şi ţipă, mustrându-i atunci când o fac. Nu par a fi mai mult de 15-20 de paşi între cele două tabere, dar manifestanţii nu se lasă intimidaţi; după un timp, din spatele soldaţilor apare o maşină blindată, din care se trage, iar din partea Străzii Cluj se aud salve. Pentru a nu fi încercuiţi, demonstranţii se retrag, soldaţii ocupă strada, trag peste tot, cercetează cu lanterne ferestrele şi balcoanele blocurilor; două basculante de mare tonaj, însoţite de o maşină albă, trec şi se reîntorc – poate că adunaseră victimele.

În dimineaţa zilei de 18 decembrie oraşul este devastat ca după un război. În Calea Giroculuí „magazinele nu mai au nicio vitrină întreagă. Cioburi de sticlă peste tot, ca şi când ar fi trecut o vijelie. Câţiva lucrători adună resturile, ca să fie transportate. În dreptul librăriei, un morman de cărţi, amestecate cu discuri, cu genţi de şcoală pe jumătate arse. La «Electrice», magazinul a fost devastat, grilajul de fier care proteja vitrinele şi uşa e smuls. Aud că şi-a luat de-aici cine ce a vrut. Păcat! Nu trebuia să se întâmple aşa. Sunt sigur că n-au făcut-o cei care au ţinut piept soldaţilor astă-noapte. Dar cum nu e pădure fără uscături, revoluţia îşi are uscăturile ei. Câteva troleibuze staţionează cu geamurile sparte. Unul e ars"[7].

Un tânăr participant la evenimente îi face cunoscut profesorului Murariu faptul că a văzut, cu o seară în urmă, cum a fost împuşcat un om care s-a apropiat de soldaţi, şi-a dezvelit pieptul şi i-a îndemnat: „Trageţi, dacă vă lasă inima! Ori libertate, ori moarte!"[8] Acelaşi tânăr aruncase, împreună cu prietenii lui dintre blocuri, cu sticle incendiare în soldaţi; pe jos sunt tuburi de cartuşe goale şi bucăţi din lanţul de cartuşe trase de mitralieră, dovezi ale unui război dus de autorităţi împotriva acelora care nu au mai putut răbda tirania. Un alt cunoscut povesteşte cum a văzut, în 17 decembrie în Parcul Poporului, un tânăr ducând în spate o fată, Laura, probabil care murise împuşcată; în blocul nr. 27, scara B, de pe Calea Giroculuí, lumea adunată privea urmele de gloanţe şi sânge de pe pereţii din casa scărilor: „E dovada că s-a tras în plin din stradă în cei care s-au refugiat, căutând scăpare. Aici locuieşte Miriana, pe care o cunosc din şcoala generală. Printre cei împuşcaţi a fost şi ea, şi mama ei. Iată cum s-a petrecut evenimentul, relatat de tatăl Mirianei. Miriana privea de la etajul patru la ceea ce se

[7] *Ibidem*, p. 21.
[8] *Ibidem*, p. 21

întâmpla pe stradă în după-amiaza zilei de duminică. Seara a coborât în faţa blocului, ca alţi vecini. Când focul armelor a devenit violent, se retrag în hol. Soldaţii ajung în faţa blocului. Miriana cu mama ei urcă în grabă de la parter spre primul etaj. Are un moment de ezitare. În aceeaşi clipă, câteva trosnituri îi sparg auzul şi simte ceva, ca un fulger, arzând-o la şold. Se prăbuşeşte pe scări. În urma ei câţiva tineri se îmbulzesc, sar două-trei scări deodată îngroziţi. Doi o ridică şi o duc în apartament. În urma lor răsună o împuşcătură. Cineva a intrat pe casa scărilor şi a mai tras un foc în tavan."[9] Din statisticile cu răniţii Revoluţiei, constatăm că este vorba de Mişcov Miriana, de 15 ani, şi Mişcov Maria, de 37 de ani. Tatăl, disperat, nu reuşeşte imediat să contacteze „Salvarea" la telefon, în timp ce altă maşină strânge morţii şi răniţii de pe stradă; abia după un timp trei ambulanţe iau cei şase răniţi.

„Trec mai departe în susul străzii. La al treilea bloc, din nou observ lume adunată. Aici a fost împuşcat aseară Aparaschivei Valentin, tată a două fete (...). Venise după-masa de la manifestaţia din centru. A stat în faţa blocului până când împuşcăturile s-au apropiat. Mai erau şi alţi vecini. Atunci cele două fete, Monica şi Valentina, l-au luat de mână, trăgându-l înăuntru la uşa de la intrare. Se aude o împuşcătură. Fetele simt că tatăl lor se prăbuşeşte cu un strigăt de durere. Îngrozite, s-au retras în casa scărilor. Afară, focul se înteţise şi ele nu se puteau apropia de tatăl lor, căzut pe trepte. Mai târziu aveam să aflu odiseea acestei familii. După ce mortul fusese gătit cum se cuvine, au venit câţiva inşi şi l-au luat cu tot cu coşciug, ducându-l cine ştie unde. Cu multe insistenţe şi abia după câteva zile, familia îl obţine pe cel decedat ca să-l poată înmormânta după cuviinţă."[10]

La şcoală, deşi este zi de salar, profesorii sunt prelucraţi în cancelarie privind versiunea oficială a celor petrecute la Timişoara şi anunţaţi că s-a declarat stare de război. În seara de 18 decembrie, la ora 19.00, soldaţii au ocupat, din nou, Calea Girocului şi trag. „Am aflat, ulterior, că în seara aceasta, nu departe, pe Strada Ştefan Stâncă, colţ cu Calea Girocului, a fost împuşcat mortal Paris Ianoş, surprins, împreună cu alţi tineri, pe când încercau să deplaseze un autobuz de-a curmezişul străzii, ca să-i împiedice pe cei care reprimau cu atâta zel (...). Pe gardul de tablă ce împrejmuieşte imobilul de pe colţ se văd cinci urme de gloanţe. Unul dintre acestea i-a fost fatal tânărului Paris Ianoş, împuşcat în gât. Cu şase zile mai înainte împlinise 18 ani."[11]

[9] *Ibidem*, pp. 22-23.
[10] *Ibidem*, p. 24.
[11] *Ibidem*, p. 27.

În ziua de 19 decembrie, din conducerea şcolii la care lucrează, se desemnează doi membri care se duc la Penitenciar, pentru a-i ridica pe elevii participanţi la evenimentele de duminică. La aprozarul de pe Calea Girocului se văd urme de gloanţe, pe jos sânge închegat: „Aflu că aici a fost împuşcat un tânăr pe când mergea la lucru, în schimbul de noapte. O maşină militară îl prinsese în farurile ei şi snopul de gloanţe îi curmase viaţa (...). Cineva, care îl cunoştea, fiindu-i nepot, mi-a precizat că cel împuşcat avea 19 ani şi se numea Marius Dumitru Ciopec."[12]

În centru, cioburile şi molozul sunt încărcate în camioane. „Nicio vitrină n-a mai rămas întreagă (...). Pereţii sunt negri de fum şi arată sinistru. Îmi închipui prin ce clipe de groază au trecut locatarii de la primele etaje, când flăcările au ajuns la geamurile lor (...). Ce noroc am avut că am plecat ieri de aici cu o jumătate de ceas mai devreme de declanşarea represiunii, mă gândesc. Noroc pe care nu l-a avut Ioan Stanciu, un cunoscut din cartier, care aici a fost văzut ultima dată, încercând, la uşa zăvorâtă a Catedralei, să se refugieze din faţa gloanţelor. De atunci, nimeni nu mai ştie nimic despre el. Căutările familiei au fost zadarnice. Corpul lui neînsufleţit, ca şi al altora care n-au mai fost găsiţi, a fost transportat, pe furiş, cu acea izotermă şi incinerat în crematoriul din Bucureşti."[13]

Miercuri, 20 decembrie, pe la ora 12.00, după Magazinul Bega un cordon de soldaţi împiedică circulaţia spre Piaţa Libertăţii, dar nu pentru mult timp; muncitorii de la „Elba" şi de la „Electromotor" intră în grevă, tancurile se retrag din centru, lumea aplaudă şi se bucură, scandând: „Armata e cu noi!", Piaţa Operei este plină de oameni care scandează, iar de la tribună reprezentanţii întreprinderilor şi instituţiilor din oraş, din judeţ şi din alte localităţi condamnă nedreptăţile regimului comunist.

În 21 decembrie şi alte fabrici intră în grevă; cei de la Întreprinderea Textilă, unde lucra soţia profesorului Murariu, când ajungeau la serviciu şi coborau din troleibuze, nu mai intrau în secţii, ci se încolonau şi porneau pe Calea Aradului cu steaguri îndoliate. „Sirenele marilor întreprinderi de pe Calea Buziaşului sună prelung, sinistru. Nu le-am mai auzit de mult, din vremea copilăriei, când, în vara anului 1944, Timişoara a fost bombardată de aviaţia aliaţilor. Acum, spintecând aerul dimineţii de decembrie cu sunetul lor, sirenele dau de ştire că muncitorii sunt, pretutindeni, în grevă. Întreg oraşul este în grevă."[14]

După mitingul de la Bucureşti creşte şi în Timişoara agitaţia, troleibuzele claxonează, aprind luminile pe fază scurtă, câţiva copii dau foc

[12] *Ibidem*, p. 28.
[13] *Ibidem*, p. 29.
[14] *Ibidem*, p. 36.

steagului comunist şi scriu cu cretă: „Vrem saloane de Crăciun, nu conducător nebun!" şi „Ceauşescu şi soţia ne-au ucis copilăria".

Printre primele ştiri anunţate, în 22 decembrie, la postul de Radio Timişoara, reînfiinţat, este cea referitoare la organizarea apărării principalelor obiective din cartier, drept pentru care toţi locuitorii de pe Calea Girocului s-au prezentat la Şcoala Generală Nr. 25. Aici li se leagă brasarde tricolore la braţ, se dau jos portretele dictatorului, se stabilesc misiuni de pază, în special la punctele termice din zonă.

În 23 decembrie prietenul Ion, venit, încă din 22 decembrie, de la Hunedoara, a văzut o maşină TV roşie, care nu a oprit la punctul de control de la intersecţia Căii Girocului cu Strada Naturii, din care au coborât doi inşi şi au tras la întâmplare. „În timp ce ne povesteşte, împuşcăturile se reiau şi focul devine mai violent ca înainte. Se disting clar rafale scurte de pistol automat, cărora le răspund altele, foc cu foc, sacadat (...). Se poate vedea clar: se trage de la blocul de vizavi, de deasupra scării C, de la etajele trei şi patru (...). Cum au ajuns acolo acei indivizi înarmaţi, care au sărit din maşină? De jos, din stradă, răspund cu focuri de armă câţiva militari. Duelul împuşcăturilor continuă. Apare şi-o maşină militară blindată şi se postează în faţa blocului din care se trage. Schimbul de focuri devine şi mai înverşunat. Din maşina militară se trage cu mitraliera (...). Focurile vin de la fereastra de la baie şi din balcon (...). Între timp, mai vine un TAB. Ia şi acesta poziţie de tragere. Focul devine din ce în ce mai îndârjit. Cred că s-au tras sute de gloanţe, ca între două tabere de luptă. Şi, totuşi, niciun rănit. Orele trec şi nu se mai termină. Dacă se întunecă, sunt puţine şanse ca acei teroriştii să fie prinşi. La un moment dat, observăm un incendiu la etajul trei (...). În învălmăşeala creată, cineva observă că individul care se agita mai mult, îmbrăcat cu o scurtă, purta pe sub ea o haină de miliţian (...). În curând mai coboară un individ, escortat de soldaţi. Oamenii îl recunosc: e chiar locatarul apartamentului de la etajul III, de unde s-a tras ore în şir. Curios! Nu s-au găsit arme asupra lor. A doua zi dimineaţa, locatarul revine acasă, după o noapte de cercetări. Fusese eliberat după ce a declarat că nu ştie nimic, că nu cunoaşte cine a tras din apartamentul lui, timp de mai bine de patru ore, şi că nici nu auzise nimic, fiindcă a dormit buştean şi habar n-are de cele întâmplate."[15]

În data de 24 decembrie filtrele de control pentru depistarea „teroriştilor" continuă, pe Calea Girocului sunt mai multe, la Unitatea Militară din Giroc un cordon de militari înarmaţi îi controlează pe cei care

[15] *Ibidem*, pp.47-49.

intră în oraş; în comuna Giroc oamenii povestesc că în noaptea precedentă s-au auzit împuşcături. Un ofiţer îi spune profesorului Murariu că în zilele de 16-17 decembrie, în unitatea militară la care lucra, un cadru din serviciul Securităţii supraveghea şi dădea ordine. Trecând şi el pe la unitatea militară să ducă soldaţilor pomană pentru cei căzuţi la Revoluţie, vede un camion intrând, plin de „terorişti", aflând a doua zi, cu stupoare, că aceşti „terorişti" prinşi la Catedrală au fost predaţi Miliţiei, care i-a eliberat în ziua următoare. Nimănui nu-i mai arde de colindat.

În 31 decembrie profesorul Murariu debutează în „Luptătorul bănăţean" cu versurile *Ajun de Crăciun însângerat:*

Ajun de Crăciun însângerat

În memoria copiilor Timişoarei,
seceraţi de gloanţe

Din faptul serii
Până în zori,
V-aştept şi astăzi,
Colindători.

Cetina verde
Îmbată casa,
De mere roşii
Plină e masa.

Nuci poleite
Cui să le dărui?
Să v-aud glasul
Zadarnic stărui.

De geamul casei
Bezna se prinde,
Nimeni nu vine
Să mai colinde.

Mitraliera
Răpăie-ntruna.
Faţă de sânge
Are şi luna.

Cruntul balaur
Cu ură muşcă.
Seara miroase
A praf de puşcă.
.....

Mâinile mamei,
Florilor dalbe,
În care groapă
Să vă mai caute?

Florilor dalbe,
Flori de măr albe,
Nu mai sunt lacrimi
Ca să vă scalde.

În loc de concluzii, jurnalul se încheie cu cuvintele senatorului independent Valer Marian, fost procuror, care se referă, cu tristeţe, la neîmplinirile românilor în cei 25 de ani care au trecut de la Revoluţie: „Nu avem o democraţie parlamentară autentică şi responsabilă şi o economie de piaţă pe deplin funcţională, corupţia şi birocraţia au crescut exponenţial, cangrenând instituţiile fundamentale ale statului, clasa politică a capotat aproape în întregul ei, pentru că niciunul din partidele importante ajunse la guvernare nu a promovat competenţa şi probitatea, justiţia nu a devenit pe deplin independentă, nici pe deplin competentă, exigentă şi de folos comunităţii. Din păcate, lucrurile au mers din rău în mai rău."[16]

Simona **MOCIOALCĂ**

[16] Fragment din interviul apărut în revista „Formula As", anul XXIV, nr. 1122 (23), 19-26 iunie 2014.

Dosarele secrete ale agentului Anton. Petru Comarnescu în arhivele Securității, selecţie, introducere şi comentariu de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014, 292 p.

The book authored by Lucian Boia describes the dualism of Petru Comarnescu, the intellectual, on the one hand and, on the other hand, the Securitate informer, also known as Anton. The author selected Anton's informative notes, which prove to be more than simple notes: some elaborated materials, exceeding the "obligations" of an ordinary agent.

The reader witnesses the creation and evolution of a completely different character, Anton, who gives out his frustrations and antagonism as well as his entire dark side. He falls over oneself and often does more than he is required to do in order to please those with whom he made a pact; he simply crosses the red line by provoking meetings, invading the people's privacy, trying harder and harder to find out as much as possible. Simply, he is the master of "pumping the secrets out of people". All these decisions and attitudes are the results of a totalitarian system, which does not respect the citizens' private life.

Key-words: agent, informative notes, new regime, recruitment, totalitarian regime.
Cuvinte cheie: agent, note informative, noul regim, regim totalitar.

În introducere, autorul ne dezvăluie două vieți paralele, cea a lui Petru Comarnescu și a agentului Anton, care sunt una și aceeași persoană. Din biografia acestuia aflăm că s-a născut la Iași în anul 1905, fiind contemporan cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran și Constantin Noica, a urmat cursurile Liceului „Sfântul Sava" din București și pe cele ale Facultății de Drept, apoi a studiat la Facultatea de Litere şi Filozofie din București. În anul 1929 obține o bursă de studii în Statele Unite ale Americii, unde a studiat filozofia ca materie principală și sociologia în plan secundar. Întors în țară în 1931, realizează că nu reușește să-și găsească nicio slujbă, fiind nevoit să se întrețină publicând articole pe diverse teme. În 1932 pune bazele Asociației „Criterion", care avea ca scop evocarea marilor personalități contemporane. Acest lucru le-a alertat pe autorități, care l-au acuzat că „dumneata ai adunat pe comuniștii din București în fața palatului regal". Din punct de vedere al orientării politice, Petru Comarnescu nu a fost, până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, simpatizantul niciunui curent politic.

În 1933 reușește să devină inspector al teatrelor și să lucreze la Fundațiile Culturale Regale, dar aceste două slujbe erau departe de ce și-ar fi dorit cu adevărat. Își continuă activitatea de publicist, semnând o serie de

cărți despre America. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial simpatizează cu nemții, iar după 1944, ca și alți mulți români, așteaptă venirea americanilor, dovadă stă faptul că devine membru al Asociației „Amicii Statelor Unite". Acomodarea la noul regim este dificilă, fiind îngreunată de lipsa unei slujbe stabile, orientarea sa homosexuală, studiile în America și, nu în ultimul rând, de prietenia cu Eliade, Cioran și Noica.

Situația financiară precară l-a determinat să stilizeze traduceri din rusă în limba română, ajungând ca lipsa banilor să devină o stare permanentă, așa cum reiese, în 1952, din diferitele sale note: „Nu am bani", „Nu-mi pot lua nici pantofi".

Din anul 1954 începe să publice monografii ale pictorilor români, devenind specialist în scrierile despre artă. Dorește să fie apreciat și, în acest scop, respectă indicațiile ideologice primite, ceea ce l-a ajutat să țină conferințe în fabrici, la cercuri de artă plastică și în diferite instituții. Toate acestea culminează cu publicarea sa în „Scânteia", ziarul regimului. Ajunge ca în jurnalul său să elogieze partidul comunist și regimul, să-l plângă pe Gheorghe Gheorghiu-Dej și să-l vadă pe Nicolae Ceaușescu ca un salvator.

În 1964 își face iluzii că va deveni profesor universitar, dar, fiind un om din vechea generație, neagreat de specialiști, a trebuit să se mulțumească cu pensia primită de la Uniunea Artiștilor Plastici și cu numeroasele misiuni în străinătate. S-a stins din viață în 1970, fiind diagnosticat cu cancer la plămâni.

Privitor la scrierile sale, George Călinescu îi aprecia impresiile din America drept „foarte atrăgătoare", Nicolae Manolescu nu a fost impresionat de acestea, considerându-le „pagini banale", Mircea Eliade exclama despre jurnalul lui Petru Comarnescu că este „pur și simplu formidabil".

Personajul Anton, denumit așa datorită faptului că Petru Comarnescu a publicat monografia lui Octav Băncilă sub pseudonimul Anton Coman, apare în anul 1953 și se manifestă fără întrerupere până în 1969. Prins între marginalizarea definitivă, închisoare sau alternativa de a deveni informator, Petru Comarnescu alege să devină informator. Autorul ne prezintă, așa cum aflăm din nota asupra ediției, o mică parte din notele informative ale agentului Anton, deoarece volumul de informații este cuprins în șase dosare. Notele date de agentul Anton pot fi considerate o adevărată operă: folosește arta portretului, narațiunea, construiește scenarii.

Capitolul întâi al cărții cuprinde două note referitoare la grupul Oprescu, grup despre care, așa cum ne atrage atenția Lucian Boia, agentul Anton nu are decât cuvinte disprețuitoare, pentru că din acest grup fac parte persoane recunoscute în domeniul artelor, recunoaștere după care Petru

Comarnescu a tânjit. În nota sa îl prezintă pe Mircea Popescu, director adjunct al Institutului de Istoria Artei, ca fiind „un om conștiincios (...), nu are o inteligență deosebită și nici finețe de critic"; Remus Niculescu, cercetător la Institutul de Istoria Artei, este văzut ca „extrem de ambițios și îngâmfat la culme", care „unelteşte, face combinații, atacă pe ceilalți", acesta ajungând să fie arestat și din cauza notelor în care este prezentat ca o persoană ostilă regimului; Theodor Enescu, cercetător la acelaşi institut, îi apare agentului Anton ca fiind „avid de a parveni"; Ion Frunzetti, şi el cercetător la Institutul de Istoria Artei, este prezentat ca „om de talent, cu o frumoasă cultură", dar cu un caracter „veninos"; Eugen Schilleru, adjunct la Galeria Universală a Muzeului de Artă al R.P.R., este agreat de agentul Anton, fiind caracterizat drept „foarte cult (...), cu gust, finețe", în totală contradicție cu ceilalți reprezentanți ai grupului Oprescu; Radu Bogdan este prezentat cu „momente de luciditate și altele de opacitate"; Theodora Voinescu, șef secție de artă feudală, intrată în conflict cu Petru Comarnescu, fiind acuzată de acesta că a sabotat lucrarea despre Voroneț, iar Radu Ionescu, colaborator al Institutului de Istoria Artei, este văzut ca un protejat al lui Oprescu, în ciuda faptului că desfășoară o activitate foarte modestă.

Capitolul al doilea este centrat pe cazul Andricu, despre care cititorul este informat de autor că Mihail Andricu, profesor la Conservator, inițial agreat de noul regim, cade repede în cealaltă extremă. Agentul Anton are un rol important în căderea în dizgrație a compozitorului, deoarece îl prezintă ca pe unul care „se credea mai mare ca Beethoven" și „compunea pentru bani", deși îi recunoaşte talentul: „compunea repede și cu talent compozițiile".

În cel de-al treilea capitol, intitulat *Recrutarea (nu prea reuşită) a lui Andrei Cădere*, aflăm saga familiei Cădere, prezentată de autor și continuată cu notele informative ale personajului central al cărții, care are ca misiune recrutarea lui Andrei Cădere, personaj avut în atenție de către Securitate datorită orientării sale sexuale spre homosexualitate și întâlnirii cu un diplomat american, ce putea deveni un potențial spion. Rolul agentului Anton era acela de a aduna informații despre acesta și a-i schița un portret psihologic. Îl vede pe Andrei Cădere ca pe „un om destul de închis", care „ia viața în serios", scuzându-l că „din lipsă de bani sau din curiozitate, mai mult, a alunecat pe panta homosexualității". Andrei Cădere ajunge să semneze un angajament cu Securitatea, dar va fi, în continuare, supravegheat, la rându-i. Din discuțiile avute cu Cădere, acesta i se pare „un om inteligent", iar agentul Anton insistă să se întâlnească, sub pretextul de a-i prezenta niște schițe. Andrei Cădere nu a fost în stare să respecte angajamentul luat, se stabilește în Franța și devine cunoscut. Comarnescu insista sa vada schitele lui Cadere

Capitolul al patrulea este dedicat revoluției anticomuniste din Ungaria din 1956, moment surprins de agentul Anton, care observă starea de spirit a acelor zile din mediile culturale și de la diverse persoane. Surprinde agitația studenților, văzută prin ochii studentului la Litere Ion Tătaru, care-l va ține la curent pe agentul Anton, dar și în urma discuţiei cu academicianul Alexandru Rosetti; teama de schimbare a simpatizanților regimului și îngrijorarea din acele zile, care i-a făcut să se simtă „ca după o boală de care au scăpat", pe când cei favorabili revoluționarilor nu fac mărturisiri în public.

Capitolul cinci al cărții ni-l prezintă pe academicianul Alexandru Rosetti, aflat în relații cu Petru Comarnescu, căruia îi povestește diverse lucruri despre persoanele din cercurile în care se învârte: Academie, Universitate și serate private. Cu toate acestea, agentul Anton remarcă, într-o notă informativă, că „serviabilitatea și caracterul prietenos sunt pe linia liberalismului și obiectivismului burghez, ce nu se potrivesc cu atitudinea unui membru de partid", deoarece „oportunist, Rosetti ține legături cu toată lumea care vrea să îl frecventeze".

Capitolul șase al cărții ni-l descrie pe criticul și istoricul de artă Ionel Jianu, care a avut un rol important în viața lui Petru Comarnescu, ajutându-l în perioada grea a vieții sale. Se poate observa atitudinea favorabilă a agentului Anton față de Jianu, pe care-l consideră ca având o atitudine fermă, „de parcă ar fi un membru de partid cu simțământul deplin al răspunderii".

Cercul mare de artiști și oameni de cultură pe care îl frecventează Petru Comarnescu îl face pe Lucian Boia să le dedice acestora capitolul al șaptelea, intitulat *Portrete de artiști*. Sunt prezentate portretele pictoriței Magdalena Rădulescu, portret favorabil, deoarece Petru Comarnescu îi realizase monografia și o admira pentru „felul de a trăi, de a se îmbrăca"; pictorița Cecilia Cuțescu-Storck intră în atenția agentului, deoarece se purta misterios când „era vorba de chestiuni mai gingașe"; sculptorul Oscar Han intră în vizorul Securității în urma deselor întâlniri cu Petru Comarnescu; sculptorul Constantin Baraschi este creionat într-o lumină nefavorabilă: fiind fără studii academice, a reușit „să intre sub pielea lui Carol al II-lea", dar care „se bucura de simpatia doctorului Petru Groza", motiv pentru care a primit comenzi; este descris în notele informative ca urmare a discuțiilor purtate de Petru Comarnescu; sculptorul Ion Vlad este văzut ca un tânăr care „lucrează mult și cu idei mereu noi".

În capitolul al optulea sunt descriși unii scriitori din perspectiva agentului Anton. Autorul Lucian Boia a realizat o selecție, pentru a-i prezenta pe cei mai cunoscuți. Poetul Vasile Voiculescu este prezentat ca nefiind „un prieten al regimului de democrație populară", lucru dovedit prin faptul că poeziile sale „nu se integrează în noua literatură". Deși menajat de noul regim

pe motivul că este „prea bătrân și înrădăcinat într-o anumită mentalitate”, Vasile Voiculescu ajunge să fie arestat. Adrian Maniu este displăcut de agentul Anton atât ca om: considerat „închis, urâcios”, cât și ca artist: „vâna sa poetică a fost destul de slabă”. Scriitorul Ion Marin Sadoveanu, prin încercările sale de apropiere de noul regim, nu este văzut pozitiv de agentul Anton, ci ca un „om fricos”, care se supraapreciază, considerându-se „un fel de Goethe mai mic”. Criticul literar Ștefan Cioculescu, prin atitudinea sa „depărtată de politic și social”, devine un om deloc simpatic regimului.

Dezertarea scriitorului Petru Dumitriu produce un adevărat cutremur literar, dezbătut în capitolul al nouălea al cărții. Agentul Anton este neiertător în cazul acestuia, desființându-l ca om de cultură, considerându-l „mercenar al scrisului, care simulează convingeri, înșeală buna credință” și toate acestea pentru „profituri crescânde”. Este văzut ca un scriitor cu subiecte limitate, ce se purta cu „multă aroganță și înfumurare”, alungându-i pe scriitorii mai vechi și terorizându-i pe cei tineri.

Simpatia lui Petru Comarnescu față de America este evidentă în notele sale, prezente în capitolul al zecelea, unde descrie activitatea Societății „Amicii Statelor Unite”, remarcând că are o orientare culturală și mai puțin politică. În sprijinul afirmațiilor sale enumeră: publicarea „Revistei Româno-Americane”, organizarea programului orei Statelor Unite, cursurile de limbă engleză, conferințele publice, festivitățile comemorative și recepțiile.

Capitolul al unsprezecelea al cărții cuprinde notele informative ale agentului Anton în urma apropierii de un atașat militar al S.U.A. la București. Americanul este urmărit cu trenul, pe parcursul drumului București-Constanța, în localitatea de destinație notându-și fiecare întâlnire a acestuia. Este infiltrat și când atașatul militar merge la Sinaia, dar discuțiile nu merg în direcția dorită de agentul Anton. Această misiune a fost un eşec pentru informator, nereușind să afle lucruri importante.

Un capitol distinct este cel despre tinerii americani care vin în România să cerceteze, iar agentul Anton, prin educația primită în America, este cel mai indicat să aibă întâlniri cu aceștia. În acest context, îi întâlnește pe Keith Hitchins, Frederick Kellogg și Glenn Torrey, veniți în țara noastră după anul 1960, în baza unui acord cultural. Observă atent preocupările, reticența și temerile studenților americani de a fi puși sub observație și precizează, de fiecare dată, că nu s-au purtat discuții politice.

Ultimul capitol descrie misiunea agentului Anton și tentativa lui de a-i readuce în țară pe marii scriitori care au ales să se afirme în străinătate, printre care Emil Cioran și Mircea Eliade. După întâlnirile cu cei doi, în străinătate, scrie două note informative prin care atrage atenția că aceştia ar trebui invitați

în țară. Realizează o listă cu prietenii din țară ai scriitorilor. Își arată simpatia față de Mircea Vulcănescu, scriitor care a decedat în temnițele comuniste.

Istoricul Lucian Boia include, la finalul cărții, un dicționar selectiv al personajelor care apar în notele informative ale agentului, cu scopul de a-i crea cititorului o imagine despre personalitățile urmărite de agentul Anton.

Părerea istoricului este că cei turnați la Securitate de agent nu aveau cunoștință de rolul acestuia în societate și chiar în viața lor. Cu toate că agentul Anton este un personaj ce nu poate fi agreat, din cauza naturii sale perfide, Lucian Boia susține că: „Comarnescu rămâne, până la urmă, un eseist informat și agreabil, dacă reușim să facem abstracție de concesiile ideologice, destul de supărătoare pentru cititorul de azi. Petru Comarnescu și-a ratat *marea operă* a vieții. Să o fi reușit agentul Anton?".

Cartea în discuţie îi aduce cititorului în prim-plan fața nevăzută a efectelor dramatice pe care un sistem totalitar, fie el de stânga sau de dreapta, le are asupra oamenilor, modul în care au fost distruse cariere, vise și chiar vieți.

Concluziile care se desprind în urma parcurgerii notelor informative cuprinse în această carte sunt dominate de ideea centrală a condiției umane, aceea de ființă slabă, care face compromisuri pentru a-și urmări propriile interese, indiferent dacă erau încălcate principiile morale care duceau la distrugerea destinelor unor personalități ale vremii. Cartea este o dovadă a felului în care sistemul comunist a intervenit în viața privată a cetățenilor, punând, la loc de frunte, delațiunea. Din modul de redactare a rapoartelor informative, în care agentul Anton își menționează chiar propria persoană, „Theodora Voinescu torpilează lucrările referitoare la arta feudală (...) a lui Comarnescu, a cărui lucrare despre Voroneț a fost atacată, apoi sabotată", reiese efectul nociv pe care îl produce punerea unei inteligențe sclipitoare în slujba unui sistem totalitar bazat pe represiune, șantaj și imixtiune în viața privată.

Cartea reflectă o imagine fidelă a situației politice a vremii, a alternativei alese de diferiți intelectuali pentru a se adapta noii orânduiri, fie din cauza lipsurilor materiale, fie din proprie vanitate, aceștia fiind dispuși să facă orice pentru propria bunăstare, ea asemănându-se *Comediei umane* a lui Dante Alighieri, adaptată anilor '50 și '60 ai societății românești.

Loredana **TĂNASIE**

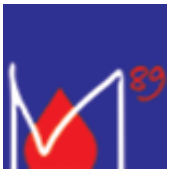

ARTĂ ŞI CULTURĂ

„Vine Ceauşescu!” Scene din viaţa comunistă

On April 28th 2014, upon the invitation of the Memorial of Revolution Association of Timişoara, the German writer and painter Herma Köpernik-Kennel, inaugurated her painting exhibition titled „The Ceauşescu's Era – naive art painting“. A reliable partner in organizing this event was the German Cultural Centre of Timişoara, which also supported us, last year on, April 30th, in planning the launch of the book titled „Es gibt Dinge, die muss man einfach tun“/„Jogging with the Securitate“, a book that was published also in Romanian and which brought to Mrs. Herma Köpernik-Kennel the prize “Gheorghe Ursu” awarded by the Foundation of Human Rights in Bucharest, in 1998.

The opening speeches were delivered by Mr. Siegfried Geilhausen, the German Vice-Consul in Timişoara, Mrs. Alina Baciu, the Chief Executive Officer of the German Cultural Centre, Mr. Marcel Tolcea, journalist and scholar of Timişoara, as well as Mr. Traian Orban, President of Memorial of Revolution Association. Last but not the least, the artist herself, Mrs. Herma Köpernik-Kennel, spoke about the genesis of her works as well as about many other aspects.

Key-words: Memorial of Revolution Association, German Cultural Centre, Herma Köpernik-Kennel, Siegfried Geilhausen, Alina Baciu, Marcel Tolcea, Werner Kremm, Traian Orban, naive art painting.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluţiei, Centrul Cultural German, Herma Köpernik-Kennel, Siegfried Geilhausen, Alina Baciu, Marcel Tolcea, Werner Kremm, Traian Orban, pictură naivă.

„În faţa unui magazin care vinde cârnaţi şi produse lactate oamenii aşteaptă răbdători un camion care va aduce, după cum s-a spus, în cursul zilei, brânză. Magazinul este deschis, rafturile sunt goale, oamenilor nu le mai rămâne nimic altceva de făcut decât – să aştepte.” Vă pare cunoscută scena? Astăzi România este plină de supermarket-uri, pline, la rândul lor, de mărfuri. De toate soiurile, doar bani să fie! Dar să ne amintim că nu a fost mereu aşa!

Am prefaţat, cu premeditare, articolul cu unul dintre textele care însoţesc o suită de 8 tablouri expuse, din 28 aprilie 2014, la Memorialul Revoluţiei, când a avut loc un alt fel de vernisaj. Fotografia a fost înlocuită, de această dată, de pictură. O pictură în stil naiv, pe care o cunoaştem de la regretatul Viorel Cristea, pictorul Ghiladului bănăţean, ajunsă la noi tocmai din Germania. Autoarea tablourilor prezentate publicului timişorean este artista şi

scriitoarea Herma Köpernik-Kennel, care provine din Pirmasens şi trăieşte, de ani buni, în Berlin.

Herma Köpernik-Kennel nu „comite" întâia colaborare cu Memorialul Revoluţiei. Prima s-a consumat în 30 aprilie 2013, când autoarea şi-a prezentat, la Memorialul Revoluţiei, volumul *Es gibt Dinge, die muss man einfach tun*, în traducere românească *Jogging cu Securitatea*, care îl are în centru pe disidentul anticomunist Radu Filipescu, opozant al Securităţii şi al regimului Ceauşescu. Pentru *Jogging cu Securitatea* Herma Köpernik-Kennel a fost distinsă, în 1998, la Bucureşti, cu Premiul Fundaţiei pentru Drepturile Omului „Gheorghe Ursu".

Atât la prezentarea cărţii, cât şi la vernisaj, partener ne-a fost Centrul Cultural German, cu care Memorialul Revoluţiei a dezvoltat, de-a lungul anilor, relaţii foarte bune.

Alocuţiunile de deschidere au fost susţinute de domnul Siegfried Geilhausen, viceconsulul Republicii Federale Germania la Timişoara, de

doamna Alina Baciu, directoarea Centrului Cultural German, de domnul Marcel Tolcea, jurnalist şi om de cultură timişorean, care a decodificat simbolurile unei picturi ce se cere, mai ales pentru cei mai tineri, a fi descifrată, precum şi de domnul Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei. În încheiere, dar nu în ultimul rând, ne-a vorbit despre geneza lucrărilor şi despre multe altele însăşi artista, doamna Herma Köpernik-Kennel.

Am dori să îi mulţumim, pe această cale, domnului Werner Kremm, publicist, traducător şi editor de limba germană, care ne-a ajutat la traducerea în şi din limba germană a gândurilor şi consideraţiilor celor care au luat cuvântul.

Expoziţia Hermei Köpernik-Kennel poartă un titlu incitant: „Epoca Ceauşescu – pictură în stil naiv". Geneza picturilor expuse o localizăm în Bucureştiul anilor 1979-1983, când artista a trăit nemijlocit, împreună cu soţul ei, comunismul, simţind, din plin, chiar ca străini, prezenţa lui Ceauşescu.

Asemeni expoziţiei, tablourile artistei au denumiri scurte, dar percutante: „Ceauşescu kommt!”/„Vine Ceauşescu!”, „Dorfszene”/„Scenă sătească!”, „Warten auf Gouda”/„Aşteptând după Gouda”, „Restaurant zur Dämmerung”/„Restaurantul Zorile”.

„Vine Ceauşescu!”, o exclamaţie care acum 25 de ani încă ne înfiora. Şi nu de plăcere, ci de groază! Tabloul Hermei Köpernik-Kennel prezintă regia care era pusă la punct înaintea apariţiei lui Ceauşescu pentru aşa-numitele vizite de lucru. Ceauşescu era, aşadar, protagonistul principal, iar figuranţii: „oamenii muncii”, ţăranii, pionierii şi, la un moment dat, „şoimii patriei”. Redăm, în continuare, devoalarea simbolurilor tabloului, pe care o face artista însăşi: „Preşedintele român a călătorit mult prin ţară. Când «Vine Ceauşescu» totul trebuie să fie pregătit cât mai bine: tinerii pionieri intonează un imn, formaţia de dansuri populare a satului ar dori să prezinte o mostră a cunoştinţelor sale. În fundal, un sătean studiază, neîncrezător, un panou care dă de ştire despre avântul permanent al producţiei. Pentru ca Ceauşescu să fie mulţumit de administraţia locală, o femeie atârnă mere (destinate exportului şi, de aceea, deosebit de frumoase) în pom; ţăranii adună vitele din împrejurimi, pentru ca şi în această privinţă planul să pară îndeplinit. În fundal se poate recunoaşte, cu scris îngrijit, cu înfloriturі, lozinca „Ceauşescu şi poporul”.

Domnul viceconsul Siegfried Geilhausen a subliniat importanţa anului 2014 atât pentru Germania, cât şi pentru toate ţările foste comuniste, pentru că „Vine Ceauşescu!” a fost urmat de „Pleacă Ceauşescu!”, după ce plecaseră deja şi Erich Honecker şi alţi lideri comunişti, o plecare, ce-i drept, mai „elegantă”! „Vă mulţumesc pentru invitaţie şi mă bucur că pot fi prezent, îmi face plăcere să vin aici, la Memorialul Revoluţiei. *Sunt lucruri care trebuie făcute,* acesta este titlul cărţii pe care doamna Herma Köpernik a prezentat-o anul trecut la Reşiţa, când am fost şi eu prezent. Mă bucur că păstraţi aceste amintiri şi că abordaţi acest subiect al perioadei comuniste nu numai în cărţile dumneavoastră, ci, iată, şi în picturi. Şi, cu siguranţă, v-aţi ales anul potrivit, pentru că anul acesta avem mai multe jubilee: pe lângă cei 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, 25 de ani de la căderea Zidului Berlinului şi 25 de ani de la eliberarea ţărilor din blocul estic de comunism.”

Referindu-se la picturile Hermei Köpernik-Kennel, domnul Marcel Tolcea a stabilit imediat o filiaţie, mai „di pisti Prut”, aş spune, dar nu prea merge, Germania neavând „onoarea” de a se învecina cu Rusia. „Am venit astăzi foarte curios să văd expoziţia şi, din prima clipă, mi-am zis în gând: aici este vorba despre filmul «Good bye, Lenin!». România a trăit filmul aşa cum a trăit, câteva zile, câteva săptămâni, protagonista din «Good bye, Lenin!». A trăit ceea ce se cheamă potemkiniadă. Potemkin, atunci când mergea cu Ecaterina prin marea stepă rusă plină de zăpadă, organiza tot felul de

ceauşisme, punea nişte case desenate în culori vesele şi, în spate, un foc care să ardă şi, astfel, împărăteasa, care nu vedea prea bine, să fie convinsă că supuşii ei trăiesc foarte bine. Fiecare vizită a lui Ceauşescu era o migraţie de vaci grase şi frumoase, care plecau de la un loc la altul, acolo unde mergea secretarul general."

Dar, precizează Marcel Tolcea, localizarea geografică şi stilistică nu rămâne imuabilă. Deşi artista îşi pune, pe propria operă, eticheta de „pictură în stil naiv", fidelă fiind începuturilor care au marcat-o, pentru Marcel Tolcea „tema acestor picturi nu este neapărat România lui Ceauşescu. Această pictură, în primul rând, nu este o pictură naivă. Asemenea naivităţii este doar ironia. Ironia este o naivitate jucată, o naivitate care este prefăcută. Ironia însoţeşte aceste lucrări, unele fiind, în opinia mea, un fel de, aşa cum zic americanii, cartoons, political cartoons. Ele se apropie de o caricatură graţioasă".

Delimitând lucrările în funcţie de „stafia" lui Ceauşescu şi a comunismului, Marcel Tolcea marşează pe cele în care „Ceauşescu nu apare sau factorul politic nu apare. Dar aceste lucrări sunt poate mai ironice şi mai puternice decât cele politice, pentru că vorbesc despre dorinţa noastră de a ne autosugestiona. Şi aici vorbim despre faptul că noi întotdeauna dorim să fim mai mult decât suntem. Aşadar, o superbă expoziţie despre ceea ce vedem, ceea ce înţelegem şi ceea ce ne este drag sau, dimpotrivă, privim cu o anumită distanţă. O felicit din inimă pe doamna Herma Köpernik pentru amestecul postmodern de sensibilitate, tehnică şi de inteligenţă".

Doamna Alina Baciu şi-a reamintit nu doar de prezenţa anterioară a artistei în 2013 la Memorialul Revoluţiei, ci şi de cea a lui Ceauşescu înainte de 1989, când copiii erau înregimentaţi, asemeni adulţilor, aducându-şi, în plus, doza de naivitate. „Acum un an am invitat-o pe doamna Herma Kopernik-Kennel să citească dintr-o lucrare importantă şi ne-am bucurat foarte mult că am avut posibilitatea să organizăm acest eveniment în acest spaţiu al Memorialului Revoluţiei. Am fost surprinsă când am aflat că doamna Köpernik vine să-şi prezinte o altă formă artistică. Când am văzut această imagine care apare şi pe afiş, mi-am adus aminte de copilăria mea, când participam la evenimentele de 1 Mai, de 23 August sau la vizitele preşedintelui şi eram de-a dreptul fericiţi, ca şi copii, fiind manipulaţi în acest sens. Revoluţia a fost o eliberare pentru mine şi mă bucur că am putut experimenta acest eveniment la o vârstă relativ tânără... tânără! Aşa cum a spus şi domnul Tolcea, această pictură este mai mult decât o pictură naivă, este o pictură foarte atentă şi detaliată, şi doresc să vă invit pe toţi să descoperiţi ceea ce aveţi în faţa dumneavoastră şi ceea ce este în spatele acestor imagini!"

Pătrunderea în pictura naivă şi în Bucureşti, iar apoi parcursul urmat sunt rememorate de către artistă încă de la începutul micii destăinuiri (am

putea-o numi) adresate publicului: „Vă mulţumesc pentru cordiala invitaţie de a veni aici, vă mulţumesc şi pentru cuvintele amabile pentru care le-aţi spus, nici nu mi-am închipuit că se vor spune atâtea despre această expoziţie. Cum am ajuns la pictura naivă? Am scris cărţi pentru copii, pe care le-am şi ilustrat, iar în anii ’70 mi-a venit ideea de a aborda pictura naivă, era o perioadă înfloritoare a picturii naive. Între 1979-1983 soţul meu a fost ataşat comercial la Ambasada Republicii Federale din Bucureşti. Eu am călătorit cu «ochii deschişi» şi am avut ideea de a reda tot ceea ce am văzut şi am trăit. Am început cu tablouri cu motive vesele vesele, pentru ca apoi să trec la reprezentări criticiste [...].”
Pictura „Vine Ceauşescu!” a stârnit interes încă din faza de lucru, când,

povesteşte artista, „într-o zi s-a întâmplat ca în locuinţa noastră să fie o spărtură la ţeava de alimentare cu apă şi de asemenea lucruri, pe vremea aceea, se ocupa aşa-zisul Serviciu de Îngrijire a Diplomaţilor. Ei au venit şi au văzut tabloul. M-au întrebat dacă eu l-am pictat, s-au scărpinat în cap... ei interpretaseră acel tablou ca pe o laudă adusă de ţară lui Ceauşescu.” Ce bine că arta este (re)interpretabilă)!

La norocul de a nu fi „turnat” şi luat, apoi, la întrebări trebuie să fi contribuit şi faptul că cele mai „periculoase” elemente încă nu fuseseră integrate în tablou: „Tabloul l-am terminat după vizita celor doi care

trebuiau să repare ţeava spartă. [...] până la plecarea din Bucureşti, am pictat doar câmpia şi copacii şi, de asemenea, biserica, cu mesajul că va învinge altcineva. Tabloul l-am terminat în anul 1984, în Germania".

Ceauşescu „a venit", mai întâi, în alte locuri din Europa: „Este pentru prima oară când acest tablou este prezentat în România, el a fost prezentat în multe ţări europene, dar în România pentru prima oară aici, la Timişoara".

De România o leagă pe Herma Kopernik-Kennel începuturile artistice, dar şi o prietenie: „Prima mea expoziţie am avut-o în 1980 la Centrul Cultural German din Bucureşti, împreună cu Eugeniu Barău, un pictor care pictase tablouri foarte criticiste. El m-a inspirat să pictez mai criticist, nu atât de criticist ca el, dar mai subtil, mai aluziv."

Tot cu referire la Barău, artista a dezvăluit un gest de curaj şi solidaritate între artişti: „Înainte de a părăsi Bucureştiul, Eugeniu Barău a venit la noi şi a adus un triptic foarte criticist, pe care să îl cumpărăm şi să îl ducem în Germania.

Tripticul era făcut pe lemnul patului conjugal al părinţilor săi, pe care vroiau să îl pună pe foc. Închis fiind, tripticul arăta România idilizată. Deschis fiind, în mijloc era Ceauşescu pe tron şi, în jurul său, linguşitorii, iar pe un taur crăpat în două era celălalt nivel de linguşitori, iar totul emana acea atmosferă de respingere a sistemului. Am luat tabloul cu noi în Germania, iar el are un loc de onoare la noi. Eugeniu Barău a fost foarte uşurat că tabloul a ajuns în afara ţării."

Mai vine Ceauşescu? Nu, el nu mai vine, a rămas în tablou, la Memorialul Revoluţiei (şi, pe alocuri, în memoria nostalgicilor!), deoarece, a încheiat Herma Kopernik-Kennel, „după ce a fost expus la Straßbourg, la Luxemburg, aş dori să îl donez Muzeului, pentru că nu există loc mai potrivit unde să fie expus decât aici".

Adina **HORNEA ABRUDA**

Expoziţia CU{I}B de Pictură-Instalaţie şi Sculptură, vernisată la Memorialul Revoluţiei

On May 29th 2014, the Memorial of Revolution Museum hosted the opening of exhibition called CU{I}B of Painting-Installation and Sculpture, organized by the students of the Faculty of Fine Arts in Timişoara. The exhibition brought to life a complex set of themes bursting with special significances which stirred the interest of all art lovers, students and visitors.

The curatorial team from the Department of History and Art Theory, 2nd Academic Year, whose members were Nicoleta Papp, Rebeca Sale, Bogdan Pomorişaţ, Valerica Crişan and Cornelia Râmneanţu, and which was coordinated by Ileana Pintilie, PhD., prepared a suggestive text on the signification of the CU{I}B.

Key-words: CU{I}B, Memorial of Revolution, Ileana Pintilie, PhD..

Cuvinte-cheie: Cuib, Memorialul Revoluţiei, expoziţie, Facultatea de Arte, studenţi, prof. dr. Ileana Pintilie.

Expoziţia CU{I}B de Pictură-Instalaţie şi Sculptură a studenţilor de la Facultatea de Arte din Timişoara şi-a găsit locul în sălile Memorialului Revoluţiei, pe care le-am consacrat evenimentelor artistice itinerante, în dorinţa noastră de a sprijini artele frumoase şi artiştii de pretutindeni.

Echipa curatorială de la secţia de Istorie şi Teorie a Artei, anul II, formată din Nicoleta Papp, Rebeca Sale, Bogdan Pomorişaţ, Valerica Crişan şi Cornelia Râmneanţu, coordonată de prof. dr. Ileana Pintilie, a elaborat un text sugestiv despre semnificaţia cuibului: „Cuibul, locuinţa şi cubul – cu rolul de constructor de spaţii – constituie elemente care alcătuiesc, în relaţie cu artistul, identităţi multiple. CU{I}B reprezintă, aşadar, o metaforă, dar una care se constituie, în cadrul expoziţiei, ca ansamblu de corpuri şi corp unitar în sine.

Una din problemele majore ale societăţii contemporane este lipsa sentimentului de apartenenţă, necunoaşterea originii şi a istoriei personale. Rădăcinile noastre nu se află numai în locul unde ne-am născut, ci şi în cele din care au pornit strămoşii noştri. Cunoaşterea acestora duce către adevărata înţelegere individuală. Prezenta căutare continuă a căminului este de înţeles, luând în considerare lumea actuală, în care haosul a devenit cotidian. Este strigătul după rădăcini şi după stabilitate într-un univers care pare să se dezintegreze.

Într-o societate actuală definită de flexibilitatea şi maleabilitatea specifică globalizării uităm mereu să revenim «acasă». Omul modern este întruchiparea perpetuum-ului mobile, mereu în mişcare, mereu în căutare de alte locuri, alţi oameni, de alte senzaţii şi alte stări.

Se stabileşte, prin intermediul lucrărilor şi al temei, o legătură a omului cu natura. Fiecare om are un edificiu al său; tot aşa cum păsările îşi construiesc cuiburi, omul clădeşte raportându-se la sine. Spaţiul locuibil este definit de cel care se retrage în el; cochilia are forma melcului, cuibul adăposteşte oul, apartamentele şi casele oamenii, iar atelierul este spaţiul destinat, cu precădere, artistului. Fiecare spaţiu este personalizat de demersul fiecărei fiinţe în cadrul conflictului dintre existenţă şi cunoaştere. La fel cum Gaston Bachelard consideră cuibul ca purtător al unei poetici a spaţiului, prin intermediul căruia putem observa identitatea artistului, mediată de spaţiul său, în care fie locuieşte, fie creează, tot aşa şi opera de artă stă ca reprezentantă a unui spaţiu în desfăşurare.

Expoziţia CU{I}B ne aduce aminte de cămin, de cuib, de spaţiul personal pe care îţi laşi amprenta. Cu toate că în mileniul al III-lea suntem înconjuraţi de spaţii cubice, artificiale, natura reuşeşte mereu să revină în mijlocul acestor aglomerări. Lucrările din cadrul expoziţiei pun în contrast tocmai această artificialitate modernă a disfuncţionalei societăţi a funcţionalului, a răcelii şi alienării din cadrul spaţiului de locuire (...).

Omul şi edificiul se găsesc într-o conexiune continuă, pentru ca actul de refugiu să se realizeze în modul cel mai plăcut posibil. Astfel, spaţiul de expunere devine un refugiu, pentru scurt timp, al unor spaţii desfăşurate în diferite moduri şi diferite tehnici de către studenţii de la diferite secţii din cadrul FAD. Fiecare loc are o identitate a sa, constituită în corelaţie cu cel care însufleţeşte locul, cel care îl locuieşte, de fapt."

Şi-au găsit CU{I}B-ul, nu ca un refugiu, ci ca un spaţiu plin de identitate personală, tinerii artişti: Cătălin Bătrânu (Master, anul I, pictură), Andrei Părăuşanu (anul III, secţia Pictură), Raluca Anamaria Risco (anul III, secţia Pictură), Alexandra Ungureanu (anul II, secţia Pictură), Dan Daniel (doctorat, anul I, secţia Sculptură), Ana Kovacs (anul III, secţia Sculptură), Ştefan Pavliuc (anul III, secţia Sculptură), Alexandra Teodorescu (anul III, secţia Sculptură), Eugeniu Ţibuleac (anul III, secţia Sculptură), Cecilia Hausmann (Master, anul II, secţia Grafică).

Simona **MOCIOALCĂ**

„’89 din Uşă”. Chei pentru descuiat simboluri

On June 6th 2014, the Memorial of Revolution Museum officially inaugurated the "'89 Gallery" with the exhibition titled "'89, standing in the doorway. An art and memory project" signed by Suzana Fântânariu, a talented artist of Timişoara.

The interview that follows is more than a simple dialog, it is a sincere confession which reflects the tumults and quests of an artist who invites us to watch, recall or discover, "standing in the doorway", the communism with its errors and horrors as well as the Revolution of 1989, with all its supreme sacrifices.

Key words: Suzana Fântânariu, Herta Müller, Traian Orban, Memorial of Revolution, „’89 standing in the doorway", Revolution, Heroes, doors.

Cuvinte-cheie: Suzana Fântânariu, Herta Müller, Traian Orban, Memorialul Revoluţiei, „’89 din uşă", Revoluţie, Eroi, uşi.

Memorialul Revoluţiei este un spaţiu prielnic nu doar pentru vizitatorii care îi trec pragul, ci şi pentru artişti. Din iunie, Memorialul Revoluţiei „s-a îmbogăţit" şi cu o galerie, în care unul dintre cei mai hăruiţi artişti ai Timişoarei a prezentat publicului o expoziţie ce emană forţă, dar şi multă sensibilitate.

Traseul artistic al Suzanei Fântânariu, care ne-a invitat şi ne invită, în continuare, să privim şi să (re)memorăm din „uşă" Revoluţia din 1989 şi comunismul cu erorile şi ororile lor, este atât de bogat, încât „l-am comprimat" pentru a lăsa suficient spaţiu interviului prin care simbolurile „uşilor" sunt deschise cu „cheile" oferite de autoare însăşi.

54 de expoziţii personale în ţară şi străinătate: Roma/Italia; Mödling, Klagenfurt/Austria; Wassenaar, Utrecht/Olanda; Paris/Franţa; Sharjah/Emiratele Arabe Unite; Budapesta, Sopron/Ungaria; Saitama/Japonia; Bucureşti, Timişoara, Iaşi, Craiova, Arad, Lugoj, Fălticeni/România etc.

Bienale şi trienale internaţionale de gravură (selecţie):
Banska-Bistrica/Cehoslovacia; Frieburg şi Berlin/Germania; Winterthur şi Grenchen/Elveţia; Bharat-Bhavan/India; Paris, Chamalières, Saint-Quentin, Saint-Maur şi Toulouse/Franţa; Cracovia, Wroclaw, Katowice, Torun, Jelenia Gora, Majdanek/Polonia; Varna şi Gabrovo/Bulgaria; Torino/Italia; Maastricht/Olanda; Belgrad/Iugoslavia; Ljublijana/Slovenia; Tokio, Kochi şi Yokohama/Japonia; Ibiza şi Caixa-Ourense/Spania; Seoul/Coreea; Sharjah şi Dubai/Emiratele Arabe Unite; Budapesta, Györ şi Miskolc/Ungaria; Kuala-Lumpur/Malaysia; Trois-Rivieres/Canada; Cairo/Egipt; Beijing, Qingdao şi Guanlan/China; Graz/Austria; Cacak/Serbia; Podgorica/Serbia şi Muntenegru; Bitola, Skopje/Macedonia; Falu/Suedia; Istanbul/Turcia, Bucureşti/România; Chişinău/Republica Moldova.

Premii naţionale (selecţie):
1976 – Premiul I, Bucureşti; 1977 – Premiul Tineretului, Cluj; 1978 – Premiul II, Bucureşti; 1980 – Marele Premiu „Voroneţiana", Suceava; 1996 – Premiul şi Medalia Centenar Blaga, Cluj-Napoca; 1998 şi 2000 – Premiul „Catul Bogdan", Arad; 1999 – Premiul Uniunii Artiştilor Plastici Bucureşti; 2000 – „Ordinul Naţional pentru Merit în grad de Cavaler", Bucureşti; 1997 – Diplomă de onoare, Academia de Arte Vizuale, Cluj-Napoca; 2004 – Premiul Revistei „Ramuri"; 2006 – Nominalizare la Marele Premiu al Uniunii Artiştilor Plastici, Bucureşti; 2009 – Diploma de Excelenţă, Primăria Timişoara; 2009 – Nominalizare Ministerul Culturii, „Premiul Naţional pentru Artă", Bucureşti; 2009 – Diploma de Excelenţă „Nobilis Ancilla Collorum et Visionum", Universitatea de Vest, Timişoara; 2009 – Premiul „Pro Cultura Timisiensis", Timişoara; 2009 – Marele Premiu „Primus inter Pares", Timişoara; 2011 – Diploma de Excelenţă, Facultatea de Arte şi Design din Timişoara; 2011 – Diploma Meritum, Universitas Occidentalis Timisiensis din Timişoara; 2011 – Premiul special al juriului, Târgovişte**;** 2012 – Premiul pentru Grafică Experimentală, Iaşi; 2012 – Premiul MIX-SATB al Salonului de Arte Textile, Bucureşti; 2012 – „Cetăţean de onoare" – Baia/Suceava; 2012 – Diploma de onoare pentru întreaga activitate desfăşurată în slujba artelor şi frumosului – Primăria Municipiului Călăraşi; 2012 – Premiul I, Bienala de gravură „Gabriel Popescu", Târgovişte; 2014 – Premiul „Arcadia" al revistei „Contact internaţional", Iaşi.

Premii internaţionale (selecţie):
1982 – Premiul „Ex-Equo", Banska-Bistrica/Cehoslovacia; 1992 – Premiul I, Paris/Franţa; 1993 – Premiul II, Maastricht/Olanda; 1997 – Premiul I, Sharajah/Emiratele Arabe Unite; 1998 – Medalia de Argint, Beijing/China; 1999 – Premiul de achiziţie, Trois Rivières/Canada; 2000 – Premiul Asociaţiei Artiştilor din Boemia de Sud, Ceske Budejovice/Republica Cehă; 2003 – Premiul de Excelenţă, Beijing/China; 2003 – Premiul I, Gornji Milanovac/Serbia şi Muntenegru; 2011 – Menţiune de onoare, Istanbul/Turcia; 2014 – Marele Premiu al Ministerului Culturii, Chişinău/Republica Moldova.

Descindeţi dintr-un spaţiu încărcat, de multe ori chiar „strivit" de istorie, în care culorile poartă nume de mănăstiri: albastrul de Voroneţ, roşul de Humor, verdele de Sucevita, galbenul de Moldoviţa, iar tradiţiile folclorice (încă) reuşesc să învingă în lupta cu timpurile moderne. Ce v-a adus la Timişoara şi ce (vă) oferă Timişoara şi Banatul în comparaţie cu Bucovina dumneavoastră natală?

Am venit în Timişoara în 1986, prin căsătoria cu sculptorul Szakáts Béla, o „mişcare" legată strict de viaţa particulară. Dar înainte de acest episod

biografic iubeam deja Timişoara, aşa cum iubeam şi alte oraşe din ţară. Sunt spaţii geografice ce configurează România ca matrice în care am decis să trăiesc cu toate „schimbările" istorice, menite să-ţi ofere posibilitatea de a căuta şi alte locuri. Precizez că după şapte ani acest „ideal" familial, care m-a proiectat în Timişoara, s-a destrămat. Am rămas, în continuare, aici, legată fiind profesional de Facultatea de Arte, reînfiinţată odată cu Revoluţia, prin contribuţia noastră, a câtorva profesori: Aurel Băileanu, Romul Nuţiu, Simona Nuţiu, Constantin Catargiu şi Suzana Fântânariu.

Nu am venit în Timişoara direct din zona în care m-am născut, Baia-Suceava, ci am descins din Oltenia, de la Craiova, unde îndeplinisem, timp de 11 ani, rolul de tânăr profesor titular, trecut prin toate gradele didactice la Liceul de Artă „Marin Sorescu". Cu tinerii liceeni, talentaţi, doritori să ajungă studenţi la academiile de artă, am împărtăşit experienţa acumulată în Institutul de Arte Plastice şi Decorative „Ion Andreescu" din Cluj-Napoca, cu durata de studii de şase ani. Foştii mei elevi au făcut o frumoasă carieră artistică, întâlnindu-ne, în prezent, pe simezele galeriilor, muzeelor: Marian Zidaru, Darie Dup, Ioana Bătrânu, Luminiţa Ţăranu, Alina Roşca, Mircea Tohătan, Ortansa Moraru etc.

Ce mi-a oferit Timişoara, Banatul? Cred că trebuie să existe o reciprocitate ca să fii împlinit într-un anumit loc. Mai întâi trebuie să-i oferi tu locului tot ce crezi că te-ar putea reprezenta ca mesaj complex uman şi profesional pentru a fi remarcat şi pentru a-ţi aduce contribuţia artistică în noua comunitate. Cu această implicare necondiţionată se poate realiza interferenţa, armonia şi normalitatea, iar arta a dovedit că poate fi un liant, un intermediar ideal al comunicării şi evoluţiei. Ceea ce păstrez din datele native, din educaţia formativă prilejuită de şcolile de specialitate urmate (Iaşi, Cluj) este suportul solid al păstrării identităţii în orice loc m-aş afla. Dacă sămânţa este bună, sănătoasă, sădită într-un pământ fertil aici sau în altă parte, va rodi, iar roadele vor fi ale tuturor: bucovineni, bănăţeni, ardeleni, olteni etc. De Bucovina mă leagă copilăria, o perioadă scurtă, de la naştere până la 14 ani, apoi parcursul Liceului de Artă „Octav Băncilă" din Iaşi ca elevă „internă", aflată sub atenta grijă a pedagogilor şi a profesorilor. Multă carte, multă specialitate, multă disciplină. Etapa bucovineană are un loc important în biografia mea, este încărcată de amintiri şi a avut un rol creativ-poetic în formarea mea ca artist şi ca om.

Spre Iaşi, Cluj, Craiova sau Timişoara am purtat cu mine tradiţiile folclorice, asigurându-mi, în permanenţă, un confort spiritual. Îmi place să ştiu că am rădăcini. Sunt colecţionară şi fac reconversii artistice legate de „urmele folclorice", pe care le recuperez din pieţe sau din locuri improvizate. Reperul meu, în acest sens, este Lena Constande cu proiectul de la Pădureni şi Horia Bernea prin Muzeul Ţăranului Român, care este fundamentat pe cultura rurală

românească cu sinteză culturală postcreştină şi funcţionează ca un ansamblu de instalaţii pe teme simbolice, cu un program riguros de difuzare a informaţiei despre cultura creştin-ortodoxă. Pentru un artist locul înseamnă şi vecinătăţile, informaţiile şi influenţele. Dacă aş fi rămas în nord, la Suceava, probabil că aş fi avut „ieşiri", schimburi culturale cu Polonia, cu Republica Moldova, cu ţările baltice, iar experienţa ar fi fost tot atât de interesantă. În Timişoara relaţiile cu Ungaria, Germania, Austria, Serbia au o conotaţie „vestică" şi deci o imagine mai garantă. E o problemă de reglare istorică a mentalităţilor. Nu întâmplător, Aristotel spunea: „(...) pare să existe ceva imens şi greu de cuprins cu mintea, topos-ul – adică spaţiul-loc" (*Fizica, Cartea IV*). Cred în circuitul formativ şi informativ al artei ca limbaj universal şi deci în comunicarea posibilă de la Est la Vest, de la Nord la Sud. Stă în puterea creaţiei artistului de a cuprinde o arie cât mai largă de manifestare, indiferent de „punctul" convenţional în care este fixat.

Sunteţi, dacă ar fi să urmăm strict linia de început a biografiei dumneavoastră, de formaţie grafician. Un grafician cu amprentă puternică, care a trecut şi trece mereu graniţa dintre formele de exprimare plastică, încercându-le, cu apetenţă şi, uneori, simultan, pe toate. De ce?

Interferenţa dintre genurile artistice mi s-a părut cea mai importantă stare de libertate obţinută de un artist, deoarece limita dintre un gen sau altul este o barieră a exprimării unui mesaj adânc şi complex. Am avut şi o perioadă unilaterală în tinereţe, când am explorat, cu prioritate şi consecvenţă, domeniul gravurii în lemn, xilogravura monumentală. Această tehnică practicată după absolvirea facultăţii m-a fascinat, încât nu mi-am permis alt exerciţiu experimental sau tentative de evadare din acest perimetru de investigare. Am considerat că trebuia să parcurg programatic, în timp, etapele cunoaşterii acestei străvechi tehnici, aflată, uneori, în conul de umbră. „Sapă, frate / sapă, sapă / până ai să dai de apă!"(Lucian Blaga), mereu îmi amintea acest „dicton" scriitorul I. D. Sîrbu, asistentul marelui poet, de a cărui onorantă prietenie m-am bucurat la Craiova. Când am dat de apă, a fost momentul evadării („Evadare din geometrie", titlul unei xilogravuri), al exploziei şi al libertăţii de a descoperi alte mijloace de exprimare sub presiunea mesajelor, încărcate de energie interioară. Lungul traseu ce a urmat graniţelor deschise dintre genurile artistice m-a apropiat de pericolul „risipirii", aşa cum mărturisea japonezul Mia Kosei în urma unei vizite la atelier (autorul albumului *Maramureş,* premiat la Paris). Dincolo de asumarea unei libertăţi de exprimare a fost vechea predilecţie spre sculptură, spre tridimensionalitate. Teza mea de doctorat este intitulată: *Spaţiu şi semn, o dialectică a devenirii imaginii de la planeitate la obiect*. Copil fiind, mă fascina materia frustă, din care puteam modela chipuri, figurine din pământul umed din spatele casei de la Baia, după ploaie, sau materialele textile

moi, lâna, din care confecţionam păpuşi, sau tăiam nesfârşite fâşii colorate din cârpe pentru ţesutul „preşurilor".
Tehnologiile vizualului au produs o ruptură în modul meu de percepţie, inversând raportul între lucruri şi imagine. Astfel, apropierea de obiecte, abandonate, umile a devenit acută („Salvaţi obiectele singure", „Jurnal utopic"). Raportul dintre experienţa spaţiului real şi cel construit a fost şi este o experienţă continuă şi necesară. Spaţiul şi timpul, aşa cum reiese din lecturi, sunt unicele forme pe care este construită viaţa şi pe ele trebuie deci înălţată arta.

Corporalitatea lucrurilor, imaginile în trei dimensiuni au impus o viziune a profunzimii. Am făcut, în acest sens, o mutaţie în viziunea artistică, prin trecerea de la xilogravură la obiecte sculpturale din hârtie, folosind xilogravura agresată ca epidermă a marilor obiecte antropomorfe**:** „Ambalaje pentru suflet" (1990). Xilogravura imprimată legic, într-un număr de exemplare, a devenit materie (*mater-materia* gravurii), creând, involuntar, o falsă carnaţie a unor trupuri reinventate, de o plasticitate organică evidentă. Xilogravura trebuia să convieţuiască printre noi, oferindu-se privirii nu numai ca un mit, ci ca o realitate palpabilă în toată tridimensionalitatea ei.
A urmat un lung periplu al cărţilor-obiect şi avalanşa de imagini colate, desfăşurate modular pe pereţii interiori ai clădirilor ofertante: „Hipersemne într-un inventar totemic" sau „Călătoria imaginilor de la Vest la Est". Consecventă unui gen artistic interferent, agreat de lumea contemporană, aplicat în recentul proiect „'89 din Uşă", mă regăsesc într-un citat-fragment al lui Ciprian Radovan, pictor, critic de artă, un erudit intelectual, publicat în revista „Arta", la solicitarea Magdei Cârneci: „Indiferent de modul de exprimare, regăsim, sub multiple aspecte, şi în această expoziţie-evocare pe Suzana Fântânariu de maturitate, artistă vizuală cu certe predispoziţii literare, exponenta unui neoexpresionism de tip neosimbolist, participativ şi diversificat, extins de la delicat până la zguduitor, apocaliptic" (Ciprian Radovan, „Arta", *89 din Uşă – O retrăire pentru neuitare*), pentru a-mi motiva „trecerea graniţei dintre formele de exprimare plastică" şi pentru a răspunde parţial întrebării de mai sus.
În 6 iunie 2014 „Galeria '89" a Memorialului Revoluţiei a fost, oficial, inaugurată cu expoziţia care vă aparţine: „'89 din uşă. Un proiect de artă şi memorie". Cum aţi ajuns la acest proiect, când l-aţi început şi când l-aţi finalizat?

Este o aspiraţie culturală şi o deschidere, încercând să credem că rolul artei vizuale ar putea fi mai important decât cel estetic dacă avem de transmis mesaje percutante. Proiectul „'89 din Uşă" a fost gândit cu un an în urmă, în 2013, şi s-a finalizat în iunie 2014. Cu distinsul Traian Orban am avut o îndelungată şi fructuoasă colaborare, începând cu vechiul sediu din Emanoil

Ungureanu când, an de an, au fost găzduite susţinerile examenelor de licenţă ale absolvenţilor de la Facultatea de Arte – Universitatea de Vest, expoziţiile cu aceste lucrări elaborate fiind programate pentru a fi vizitate de publicul larg.

La Muzeul de Artă, „Sala Visconti", am desfăşurat în aprilie 2013 proiectul expoziţional ambiental, individual, intitulat „ZidArta", dedicat Palatului Baroc, intrat, după un sfert de veac, în circuitul valorilor culturale, patrimoniale, deschiderea lui fiind mult aşteptată de artiştii plastici şi de public. La masa rotundă organizată cu ocazia acestei expoziţii am invitat artişti vizuali, critici de artă, scriitori, jurnalişti, studenţi, iar invitatul de onoare a fost Traian Orban, care a comentat expoziţia în termeni entuziaşti. Cele două uşi expuse, intitulate „Antropos I" şi „Antropos II", precum şi instalaţia „Fereastra oarbă" au fost punctele declanşatoare ale viitorului proiect de la Memorialul Revoluţiei. Propunerea pentru înfăptuirea acestui proiect din partea directorului Traian Orban a fost în asentimentul meu, acela de a trece dincolo de zidurile Muzeului, spre zidurile Memorialului. A fost o provocare de ordin artistic, etic, moral-civic.

Clădirea fostei cazarme, necesitând reparaţii, păstrând însă configuraţia arhitectonică iniţială, a suportat acţiunea de dizlocare a uşilor şi ferestrelor. Am primit un spaţiu-atelier în incinta Memorialului şi cele 13 uşi *ready-made,* simple sau duble, grosiere, unele cu gratii, uniforme, banale, vopsite în alb, gri, roşu, lipsite de atracţie estetică. Concentrarea mea asupra acestui proiect a fost maximă, continuă şi efervescentă ca o ardere. Trebuia să găsesc o cale de ieşire la propriu şi la figurat. Sunt, oare, nişte „Uşi interzise"? – întrebam, parafrazând titlul cărţii lui Gabriel Liiceanu, *Uşa interzisă*. Uşile *ready-made* scoase din context şi transferarea lor prin reconversie artistică într-o instalaţie-ambientală de sine stătătoare era miza propusă dincolo de faptul că ele purtau o cicatrice dureroasă lăsată de un sistem nedorit. Trebuiau să fie replici ale trăirii momentului revoluţionar. Înainte de a ajunge la sanctificare prin desenarea spontană cu acryl negru a celor doi martiri în cădere („Martiri I şi II"), am persiflat sistemul comunist prin cei doi „reprezentanţi", Nicolae şi Elena Ceauşescu împuşcaţi („Constructori şi construcţii sau marele gri"), lucrare „cenuşie", tipică atmosferei de tristă amintire. Rolurile s-au inversat: uşile comuniste bidimensionale au devenit semne ale revoltei, ale deschiderii uşilor zidite, ale eliberării prin devastatoare forme de supravieţuire („Răniţi"). Ele au creat un spectacol mut pe o scenă a timpului ireversibil. Simbolurile folosite sunt: harta României, steagul tricolor, cercul-ţintă, texte-ziare-litere, lacăte tăiate, zăvoare, balamale, gratii, ceasul, mâna-corpul-chipul, pământul, bolta, icoana.

Investirea materialelor găsite, metamorfozarea imaginii în ipostază individuală şi colectivă marchează un pas în reevaluarea memoriei celor sacrificaţi pentru libertate, ca act de conştientizare şi responsabilitate umană. Este o „copie" mentală şi afectivă, o scanare a evenimentelor legate de un destin istoric. Readucerea imaginilor-simbol în prezent, aproape de real, palpabil, tactil, în context ambiental muzeistic, a mărit puterea de impresionare şi comunicare a privitorului nedumerit, tot mai întrebător: „Uşa este închisă, întredeschisă, transparentă, opacă?" Ieşirea din încremenire, mobilitatea şi expresivitatea formelor redate confirmă stabilirea relaţiei dintre formă, spaţiu şi timp cu ajutorul unor elemente de limbaj minimale. Lucrate sub o puternică

impresie, deoarece am participat, seară de seară, la mitingurile din Piaţa Operei, în 1989, trăind şi alte episoade răscolitoare, consider că „emoţiile au ars deasupra gândirii", cum afirma George Călinescu. Proiectul „'89 din Uşă" a fost finalizat în 6 iunie 2014, când a dispus de un vernisaj special, festiv, sobru, cu oaspeţi de elită, susţinut prin cuvântul de deschidere al lui Marcel Tolcea, iniţiatorul înfiinţării „Galeriei '89", şi de Traian Orban, directorul Memorialului. Cu această ocazie, s-a inaugurat „Galeria '89", care deschide perspectiva desfăşurării unor proiecte expoziţionale de anvergură.

Filmul de autor, intitulat „’89 din Uşă”, realizat de Pavel Vereş cu aspecte din expoziţia cu acelaşi nume, întăreşte apelul la re-memorare, la vigilenţa prezentului în favoarea evaluării corecte a trecutului. El este format din trei momente: cel tensionat, imploziv, cel exploziv şi percutant auditiv (împuşcăturile şi strigătele mulţimii), iar ultima parte este cea comemorativ-meditativă, liturgică. În data de 8 iulie 2014 a avut loc, în cadrul expoziţiei „’89 din Uşă. Un proiect de memorie şi artă”, un colocviu important cu membrii marcanţi ai „Ariergardei” condusă de Daniel Vighi, care concluziona: „Am avut în vedere mai ales starea actuală, după un sfert de veac, a libertăţii de creaţie, dar şi politică, socială şi a *mass media*. Discuţiile au avut şi un consistent conţinut de reflecţie filosofică despre libertatea şi capcanele ei în lumea postcomunistă din estul Europei”.

Consider că această experienţă vizuală ideatică, marcată de tensiuni umane, devine, prin conceptul ei plastic, un moment important al comemorării

Revoluţiei de la Timişoara, iar Medalia Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, primită la vernisaj din partea acestei instituţii, prin reprezentantul ei de frunte, Traian Orban, este darul cel mai de preţ.

Uşa este un simbol foarte puternic. Ea poate semnifica intrarea sau ieşirea spre, respectiv dinspre ceva. Alteori, uşa poate fi o invitaţie la iniţiere ori o

despărţire permanentă, respectiv temporară de cineva sau ceva. Ce înseamnă, concret, uşa în lucrările expuse în cadrul proiectului dumneavoastră?
Uşa, dar şi poarta, reprezintă în culturile europene un simbol al schimbării, al trecerii dintr-o lume în alta. Se închide sau se deschide, în funcţie de un anumit moment trăit de cel care devine personajul acestei miniscene. Uşile duc spre vise frumoase sau spre coşmaruri (ne putem imagina o lume necunoscută, agresivă, dacă uşile sunt închise). Uşile *ready-made* au suportat o intervenţie pe „obiect" şi aşezarea în spaţiul noii galerii a fost parietală şi tridimensională, cu un coerent dialog plastic-vizual între ele: simple-statice (o singură „faţă"), simple mobile (două „feţe"), duble (patru „feţe"), dublu-asociate pentru comunicare (opt „feţe"). Ele sunt mate sau parţial transparente (desen incizat pe vopseaua aplicată pe geam în acel timp nefast). Dat fiind contextul spaţiului real al „utilizării" uşilor *ready-made* şi scopul folosirii lor în zona simbolisticii pentru co-memorarea Revoluţiei din Decembrie 1989, se ridică multe întrebări: ce am lăsat în urmă şi către ce ne îndreptăm, odată cu trecerea prin această uşă a timpului dinspre trecut spre prezent? E şi întoarcere ? „Pentru că atunci, în Decembrie 1989, noi, timişorenii, ne-am luat Neamul în spate şi am trecut, cu el, prin Poarta, Bolta, Strunga, Uşa dintre Somn şi Viaţă. Semn, simbol al trecerii, al vămii dintre un Afară şi un Înăuntru, al unei bariere dintre Sacru şi Profan, Cer şi Istorie, frică şi eroism, dictatură şi libertate, viaţă şi moarte", scrie Marcel Tolcea în prefaţa catalogului expoziţiei „'89 din Uşă".

O interpretare semiotică a uşii ar conduce la ideea că cel care gândeşte pozitiv întrevede viitorul pe o distanţă lungă, iar cel apăsat de o gândire întunecată nu va putea înainta, deoarece nu întrevede orizontul şi spaţiul de parcurgere este limitat. Ea poate semnala însă prezenţa şi absenţa, o realitate mai radicală. Ca artist, am transcris însemnele grafice pe aceste uşi *ready-made* prin trăirile dinspre interior spre exterior şi invers. Responsabilitatea trecerii prin uşă fără a şti ce se iveşte în faţă ridică dileme, nesiguranţă şi rămâi cu pasul pe loc. Neputinţa de a deschide uşa, dorinţa de evadare, acumularea revoltei, claustrarea şi lipsa de libertate („Manifestanţi arestaţi", „Vinovatul") sunt acele momente în care uşa apare ca un zid. Ea devine „uşă oarbă", inutilă. Nu mai vorbim de deschiderea lentă a uşilor în funcţie de cursul timpului, cum ar fi trecerea de la un an vechi la un an nou, căci timpul este o dimensiune a existenţei omului. În tradiţia creştină uşa ca simbol deschide calea spre revelaţie, evocând ideea de transcendenţă.

„Ce înseamnă, concret, uşile din proiectul «89 din Uşă»"? Le-am preluat ca uşi banale, aride, inerte, neornamentate, ornamentul fiind „tocmai depozitarea tainelor colective ale fiecărei etnii", după cum afirmă Blaga, vopsite, plictisitoare, lipsite de orice simţ artistic, „relicve de tâmplărie comunistă". Uşa roşie „Configuraţia arheologică a unui timp nefast" a fost chiar

cea de la cabinetul de partid. După intervenţia pe obiect, ele au devenit lucrări de artă contemporană expresive, vii, dinamice, puternice, cu alte sensuri şi semnificaţii. Ele par ca nişte fiinţe revoltate sau resemnate. Cred că postmodernismul încărcat de energie şi putere de exprimare artistică a mesajelor este perioada propice pentru mine în evoluţia acestui proiect.

A fost uşa anului 1989 una deschisă sau, mai curând, întredeschisă pentru România?

Cred că noi am deschis larg uşile în momentul Revoluţiei, de aceea au existat şi consecinţe. A fost o deschidere către lume, către Europa. Din păcate, uşile nu au rămas deschise, ele se închideau încet, cei mai mulţi dintre semeni preferând uşile întredeschise, pe unde ar exista un acces de plecare şi întoarcere, marcând o atitudine de indecizie. Noul sediu al Muzeului Revoluţiei, instituţia care ne conferă identitate, conţine fotografii şi documente expuse, iar ele fac parte din dosarele care s-au constituit în 1990 privind victimele represiunii comuniste de la Timişoara, evocând spiritul celor care au murit, celor care au avut o contribuţie importantă în istoria Revoluţiei. Numeroase victime care trebuie să primească partea de dreptate şi adevăr istoric ne privesc în ochi. Fiind o situaţie dilematică, dau curs întrebărilor grave puse de Marcel Tolcea la deschiderea expoziţiei „'89 din Uşă": „Cât a mai rămas din noi, cei de atunci? Ce am făcut cu Revoluţia de la Timişoara? Unde au ajuns speranţele noastre? Ce sau Cine ni s-a deschis, Ce sau Cine ni s-a închis în tot acest sfert de veac ce s-a topit de atunci? Cum ar trebui să le ţinem memoria vie celor ce au plecat?"...

După un periplu nefericit al remutării sediului Memorialului Revoluţiei din clădirea istorică de pe Strada Emanoil Ungureanu Nr. 8, aflată, iniţial, într-o stare de degradare avansată, dar reparată, construindu-se, cu efort, un etaj suplimentar şi o mansardă, nu s-a putut continua activitatea. S-a obţinut însă un nou sediu din partea Ministerului Apărării Naţionale. Ca un Sisif, Traian Orban, directorul acestei instituţii, a luat de la capăt demersul refacerii, fiinţării acestui sediu în fosta cazarmă. Ştim cu toţii că stabilizarea şi păstrarea unei astfel de asociaţii are caracter istoric şi merită respectul cuvenit din partea posterităţii, mai ştim că locul şi rolul memorialului într-o societate civică democrată atât la nivel local, naţional, dar şi european, este prioritar, dacă vrem să ducem mai departe flacăra unui ideal. Este locul comemorării momentului „Decembrie '89", zile de neuitat, încărcate de tragism, ale Timişoarei însângerate, care m-a atras mereu („Un proiect de artă şi memorie"). Există diferite stări temporale, de contracţie, de dilatare, tăinuire. Ele lasă urme în timp. „Uşile Suzanei rămân închise, deci ele se opresc la umbrele ce preced momentul '89, momentul ca atare şi, accentuat, la tragismul contextului, cu sugestii explicite de martiraj şi neantizare. Am putea sugera şi alte sensuri, poetice, ca porţi între lumi, cum au şi făcut comentatori înzestraţi, sau am putea

motiva, în virtual, o evitare lucidă a discrepanţei, trăită pe viu, ulterior, între speranţe şi faţetele particulare ale democraţiei noastre." (Ciprian Radovan, „Arta", *O retrăire pentru neuitare*)**.**

Acest spaţiu pune în valoare evenimentele fie sub aspect comemorativ: vernisări de expoziţii, lansări de cărţi, filme, proiecte în desfăşurare, *performance*-uri etc., fie sub aspectul mărturiilor: simpozioane, mese rotunde, conferinţe de presă, interviuri etc. De asemenea, sculpturi şi picturi ale artiştilor: Marian Zidaru, Ştefan Călărăşanu, Kelemen Ştefan**,** Tasi Josef, Andrei Medinski, Xenia Eraclide Vreme, Traian Abruda, Panait Stănescu-Bellu, Ecaterina Neagu, Camelia Crişan-Matei**,** Pavel Torony, Valeriu Leia, Herma Kennel (Germania), Suzana Fântânariu constituie puncte de atracţie vizuală, aceste lucrări de artă fiind în consonanţă cu profilul acestei instituţii, unicul centru naţional de cercetare pe tema Revoluţiei. Capela pictată de Casian Murărașu la intrarea în muzeu iluminează sediul şi este un loc de reculegere. În exterior, în diferite puncte ale oraşului, mesajul celor 12 sculptori, marcat prin monumentele dedicate Revoluţiei, întreţin vie atmosfera momentului istoric din 1989. Cel mai recent monument este al sculptorului Eugen Barzu, o coloană condensată din cruci sculptate în marmură, care va supraveghea, ca un far, Memorialul Revoluţiei.

Uşile dumneavoastră nu sunt mute, ca de obicei. Ele „strigă" prin cromatica şi elementele care le „populează". Dar, ca să ajungeţi aici, misiunea dumneavoastră nu a fost deloc uşoară. Odată plasat în faţa uşii, trebuia să priceapă că aici este comunismul cu erorile şi ororile lui şi Revoluţia cu jertfele ei atât românul contemporan cu evenimentele, cât şi cel născut după ele şi, în plus, vizitatorul străin, familiarizat cu uşile glisante sau rotative, care ne trece, din fericire, în ultima vreme, tot mai des pragul. Cum aţi reuşit?

Aveţi dreptate, uşile „strigă", sunt vii, revoltate, resemnate. În lucrările „Cerul gurii", „Portrete eterne", „Răniţi", portretele colective vizează un dramatism şi multă durere prin strigăt. În lucrarea intitulată „Cerul gurii", expresie preluată din limba română populară şi comentată de Herta Müller în scrierile sale, există în „pragul de sus" două brâie care constituie frize cu portrete desenate în contururi groase negre, având cromatica şi traseul grafic asemănător icoanelor pe sticlă. Strigătele „se văd", deoarece „cerul gurii" este reprezentat prin bucăţi mici de oglinzi, mărind puterea de impresionare a privitorului, care se regăseşte în aceste găuri adânci-fiinţate. Gestul de extrovertire cel mai expresiv este în lucrarea „Erou", care poartă în piept urmele violente de gloanţe. El este cu mâinile ridicate în sus şi nu poate striga, deoarece are un zăvor deasupra gurii, de aceea concentrarea spre expresivitatea feţei este maximă. În lucrarea „Pentru cine, pentru ce?" un soldat poartă în piept, ca pe o medalie sau ca pe o ofrandă, România, o hartă în relief a ţării, în care zona

Timişoarei este aurită, ca semn al preţuirii jertfelor Revoluţiei de aici. „Uşile transfigurate de Doamna Suzana Fântânariu rescriu cu forţă şi patetism acest întreg alai de semnificaţii. De emoţii. De reprimări. De mirări în faţa unui miracol. De fantasme. De umbre vii ale celor ce nu mai sunt printre noi. De nori. De remuşcări. De speranţe. De iubire, frică, nebunie şi mântuire. Cât din acestea mai pâlpâie astăzi? Doar dumneavoastră, cei ce le vedeţi aici şi în gând, ne puteţi spune. Şopti", mărturiseşte Marcel Tolcea în prefaţa catalogului expoziţiei „'89 din Uşă".

Simbolul uşii ca element determinat istoric, semiotic, a fost „revendicat" cu ajutorul imaginilor plastice ce au constituit un sistem de semne-reper pentru interpretările active ale expoziţiei. E cert că un artist plastic poate reda prin forţa limbajului vizual un complex de sentimente care trec dincolo de mesajul estetic. Vizualul greu poate trece în uitare atât timp cât depozitarea în memorie a evenimentelor are prospeţimea clarităţii în prezent.

Uşile *ready-made* din fosta cazarmă mi-au dat posibilitatea de „a instala în modul cel mai divers" provocările legate de o temă atât de sensibil-umană, care poate marca destinul unui întreg popor. Monumentala instalaţie „'89 din Uşă" este rezultatul unor eforturi de explorare a dimensiunii comemorative a evenimentului trăit, evaluat artistic prin încercarea de reconstituire cu ajutorul limbajului plastic a celui mai important mesaj: libertatea. După 25 de ani trecutul trebuie adus mai aproape de noi, ca un dor, ca o conştiinţă, ca o trezire, ca o capacitate nouă de a recupera ceea ce s-a pierdut. O renaştere! Am procedat la o punere în ordinea istorică a momentului „Decembrie '89" folosind simbolistica corpului uman: mână, corp, portret, parcurgând traseul de la profan la sacralitate, iar uşa ca element metaforic permitea această trecere („Solidaritate", „Scrisoarea unui întemniţat"). Semnul principal era însuşi corpul ca materie primordială, aflat în situaţia unei configurări „anatomice" ce ţine de rană ca urmă de tranzitoriu între viaţă şi moarte („Martiri I şi II"). Mormântul, element simbolic miniatural, preluat în lucrarea „Lumina arestată", este depozitarul memoriei umanităţii, mărturisind despre o cultură. Transformarea materialelor derizorii în obiecte-semn, cu regulile limbajului plastic respectate, a creat o detensionare a „dezastrului" vechii clădiri, aflate în reparaţii, acordând posibilitatea de respiraţie în cele două săli ale galeriei impecabil finisate.

„Aplicată la «'89 din uşă»", cu gândurile artistei şi super-instalaţia în sine, sugestia poetică adiacentă, sugerată în detalii şi titluri, implică o nuanţată diversitate de sensuri: sunt semne din trecut, sunt acolo accente dramatice de negru şi sângeriu, sunt marcaje ale revoltei şi neantizării, sunt trimiteri spre credinţa încătuşată şi nelibertate, gratii şi lacăt, aureole pe inima ţintă a eroilor

martiri şi panglici tricolore, potenţial tremurânde, regăsite printre hăţişuri de sânge şiroaie, roşu, alb, negru, ca delicate inserţii, sugerând libertatea şi, poate, fragilele noastre speranţe." (Ciprian Radovan, „Arta", *'89 din Uşă – O retrăire pentru neuitare*)

Care sunt conotaţiile icoanelor pe care le-aţi folosit alături de chipuri însângerate, trupuri chinuite şi gratii?

Vă referiţi, probabil, la uşa cu gratii, „Lumina arestată", „Cerul gurii" sau „Martiri I şi II", eroi care, prin sacrificiul vieţii (rană, durere, moarte), deveniţi martiri, au aura unor sfinţi. Apropierea de religie, în momentele de cumpănă, precum şi solidaritatea colectivă fac parte din procesul de supravieţuire şi de continuare a identităţii umane cu idealurile sale. Mulţimea compactă aflată în Piaţa Operei din Timişoara în genunchi, rostind, într-o singură voce, rugăciunea „Tatăl nostru" către Dumnezeu pentru salvarea idealurilor unui popor, este doar un exemplu trăit de solidaritate spirituală. Fenomenul religios întotdeauna a avut un rol important în întregirea mesajelor transmise mai ales în momentele critice ale dezvoltării unei societăţi.

Am recurs, din punct de vedere artistic, pentru înfăptuirea acestui nobil proiect, la experiment, folosindu-mă de limbajul vizual contemporan. Experimentul şi sacralizarea sunt termeni dificil de corelat, de intersectat, pentru că sunt direcţii diferite. Experimentul este o concentrare spre cognitiv, având o conotaţie prospectivă, iar sacralizarea, orientarea spre sacru este înţeleasă ca retrospecţie. Atât experimentul, cât şi sacralizarea au pus bazele civilizaţiei europene. În cultura postbelică românească, reevaluarea sacrului este, de fapt, datorată unor tensiuni politico-sociale conjuncturale. Sacrul şi modernul sunt doi termeni care se întrepătrund, în cele din urmă, într-o experienţă sacră specifică conceptului de modernitate, determinând, de regulă, schimbarea.

Am propus, împreună cu Traian Orban, un proiect memorialistic ambiental cu mai multe direcţii, dar care, în cele din urmă, în ansamblul lor, subliniază caracterul ritualic, liturgic. În lucrarea „Portrete în eternitate" am explorat doar reflectarea în fereastră a figurilor de „Răniţi" sau „Arestaţi" imortalizaţi pe o altă uşă din vecinătate. Cu ajutorul imaginii, care are un rol important în procesul cunoaşterii, am reuşit să demolez ideea de formă statică, dogmatică, prin spiritualizarea ei („Solidaritate"). Mai multe mâini, arătând semnul victoriei, par a fi buchete de flori regăsite la „pragul de jos" al uşii, într-un alt buchet-obiect format din ziare însângerate.

Abordând o anatomie decorticată, un fel de ecorşeu al timpului, corpurile sunt reconstruite cu ajutorul desenului gestual cu pensula, prin care trece aerul, tocmai pentru a da suflu acestor imagini, grele, sobre, dramatice, animându-le. Umplerea vidului nu s-a dorit a fi evidenţiată prin materie, deoarece corpul era doar urma, o hartă antropomorfă pe ecranul uşilor *ready-*

made, iar partea nevăzută completa golurile cu divinul. Ideea de spaţiu, timp, mişcare exista în permanenţă în desfăşurarea proiectului. Tendinţa de dematerializare este evidentă prin absorbirea luminii sau reflectarea ei în oglinda textului („Faţă în faţă"), menită să contextualizeze pamblicile tricolore „agăţate" prin joc optic de multiplele reflexii ale luminii (litere decupate, cuvinte, matriţe). Desenul grafic expresionist, mai dur, este îndreptat spre partea de extrovertire a momentelor tensionate şi tinde spre profan în lucrările „Erou" şi „Pentru cine, pentru ce?".

Importanţa imaginii vizuale, puterea cuvântului, inserarea imaginii în text sau alăturarea lui este evaluată în „Scrisoarea unui întemniţat", „Vinovatul" sau în buchetul de flori format din ziare şi manuscrise însângerate. Am recurs la simboluri cu semnificaţie solar-antropomorfă, dar şi ţintă în acelaşi timp („Omul ţintă"). O simetrie radială şi un început de boltă folosind auriul este vizibilă în aceeaşi lucrare. Corpul uman constituie o direcţie a unei culturi plastice, abordate subliniind legătura sacrului cu profanul, uneori în situaţii polemice.

Uşile *ready-made* subscriu unor *re(în)semnări*, cu tendinţă spre sacru, iar lumina reflectată joacă un rol important în spiritualizarea imaginilor. Când puterea de introspecţie este puternică şi actul de trăire intens participative, în situaţia unor reconstituiri istorice se instituie semnificaţii adevărate şi sacre, dar care trebuie descoperite cu atenţie.

Am folosit în acest proiect un sistem de interpretare a limbajului plastic, dovedind că operele de artă nu sunt simple simboluri, ci obiecte necesare vieţii sociale. Desfăşurarea discursului sacru în spaţiul public – muzeul şi galeria de artă – fiind necesară, iar arta conotativ-sacră răspunde, extinzându-se în spaţiul social (Capela pictată din incinta Memorialului). Artistul simte nevoia să iasă din atelier către public, implicându-se mai mult în viaţa socială. Bipolaritatea sacru-profan creează un punct de percepţie dilematic, căci la antipodul sacrului se află substanţa materială derizorie, profană, săracă, pe care o folosesc în construcţia ambientală. Caracterul ritualic al acestui asamblaj este susţinut, în bună parte, de desenele rudimentare, ce se prezintă ca o crustă a pământurilor secetoase, aride. Epopeea a început sângeroasă şi atavică.

Se realizează, astfel, un nou raport de percepţie estetică, produsul artistic găsindu-şi un loc nou în societate. Se mută accentul de pe „contemplare" pe „utilizare", încât opera se schimbă, şi ea, de la „stabilitate" la „mobilitate". Opera este deci vie, dinamică. Interpretul de altă dată al operei devine co-autor sau co-producător. În plus, „opera deschisă" reinstaurează timpul şi, implicit, spaţiul, ceea ce conferă artelor plastice noi posibilităţi de interpretare şi manifestare.

Cu ceva vreme înaintea expoziţiei, Memorialul Revoluţiei a primit de la dumneavoastră un dar de suflet. Mă refer la portretul Hertei Müller, care, pentru că tot vorbim de comunism, a suferit din plin de pe urma lui, portret expus în Sala „George Şerban", alături de picturile naive ale Hermei Kennel, o artistă ce a trecut demult frontiera Germaniei în toate sensurile posibile şi a prezentat publicului, în aprilie, epoca Ceauşescu cu recuzita pe care, în mod normal, doar românii o înţelegeau şi o foloseau: aluzia, ironia fină, umorul. Cum „aţi ajuns" la Herta Müller şi cum „a ajuns" ea la noi?

Cândva, am citit, cu mare interes, un interviu în revista „Orizont", însoţit de fotografii- portret ale Hertei Müller, care m-au impresionat prin expresivitatea lor. Fotografiile-portret din revista „Orizont" erau fascinante, triste, adânci, expresive. Am decodificat în ele zâmbetul Monei Lisa în varianta pur contemporană, marcat deasupra istoriei, deasupra întunericului. Am îndrăznit cu greu „să defrişez" revista, extrăgând aceste imagini, pe care le-am păstrat într-o mapă-colecţie pentru confortul meu cultural-documentar şi pentru partea artistică impresionantă. Eram convinsă, în urma experienţei longevivului proiect „Hipersemne într-un inventar totemic", că voi fi tentată să le inserez într-un anumit context plastic, datorând fotografului întreaga consideraţie. Aceste portrete-fotografice au fost mobilul dezvăluirii interesului meu ideatic de a le folosi cu valenţe de simbol, ţinând cont că în spatele lor se afla o personalitate căreia cu toţii îi datorăm veneraţie şi respect. Fotografia ca sursă documentară, fericita ei apariţie în cea de a doua jumătate a secolului XX, alături de cinematografie, au fost tehnici generatoare de opere, propunând numeroase soluţii de exprimare artistică. Deseori am fost atrasă în poetica jocului *pop art* de colajul mixat fotografic, aşa cum s-a întâmplat cu cele două picturi-obiect dedicate Hertei Müller.

Cândva, vag îmi amintesc, am zărit-o în Timişoara, fugitiv, în „trecere", nedrept de puţin. Era îmbrăcată în negru. Involuntar, am tresărit. Această străfulgerare a cunoaşterii de aproape şi de departe, fără a comunica direct, a rămas, pentru mine, ca un timp prelungit, mereu actual şi necesar. Îmi plac spiritele feminine puternice, ancorate în societate, trăind pentru un ideal, cele care pot fi repere. A obţinut Premiul Nobel care, paradoxal, utopic, mă împiedică să vorbesc, să scriu, să pictez pentru şi despre Herta Müller, de teama unui presupus festivism care ar aminti de vechiul regim comunist. Am realizat prima lucrare cu tendinţe *pop art* dintr-o „răsuflare", spunând: „Această lucrare este pentru mine!" Orice element foloseam din recuzita plastică făcea parte integrantă din construcţia acestei lucrări, ca şi cum cineva de sus îmi prevăzuse traseele. Nu am mai simţit frigul de la pivniţa deasupra căreia locuiesc, „la parter". La scurt timp, am realizat şi a doua lucrare, cu aceeaşi miraculoasă

uşurinţă. Ele sunt încadrate atipic, încheind dreptunghiul doar în trei colţuri, cu scânduri „originale", de la paturile fostei cazărmi.

În toamna anului 2013, cu prilejul Festivalului Internaţional de Literatură şi Traduceri, Herta Müller este invitată la Iaşi, patronând acest festival. Împreună cu Atena Elena Simionescu, rector al Universităţii de Artă „George Enescu" din Iaşi, am deschis expoziţia „Metamorfoza cărţii" în Complexul Muzeal Naţional „Moldova", sala Cuza-Vodă şi, cu această ocazie, un loc important în acest spaţiu istoric l-a avut „Portretul Hertei Müller", solicitat, ulterior, pentru a fi expus la Muzeul Literaturii din Iaşi. Din păcate, celebra scriitoare nu a putut veni. După închiderea expoziţiei am considerat că locul acestei lucrări ar trebui să fie la Timişoara, într-o instituţie care să consemneze contribuţia Hertei Müller la demolarea comunismului, scriitoarea fiind născută în judeţul Timiş şi făcându-şi studiile liceale şi universitare la Timişoara. Lucrarea premiată la Festivalul Internaţional al Artelor din Iaşi, 2011, se află acum, prin donaţie, expusă în Sala „George Şerban" din anul 2013. Ea a fost expusă la Klagenfurt, „Galeria 3", în Austria, la Iaşi, Galeria „Pallady", la Complexul Muzeal Naţional „Moldova", iar în Timişoara la Biblioteca „Eugen Todoran" a Universităţii de Vest şi la Muzeul de Artă. Cea de a doua lucrare se află în importanta colecţie privată a curatorului Alexander Gerdanovits din Klagenfurt, Austria.

Expoziţia dumneavoastră va călători, curând, în Spania, la Bilbao, în ţinutul bascilor. Ne puteţi deconspira câte ceva despre acest eveniment?

Eram la Bucureşti la un eveniment artistic-literar la Centrul „Jean Louis Calderon" (acest nume memorialistic al jurnalistului de la posturile franceze *Europa 1* şi *La Cinq,* a cărui viaţă s-a stins crud în Revoluţia Română, un liceu din Timişoara purtându-i numele), când am primit un telefon de la Consiliul Judeţean, secţia de cultură, fiind întrebată dacă sunt de acord ca expoziţia „'89 din Uşă" să fie transferată de la Memorialul Revoluţiei din Timişoara la Consulatul din Bilbao, Ţara Bascilor. Primul impuls de bucurie a fost acela că acest proiect a avut ecou pe o arie geografică largă, europeană, un mesaj important legat de aniversarea a 25 de ani de la Revoluţia Română. Ştiam că pe parcursul celor cinci luni, cât a fost deschisă expoziţia-ambient, a fost un punct de atracţie al vizitatorilor din ţară şi străinătate. Pe parcursul acestui timp au existat intenţii de itinerare şi în Ungaria, la Szeged, la Târgu Mureş sau Bucureşti. Am fost contactată şi de reprezentanţii Consulatului din Bilbao pe internet pentru transmiterea datelor biografice şi a referinţelor asupra lucrărilor. Aşa cum am mărturisit la vernisajul din 6 iunie 2014, am considerat că acest proiect este darul meu către Memorialul Revoluţiei, acest gest civic conturând profilul unui artist responsabil de rolul său în societate, în speranţa că va trezi conştiinţe. Aşadar, indicând locul de referinţă al proiectului, s-a produs

o bună cooperare cu Traian Orban, directorul Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, între cele două instituţii, urmând ca la sfârşitul lunii noiembrie „uşile” (proiectul „’89 din Uşă”) să călătorească fizic spre Bilbao, în acest oraş frumos, ultramodern, avangardist. Ca artist, trăiesc de la distanţă, sentimental, melancolia că lucrările vor „vieţui” aproape de celebrul Muzeu Guggenheim, aşezat pe malul râului Nervion, între dealuri, loc magic ales de arhitectul Frank O. Gehry, şi că „uşile”, deschise, vor fi purtătoare de semne şi în-semne ale Revoluţiei din Timişoara, ale Memorialului Revoluţiei, ale revoluţionarilor, ale eroilor, ale martirilor de aici şi din toată ţara. Este vorba de conservarea istoriei recente, o istorie vizuală. Cele 13 uşi simple sau duble aparţin Memorialului Revoluţiei, considerând că locul lor este cel din spaţiul public din România sau din altă parte.

Cum va fi 2015 „din uşă” pentru dumneavoastră?

În general, nu am certitudini la timpul viitor. Mai este puţin până intrăm în noul an. Sper ca deschiderea uşii să fie totală, ea să devină transparentă, dacă, cumva, „s-a blocat”, şi să fie un *leitmotiv* al unui trecut dramatic asumat, transferat în zona certitudinii adevărului. Nu aş vrea să stau în pragul uşii, să contemplu viitorul, chiar dacă ar fi larg deschisă, căci această atitudine îmi aminteşte de Empedocles din Agrigent, „Dublă e naşterea celor ce mor, şi dublă pieirea…”. Aş vrea să trec pragul cu revelaţie şi bucurie, să simt libertatea deplină, să fiu uşoară, descătuşată, pregătită de zbor. Sub aripă, o cetate, un muzeu imaginar cu toate lucrările mele şi ale altora. Dacă aş trece pragul, aş lua cu mine în zbor trei minuni: Revoluţia din Timişoara, cei 25 de ani dedicaţi educaţiei artistice în Facultatea de Arte a Universităţii de Vest şi imaginea tinereţii. 2015 nu va mai fi „din uşă”, ci „din fereastră”, o prelungire a minunatului proiect „’89 din Uşă” spre „’89 din Fereastră”, proiect aflat în lucru.

Suzana **FÂNTÂNARIU**
(Material realizat de Adina **HORNEA ABRUDA**)

Coloana Eroilor Revoluţiei: „O unitate umană ascendentă către cer şi eternitate”

The Column of the Revolution Heroes is the latest memorial monument dedicated to the Revolution and its Heroes. The column have been placed on November 5th in the yard of the Memorial of Revolution Association and will be unveiled in December, once with the anniversary of 25 years from the Romanian Revolution of 1989.

This study describes the genesis of the memorial monument as well as the most important stages in the artistic evolution and the presence of the sculptor Eugen Barzu both in Romania and abroad.

Key words: Memorial of Revolution, Column of the Revolution Heroes, Revolution, Heroes, Eugen Barzu, Traian Orban.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluţiei, Coloana Eroilor Revoluţiei, Revoluţie, Eroi, Eugen Barzu, Traian Orban.

Una dintre cele mai pregnante forme artistice de imortalizare a unui eveniment istoric de referinţă şi a Eroilor săi este sculptura. Mai mult decât pictura, care se bazează pe perspectivă, dar rămâne, totuşi, unidimensională, sculptura este o artă a celor 3 dimensiuni.

Situată într-un muzeu, în curtea unui palat, într-o piaţă publică sau în locurile în care a curs sânge, impactul sculpturii asupra privitorului este covârşitor. El, privitorul, poate contempla sculptura din toate unghiurile posibile, surprinzând şi reţinând, astfel, cele mai mici detalii, care, uneori, constituie cheia descifrării mesajului artistic.

În Timişoara, ca în orice oraş de pe mapamond, există sculpturi. Unele dedicate, precum spuneam, unei pagini de istorie, altele unor personalităţi din diverse sfere, care şi-au pus amprenta în urbea noastră sau la nivel naţional.

Am lăsat intenţionat la urmă, în această înşiruire sumară, Eroii. Eroii răscoalelor ţărăneşti, Eroii războaielor mondiale şi, mai recent, Eroii Revoluţiei. Pentru ultimii Eroi (cronologic vorbind, desigur!) s-au ridicat, la iniţiativa Memorialului Revoluţiei, începând din 1990, 12 monumente, amplasate, toate, în locurile în care s-a demonstrat cu mâinile înarmate... doar cu steaguri, s-a scandat şi s-a căzut pe caldarâm, sub rafalele puştilor şi pistoalelor.

Lor li se adaugă o Coloană a Eroilor, ca urmare a dorinţei preşedintelui Memorialului Revoluţiei, Traian Orban, de a se ridica un monument şi în „(...) sensul giratoriu din Calea Buziaşului, în vecinătatea zonei industriale, de unde au ieşit muncitorii din toate fabricile şi s-au

îndreptat spre centrul oraşului, moment când Revoluţia din Timişoara a luat o amploare fără precedent, puterea nu a mai putut controla muncitorimea, iar în cursul acelei zile Timişoara a fost declarată primul oraş liber după 45 de ani de comunism". Deocamdată, monumentul, realizat la scară mai mică, de către artistul timişorean Eugen Barzu, va străjui intrarea în curtea Memorialului Revoluţiei, îndemnând, cu a lui ascensionalitate, la reculegere în faţa Eroilor ridicaţi la cer.

Ardelean de sorginte, mai precis sibian, născut în anul 1968, făcând parte deci din contingentul „decreţeilor", sculptorul Eugen Barzu este un artist format prin două filiere: prima, timişoreană, a Liceului de Arte Plastice „Ion Vidu", iar a doua bucureşteană, a Universităţii Naţionale de Arte „Nicolae Grigorescu".

Din anul 1998 este membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici Profesionişti din România – Filiala Timişoara, iar din 2009 lector dr. la Universitatea de Vest din Timişoara, Facultatea de Arte, specializarea Sculptură.

Inserez, în continuare, etapele mai importante ale prezenţei artistului Eugen Barzu în România şi în străinătate:

Membru în comisii de specialitate:
– din 1998 membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici Profesionişti din România –
filiala Timişoara;
– din 2007 membru al Comisiei zonale pentru monumente de for public Nr. 1, ce
cuprinde judeţele Timiş, Arad, Hunedoara şi Caraş-Severin, cu sediul la D.J.P.C.N.
Timiş

Simpozioane naţionale de sculptură monumentală:
2006 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală în Lemn, Zeicani-Haţeg/România;
2007 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală în Marmură Albă de Ruşchiţa, Drăgăşani/România;
2011 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală în Piatră, Brad/România;
2011 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală „Brâncuşiana", Târgu Jiu/România;
2011 – Tabăra de Sculptură în Marmură de Ruşchiţa, Râmnicu Vâlcea/România;

2013 – Simpozionul Naţional de Sculptură Monumentală ,,Drumuri Brâncuşiene", Craiova/România

Simpozioane internaţionale de sculptură monumentală:
1998 – Simpozionul Internaţional de Sculptură Monumentală în Marmură Albă de Carrara, Front Canavese [TO]/Italia;
1999 – Simpozionul Internaţional de Sculptură Monumentală în Marmură Neagră de
Ormea, Ormea – Provincia di Cuneo/Italia;
2001 – Simpozionul Internaţional de Sculptură Monumentală Figurativă în Marmură Neagră de Ormea, Front Canavese [TO]/Italia;
2004 – Simpozionul Internaţional de Sculptură în Lemn de Stejar, Caransebeş/România;
2007 – Simpozionul Internaţional de Sculptură Monumentală în Lemn Euro-Sculpt, Complexul Naţional Muzeal ,,Astra" din Sibiu/România;
2010 – Simpozionul Internaţional de Sculptură Monumentală în Teracotă TERRA, Kikinda/Serbia;
2010 – Simpozionul Internaţional de Sculptură Monumentală în Marmură Albă de Ruşchiţa, Caransebeş/România;
2012 – Simpozionul Internaţional de Sculptură Monumentală ,,Brâncuşiana", Târgu Jiu/România

MONUMENTE DE FOR PUBLIC:
Realizate în marmură, bronz, lemn, teracotă: 1997 – ,,Fertilo-Materna" (marmură albă de Carrara, Italia), Laboratorio di Scultura di Front, Front Canavese/Italia; 1999 – ,,Fertilo-Materna II" (marmură neagră de Ormea, Italia), Parcul Central al oraşului Ormea/Italia; 2001 – ,,Prunc" (marmură neagră de Ormea, Italia), Laboratorio di Scultura di Front, Front Canavese/Italia; 2005 – ,,Maternitate" (lemn de stejar masiv), Parcul Teiuş, Caransebeş/România; 2006 – ,,Maternitate II" (lemn de stejar), Parcul privat de sculptură Călin Mudreţchi, Zeicani/România; 2007 – ,,Mater-Humana" (lemn de stejar masiv), Muzeul ,,Astra" din Sibiu; 2007 – ,,Mater-Humana II" (marmură albă de Ruşchiţa), Hotel Sofianu, Râmnicu Vâlcea/România; 2010, ,,Fertilo-Materna" (teracotă), Colonia artistică TERRA, Kikinda/Serbia; 2009, „Sever Bocu" (bronz, granit), Parcul Central din Timişoara, Aleea Personalităţilor/România; 2010 – „Mater Humana III" (marmură albă de Ruşchiţa), Spitalul Municipal din Caransebeş/România; 2011 – „Geneză" (marmură albă de Ruşchiţa), Parcul Central din Brad/România; 2011 – ,,Început de lume" (marmură albă de Ruşchiţa), Parcul Casa Barbu Gănescu, Târgu Jiu/România; 2011 – „Geneză II"

(marmură albă de Ruşchiţa), „Vila Boierului”, Râmnicu-Vâlcea/România; 2012 – „Început de lume II” (marmură albă de Ruşchiţa), Târgu Jiu/România; 2013 – ,,Clepsidra vieţii” (marmură albă de Ruşchiţa), Craiova/România.

Am încercat, în rândurile ce urmează, să aflu mai multe despre Coloana Eroilor şi autorul ei:

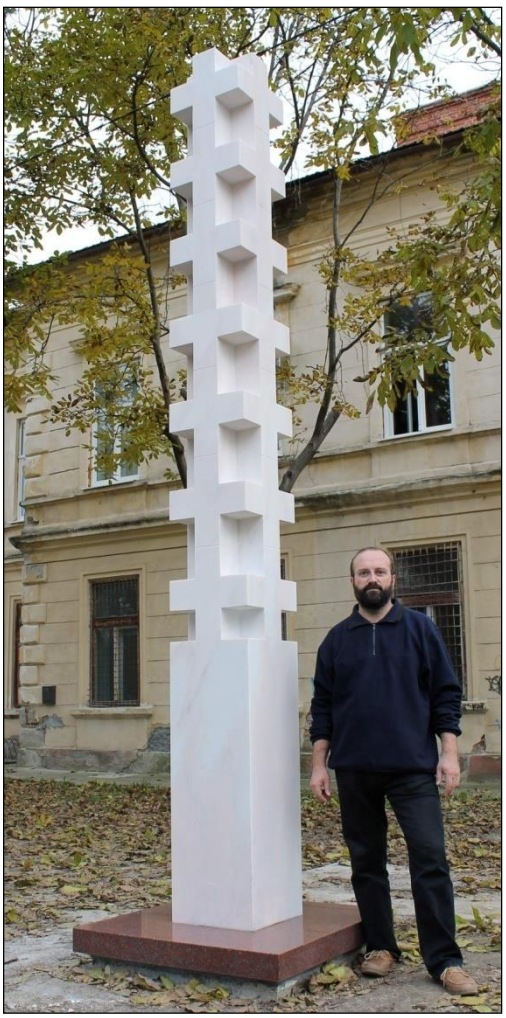

În viaţa oricărui artist a existat un moment al începutului. Care, de obicei, survine la miraculoasa şi colorata vârstă a copilăriei. Toţi copiii desenează. Şi o fac cu o plăcere nemărginită. Dar unii desenează mai altfel. Alţii modelează, din te miri ce, animăluţe, figurine şi alte închipuiri ale copilăriei. Când, care şi cum a fost începutul dumneavoastră?

Desenez şi modelez de la vîrsta de 3 ani, aşa mi-au spus bunicii şi părinţii, primii martori ai devenirii noastre !

De unde această dragoste şi foame (îndrăznesc să spun!) pentru formă şi, poate, mai puţin pentru linie şi culoare?

Din şcoala generală cred că mi-a fost indusă această bucurie şi pasiune pentru formă, în special de la profesorul de modelaj de atunci, domnul Szakáts Béla.

Parcursul fiecărui artist este presărat de suişuri şi coborâşuri, momente în care artistul simte că nu (i)-a ieşit la lumină. Creaţia sau creatorul. Cum şi cu ce ocazie aţi trăit aceste momente?

Da, cam aşa este, un parcurs de acumulări, decantări şi sedimentări, făcute în timp, cu mai mult sau mai puţin efort, o sumă de ţinte, pe care încerci să

le atingi, ca un vârf de munte pe care vrei să-l cucereşti! Experienţa treptelor profesionale ce cumulează în sine atât satisfacţii, cât şi nereuşite!

Apetenţă pentru figurativ sau pentru abstract?

Pentru un tip de figurativ pe care îl doresc cât mai personal şi original posibil!

Imediat după Revoluţie, întrebarea la modă era: „Ce ai făcut în ultimii 20 de ani?" Acum, la 25 de ani de la Revoluţie, eu v-aş întreba: „Cum aţi trăit Revoluţia şi anii ce au urmat?"

Cum am trăit Revoluţia? Cu o trăire unică, alături de toată lumea de acolo, de pe stradă, cu emoţii şi sentimente cu totul speciale! Pot spune doar că am fost şi eu pe acolo!

Ce v-a motivat să ridicaţi un monument al Revoluţiei?

Recunoştinţa faţă de cei ce au plătit cu propria viaţă curajul de a fi liberi! Este un gest modest, prin care un artist îşi poate exprima cinstirea memoriei Eroilor din Decembrie 1989. Acest gând de proiectare şi ridicare a unui monument în cinstea şi memoria Eroilor din Decembrie '89 m-a urmărit mereu, ca o datorie, mai acut sau mai discret, tot timpul. Abia acum am concluzionat profesional o variantă, pe care o consider potrivită pentru acest gând şi efort ce durează de mai bine de 20 de ani !

Orice artist transpune, în propria-i operă, aspiraţii, împliniri, bucurii, tristeţi, angoase. Ce stare anume v-a animat întru realizarea acestui monument?

O stare de eliberare înălţătoare!

Coloana, de la greci şi romani încoace, este un element foarte prezent în arhitectură. Arta modernă, prin Brâncuşi, a revendicat acest element cumva pentru sine. Care sunt conotaţiile coloanei sculptorului Eugen Barzu?

O unitate umană ascendentă către cer şi eternitate!

Unii confraţi de-ai dumneavoastră afirmă că s-au simţit mai împliniţi şi respectaţi ca artişti înainte de 1989. Cum stau lucrurile în cazul dumneavoastră?

În cazul meu majorele împliniri profesionale s-au manifestat după 1989.

Ce formă şi amploare aţi dori să aibă viitorul dumneavoastră artistic?

De tip şi caracter monumental, cu amploare în masă!

Eugen BARZU

(Material realizat de Adina **HORNEA ABRUDA)**

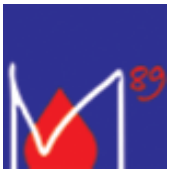

INSTANTANEE – MEMORIAL

Memorialul Revoluţiei prin ochii copiilor de la Colegiul Naţional „Ana Aslan”

Cristina Mandae, a History teacher at „Ana Aslan” National High School, was very excited after her first visit at the Memorial of Revolution and she promised she would consider a serious involvement of her students in relation to both the Memorial Museum and the Romania's recent history. This involvement has soon materialized by the "adoption" of a Revolution monument. Knowing that the last school week in April (a week full of extracurricular activities which are carried out under the "To know more, to be better" programme initiated by the Ministry of Education) will be rather crowded, as it happened last year, Mrs. Cristina Mandae visited us during the entire school year bringing different classes of students whom she encouraged to write down their impressions regarding the Memorial of Revolution.

Key-words: "Ana Aslan" National High School, Memorial of Revolution, Cristina Mandae.
Cuvinte-cheie: Colegiul Naţional „Ana Aslan”, Memorialul Revoluţiei, Cristina Mandae

Cristina Mandae, profesoară de istorie la Colegiul Naţional „Ana Aslan”, s-a entuziasmat de la prima vizită la Memorialul Revoluţiei şi a promis că se va gândi la o implicare serioasă a elevilor ei în ceea ce priveşte Memorialul şi istoria recentă a României, care s-a concretizat prin „adoptarea” unui monument al Revoluţiei.

Fiind amplasat aproape de şcoală, au ales monumentul „Evoluţie” de la Hotelul „Continental”, al regretatului artist plastic Gheorghe Iliescu-Călineşti. Elevii de la Colegiul Naţional „Ana Aslan” au fost primii care „au adoptat” un monument ridicat la iniţiativa Asociaţiei Memorialul Revoluţiei din Timişoara, depunând, ulterior, coroane de flori în câteva rânduri, însoţiţi fiind de doamna profesoară Cristina Mandae.

Ştiind că „Săptămâna altfel” din luna aprilie va fi una aglomerată, ca şi anul trecut, de altfel, doamna profesoară Cristina Mandae ne-a vizitat pe tot parcursul anului cu diferite clase la care predă şi i-a îndemnat pe elevi să scrie câteva impresii despre Memorialul Revoluţiei. Spicuim, în continuare, câteva:

„Pe drum îmi făceam tot felul de gânduri despre ce va fi acolo, eram foarte curioasă şi emoţionată. Am intrat în curte şi primul lucru pe care l-am văzut, împreună cu colegii mei, a fost Zidul Berlinului. Am fost profund impresionată, parcă eram înapoi în timp (…). După câteva minute am fost duşi să vizionăm filmul «Noi nu murim!». În acel film am văzut o altă lume, o lume a haosului. Mureau oamenii unul după altul, dar cei care erau în viaţă

nu se lăsau, luptau şi strigau: «Jos Ceauşescu!». În timpul vizionării filmului mă luau fiorii când vedeam oamenii zăcând morţi, mă tot gândeam la familiile lor, care sufereau cumplit. Cel mai mult m-a impresionat când am văzut-o pe fata aceea mică, Cristina.[1] La o vârstă la care avea încă multe de învăţat şi viaţa ei era la început, s-a sfârşit totul. M-am uitat puţin în jurul meu şi toţi colegii mei erau ochi şi urechi la film (…). După tot acest haos, toată lumea a crezut că totul a trecut. Mai erau teroriştii, care puneau tot felul de capcane; în tot acest timp, s-au creat confuzii, derută şi oamenii mureau degeaba; apoi aceştia au dispărut şi nu s-a mai auzit nimic de ei (…). Asta a fost o lecţie pentru noi toţi şi nu m-am putut abţine, îmi dădeau lacrimile.” (Maria Loredana Vlad, clasa a XI-a C)

[1] Lungu Cristina (14.03.1987-17.12.1989), împuşcată la 2 ani în inimă, în Calea Giroculuí, între cei doi părinţi.

„În data de 16.01.2014 am fost împreună cu colegii mei din clasa a XI-a C la Muzeul Revoluţiei din oraşul nostru, alături de doamna profesoară de istorie Cristina Mandae. Primul lucru pe care l-am remarcat când am ajuns a fost o alee frumos amenajată. La intrarea în muzeu se află o bucată din Zidul Berlinului. Am aflat că acest zid a rupt Germania în două părţi, şi anume R.D.G. şi R.F.G. Dat fiind faptul că muzeul se află într-o fostă cazarmă militară, se poate observa strădania şi interesul cu care s-a amenajat acel loc (...). Nicolae Ceauşescu, fiind informat de cele întâmplate la Timişoara (...), a dat ordin clar să se tragă în populaţie, fie că se sparge un geam, fie că se strigă împotriva comunismului; (…) oricât de strict poate să fie un om, să dai ordin ca o mulţime de oameni să fie ucisă este ceva lipsit de înţeles. Un lucru care m-a impresionat a fost faptul că, după ce au fost omorâţi, oamenii aceştia au fost arşi, familiile lor neaflând, în acel moment, ce s-a întâmplat cu ei (...). Cu toate că oamenii au văzut cu ochii lor cum unii sunt omorâţi cu atât de multă cruzime, ei tot nu au încetat să protesteze; din contră, au fost şi mai decişi să lupte pentru libertatea lor. Mulţi oameni şi-au dat viaţa pentru ca noi să fim liberi, dar, în zilele de astăzi, foarte puţini mai apreciază acest lucru.” (Iulia Tuns, clasa a XI-a C)

„Noi, din vremea aceasta, avem o libertate care nu este supusă unor reguli anume: putem să gândim cum vrem, să ne expunem ideile, să vorbim la telefon fără să ne fie teamă că mâine, poimâine vom fi arestaţi. Acei oameni pe care i-am văzut în film au luptat pentru noi, până la moarte, pentru ca această ţară să fie liberă (...). Mai multe lucruri m-au impresionat şi mi-au plăcut, deoarece la Revoluţie în Piaţa Victoriei au fost şi bunicii mei, şi-i mulţumesc bunului Dumnezeu că sunt în viaţă şi are cine să-mi povestească despre oamenii care şi-au dat sufletul pentru libertate, pentru adevăr şi pentru a scoate ţara asta de sub comunism. Aş vrea să le mulţumesc tuturor celor care au luptat pentru generaţia mea, pentru ca noi să fim liberi.” (Andreea Bârzu, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, Memorialul Revoluţiei mi-a schimbat viziunea în ceea ce priveşte anii comunismului, Revoluţia şi ce a urmat după. Am învăţat să nu-mi dau cu părerea despre ce s-a întâmplat în acele vremuri, fiindcă nu am trăit pe atunci şi nu ştiu detalii (…). Îl admir foarte mult pe domnul Traian Orban, deoarece la întrebarea: «Ce-aţi face dacă l-aţi întâlni pe cel care v-a împuşcat?» dumnealui a răspuns: «Nu sunt supărat pe cel care a tras, dacă l-aş întâlni, i-aş face cinste cu o bere, mulţumindu-i că nu m-a omorât». Aceste vorbe sunt de apreciat şi nu cred că multe victime ale Revoluţiei, care sunt încă în viaţă, ar spune asemenea cuvinte (...). Un mare semn de întrebare ar fi de ce, de la o sută

de morţi împuşcaţi la început, ajung să fie atâtea victime? De aici se naşte termenul de lovitură de stat, a pune mâna pe putere, deoarece se ştia, până la urmă, că Ceauşescu va pica. Pe de o parte, unii consideră că în timpul comunismului era mai bine. După părerea mea, nu este aşa. Deşi România nu avea datorii atunci, oamenii trebuiau să stea la coadă o zi întreagă pentru o simplă pâine. Din păcate, după '89 şi până în prezent nu este mai bine. Pur şi simplu este un haos total, unde toţi politicienii vor bani şi putere. Generaţia de astăzi este nepăsătoare şi neinteresată de ce se întâmplă în jur. Generaţia de pe vremea aceea era o generaţie luptătoare şi care îşi dorea să obţină drepturile pe care le merita." (Raul Cotuna, clasa a XI-a C)

„Cu toate că am mai fost o dată la Memorialul Revoluţiei, la vechea locaţie, pot afirma faptul că a fost la fel de impresionant ca prima dată, poate mai impresionant, dat fiind faptul că am aflat şi istoria cazarmei militare în care este adăpostită acum această instituţie (...). Odată ce am intrat în Memorialul Revoluţiei, am fost întâmpinaţi de domnul Traian Orban, care ne-a introdus într-o atmosferă de seriozitate, tristeţe şi, totodată, de bucurie, pentru că am fost eliberaţi de regimul comunist (...). Din film am reţinut faptul că pastorul reformat László Tőkés a fost scânteia acestei mişcări, când s-a decis să fie mutat împreună cu familia în altă parte, acest lucru deranjându-i pe mulţi timişoreni, care s-au adunat, din ce în ce mai mulţi, în Piaţa Maria." (Bogdan Fara, clasa a XI-a C)

„Deşi nu am fost la prima experienţă de acest gen, am rămas, încă o dată, impresionat de sacrificiul făcut pentru libertate al înaintaşilor noştri. Memorialul Revoluţiei din Timişoara este situat într-o fostă cazarmă militară, acest lucru având un impact considerabil asupra vizitatorilor. Un alt element care are rolul de a te transporta în timpul Revoluţiei şi de a-i oferi acesteia autenticitate este reprezentat de faptul că domnul Traian Orban, ghidul nostru şi, totodată, preşedintele Memorialului, a luat parte la Revoluţia din 1989, fiind împuşcat în picior. Un alt lucru memorabil, care mă impresionează, este faptul că poporul român a avut viteză mare de reacţie la auzul veştilor din occident cu privire la prăbuşirea celorlalte regimuri dictatoriale. Muzeul Memorialului Revoluţiei m-a impresionat, deoarece am văzut haine şi steaguri care erau pătate cu sânge, acestea având rolul de a-mi intensifica sentimentele cu privire la Revoluţia din 1989. În concluzie, pot afirma că poporul român a făcut multe sacrificii pentru obţinerea libertăţii mult dorite." (Andrei Fara, clasa a XI-a C)

„Revoluţia reprezintă o etapă importantă a fiecărui om care a luat parte la marele eveniment, care semnifică o nouă deschidere spre lume, reprezintă victoria oamenilor care au luptat pentru binele ţării, pentru drepturile lor, pentru democraţie, puterea populaţiei luptând cu mâinile goale împotriva armelor. Revoluţia va face parte din viaţa noastră, indiferent dacă am participat sau nu (...). În opinia mea, Memorialul Revoluţiei reprezintă locul în care toate amintirile din Decembrie 1989 sunt păstrate, un loc de meditaţie asupra lucrurilor întâmplate atunci." (Florinela Costin, clasa a XI-a C)

„Acel loc este pentru a învăţa şi a vedea ceea ce s-a întâmplat acum ceva timp şi pentru a-ţi da seama de diferenţa dintre timpurile de atunci şi cele de acum." (Denisa Filip, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, Memorialul Revoluţiei a avut un impact emoţional pozitiv asupra celor care au fost acolo, inclusiv eu." (Alex Levai, clasa a XI-a C)

„Filmul a fost incredibil, m-a impresionat foarte mult, pentru că în el este vorba despre un eveniment foarte important din istoria noastră (…). Memorialul Revoluţiei este o clădire impresionantă, se simte că istoria încă trăieşte acolo, prin fotografiile, picturile, steagurile tăiate în mijloc, care înseamnă libertate. Nu pot explica ce am simţit acolo, deoarece majoritatea lucrurilor care erau emanau tristeţe, dar, în acelaşi timp, şi bucuria de a fi liber; libertatea pentru un om este nepreţuită." (Sergio Liga, clasa a XI-a C)

„Mi s-a părut foarte interesant că vom merge în ora de istorie la Memorialul Revoluţiei. Iniţial, nici nu am ştiut unde este locaţia exactă a acestuia (…). Când am plecat, am fost bucuros, că am aflat atâtea lucruri interesante despre Revoluţie. Aş dori să mai revin." (Denis Zaregar, clasa a XI-a C)

„La Memorialul Revoluţiei am văzut o mulţime de lucruri interesante, dar care ne puteau afecta emoţional. Primul lucru pe care l-am observat când am intrat în fosta cazarmă militară au fost sutele de poze înrămate şi ţinute amintire din acea perioadă sumbră a României. În acele poze puteam observa, în ochii acelor oameni, suferinţa şi chinurile prin care au trecut (...). A fost un film foarte emoţionant, în care am văzut o mare de oameni ce luptau pentru libertatea lor. Am mai văzut şi nişte desene ale copiilor care au asistat la Revoluţie. Aceste desene erau pline de oameni, iar unii se împuşcau între ei, apoi pete de sânge; nişte amintiri sumbre cu care acei copii au fost nevoiţi să crească (...). În ziua de azi, aceste lucruri ar trebui preţuite şi păstrate, dar politicienii şi noi, oamenii, nu le apreciem suficient." (Andreea Moise, clasa a XI-a C)

„În film am văzut ceea ce s-a întâmplat, cu adevărat, în timpul Revoluţiei, câţi oameni şi-au dat viaţa pentru ţară. Noi le datorăm foarte mult, ei, pentru noi, sunt modele de viaţă, iar din sacrificiul lor putem învăţa foarte multe lucruri pozitive." (Adelina Novăcuţ, clasa a XI-a C)

„Părerea mea este că ar fi păcat să nu ştim cât au suferit alţii pentru noi, ca să fim liberi şi să trăim în democraţie. Recunosc că nu ştiam foarte multe despre ce s-a întâmplat acum 24 de ani la Revoluţie. În timp ce vizionam acel film, gândul meu zbura departe, imaginaţia mea era fantastică. Mă gândeam la ce a fost în sufletul acelor oameni care luptau pentru libertate; aveau şi o frică, parcă o simţeam şi eu, în acele momente. Mă gândeam şi la persoanele care şi-au pierdut membri ai familiei, care au fost împuşcaţi şi nici măcar nu au reuşit să-i înmormânteze creştineşte (...). Am rămas profund impresionată să văd acele imagini cutremurătoare cu persoane decedate, militari morţi, să văd tricouri rupte, cască de militar străpunsă de un glonte." (Adelina Teodora Oltean, clasa a XI-a C)

„(...) Memorialul este singurul muzeu de acest fel din ţară. Noi, bănăţenii, ar trebui să fim mândri, pentru că avem un asemenea Memorial, care transpune trecutul istoric aşa cum a fost: cu bune şi cu rele." (Bianca Paţcan, clasa a XI-a C)

„Din punctul meu de vedere, cele mai importante lucruri au fost: curajul, spiritul patriotic, mobilizarea cetăţenilor pentru a începe, mai întâi, o revoltă, care, mai târziu, a devenit o adevărată Revoluţie (...). Cred, cu tărie, că unele lucruri nu se vor afla niciodată, probele fiind distruse. Cei care au tras ar fi trebuit să aibă tăria să nu o facă, să contribuie la un viitor mai bun pentru patrie. Din punctul meu de vedere, Ceauşescu şi Elena meritau să fie înlăturaţi, dar nu ucişi prin focuri de armă." (Alin Paul, clasa a XI-a C)

„Nu credeam că poţi afla atât de multe lucruri într-o oră şi jumătate despre bazele unui nou început în ţară, un început pentru omul care urma să aibă drepturi la exprimare, la opinie, la vot, să trăiască într-o ţară democrată. Noi le datorăm totul celor care şi-au pierdut viaţa pentru ca noi să trăim astăzi bine. Filmul pe care l-am văzut a fost mult mai dur decât tot ceea ce am citit până acum despre Revoluţie. Acest film ar trebui să ne facă să preţuim mai mult ceea ce avem, să nu distrugem frumuseţile patriei (…). Povestea domnului Orban Traian m-a impresionat, deoarece credeam, la început, că purta acea cârjă din cauza bătrâneţii sau a unei boli, dar mai târziu am aflat că acea cârjă o avea încă din tinereţe, din cauză că a fost împuşcat în picior la Revoluţie." (Bianca-Mădălina Boca, clasa a XI-a C)

„La început, am fost încântată că nu vom face oră şi nu vom sta la şcoală. După ce am ajuns şi mi s-a povestit despre ce vom urmări şi ce ni se va prezenta, mi s-a părut că va fi foarte interesant (...). Nu ştiam faptul că atâţia oameni au ieşit în stradă pentru a protesta împotriva regimului comunist, nu ştiam că au fost atâţia decedaţi, de la copii de 2 ani până la oameni foarte în vârstă, care erau împuşcaţi fără niciun fel de sentiment." (Mădălina Bodea, clasa a XI-a C)

„În anul 1989, în luna decembrie, au avut loc proteste şi lupte de stradă, care au dus la sfârşitul regimului comunist şi la căderea lui Nicolae Ceauşescu, care a fost executat împreună cu soţia sa, Elena Ceauşescu." (Adina Big, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, mă simt onorat că am reuşit să ajung să cunosc mai multe despre Revoluţia din 1989. Să fiu sincer, nici nu ştiam că Timişoara are un asemenea muzeu… ce să mai zic de Zidul Berlinului! Da, ştiu, ar trebui şi chiar îmi este ruşine că am aproape 17 ani, trăiţi la Timişoara, şi habar n-aveam de existenţa unui muzeu! În ceea ce priveşte muzeul, chiar mi-a plăcut ce am văzut acolo, nu mă gândeam să găsesc atâtea obiecte în original de la Revoluţie." (Ibrahim Shuklak, clasa a XI-a C)

„În opinia mea, a unui elev de 17 ani din România, a anului 2014, Memorialul Revoluţiei este o călătorie în timp spre perioada 1989. După părerea mea, toţi oamenii care au participat la Revoluţie merită tot respectul, cum se spune: «Eroii nu mor niciodată!». Când am intrat, prima oară, în Memorial, am simţit un fior, parcă trăisem în timpul Revoluţiei, îmi aminteam toate poveştile pe care le-am auzit despre Revoluţie de la părinţii şi de la bunicii mei. Eu cred că ar trebui ca fiecare copil să fie dus într-un astfel de Memorial şi informat despre cele întâmplate, pentru că puţini din tinerii de azi, o generaţie derutată şi fără speranţă la mai bine, fără vlagă şi fără glas, o generaţie a lumii virtuale, ştiu că pentru libertatea noastră a curs sânge. Cum spuneam, tot respectul pentru Revoluţionari, «Eroii nu mor niciodată!». Respect '89." (Alexandru Coraş, clasa a XI-a C)

Simona **MOCIOALCĂ**

Cerc de prietenie şi arc peste timp: Timişoara-Karlsruhe-Timişoara

Upon the invitation of Karlsruhe-Timisoara Circle of Friendship (Freundeskreis Karlsruhe-Temeswar) the Memorial of Revolution Association inaugurated the itinerant exhibition titled "The Romanian Revolution of December 1989 in images" and screened the documentary film about the Romanian Revolution, "We Won't Die", directed by Gabriel Burza, in Karlsruhe on June 30th 2014. The opening of our itinerant exhibition was highlighted by the speeches delivered by the Mayor of the City of Karlsruhe, Mr. Frank Mentrup, President of Karlsruhe – Timişoara Circle of Friendship, Mr. Heinz Doll and Mr. Traian Orban, President of the Memorial of Revolution Association.

The event was documented by the local press which underlined the close economic and cultural connections between these two cities, connections which have been initiated thanks to Karlsruhe-Timişoara Circle of Friendship.

Key-words: Memorial of Revolution Association, Karlsruhe-Timişoara Circle of Friendship, Timişoara, Karlsruhe, Ständehaus, Frank Mentrup, Heinz Doll, Traian Orban, Revolution.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluţiei, Cercul de Prietenie Karlsruhe-Timişoara, Timişoara, Karlsruhe, Ständehaus, Frank Mentrup, Heinz Doll, Traian Orban, Revoluţie.

Foto: Schimb de idei la deschiderea expoziţiei: Heinz Doll, Traian Orban şi primarul general Frank Mentrup (de la stânga).

Între 30 iunie-5 iulie 2014 Memorialul Revoluţiei a fost prezent, urmare a călduroasei invitaţii a Cercului de Prietenie Karlsruhe-Timişoara (Freundeskreis Karlsruhe-Temeswar), în Karlsruhe, oraş din landul Baden-Württemberg, cu care Timişoara s-a înfrăţit încă din anul 1992.

Cu această ocazie, Memorialul Revoluţiei a vernisat, în 30 iunie la Ständehaus[1], expoziţia itinerantă „Revoluţia Română din Decembrie 1989 în imagini" şi a prezentat filmul despre Revoluţie, „Noi nu murim!", în regia lui Gabriel Burza.

[1] Ständehaus Karlsruhe a fost, între 1822-1918, clădirea Parlamentului Marelui Ducat Baden, iar între 1919-1933 a Parlamentului Republicii Baden, în timpul Republicii de la Weimar. În 1944 clădirea a fost grav avariată în timpul unui bombardament, pentru ca în 1961 să fie demolată. În 1991 s-a luat decizia construirii unei noi clădiri, conform vechii arhitecturi, a cărei inaugurare a avut loc în 21 august 1993. Astăzi frumoasa clădire adăposteşte biblioteca oraşului.

Cercul de Prietenie Karlsruhe-Timişoara a apropiat, imediat după Revoluţie, cele două oraşe. Oraşul-evantai[2], cum este denumit Karlsruhe de către germani, a ajutat Timişoara mai ales cu aparatură tehnică, medicală şi medicamente. De la finele anului 1997 funcţionează la Primăria din Karlsruhe, urmare a iniţiativei ambelor oraşe, Biroul Economic Germano-Român, ce mijloceşte contacte între firmele germane şi româneşti.

La deschiderea expoziţiei au luat cuvântul primarul general al oraşului Karlsruhe, domnul Frank Mentrup, preşedintele Cercului de Prietenie Karlsruhe-Timişoara, domnul Heinz Doll, şi preşedintele Memorialului Revoluţiei, domnul Traian Orban.

Ausgabe Nr. 148 – Seite 25

— KARLSRUHE —

Dienstag, 1. Juli 2014

Einblicke in die Geschichte

Ausstellung zur rumänischen Revolution im Ständehaus

eki. Im Dezember 1989 gingen die rumänischen Bürger auf die Straße und demonstrierten zu Tausenden gegen die Politik von Diktator Nicolae Ceausescu. Und wie in den benachbarten Ländern des Warschauer Pakts war unter dem Druck des Volkes auch in Rumänien der Wandel nicht mehr aufzuhalten und das Ende der kommunistischen Machthaber nur eine Frage der Zeit. Eines der ersten Zentren der rumänischen Protestbewegung war die heutige Karlsruher Partnerstadt Temeswar. 25 Jahre nach dem Umbruch holte der Freundeskreis Karlsruhe-Temeswar nun die Ausstellung „Die rumänische Revolution in Bildern" in die Fächerstadt.

Zusammengestellt wurde die Sammlung aus Bildern, Zeitungsartikeln und Dokumenten von Traian Orban von der Organisation Gedenkstätten zur Revolution in Temeswar. „Die Revolution hatte nur Erfolg, weil sich die Bürger in vielen Städten mit Temeswar solidarisch zeigten", sagte Orban bei der Ausstellungseröffnung im Ständehaus. „Trotz persönlichem Leid haben Sie daran gearbeitet, dass die Geschehnisse der Revolution in Bildern für die Nachwelt festgehalten werden müssen", würdigte Oberbürgermeister Frank Mentrup die Leistungen von Orbans Organisation, die sich um die Pflege und den Erhalt von mehreren Kulturdenkmälern kümmert. In Westdeutschland werde der Zusammenbruch des Kommunismus in vielen osteuropäischen Ländern vor allem anhand des Beispiels der ehemaligen DDR wahrgenommen, die Bilder aus Rumänien lieferten deshalb neue und teilweise unbekannte Einblicke in die jüngere europäische Geschichte.

Für Karlsruhe sei die Partnerschaft mit Temeswar" mehr als ein formaler bürokratischer Akt", so Mentrup, sie werde gelebt, Kontakte würden gepflegt. Dies sei vor allem dank der unermüdlichen ehrenamtlichen Arbeit des Freundeskreises Karlsruhe-Temeswar möglich. Dank des Aufschwungs in Rumänien sei es inzwischen eine „Städtepartnerschaft auf Augenhöhe", so Mentrup weiter. „Wenn ich heute die Zeit der Revolution noch einmal Revue passieren lasse, wird mir wieder bewusst, dass Temeswar eine Stadt der Hungernden und Hilfsbedürftigen war", erinnerte der Freundeskreisvorsitzende Heinz Doll an die Anfänge der partnerschaftlichen Beziehungen nach Temeswar mit insgesamt 55 Hilfstransporten in den vergangenen Jahren. Humanitäre Hilfe haben die Bewohner der aufstrebenden rumänischen Partnerstadt aber schon länger nicht mehr nötig, deshalb widmet sich der Freundeskreis seit geraumer Zeit dem Ausbau der Partnerschaft und der interkulturellen Beziehungen.

Die Ausstellung „Die rumänische Revolution in Bildern" ist bis Samstag, 5. Juli, im Vortragssaal des Ständehauses, Ständehausstraße 2, zu sehen. Die Öffnungszeiten sind Dienstag bis Freitag von 10 bis 18 Uhr sowie Samstag von 10 bis 14 Uhr. Traian Orban informiert auch über die Hintergründe der Ausstellung. Anmeldungen hierzu telefonisch bei Roland Reinert unter (01 75) 4 09 99 25.

MEINUNGSAUSTAUSCH bei der Ausstellungseröffnung: Heinz Doll, Traian Orban und Oberbürgermeister Frank Mentrup (von links). Foto: jodo

(„Badische Neue Nachrichten"/„Ştirile noi din Baden", nr. 148, marţi, 1 iulie 2014)

Ecourile evenimentului au apărut imediat în presa locală şi le redăm, în continuare, aproape integral.

Perspective asupra istoriei
Expoziţie despre Revoluţia Română la Ständehaus

„În decembrie 1989 cetăţenii români au ieşit pe străzi şi au demonstrat cu miile împotriva politicii dictatorului Nicolae Ceauşescu. Şi, precum în ţările învecinate, membre ale Tratatului de la Varşovia, la presiunea poporului, schimbarea nu a mai putut fi oprită, iar sfârşitul **potentaţilor dictatorilor comunişti** a

[2] „Tânărul" oraş Karlsruhe (fondat în 1715) – în traducere „locul de odihnă al lui Karl" – îşi datorează numele şi existenţa marchizului Karl Wilhelm von Baden-Durlach (1679-1738). De la castelul oraşului, ridicat tot de către Karl Wilhelm, pornesc radial, sub forma unui evantai, 32 de străzi, ceea ce i-a atras şi denumirea de oraş-evantai.

fost doar o chestiune de timp. Unul dintre primele centre ale mişcării de protest din România a fost Timişoara, care este astăzi oraş-partener cu Karlsruhe. La 25 de ani după Revoluţie, Cercul de Prietenie Karlsruhe-Timişoara a adus expoziţia «Revoluţia Română în imagini» în oraşul-evantai.

Colecţia a fost alcătuită de către Traian Orban, de la Memorialul Revoluţiei din Timişoara, din imagini, articole de ziar şi documente. «Revoluţia a avut succes doar pentru că cetăţenii din multe oraşe s-au dovedit solidari cu Timişoara», a spus Orban la inaugurarea expoziţiei la Ständehaus. «În ciuda suferinţei personale, aţi muncit pentru ca evenimentele Revoluţiei **în imagini** să fie păstrate pentru posteritate», **a apreciat a omagiat** primarul general Frank Mentrup rezultatele organizaţiei lui Orban, care se preocupă de îngrijirea şi păstrarea mai multor monumente de cultură.

În Germania de Vest prăbuşirea comunismului în multe ţări est-europene este percepută mai ales prin intermediul exemplului fostei DDR, de aceea, imaginile din România au prilejuit perspective noi şi, parţial, necunoscute asupra istoriei europene recente.

Pentru Karlsruhe parteneriatul cu Timişoara este «mai mult decât un act birocratic formal», consideră Mentrup, el este trăit, contactele sunt întreţinute. Acest lucru este posibil mai ales datorită muncii neobosite, onorifice a Cercului de Prietenie Karlsruhe-Timişoara. Datorită progresului din România există, între timp, «un parteneriat al oraşelor la înălţime **auf Augenhöhe**», **menţionează** Mentrup mai departe.

«Dacă aş trece în revistă încă o dată perioada Revoluţiei, din nou mi-ar fi **bewusst** că Timişoara era un oraş al celor înfometaţi şi **nevoiaşi care aveau nevoie de ajutor**», şi-a amintit preşedintele Cercului de Prietenie, Heinz Doll, referitor la începuturile legăturilor de parteneriat cu Timişoara – cu un total de 55 de transporturi cu ajutoare în ultimii ani. Dar de ajutoare umanitare locuitorii oraşului-partener românesc în plină dezvoltare nu mai au nevoie deja de mai mult timp, de aceea Cercul de Prietenie se dedică, de multă vreme, extinderii parteneriatului şi legăturilor interculturale.

Lupta pentru libertate în imagini
Expoziţie despre Revoluţia Română la Ständehaus

JUBILÄUM KARLSRUHE

4. JULI 2014 AMTSBLATT DER STADT KARLSRUHE

Freiheitskampf im Bild

Ausstellung zur rumänischen Revolution im Ständehaus

Am Montag wurde die Ausstellung über die rumänische Revolution 1989 im Ständehaus eröffnet. Schwerpunkt der Präsentation ist Karlsruhes Partnerstadt Temeswar, in der die blutige Revolution im Dezember 1989 ihren Anfang nahm. „Wir sind für die Hilfe sehr dankbar und werden sie nie vergessen", sagte Dr. Traian Orban, der Vorsitzende der Gedenkstätten zur Revolution in Temeswar. Der Freundeskreis Karlsruhe – Temeswar hat 55 Hilfstransporte nach Rumänien organisiert. OB Dr. Frank Mentrup betonte bei der Eröffnung der Schau, die Städtefreundschaft zwischen Karlsruhe und Temeswar sei alles andere als formal und bürokratisch, denn „sie wird gelebt". Bis Samstag sind im Ständehaus noch Originaldokumente, Fotos und Zeitungsartikel zur Revolution in Rumänien zu sehen. Der Eintritt ist frei. -jäm-

TEMESWAR: OB Mentrup eröffnete Präsentation im Ständehaus.

„Luni a fost inaugurată la Ständehaus expoziţia despre Revoluţia Română din 1989. Centrul de greutate al prezentării este Timişoara, oraş-partener cu Karlsruhe, în care a început revoluţia sângeroasă din decembrie 1989. «Suntem foarte recunoscători pentru ajutoare şi nu le vom uita niciodată», a spus dr. Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei din Timişoara.

Până sâmbătă se pot vedea la Ständehaus documente originale, fotografii şi articole de ziar despre Revoluţie."
(„Amtsblatt der Stadt Karlsruhe"/ „Jurnalul Oficial al oraşului Karlsruhe", 4 iulie 2014)

Faptul că în Karlsruhe există o comunitate puternică de germani timişoreni şi bănăţeni s-a simţit nu doar pe străzile oraşului, ci şi în sala unde au fost prezentate publicului expoziţia şi filmul, astfel că s-a dialogat pe marginea celor văzute şi auzite nu doar în limba germană, ci şi în cea română.

Adina **HORNEA ABRUDA**

Cupa „Eroilor Neamului” la minifotbal – Ediţia a IV-a

The 4th Edition of the “National Heroes” Mini-Football Cup, a competition dedicated to the elementary and secondary school students, took place on May 27th / 30th 2014. The competition was organized by the Memorial of Revolution Associations in partnership with the Board of Education of Timiş County and Timiş County Council. This year, the sponsors of this football competition were S.C. Prompt U.M.T. and S.C. TID Tour S.R.L. The project was co-funded by Timiş County Council.

The winner of the competition dedicated to the elementary school students was the team representing „Béla Bartók” Theoretical High School, while the secondary school competition was won by the football team representing „Regele Ferdinand I” Technical High School, who managed to successfully defend the champion title won last year.

Key-words: Memorial of Revolution, Timiş County Council, Prompt U.M.T., TID Tour, Ion I. C. Brătianu, Iuliu Maniu, Vasile Goldiş, Iancu Flondor, Ion Nistor, Mini-Football, Timişoara, „National Heroes” Cup, Béla Bartók, Regele Ferdinand I, students.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Consiliul Județean Timiș, Prompt U.M.T., TID Tour, Ion I. C. Brătianu, Iuliu Maniu, Vasile Goldiş, Iancu Flondor, Ion Nistor, minifotbal, Timișoara, Cupa „Eroilor Neamului”, Béla Bartók, Regele Ferdinand I, elevi.

Istoric

Asociaţia Memorialul Revoluţiei a organizat, împreună cu Inspectoratul Şcolar Judeţean Timiş şi cu Consiliul Judeţean Timiş, în perioada 27 mai-30 mai 2014, a IV-a Ediţie a Cupei „Eroilor Neamului” la minifotbal, o competiţie devenită deja o tradiţie, care se adresează elevilor din gimnaziile şi liceele timişorene şi care a aliniat, în acest an, la startul ei 8 echipe de gimnaziu şi 6 echipe de liceu.

Sponsorii principali ai competiției au fost S.C. Prompt U.M.T. și S.C. TID Tour S.R.L., iar cofinanțator al proiectului Consiliul Județean Timiș.

Printre obiectivele acestei întreceri sunt dezvoltarea spiritului de competiţie şi stârnirea interesului pentru cunoaşterea istoriei locale şi naţionale. Totodată, competiţia este un omagiu adus Eroilor Neamului şi urmărește să îndrepte atenţia elevilor participanţi spre unele personalităţi ale istoriei naţionale şi locale. Toţi participanţii la această ediţie sunt invitaţi să cinstească prin sport memoria Eroilor.

Dacă de-a lungul celorlalte ediţii am amintit despre Majestatea Sa Carol I, Alexandru Ioan Cuza, Avram Iancu, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân, Gheorghe Doja, Eftimie Murgu, Regele Ferdinand I al României, Sever Bocu, Vasile Balmuş, Dan Păltinişanu, în această ediţie ne propunem să aducem în atenţia participanţilor cinci personalităţi din domeniul istoriei care au avut un rol însemnat în realizarea Marii Uniri din 1918.

Ion I. C. Brătianu (1864-1927)

Ion I. C. Brătianu s-a născut la 20 august 1864 la Florica, judeţul Argeş. A fost om politic, inginer, prim-ministru al României, preşedinte al Partidului Naţional Liberal, membru de onoare al Academiei Române.

În 1882 tânărul Brătianu devine absolvent al Colegiului „Sfântul Sava" din Bucureşti, după care urmează un stagiu de şase luni în serviciul militar, primind, la final, gradul de sublocotenent. Din toamna anului 1883 se stabileşte la Paris pentru a-şi definitiva studiile superioare. Aici frecventează Şcoala Preparatorie „Saint-Barbe", Şcoala Politehnică, apoi Şcoala de Poduri şi Şosele, obţinând diploma de inginer în 1889[1].

În 1895 candidează pentru Parlament la Colegiul I, fiind ales deputat de Gorj. În 1897 Brătianu este numit ministru al Lucrărilor Publice. Încă de la debutul său în viaţa politică, Ionel Brătianu a fost sprijinit de gruparea „Oculta", formată din membri ai partidului care doreau ca acesta să preia conducerea liberalilor[2].

În 1901, odată cu numirea unui nou cabinet liberal, Ionel Brătianu primeşte portofoliul Ministerului Lucrărilor Publice, iar în urma remanierii guvernamentale din 1902 primeşte şi interimatul Ministerului de Externe, al cărui titular va deveni. În 1907 Ionel Brătianu este numit ministru de Interne.

La Congresul P.N.L. din ianuarie 1909 I. I. C. Brătianu este ales președinte al partidului, funcție politică pe care o va păstra până la sfârșitul vieții sale. La 2 octombrie 1913 Comitetul Executiv al P.N.L. acceptă propunerea înaintată de Brătianu privind reforma agrară (exproprierea parțială a marii proprietăți) și electorală (colegiu electoral unic)[3].

În pragul Primului Război Mondial primul-ministru Ion I. C. Brătianu a sprijinit Antanta, dar a ales pentru neutralitatea României, cea mai bună alegere la începutul războiului. Tot în această perioadă, guvernul Brătianu a semnat un acord cu Italia, prin care s-a convenit ca cele două ţări să se informeze reciproc în legătură cu orice schimbări preconizate în politica lor şi să nu renunţe la neutralitate fără consultări prealabile.

[1] http://jurnalul.ro/special-jurnalul/ionel-bratianu-regele-neincoronat, 16 aprilie 2014.
[2] http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_I._C._Brătianu, 16 aprilie 2014.
[3] http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_I.C._Bratianu, 16 aprilie 2014.

Au fost luate o serie de măsuri care au dus la ridicarea moralului populației românești implicate în război: adoptarea reformei agrare prin exproprierea marii proprietăţi şi introducerea votului universal.

Din 1918 Ion I. C. Brătianu a prezidat Consiliul de Miniștri, din care făceau parte reprezentanți ai provinciilor istorice, reuniți pentru a discuta formarea României Mari.

Principala preocupare pe plan extern a prim-ministrului român era recunoaşterea prin tratat a Unirii celor Trei Provincii cu Patria-Mamă. Desfăşurarea lucrărilor i-a creat o mare deziluzie lui Ionel Brătianu, deoarece România a fost trecută în rândul statelor cu interese limitate, putând să participe la dezbateri numai când era invitată, deşi, potrivit Convenţiei din 4 august 1916, se bucura de drepturi egale.

După realizarea Marii Uniri, România Mare cunoaște o serie de prefaceri politice și economice, unde un rol important l-a avut Ion I. C. Brătianu, atât cât a fost la putere, cât și în opoziție. Cele mai importante reforme ale guvernării liberale conduse de omul politic I. I. C. Brătianu au fost: noua Constituție din 1923, legea energiei, legea minelor, legea pentru organizarea armatei din 1924, legea pentru organizarea şi exproprierea căilor ferate, legea privind repaosul duminical şi sărbătorile legale, legea pentru învăţământul primar din 1924, legea organizării judecătoreşti din 1925, legea pentru înfiinţarea Patriarhiei României din 1925, legea privind organizarea Bisericii Ortodoxe Române, legea electorală din 1926[4].

Ion I. C. Brătianu s-a stins din viață la 24 noiembrie 1927. La acea dată, ziarul „Dreptatea” remarca: „S-a stins încă unul dintre cei care au ţinut pe umerii lor greaua sarcină a realizării celui mai mare ideal românesc: întregirea neamului”[5].

Iuliu Maniu (1873-1953)

Iuliu Maniu s-a născut pe 8 ianuarie 1873 în Şimleu Silvaniei, județul Sălaj. El a fost avocat şi om politic, unul dintre principalii artizani ai Unirii Transilvaniei cu România.

Iuliu Maniu urmează gimnaziul reformat din Zalău, apoi cursurile universităţilor din Cluj, Budapesta şi Viena, obţinând doctoratul în drept (1896). Se implică în lupta de emancipare a românilor din Austro-

[4] http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_I._C._Brătianu, 16 aprilie 2014.

[5] http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/ion-ic-bratianu-conducatorul-umbra-al-romaniei-interbelice, 16 aprilie 2014.

Ungaria încă din anii studenţiei, când susţine acţiunile desfăşurate prin Memorandum.

După încheierea studiilor este avocat la Şimleu (din 1898), apoi jurist al Mitropoliei Române Unite din Blaj (până în 1915). Vicepreşedinte al P.N.R. din 1904, deputat din 1906 în Parlamentul din capitala Ungariei, se remarcă prin lupta dusă pentru drepturile românilor ardeleni. În condiţiile destrămării Austro-Ungariei (octombrie 1918), ia iniţiativa organizării militarilor români în Senatul Militar Român (Viena, 31 octombrie 1918), pentru a contribui la preluarea puterii politice şi administrative în Transilvania şi Banat, de către Consiliul Naţional Român Central, creat la 30 octombrie 1918, din care face parte.

Are un rol important în elaborarea rezoluţiilor adoptate de Adunarea Naţională de la 1 Decembrie 1918. În faţa românilor adunaţi la Alba Iulia ţine un strălucit discurs, în care arăta că „noi privim înfăptuirea unităţii noastre naţionale ca un triumf al libertăţii omeneşti. Noi nu vrem să devenim din oprimaţi, oprimatori, din asupriţi, asupritori. Noi vrem să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor şi tuturor cetăţenilor".

A doua zi (2 decembrie 1918) este ales preşedinte al Consiliului Dirigent şi şef al Resortului de Interne (2 decembrie 1918-4 aprilie 1920), organism provizoriu menit să pregătească trecerea puterii către organismele de stat ale României Mari[6].

Viabilă se dovedeşte însă fuziunea Partidului Național Român din Transilvania, prezidat de Iuliu Maniu, cu Partidul Ţărănesc al învăţătorului Ion Mihalache (10 octombrie 1926), noul partid rezultat, Partidul Național Ţărănesc, reuşind să cucerească puterea în 1928, în urma unei ample campanii de răsturnare a liberalilor.

În mai 1933 Iuliu Maniu demisionează din fruntea partidului. După patru ani petrecuţi la Bădăcin, revine la cârma partidului, care a fost condus, în această perioadă, de Ion Mihalache. În 1937 contribuie, din nou, la căderea liberalilor, printr-un pact de neagresiune semnat cu Mişcarea Legionară, P.N.L. – Gh. Brătianu, Uniunea Agrară a lui C. Argetoianu şi Partidul Evreiesc.

După 23 august 1944 este un adversar înverşunat al comunizării României, dar sfârşeşte prin a fi victima acesteia. Bătrân, trece prin grele încercări: arestarea (1947) în urma înscenării de la Tămădău, procesul politic trucat (octombrie-noiembrie 1947), condamnarea la temniţă grea pe viaţă şi detenţia la Sighet, unde îşi găseşte sfârşitul[7]. A scris *Ardealul în timpul*

[6] http://biografii.famouswhy.ro/iuliu_maniu/, în 16 aprilie 2014.
[7] Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu: activitatea politică*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 232.

războiului (1921), *Chestiunea Banatului* (1924), *Problema minorităţilor* (1924), *România şi revizuirea tratatelor* (1934), *Unirea Ardealului* (1934).

Vasile Goldiş (1862-1934)

S-a născut la 12 noiembrie 1862 în casa bunicului din satul Mocirla, judeţul Arad (astăzi satul îi poartă numele). Şi-a început studiile primare la Școala Confesională Românească din Cermei, unde învăţător era tatăl său, apoi a trecut la Școala Romano-Catolică din acelaşi sat, unde a învăţat ungureşte, apoi la Școala Germană din Panatul Nou (azi Horea), unde a învăţat limba germană, şi, în fine, clasa a patra a făcut-o la Arad. Liceul l-a făcut tot la Arad şi l-a terminat ca şef de promoţie în 1881. După terminarea liceului se înscrie la Facultatea de Drept din Budapesta, iar din anul următor (1882) se mută la facultatea similară din Viena. Studiază în capitala Austriei până în 1884, apoi se reîntoarce la Budapesta şi reuşeşte să termine studiile superioare în 1886, obţinând diploma de profesor de istorie şi limba latină.

În toamna anului 1886 îşi începe cariera didactică şi preia catedra la Preparandia din Caransebeş, unde va sta timp de trei ani, până în 1889, apoi candidează şi obţine un post de profesor de istorie la liceul ortodox român din Braşov.

A publicat diverse studii de istorie și literatură în revistele de cultură, a fost secretar al Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român şi a înfiinţat, împreună cu Ioan Rusu-Șirianu, ziarul „Tribuna poporului”.

La Arad îşi reia activitatea pedagogică și va activa ca profesor şi director al liceului de fete. În 1906 este ales deputat în Parlamentul de la Budapesta pentru circumscripţia Radna. După eşecul de la alegerile din 1910 a participat la mai multe adunări generale ale românilor din diferite localităţi din Ardeal şi Banat, precum și la redactarea unor memorii, și a colaborat la mai multe ziare.

În condiţiile înfrângerii definitive a monarhiei, membrii Comitetului Executiv al P.N.R. se întâlnesc la Oradea şi hotărăsc să acţioneze în Parlamentul Ungar în sensul autonomiei politice a românilor. Vasile Goldiş redactează declaraţia ce avea să fie prezentată Parlamentului, în care invocă dreptul naţiunii române de a dispune singură de soarta ei. La 29 octombrie 1918 se constituie Consiliul Naţional Român Central, cu sediul la Arad, însărcinat cu punerea în practică a măsurilor prevăzute de Declaraţia de la Oradea din 12 octombrie 1918. Vasile Goldiş se află printre reprezentanţii acestui for. La 7

noiembrie Goldiş reînfiinţează ziarul „Românul” şi publică manifestul „Către naţiunea română”, prin care preconizează înfiinţarea gărzilor şi consiliilor naţionale române. La 18 noiembrie 1918 publică un nou manifest important, „Către popoarele lumii”, în limbile română şi franceză, prin care arată hotărârea fără echivoc a naţiunii române din Transilvania de a se uni cu România. Într-o atmosferă extrem de tensionată, încep pregătirile pentru convocarea Marii Adunări Naţionale. Textul convocării este redactat tot de Vasile Goldiş. Astfel, la 1 decembrie 1918, adresându-se „Măritei Adunări Naţionale” de la Alba Iulia, în uralele a celor peste 100.000 de reprezentanţi din toate ţinuturile locuite de români, Vasile Goldiş expune Rezoluţia Adunării de Unire cu România[8].

Cu toate că a fost ministru, rolul politic pe care l-a jucat după Unire a fost destul de limitat. După retragerea din politică a continuat să activeze pe scena culturală în jurul „Astrei”, al cărei preşedinte a fost. S-a stins din viaţă la 10 februarie 1934 în locuinţa sa din Arad, în vechiul palat al ziarului „Românul”[9]. I-au fost organizate funeralii naţionale, iar ziua înmormântării a fost declarată zi de doliu naţional.

Iancu Flondor (1865-1924)

Iancu Flondor este descendentul unei vechi familii boierești, care a deținut dregătorii și a avut moșii în Țara de Sus a Moldovei. El s-a născut la 16 august 1865 la Storojineț, în familia boierului Gheorghe, cavaler de Flondor.

După absolvirea studiilor secundare la Liceul German din Cernăuţi (Ober-Gymnasium in Czernowitz) cu diplomă de bacalaureat (1884), a studiat la Facultatea de Drept a Universităţii din Viena. A obţinut titlul ştiinţific de Doctor în Drept la Universitatea din Viena (Universität zu Wien), sub numele *Flondor Johann, Ritter von*, din Storojineţ[10].

A făcut parte din grupul celor care au format un partid naţional, sub paravanul societăţii politice Concordia (martie 1892), iar mai târziu (august 1898) a devenit vicepreşedinte al grupării politice care şi-a luat denumirea de Partidul Naţional Român.

În august 1900 ia parte la formarea Partidului Poporal Naţional, fiind ales preşedinte al Comitetului Central, devenind apoi preşedinte al partidului

[8] http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Vasile_Goldis, 16 aprilie 2014.
[9] http://ro.wikipedia.org/wiki/Vasile_Goldis, 16 aprilie 2014.
[10] Valeriu Braniște, *În slujba Bucovinei, în slujba neamului românesc. Articole politice*, Ediție și studiu introductiv de Ioan Cocuz, Suceava, Editura Bucovina viitoare, 1998, p. 60.

(1901-l904). Demisionează de la conducerea P.P.N., pentru că nu reuşeşte să-şi impună proiectele politice, dar revine în viaţa politică (octombrie 1908), fiind ales preşedinte al unui nou partid, Partidul Creştin Social Român din Bucovina, care îşi schimbă denumirea în Partidul Român (ianuarie 1909). Renunţă la funcţia de preşedinte al Partidului Român (noiembrie 1910), ca rezultat al neînţelegerilor cu alţi lideri politici. Revine în prim-plan după Primul Război Mondial, având un rol fundamental la realizarea Unirii Bucovinei cu România[11].

A fost preşedinte al Consiliului Naţional Român, apoi preşedinte al Congresului General al Bucovinei, adunare reprezentativă care a decis Unirea cu România (15/28 noiembrie 1918).

Asumându-și nobila misiune, Iancu Flondor declara în ziua de 27 octombrie 1918: „Sunt gata să jertfesc totul pentru înfăptuirea voinței poporului român din Bucovina". După realizarea Unirii, Iancu Flondor a condus Bucovina pentru o scurtă perioadă, așezând bazele administrației românești în provincie: a introdus limba română în învățământ, administrație, justiție etc.; a angajat funcționari din rândul autohtonilor; a militat pentru recuperarea depozitelor din băncile austriece; a sprijinit presa românească; a promovat democratizarea vieții publice și a pledat în favoarea intereselor țăranilor în cadrul elaborării proiectului de reformă agrară[12].

Retras la Storojineț, el a urmărit îndeaproape evenimentele politice din România. Inima acestui mare bucovinean a încetat să bată la 19 octombrie 1924. Statul român i-a organizat funeralii naționale, reprezentanții regelui și guvernului depunând coroane. Iancu Flondor este înmormântat în cripta familiei, de la Storojineț.

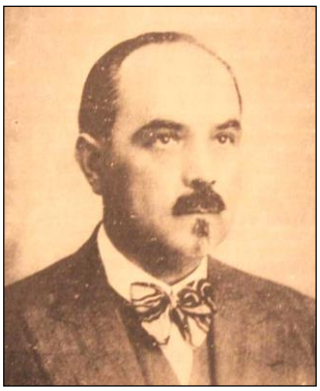

Ion Nistor (1876-1962)

Ion I. Nistor s-a născut la 17 august 1876 în Bivolărie, districtul Rădăuți. S-a remarcat ca istoric și militant unionist bucovinean, membru al Comitetului de Organizare a Adunării Naționale de la Cernăuți, care a hotărât Unirea cu România, în cadrul căruia a redactat „Actul Unirii". Ion I. Nistor a fost, de asemenea, profesor la Universitățile din Viena și Cernăuți, rector al Universității din Cernăuți, profesor universitar la București, membru al Academiei

[11] http://biografii.famouswhy.ro/iancu_flondor/ în 16 aprilie 2014.

[12] Ștefan Purici, *Iancu Flondor (1865-1924). O viață în slujba dreptății,* în „Codrul Cosminului", pp. 265-268, http://atlas.usv.ro, 16 aprilie 2014.

Române (1911), director al Bibliotecii Academiei Române, fruntaș al Partidului Național Liberal, fost ministru de stat, reprezentând Bucovina, apoi, succesiv, ministru al Lucrărilor Publice, al Muncii și, în final, al Cultelor și Artelor.

A urmat 2 ani școala primară în satul natal și apoi o continuă, în limba germană, în orașul Rădăuți. Între anii 1889-1897 urmează cursurile Liceului „Eudoxiu Hurmuzaki", pe atunci liceu german, dobândind un mare interes și dragoste pentru trecutul românilor bucovineni. După ce a susținut examenul de bacalaureat, este admis ca student la Facultatea de Filosofie a Universității Cernăuți. A activat o perioadă ca profesor suplinitor la Cernăuți, iar în anii 1904-1907 a fost profesor secundar la Liceul Clasic din Suceava, timp în care a început să editeze, împreună cu George Tofan și Victor Moraru, revista „Junimea literară".

Membru al conducerii Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina din 1913, profesor la Universitatea din Cernăuți din 1914 și membru corespondent al Academiei Române din același an, Ion Nistor s-a stabilit la București și a fost ales președinte al Comitetului Refugiaților Bucovineni[13].

În perioada 1919-1939, în plan politic și public, a avut responsabilități dintre cele mai diverse. A fost ministru al Bucovinei în guvernul condus de Ion I. C. Brătianu în 1922-1926; senator de drept, între 1928-1933; ministru secretar de stat pentru minorități etnice în 1933; ministru al muncii în Guvernul condus de Gheorghe Tătărăscu; ministru al Cultelor și Artelor în Cabinetul lui Gheorghe Tătărăscu.

A fost arestat la 5/6 mai 1950, a fost internat la închisoarea Sighet pe timp de 24 de luni; ulterior, pedeapsa este majorată cu 60 de luni, fiind eliberat la 5 iulie 1955. S-a stins din viață în 1962[14].

Sperăm ca scurta prezentare a Eroilor omagiaţi în această competiţie să le fi trezit tuturor participanţilor la Ediţia a IV-a a Cupei „Eroilor Neamului" dorinţa de a afla mai multe amănunte din viaţa exemplară a celor ce au făurit istoria noastră naţională, pentru a putea duce mai departe flacăra vie a libertăţii, demnităţii şi unităţii!

[13] http://www.faxmedia.ro/personalitatea-zilei/ion-i-nistor/, 16 aprilie 2014.
[14] http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Nistor, 16 aprilie 2014.

Eroii nu mor niciodată, Eroii nu au vârstă!

Desfăşurare

Grupa A – Gimnaziu – 27 mai 2014, Teren: Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”
Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” – Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”: 2-0;
Şcoala Generală Săcălaz – Şcoala Generală Beregsău Mare: 3-0;
Şcoala Generală Beregsău Mare – Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” : 0-3;
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau” – Şcoala Generală Săcălaz: 1-4;
Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” – Şcoala Generală Săcălaz: 1-0;
Şcoala Generală Beregsău Mare – Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”: 0-3.
Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu” s-a calificat în finală, reuşind, cu greu, victoria în meciul decisiv contra echipei din Săcălaz, cu scorul de 1-0, în condiţiile în care, la meci egal, echipa din Săcălaz era calificată în finală.

Grupa B – Gimnaziu – 28 mai 2014, Teren: Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”
Şcoala Generală Nr. 21 – Liceul Teoretic „Béla Bartók”: 0-2;
Şcoala Generală Cărpiniş – Şcoala Generală Checea: 0-1;
Şcoala Generală Nr. 21 – Şcoala Generală Cărpiniş: 3-0;
Liceul Teoretic „Béla Bartók” – Şcoala Generală Checea: 2-0;
Şcoala Generală Checea – Şcoala Generală Nr. 21: 2-0;
Liceul Teoretic „Béla Bartók” – Şcoala Generală Cărpiniş: 4-0.
S-a calificat în finală echipa Liceului Teoretic „Béla Bartók”, fără gol primit, având cea mai bună apărare din competiţie. O surpriză plăcută a reprezentat echipa din Checea.

Joi, 29 mai 2014, pe terenul Colegiului Tehnic „Regele Ferdinand I” s-au înregistrat următoarele rezultate în competiţia destinată liceelor:
Grupa A:
Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I” – Liceul Teoretic „Béla Bartók”: 3-0;
Liceul Teoretic „Béla Bartók” – Liceul Teoretic „J. L. Calderon”: 0-3;
Liceul Teoretic „J. L. Calderon” – Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”: 1-4.
S-a calificat în finală Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”, care s-a impus mai greu decât arată scorul în faţa echipei Liceului „J. L. Calderon”.

Grupa B:
Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu” – Colegiul Naţional „C. D. Loga”: 0-4;
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau” – Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu”: 3-2;
Colegiul Naţional „C. D. Loga” – Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”: 5-1.
S-a calificat, fără probleme, în finală Colegiul Naţional „C. D. Loga”.

Ambele finale s-au desfăşurat vineri, 30 mai 2014, pe terenul Şcolii Generale Nr. 16 „Take Ionescu”. Echipa Liceului Teoretic „Béla Bartók”, la competiţia destinată echipelor de gimnaziu, respectiv cea a Colegiului Tehnic „Regele Ferdinand I”, la cea destinată echipelor de liceu, sunt campioanele din acest an!

Prima finală, cea destinată echipelor de gimnaziu, a fost una echilibrată până spre finalul ei, atunci când Liceul Teoretic „Béla Bartók” s-a desprins decisiv, învingând echipa gazdă, respectiv Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”. Gazdele au deschis scorul, jucând cu entuziasm, jucătorii bucurându-se de o atmosferă frumoasă făcută de colegii lor spectatori şi reuşind să ţină scorul strâns (2-2) până spre final. Încet, dar sigur, jucătorii de la Liceul Teoretic „Béla Bartók” au făcut diferenţa, jucând cât mai simplu şi direct pe poarta adversă şi având câte un jucător foarte bun în fiecare compartiment. Scorul final a fost 4-2, remarcându-se mai ales Zoltan Marton, care a părut un adevărat lider al echipei, atacantul-marcator Daniel Virág şi portarul Eduard Virág. Acesta din urmă a fost desemnat cel mai bun jucător al competiţiei, după evoluţia din finală, dar mai ales după evoluţiile din prima zi, când în 3 meciuri dificile a reuşit să păstreze poarta neperforată.

Liceul Teoretic „Béla Bartók”, prof. Ivan Todorov: Daniel Virag, David Olah, Zoltan Marton, Norbert Farkas, János Gorcsi, Richard Matyos, Arpad Kovacs, Norbert Bagre, Maximilian Babău, Alex Agoston, Eduard Virág, Christopher Magyari.
Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”, prof. Virgil Sturza: Alexandru Pripol, Paul Pop, Alexandru Braşoveanu, Darius Firan, Denis Nedelcu, Paul Micluţa, Denis Michi, Marc Jumanca, Robert Crăciun, Romeo Vasil Serdan.

A doua finală, cea destinată echipelor de liceu, nu a avut istoric, învingătoare fiind, ca şi anul trecut, Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”, de această dată impunându-se mai uşor, cu scorul de 4-1. Campionii en-titre

au preluat iniţiativa încă de la început, bucurându-se de prezenţa în teren a celui mai bun jucător al competiţiei, Ovidiu Pană, şi având în echipă cel mai bun portar, Samuel Sava. Cei de la Colegiul Naţional „C. D. Loga" au fost lipsiţi, în finală, de aportul a 2-3 jucători care au fost prezenţi în prima zi, echipa având atunci mai multă siguranţă şi încredere.

Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I", **prof. Flavia Ionilă**: Pavel Cristescu, Flaviu Codeban, Ionuţ Costin, Ovidiu Pană, Andrei Paşcalău, Tibi Şoşu, Alexandru László, Samuel Sava, Stelian Rusu, Bogdan Cuciurean.
Colegiul Naţional „C. D. Loga", **prof. Ladislau Domolki**: Sergiu Maxa, Lazăr Dragoş, Tudor Tomuţa, Andrei Manea, Răzvan Stolojescu, Marius Cepeu, Flavius Simionescu, Marian Turi, Viorel Turi.

Finalele au fost arbitrate de reputatul arbitru Gheorghe Stănescu. La festivitatea de premiere, o surpriză plăcută a fost momentul artistic susţinut de elevii din clasele a III-a şi a IV-a de la Şcoala Generală Nr. 16 „Take Ionescu", coordonaţi de doamna învăţătoare Bilică, copiii jucând pe muzică populară specifică Banatului.

Iată celelalte echipe participante, în ordine aleatoare:
Gimnaziu:
Şcoala Gimnazială Nr. 21, prof. Cristian Harizomenov: Marius Bârzoi, Radu Bălan, Alex Moldoveanu, Bogdan Sârb, Daniel Păşcălău, Flavius Șoșo, Andrei Coveșan, Robert Dincă.
Şcoala Gimnazială Cărpiniş, prof. Simona Ţăranu: Casian Raicu, Betuel Gabor, Flavius Rusu, Dumitru Raul, Alex Baiant, Gabriel Merjan, Alex Bunta, Sergiu Mihalache , Cosmin Zaha.
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau", prof. Flaviu Damaschin: Răzvan Aronoaie, Denis Susman, David Blau, Alexandru Dumitrescu, Tudor Cumpănaş, Vlad Cristea, Denis Isaac, Sebastian Lolea.
Şcoala Gimnazială Săcălaz, prof. Daliborca Predescu: Sergiu Stoica, Miodrag Prigoreanu, Nicolae Hoha, Drăgan Iorghi, Alin Raicu, Marius Nistor, Ruben Iakab, Tudorel Dumşe.
Şcoala Gimnazială Checea, prof. Bogdan Andriucă: Rivaldo Frigli, Sebastian Ghiorghioiu, Beniamin Pavel, Alexandru Tuturici, Marius Leonte, Gabriel Repca, Ionuț Duvlea, Adrian Gheorghioiu, Raul Coleşa, Marius Boldijar.

Licee:
Liceul Teoretic „J. L. Calderon”, prof. Camelia Belean: Vlad Hozan, Răzvan Pascu, Cristian Nedianu, Vinicius Robuzan, Alexandru Cseh, Alexandru Laver, Alexandru Grigoraş, Giovani Ogăşanu, Adrian Cozma, Petrică Răuţi, Bogdan Vâlceanu.
Colegiul Tehnic „I. C. Brătianu”, director Liviu Groapă: Florin Ţene, Slavco Todor , Alin Moşneag, Ciprian Capstrâmb, Silviu Scripcariuc, Cosmin Culineac, Claudiu Filip, Petrică Gânscă, Alexandru Wind.
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau", prof. Flaviu Damaschin: Gabriel Moraru, Cătălin Lazăr, Alexandru Drăgan, Alexandru Caxi, Ingo Kelemen, Paul Puşcaşiu, Horațiu Covlescu, Rafael Vuia, Octavian Aronoaie.

Loredana **TĂNASIE** și
Eugen **GHEORGHIOIU**

Invitaţii onorante şi onorate: conferinţe, dezbateri şi vernisaj

Over the last months, the Memorial of Revolution has been invited to participate in several cultural activities and events such as: the campaign to draw the community in the cultural activities organized in the city; the setting up of the "Timişoara – the European Capital of Culture" Association; the Summer School organized at the Memorial of the Victims of Communism and Resistance of Sighet, by the Civic Academy Foundation from Bucharest; the launch of the "Cultural Strategy of the City of Timişoara for 2014-2024" for public consultation purposes and the opening of the photo-documentary exhibition "95 years from the setting up of the Romanian administration in Banat", organized at the Banat Museum of Timişoara.

Key words: Memorial of Revolution, "Timişoara – the European Capital of Culture" Association, Summer School organized at the Memorial of the Victims of Communism and Resistance of Sighet, Civic Academy Foundation, Mayor's Office of the City of Timişoara, Intercultural Institute of Timişoara, "MetruCub" Association, Banat Museum.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluţiei, Asociaţia „Timişoara Capitală Culturală Europeană, Şcoala de Vară de la Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighet, Fundaţia Academia Civică, Primăria Municipiului Timişoara, Institutul Intercultural Timişoara, Asociaţia MetruCub, Muzeul Banatului.

Asociaţia „Timişoara Capitală Culturală Europeană" a derulat în decursul lunii mai 2014 o campanie de atragere a comunităţii în acţiunile culturale din oraş, la care am fost şi noi invitaţi să ne alăturăm. Scopul acestei campanii a fost implicarea şi mobilizarea voluntarilor în toate activităţile organizate de asociaţia respectivă pentru a susţine şi a se implica activ în proiectul „Timişoara 2021". Discuţiile s-au purtat în jurul rolului, al misiunii şi al angajamentului voluntar în proiectul „Timişoara 2021".

În iulie am fost invitaţi să participăm la Şcoala de Vară de la Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighet (25-30 iulie 2014). În cadrul programului *Dinspre comunism spre statul de drept.*

Un sfert de secol de tranziţie, spre ce? au fost invitaţi: Monica Macovei, Alexandra Bellow, Rodica Palade, Doina Jela, Nicolae Constantinescu, Petruska Sustrova (Praga), Alicja Gluza (Varşovia), Helmut Müller-Enbergs (Berlin), Gyarmati György (Budapesta), Vasil Kadrinov (Sofia), Katharina Kilzer (Frankfurt), Christian Mititelu (Bucureşti), Jardar Seim (Oslo), Mihai Wurmbrand (SUA) şi Liviu Ţîrău (Cluj-Napoca).

În cadrul dezbaterii *Revoluţia trăită* au luat cuvântul din Timişoara: Smaranda Vultur, Brânduşa Armanca, Daniel Vighi, Miodrag Milin, Traian Orban şi din Bucureşti: Petre Mihai Băcanu şi Dan Voinea. La dezbaterea-masă rotundă *Basarabia* a participat din Iaşi acad. Alexandru Zub şi din Chişinău: Anatol Petrencu şi Gheorghe Palade, în timp ce scriitorul Romulus Rusan a moderat discuţiile legate de *Anul 1989 văzut dinspre Est şi dinspre Vest*. Două conferinţe au avut loc cu acest prilej: *Deconstrucţia unei Revoluţii* – Ruxandra Cesereanu (Cluj-Napoca) şi *Muzicieni în arhivele Securităţii* – Ioana Raluca Voicu-Arnăuţoiu (Bucureşti). Lucrările celei de-a 17-a sesiuni a Şcolii de Vară vor fi editate începând cu luna septembrie.

În 30 septembrie, la invitaţia organizatorilor, am participat la vernisarea expoziţiei fotodocumentare „95 de ani de la instaurarea administraţiei româneşti în Banat" la Muzeul Banatului din Timişoara.

Primăria municipiului Timişoara şi Institutul Intercultural Timişoara, parteneri în proiectul *Poli culturali – Politica culturală, instrument de dezvoltare comunitară şi regională*, împreună cu Asociaţia MetruCub – resurse pentru cultură şi Asociaţia pentru Tranziţia Urbană, ne-au invitat în 7 octombrie la evenimentul de lansare pentru consultare publică a *Strategiei culturale a municipiului Timişoara pentru perioada 2014-2024,* după ce, în prealabil, în iunie şi septembrie au avut loc întruniri-dezbatere despre *Regenerarea urbană prin cultură*.

Simona **MOCIOALCĂ**

Diplomaţi, politicieni şi personalităţi la Memorialul Revoluţiei

Among the guests of the Memorial of Revolution Museum we can enumerate several German delegations: on June 20th 2014, Mr. Siegfried Geilhausen, the German Vice-Consul in Timişoara paid us a visit together a group of German parliamentarians: Mr. Günter Baumann (CDU/CSU Party – German Christian-Democratic Union / Christian Social Union of Bavaria), as the delegation leader; Mr. Uli Grätsch (SPD), Mr. Rüdiger Veit (SPD) and Mr. Ulla Jelpke; on September 23rd 2014, Mr. Rolf Maruhn, the German Consul in Timişoara, accompanied Mr. Hartmut Koschyk, the German Federal Government's Representative for German-Origin Immigrants and National Minorities, in his visit to our museum; Dr. Johannes Dietrich, Chief of Juridical and Consular Section of the German Embassy in Bucharest also paid us a visit on September 24th 2014.

Our establishment was also visited by high-ranking officials and dignitaries and we have the pleasure to say that the Book of Honour of the Memorial of Revolution Association is now given a greater value by means of the impressions and statements written down by Mr. Petre Constantin, Ph.D, alias Dr. Barbi from the University Square of Bucharest, Mrs. Valeria Bălescu, museum curator at "Regele Ferdinand I" National Military Museum, Mrs. Monica Macovei, member of the European Parliament, as well as Mr. Ion Talpoş, PhD., the former rector of the West University of Timişoara and President of the West University Senate.

Key-words: Memorial of Revolution, Rolf Maruhn, Siegfried Geilhausen, Günter Baumann, Uli Grätsch, Rüdiger Veit, Ulla Jelpke, Hartmut Koschyk, Dr. Johannes Dietrich, Petre Constantin, Valeria Bălescu, Ion Talpoş, PhD., Dr. Traian Orban.
Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluţiei, Rolf Maruhn, Siegfried Geilhausen, Günter Baumann, Uli Grätsch, Rüdiger Veit, Ulla Jelpke, Hartmut Koschyk, dr. Johannes Dietrich, Petre Constantin, Valeria Bălescu, prof. univ. dr. Ion Talpoş, dr. Traian Orban.

În ultima jumătate de an, Memorialul Revoluţiei i-a avut ca oaspeţi pe membrii unor delegaţii germane. În 20 iunie 2014 domnul Siegfried Geilhausen, viceconsulul Germaniei la Timişoara, ne-a vizitat cu o delegaţie de parlamentari: Günter Baumann (partidul CDU/CSU – Uniunea Creştin-Democrată a Germaniei/Uniunea Creştin-Socială din Bavaria) – conducătorul delegaţiei, Uli Grätsch (SPD), Rüdiger Veit (SPD) şi Ulla Jelpke.

Consulul Germaniei la Timişoara, domnul Rolf Maruhn, împreună cu o delegaţie germană condusă de împuternicitul guvernului federal german pentru problemele imigranţilor de origine germană şi minorităţi naţionale, domnul Hartmut Koschyk, au vizitat Memorialul Revoluţiei la 23 septembrie 2014. Hartmut Koschyk şi-a manifestat interesul pentru instituţia

noastră şi a promis că va reveni la noi în cursul anului viitor, mai ales că două evenimente importante îl vor aduce în România: cea de-a 70-a comemorare a deportaţilor minorităţilor germane în Rusia, în ianuarie 2015, şi aniversarea a 25 de ani de la înfiinţarea Forumului Democrat al Germanilor din România. La o zi de la acest eveniment, dr. Johannes Dietrich, şeful Secţiei Juridice şi Consulare de la Ambasada Germaniei la Bucureşti, ne-a făcut o vizită, într-un cadru restrâns.

Am mai avut parte şi de alte vizite la nivel înalt şi, spre bucuria noastră, Cartea de Onoare a Memorialului Revoluţiei s-a îmbogăţit cu câteva impresii şi declaraţii:

„Nu numai oamenii şi popoarele îşi au destinele lor, ci şi REVOLUŢIILE făcute de aceştia. Numai că memoria Revoluţiilor trebuie mereu împrospătată, altfel uitarea se aşterne peste ele şi trecutul se poate întoarce oricând. De această uitare ne apără Memorialul Revoluţiei din Timişoara şi oameni precum Traian Orban. Această vizită îmi readuce în memorie necesitatea impunerii – până la urmă – a «Punctului 8» de la Timişoara. Niciodată nu e prea târziu!”

(Conf. univ. dr. Petre Constantin, alias Dr. Barbi, din Piaţa Universităţii din Bucureşti)

„Un gând pios îndrăznesc să înscriu în această carte de onoare în memoria Eroilor timişoreni, care au deschis calea prefacerilor democratice din România, prin generarea căderii regimului dictatorial comunist. Totodată cinstesc, cu acelaşi gând de onoare, supravieţuitorii Revoluţiei şi oamenii care astăzi se preocupă de culegerea de mărturii, de memorialistică, prin care se păstrează vie în conştiinţa generaţiilor prezente şi viitoare un moment de răscruce din istoria României. Ca specialist, care mă aflu în

Timişoara pentru promovarea ideii eroismului naţional, exemplificat prin Eroul Necunoscut, în final, nu pot să adaug decât: Cinste Eroilor ţării, Eroilor timişoreni, care au luat pentru propăşirea neamului Românesc!"

(Valeria Bălescu, muzeograf la Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I")

„Mulţumesc celor care şi-au luat riscul suprem, ştiind că vor muri, pentru ca noi să fim liberi. Ei sunt fibre, noi suntem pigmeii care am lăsat Revoluţia «neterminată» şi pe mulţi dintre criminalii lor liberi. Suntem datori. Îi mulţumesc domnului Orban, doamnei Wittmann, doamnei Mocioalcă şi domnului Jivan că m-au primit într-un loc ce ne păstrează «trecutul» şi «jertfele», ca să nu uităm niciodată. Oamenii nu uită, numai neoamenii uită.

Un om, Monica Macovei."

„Am avut bucuria să vizitez astăzi, 19 septembrie 2014, Centrul Naţional de Documentare, Cercetare şi Informare Publică despre Revoluţia Română din 1989 – la invitaţia Reputatului şi Inimosului Preşedinte al

Asociaţiei «Memorialul Revoluţiei» – domnul dr. Orban.

Sunt de-a dreptul impresionat! Nu-mi imaginam că în «inima Timişoarei» se află o asemenea «COMOARĂ», un compendiu de ISTORIE a ceea ce a fost Revoluţia de la Timişoara – din Decembrie 1989 – cea care a DECLANŞAT Revoluţia Română Anticomunistă!

Este o Expoziţie Permanentă Complexă, cu o foarte bună organizare, într-o clădire ce a aparţinut ARMATEI ROMÂNE, care este astăzi în folosinţă gratuită a acestei Asociaţii

care păstrează vie istoria acelor zile fierbinţi din Decembrie 1989, dar nu numai! Căci este vorba, de fapt, de readucerea în memoria noastră a unei bune părţi din istoria României, de la începutul secolului XX încoace.

Am revăzut oameni, am revăzut artişti de renume ai Timişoarei, am revăzut vorbăreţii din ’89 ai Universităţii din Timişoara, l-am revăzut pe Regele Mihai I al României – ctitorul Universităţii de Vest din Timişoara, am revăzut ostaşi ai Armatei Române şi mi-am plecat capul pentru EROII Timişoarei, primii EROI ai României NOI.

Felicitări pentru tot ceea ce s-a făcut, mult succes pentru ceea ce, sunt sigur, veţi face spre a păstra VIE MEMORIA celor care s-au jertfit pentru ca România să pornească pe un drum nou – al reconstrucţiei economice, spirituale, al reconstrucţiei democraţiei noastre, ca neam creştin, ca popor iubitor al gliei strămoşeşti!

Nu am destule cuvinte spre a descrie bucuria trăită în cele 70-80 de minute ale acestei vizite, care, sunt sigur, este o autentică invitaţie spre a reveni!

Mulţumiri domnului Orban, un adevărat patriot al Timişoarei şi al României, felicitări întregului colectiv care lucrează aici, la Memorialul Revoluţiei!

Mă bucur că acest MEMORIAL se află în vecinătatea unei părţi din Universitatea de Vest a României! În felul acesta, mereu vom fi aproape!

Cu aleasă consideraţie şi pioasă plecăciune pentru cei care au fost răpuşi în Decembrie ’89! Aşa cum este scris pe unul dintre zidurile acestei clădiri, EI NU VOR MURI NICIODATĂ! EI SUNT EROII NOŞTRI!”

(Prof. univ. dr. Ion Talpoş, preşedinte al Senatului Universităţii de Vest, preşedintele Asociaţiei Facultăţilor Economice din România)

Simona **MOCIOALCĂ**

Campania socio-educativă internaţională „Freedom Express”. Un sfert de veac de la Căderea Comunismului în Europa

The „Freedom Express” international project was initiated at the initiative of the Institute of European Remembrance and Solidarity of Warsaw, in collaboration with the Ministry of Culture and National Patrimony of Poland, the Federal Governmental Commission for Culture and Media from Germany, the Ministry of Human Resources from Hungary, the Ministry of Culture from Slovakia and Ministry of Culture from Romania. The local partners of the project were: from Poland: the Institute of National Memory, the Centre of European Solidarity, the Polish National Museum, from Slovakia: the Institute of National Memory; from the Czech Republic: the National Museum, the „Forum 2000” Foundation, „Václav Havel” Documentation Centre; from Romania: the National Council for the Study of the Securitate Archives; from Hungary: the Regime-Change Historical Institute, and from Germany, the Federal Foundation for the Reappraisal of the SED Dictatorship.

The generous invitation to re-trace the path of the political changes started in 1989 was materialized from August 29th to September 12th 2014, when a group of 20 young people from different European countries made a study journey, with the following route: Gdańsk: August 29th / 31st (Poland), Warsaw: September 1st / 2nd (Poland), Budapest: September 3rd / 4th (Hungary), Timişoara: September 5th / 6th (Romania), Sopron: September 7th (Hungary), Bratislava: September 8th (Slovakia), Prague: September 9th / 10th (the Czech Republic) and Berlin: September 11th / 12th (Germany).

The purpose of this educational project was to allow the persons concerned to conduct a thoroughgoing study of the major events of 1989 in the very locations where such events took place, so that the young generation be properly informed about them, about the role the year of 1989 played in our life as well as in building our European identity.

In Timişoara, the group visited the Memorial of Revolution Museum and, after the screening of several documentary films, the group attended, on September 5th, several debate sessions presided by Mr. Traian Orban, President of the Memorial of Revolution Association and by Mrs. Brânduşa Armanca, a famous journalist from Timişoara, who presented, on September the 6th, the book titled *Frontierişti (The Border Men)* and the documentary inspired by it.

Key-words: „Freedom Express”, Institute of European Remembrance and Solidarity of Warsaw, Ministry of Culture and National Patrimony of Poland, Federal Governmental Commission for Culture and Media, Ministry of Human Resources, Ministry of Culture (Slovakia), Ministry of Culture (Romania), Institute of National Memory, Centre of European Solidarity, Polish National Museum, Institute of National Memory, Czech National Museum, „Forum 2000” Foundation, „Václav Havel” Documentation Centre, National Council for the Study of the Securitate Archives, Regime-Change Historical Institute, Federal Foundation for the Reappraisal of the SED Dictatorship, communism, Iron Curtain, Gdańsk, Warsaw, Budapest, Timişoara, Sopron, Bratislava, Berlin, Memorial of Revolution, Marinescu Geagu**,** Brânduşa Armanca, Agnieszka Bolecka.

Cuvinte-cheie: „Freedom Express”, Institutul Memoriei şi Solidarităţii Europene din Varşovia, Ministerul Culturii şi Patrimoniului Naţional din Polonia, Comisia Guvernamentală Federală pentru Cultură şi Media, Ministerul Resurselor Umane, Ministerul Culturii (Slovacia), Ministerul Culturii (România), Institutul Memoriei Naţionale, Centrul Solidarităţii Europene, Muzeul Naţional Polonez, Institutul Memoriei Naţionale, Muzeul Naţional Ceh, Fundaţia „Forum 2000”, Centrul de Documentare „Václav Havel”, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Institutul de Cercetare a Istoriei Schimbării Regimului, Fundaţia Federală pentru Reconsiderarea Dictaturii SED, comunism, Cortina de Fier, Gdańsk, Varşovia, Budapesta, Timişoara, Sopron, Bratislava, Berlin, Memorialul Revoluţiei, Marinescu Geagu**,** Brânduşa Armanca, Agnieszka Bolecka.

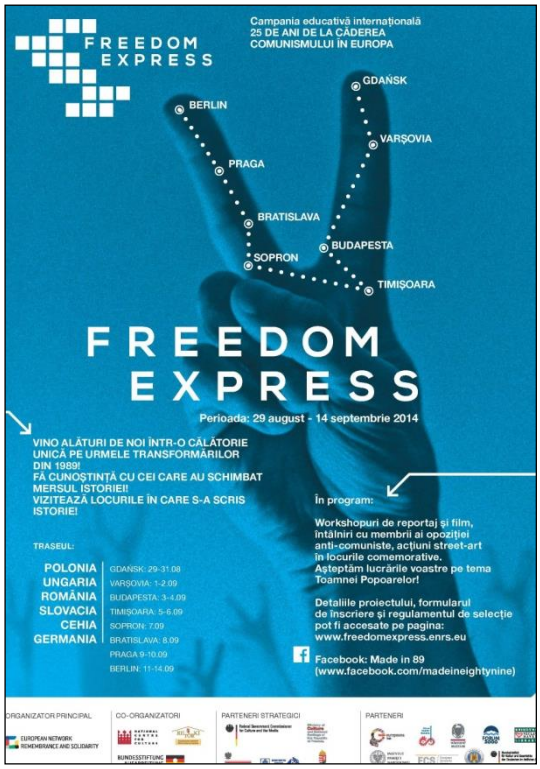

Proiectul Internaţional „Freedom Express” a luat naştere la iniţiativa Institutului Memoriei şi Solidarităţii Europene din Varşovia, în colaborare cu Ministerul Culturii şi Patrimoniului Naţional din Polonia, Comisia Guvernamentală Federală pentru Cultură şi Media din Germania, Ministerul Resurselor Umane din Ungaria, Ministerul Culturii din Slovacia şi Ministerul Culturii din România. Parteneri locali ai proiectului au fost din Polonia: Institutul Memoriei Naţionale, Centrul Solidarităţii Europene, Muzeul Naţional Polonez; din Slovacia: Institutul Memoriei Naţionale; din Cehia: Muzeul Naţional, Fundaţia „Forum 2000”, Centrul de Documentare „Václav Havel”; din România: Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, din

Ungaria: Institutul de Cercetare a Istoriei Schimbării Regimului şi din Germania Fundaţia Federală pentru Prelucrarea Dictaturii SED.[1]

ENRS,[2] Institutul Memoriei şi Solidarităţii Europene, s-a înfiinţat în 2005, la iniţiativa miniştrilor culturii din Germania, Polonia, Slovacia şi Ungaria. În anul 2014 s-a alăturat şi ţara noastră acestui institut internaţional, care se ocupă cu cercetarea, documentarea şi difuzarea informaţiilor despre istoria Europei din secolul XX. Caracterul multinaţional al institutului face ca şi chestiunile sensibile şi delicate ale istoriei să fie studiate cât mai obiectiv, din punctul de vedere al tuturor ţărilor implicate. De asemenea, Institutul Memoriei şi Solidarităţii Europene se preocupă şi de comemorarea evenimentelor importante ale secolului trecut: războaie, bătălii, revoluţii, dictaturi, revolte sociale, disidenţi şi mişcări politice de protest împotriva sistemelor de dictatură. Rezultatele acestor colaborări internaţionale dintre experţii care lucrează la institute, în parteneriat şi cu alte foruri internaţionale, sunt concretizate în studii, care fac obiectul unor simpozioane, dezbateri şi conferinţe. ENRS promovează menţinerea unor bune relaţii dintre state, un dialog multilateral pe tema diferitelor experienţe din epoca trecută şi întărirea sentimentului de solidaritate dintre societăţile europene.

Membrii Comitetului de Conducere al institutului sunt numiţi de miniştrii culturii din ţările din care provin. În momentul de faţă, din comitet fac parte: prof. Jan Rydel (preşedintele Comitetului de Conducere, Polonia), dr. Ondrej Krajňák (Slovacia), prof. Attila Pók (Ungaria), prof. Matthias Weber (Germania) şi dr. Florin Abraham (România). Organul consultativ, curatoriul, este compus din: dr. Ján Čarnogurský (preşedinte, Slovacia), prof. Jerzy Buzek (Polonia), dr. Stephan Eisel (Germania), prof. Josef Höchtl (Austria), Sandra Kalniete (Letonia), prof. András Masát (Ungaria), Markus Meckel (Germania), prof. Krzysztof Pomian (Polonia) şi prof. László Szarka (Ungaria). Consiliul ştiinţific este un organ consultativ, format din: prof. Csaba G. Kiss (preşedinte, Ungaria), prof. Marek Kornat (Polonia), prof. Róbert Letz (Slovacia), dr. Ondrej Podolec (Slovacia), prof. Peter Haslinger (Germania), prof. Dariusz Stola (Polonia), prof. Stefan Troebst (Germania) şi dr. Oldřich Tůma (Cehia). Fiecare ţară membră are dreptul de a delega un angajat să lucreze în Secretariatul instituţiei, care are o structură bine definită: Rafał Rogulski (director), Marta Pater, Jan Kaczorowski Beata Drzazga, Elżbieta Moczarska, Iga Raczyńska **(**Departamentul de Strategie şi Dezvoltare), Paweł Nowacki, Tibor Gerencsér, Hanna Gospodarczyk, Anna

[1] Fundaţia Federală pentru Prelucrarea Dictaturii Partidului Unităţii Socialiste a fost înfiinţată în anul 1998 de către Bundestag (parlamentul federal al Republicii Federale Germania).

[2] Sau REMS: Reţeaua Europeană Memorie şi Solidaritate.

Wachowiak **(**Departamentul de Realizare a Proiectelor), Agnieszka Bolecka, Marek Dąbkowski, Magdalena Fryze, Agnieszka Mazur-Olczak, Maria Radziejowska (Echipa ’89), Małgorzata Feusette-Czyżewska (manager), Edyta Mietkowska, Joanna Orłoś-Supeł (Departamentul de Comunicare Externă) şi echipa responsabilă de paginile web: Agnieszka Nosowska şi Maria Naimska.

Anul acesta, peste 150 de instituţii şi organizaţii non-guvernamentale, specializate pe istoria secolului XX, printre care şi Memorialul Revoluţiei, au fost invitate la Praga pentru Simpozionul Internaţional „Memoria Europei”/”Anul european al istoriei: momente de referinţă ale istoriei secolului XX în Europa – între război şi pace în anii 1914-2004”, pentru a comemora o sută de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, 75 de la începutul celui de-al doilea, respectiv 25 de ani de la importantele evenimente ale anului 1989.

Iniţiativa generoasă de a reface traseul schimbărilor politice din anul 1989 a fost materializată în perioada 29 august-12 septembrie, când un grup de 20 de tineri din diferite ţări europene a efectuat o călătorie de studiu, urmând traseul: Gdańsk: 29-31 august (Polonia), Varşovia: 1-2 septembrie (Polonia), Budapesta: 3-4 septembrie (Ungaria), Timişoara: 5-6 septembrie (România), Sopron: 7 septembrie (Ungaria), Bratislava: 8 septembrie (Slovacia), Praga: 9-10 septembrie (Cehia) şi Berlin: 11-12 septembrie (Germania). În cadrul programului, tinerii au vizionat filme şi documentare, au participat la workshop-uri cu membrii opoziţiei anti-comuniste, au făcut pelerinaje în locurile comemorative, au vizitat muzee şi memoriale, practic, au luat contact cu toate transformările din anul 1989, anul care a marcat căderea Cortinei de Fier.

Scopul acestui proiect educativ a fost studierea detaliată a evenimentelor importante, chiar în localităţile unde au avut loc, pentru ca şi generaţia tânără să afle despre acestea, despre rolul pe care anul 1989 l-a avut în viaţa noastră, în construirea identităţii noastre europene. Această apropiere de istoria trăită, de locuri şi „actori” ai transformărilor din Europa Centrală şi de Est, s-a materializat apoi prin filmări, înregistrări audio şi video, texte, fotografii postate pe un blog comun.

În această călătorie de studiu despre prăbuşirea comunismului în Europa s-au putut înscrie tineri cu vârste cuprinse între 18 şi 28 de ani. Aceştia au avut CV-uri impresionante. Neil Bates din Marea Britanie, absolvent de publicitate şi design, lucrează la o corporaţie media internaţională, Tribal DBB and Flumotion, ca specialist de marketing. El a iniţiat un proiect, „Vocile din ’89”, cu înregistrări ale participanţilor la evenimentele acestui an de referinţă. Din Ucraina, Hanna Hrabarska,

absolventă de jurnalism şi fotografie, s-a preocupat de schimbările politice, de drepturile omului, încălcate în regimul comunist, cât şi de actuala situaţie politică din ţara sa. Jakub Valenta, din Cehia, student la Academia de Arte Frumoase din Praga, interesat de poezie, teatru, design şi pictură, a făcut cercetări despre mărturii şi urme ale evenimentelor comuniste în era tranziţiei. Tot din Cehia, Viktor Vejvoda, student la aceeaşi academie din Praga, a publicat cărţi, printre care *Via Baltica,* în colaborare cu Aleksi Cavaillez din Franţa, pe când avea 5 ani, o carte despre infinitele posibilităţi ale comunicării non-verbale. A expus deja în peste 20 de expoziţii internaţionale. Martin Ocknecht, din Cehia, absolvent de Ştiinţe Sociale şi Jurnalism la Universitatea Charles din Praga, a început în 2009 o carieră de jurnalist la revista „Ekonom" şi la Radio Cehia. De asemenea, el face cercetări pentru agenţia STEM şi Institutul de Relaţii Internaţionale din cadrul Ministerului de Afaceri Externe din Cehia. România a fost reprezentată de Florin-Alexandru Iordache, masterand în sisteme integrate de informaţii, şi de Vlad Bujdei-Tebeica. Florin-Alexandru Iordache lucrează ca regizor, scenarist, jurnalist şi fotograf. În 2014 el a realizat un documentar despre Marinescu Geagu, un tânăr originar din satul bunicii sale, care a fost ucis de comunişti în 1950, la vârsta de 27 de ani. Vlad Bujdei-Tebeica, absolvent de Ştiinţe Politice, a început în 2012 o carieră de jurnalist, fotograf şi publicist. De patru ani el este voluntar la CeSIP (Centrul de Studii în Idei Politice). Anna Rubi, din Ungaria, studentă la Arte Interdisciplinare la Zürich, s-a specializat în diferite proiecte de cercetare despre funcţionarea artei în sferele publice şi a creat în 2011 un spectacol de balet audiovizual: „NG project: Play it again, Arthur". O surpriză a fost participarea lui Thomas Kinneary Sánchez, din Costa Rica, absolvent de Istorie şi Germanistică la Universitatea din New York. De la vârsta de 20 de ani el a lucrat ca editor şi cercetător şi a colaborat cu diferite instituţii de prestigiu, cum ar fi Universitatea Utrecht din Germania şi Ambasada din Berlin a Republicii Costa-Rica. Carolin Bohn, masterandă la Studii de Migraţie Internaţională şi Relaţii Interculturale de la Universitatea Osnabrück din Germania, a lucrat ca voluntar activ în cercetare în cadrul universităţii respective. De asemenea, ea a efectuat studii de călătorie în Estul Europei şi Mexic. Un alt reprezentant din Germania, Ronald Wendorf, licenţiat în Studii de Istorie Contemporană şi Etnologie la Freiburg, lucrează deja la universitate, ţinând seminarii despre U.R.S.S., Polonia şi Germania de Est. Preocupat de domeniul său, el a realizat şi produs numeroase documentare cu interviuri despre personalităţi. Compatrioata sa, Nora Dohle, studentă la Arte şi Media, a dezvoltat o carieră de manager de evenimente culturale şi specialist web. Nora Dohle a realizat un documentar universitar despre ecologie, a organizat două workshop-uri de amploare la Institutul Goethe din

Praga şi a lucrat pentru atelierele Rob Swainston din New York ca manager artistic de studio. Rahel Freist-Held, din aceeaşi ţară, studentă la Studii Culturale, Politice şi Sociologie la Universitatea Humboldt din Berlin, participantă la un schimb de studenţi de la Bordeaux, a lucrat, timp de 2 ani, ca voluntar în Africa de Sud, la Johannesburg. Slovaca Dominika Semanáková a studiat muzica la Universitatea Comenius din Bratislava şi lucrează ca manager de evenimente la Agenţia de Muzică din Bratislava. Dominika este responsabilă de organizarea unor festivaluri corale şi de muzică de cameră, de valorificarea lor pe un site, dar este implicată şi în proiecte de voluntariat prin lecturi pentru elevi despre crimele regimului comunist, ajutând, totodată, la crearea unui muzeu despre Crimele şi Victimele Comunismului. Klaudia Styková, tot din Slovacia, studentă la Universitatea Charles din Praga, la secţia de Studii Central-Europene, a realizat deja câteva cercetări despre dictatura comunistă din Polonia şi Cehoslovacia. Interesată, în special, de Polonia, ea a învăţat limba poloneză şi a studiat şi la Varşovia. Martyna Kawecka, din Polonia, studentă la Universitatea Liberă din Berlin, la Ştiinţe Naţionale de Economie, a făcut parte din Academia Tinerilor Diplomaţi din cadrul Academiei Europene de Diplomaţie. Martyna a participat şi la diferite proiecte şcolare de economie implementate în licee, organizate de Universitatea din Szczecin, şi realizează emisiuni TV. O altă poloneză, Maja Demska, masterandă la Artă Grafică şi Comunicare Vizuală în Poznań, este designer-grafician. Maja Demska a ilustrat şi a scris în revista de tineret americană „Rookie", a creat un episod în „Revista Umoristică a Femeilor Poloneze: Portret dublu" şi a expus lucrări în mai multe capitale europene. Justyna Turek, din Polonia, a studiat Artele Sticlăriei şi Design-ul la Academia „Eugeniusz Geppert" de la Wrocław şi a participat la peste 10 expoziţii colective în Polonia, Finlanda şi Cehia. Din 2010 ea participă la proiecte internaţionale pentru tineri şi colaborează cu instituţii din Cehia şi Ţările Baltice. Polonia a mai fost reprezentată şi de Anna Kasperska, absolventă de Producţie Cinematografică la Academia de Arte Frumoase din Varşovia. Anna Kasperska a realizat, până în prezent, trei filme şi numeroase filmuleţe, prezentate în cinematografele din Varşovia. În 2013 a iniţiat un proiect cinematografic despre cooperarea de la graniţa polonezo-ucraineană.

Valeriu Turea din Republica Moldova/România e licenţiat la Colegiul European de Studii, Relaţii Internaţionale şi Diplomaţie din Belgia, fiind acum student PhD (doctorand) la prestigiosul Institut pentru Ştiinţe Sociale şi Politice din Lisabona. Valeriu Turea a lucrat ca translator pentru WHO, UNAIDS, Agenţia de Traduceri Berlizzo şi pentru Comisia Europeană, luând parte şi la diferite proiecte internaţionale în Republica Moldova şi Polonia.

Tinerii implicaţi, cu rezultate excepţionale, au fost atent selecţionaţi, din domenii diferite: arte vizuale, jurnalism, literatură, domenii educaţionale, cinematografie, o condiţie firească fiind aplecarea şi interesul lor pentru evenimentele politice din 1989. Înainte de călătoria de studiu, aceşti tineri au participat la un workshop special de 2 zile, pentru a se cunoaşte şi a se pregăti în prealabil. De asemenea, ei au fost dotaţi cu tehnică de ultimă generaţie: tablete, reportofoane, camere video, aparate foto, artiştii primind materiale pentru desenat, pentru ca momentele importante din călătoria de studiu să fie imortalizate prin diferite mijloace artistice.

Grupul a fost însoţit de un moderator-lider de grup şi de un producător TV, cu intenţia de a realiza un documentar ce să redea relatările participanţilor, ale invitaţilor, impresii de călătorie şi imagini de la vizitarea locurilor pline de încărcătură istorică. Pentru ca şi împătimiţii calculatorului, internauţii, să cunoască evenimentele de acum 25 de ani, să comunice online, s-a pregătit, în mai multe limbi europene, o pagină specială web şi una de facebook: „Made in 1989". Pe pagina virtuală, modalitatea de abordare a problemelor va fi făcută şi în mod ironic sau umoristic, cu formule atractive, postări reale sau imaginare, pentru a atrage publicul ţintă, o categorie de persoane care, în mod obişnuit, nu ar fi interesată şi nu ar accesa o pagină web de istorie contemporană. Reprezentanţii generaţiilor născute în democraţie au studiat şi ce anume a unit sau a divizat naţiunile individuale, folosindu-se date, statistici şi memoria colectivă, în context pan-european. Participanţii au încercat să găsească, totodată, şi răspunsul la întrebarea: „Cum s-a schimbat Europa după căderea regimului comunist?" Cum s-au reflectat aceste transformări în cultură, media şi dezvoltarea societăţii şi cum este percepută astăzi dictatura, mai ales în ţările în care ea încă persistă?

De proiect s-a ocupat Igor Kalina, care l-a predat, din mers, colegei sale, Agnieszka Bolecka, ambii din Polonia. S-a ales oraşul Gdańsk ca punct de plecare în călătoria de studiu, pentru a marca 34 de ani de la Tratatul de la Gdańsk (31 august 1980) şi 75 de ani de la începerea celui de-al Doilea Război Mondial (1 septembrie 1939).

Pe parcursul călătoriei, tinerii au avut prilejul să cunoască personalităţi, istorici, scriitori, regizori de film, actori şi artişti plastici reprezentativi pentru ţările lor: Dariusz Rosiak, Gesine Schwan, Zbigniew Bujak, Maciej Cuske, Jacek Piotr Bławut, Krzysztof Król, Henryk Wujec, Paulina Codogni, Márton Falusi, prof. Pál Kő, prof. László Szörényi, Ákos Réthly, Ákos Eleőd, László Kövér, Sándor Lezsák, Mátyás Szűrös, Péter Tölgyessy, Attila Szalai, Roman Kowalski, Mária Schmidt, prof. Csaba Gy. Kiss, prof. Frigyes Kahler, Kund Halmy, András Riba, László Domonkos, Ferenc Török, László Tőkés, Simona Adam, Mălina Duţă, Tamás Fodor, Jan

Lorincz, Peter Jašek, Jan Budaj, Michał Murin, Rudolf Sikora, Jozef Jankovič, Miroslav Cipár, Jaroslav Daniška, Zdeněk Lukeš, Jana Chytilová, Jiří Kabeš, Josef Janíček, Petr Placák, David Černý, Jan Bubeník, Alexandr Vondra, Katerina Safarikova, Martin Severýn, Ondřej Novák, Barbara Day, Martin Pšenička, Gerd Koenen, Karel Schwarzenberg, Markus Meckel, Monika Grütters, dr. Mark Keck-Szajbel, dr.Stephan Wolle, Claudia Rusch.

După călătoria de studiu a urmat expoziţia „Freedom Express" (1939-1991), vernisată la Budapesta, Berlin şi Varşovia. Într-o aranjare modernă, pe cuburi din polycarbonate de mărimi diferite, uşor de aranjat şi adaptabile la diferite spaţii, s-au aplicat fotografii, documente, hărţi şi alte materiale ilustrative din perioada dominaţiei sovietice în Europa Centrală şi de Est, portrete ale unor personalităţi din secolul trecut (Hitler, Stalin, Ribbentrop, Molotov, Churchill, Truman, Roosevelt, Dubcek, Jivcov, Honecker, Ceauşescu, Papa Ioan Paul al II-lea, Kohl, Havel, Gorbaciov, Wałęsa etc.), tratate importante, chiar şi containerele de transport au devenit exponate, datorită grafitti-urilor tematice realizate pe ele.

De asemenea, expoziţia realizată de NDI[3] punctează atât modalitatea prin care fiecare ţară a obţinut libertatea şi democraţia, cât şi sfârşitul dominaţiei sovietice în Blocul Est-European. Expoziţia începe cu sfârşitul anilor '30, pentru a înţelege contextul în care o parte din Europa Centrală şi de Est a ajuns sub dominaţia sovietică. Multe dintre exponate redau viaţa de zi cu zi din comunism, rolul dominator al U.R.S.S.-ului, formele de opoziţie (1953, 1956, 1968, 1970 etc.), prezenţa dizidenţilor şi a literaturii de sertar. Desigur că majoritatea exponatelor se concentrează pe evenimentele din 1989 şi pe modul brutal în care s-au produs schimbările în ţări cum ar fi: România, Lituania şi Iugoslavia. Exponatele sunt însoţite de texte scurte în limba engleză. Unele sunt accesibile şi uşor de înţeles, datorită faptului că pe ele sunt reprezentate scheme, statistici, date ce reflectă migrarea populaţiei, cauzată de război, dizidenţă şi comunism.

Vizitatorii au beneficiat şi de un ghid audio. Ghidul era împărţit în două secţiuni: informaţii introductive, nu mai mult de câteva secunde, pentru fiecare parte a expoziţiei şi o variantă explicativă, mult mai complexă.

În cadrul expoziţiei s-au putut accesa diferite mărturii ale unor persoane particulare, chiar victime, unele filmări, documentare, fotografii, fragmente video şi înregistrări radio.

Fondul documentar şi fotografic conţine aspecte generale ale comunismului şi, separat, mişcările violente împotriva lui (1956, 1968, 1989 – România). În cadrul modulului trei, se regăsesc fotografii redând

[3] Nizio Design International – specializaţi în amenajări de muzee şi expoziţii tematice.

distrugerile din cel de-al Doilea Război Mondial, filmări cu oraşe în ruină, lupta de rezistenţă a comuniştilor, procese şi crime politice ale oponenţilor anti-comunişti, teroarea stalinistă, cultura îndoctrinării, cultul personalităţii dictatorilor, intoxicarea minţii umane.

Alte documente atestă faptul că regimul comunist şi-a găsit mulţi adepţi printre intelectuali, alegerile deveniseră doar un simbol ritualic, ele se falsificau, de fapt, şi preşedintele comunist era ales în unanimitate de voturi.

Europa Centrală şi de Est, sub conducerea Moscovei, este prezentă într-o altă secţiune a expoziţiei, împreună cu aspecte importante legate de viaţa de zi cu zi: protestele muncitorilor, condiţiile de muncă, Pactul de la Varşovia, intervenţiile dure ale sovieticilor în 1956 şi 1968, cuvântarea anti-sovietică a lui Ceauşescu, industrializarea rapidă, dar ineficientă, greşelile de management economic, planificarea centralizată, naţionalizarea fabricilor, uzinelor şi micilor meşteşugari, investiţiile inutile în fabrici neterminate, gulagul marilor monumente comuniste (Palatul Culturii, Canalul Dunăre-Marea Neagră etc.), vitrinele goale ale magazinelor, oameni stând la coadă, statistici care arată cât timp trebuiau să petreacă la ele, iarna în apartamentele din România (când temperatura nu trecea de 12°C).

În paralel cu realismul socialist se dezvolta o artă care intra în contradicţie cu sistemul: „Plastic People of the Universe" (Cehoslovacia), „Phoenix" (România), „Crikets" (Bulgaria), „Kaczmarski" (Polonia), desene animate specifice: „Aventurile albinei Maya", „Lolek şi Bolek". Vecinii disidenţi, ca Wolf Biermann, Václav Havel şi Aleksandr Isaevič Solženicyn, s-au opus, prin mijloace artistice, sistemului comunist.

O importantă propagandă avea loc şi în sport, statisticile arătau succesele repurtate de sportivii ce proveneau din ţări comuniste; alte fotografii fac referire la boicotarea Jocurilor Olimpice de la Moscova şi Los Angeles.

Un loc aparte îl ocupa şi cenzura, cultura şi religia în comunism. Diverse fotografii surprind aspecte din viaţa muncitorilor şi alcoolismul, care devenise o problemă generală în toate aceste ţări.

Populaţia era controlată, prin numărul de membri de partid, dar şi prin serviciile secrete de informaţii. Secţiunea „Pe calea democraţiei" concentrează fotografii referitoare la mişcări politice, respectarea drepturilor omului, schimburi de idei şi imagini la întâlniri naţionale şi internaţionale, lista unor organizaţii preocupate de respectarea drepturilor omului.

Cazul special al Solidarităţii, alte forme de protest, fotografii de la dezastre naturale (Cernobâl), industrii poluante (Eisenhüttenstadt, Giurgiu, Śląsk) ocupă panouri întregi în cadrul expoziţiei. Termenii „Perestroika" şi Glasnost" sunt explicaţi în detaliu, împreună cu reacţia statelor socialiste la

aceste politici, de la acceptare (Polonia şi Ungaria), la dezaprobare (Bulgaria şi Cehoslovacia), până la ostilitate (Germania şi România).

Căderea regimurilor politice din 1989, urmare a unor negocieri la mese rotunde sau a unor acte de violenţă, primele alegeri libere, fotografii cu premierii necomunişti, destrămarea U.R.S.S. şi retragerea trupelor sovietice din unele ţări europene au făcut obiectul altor panouri.

Expoziţia se încheie cu o serie de panouri cu noile partide create, aspecte ale creşterii fenomenelor naţionaliste, nostalgia comunismului (produse din era comunistă, restaurante redecorate ca în totalitarism), reforme economice, schimbarea numelor străzilor ce aminteau de regimul politic precedent, distrugerea statuilor unor comunişti şi liste de instituţii, muzee şi memoriale axate pe păstrarea istoriei recente, expansiunea simbolică a Uniunii Europene.

În paralel, s-au organizat unele evenimente culturale, prezentate publicului din oraşele respective: filme, seri de lectură şi workshop-uri. Expoziţia s-a axat nu numai pe cele mai importante evenimente ale „Toamnei Naţiunilor" (1989), ci a concentrat analize pe termen lung ale procesului politic şi ale strategiilor care au dus la divizarea Europei în două sfere de influenţă. Analiza transformărilor democratice din Europa Centrală arată că democraţia nu este un bun al tuturor, câştigat pentru totdeauna; pentru a o păstra, se impune cultivarea ei în permanenţă.

La Timişoara grupul a vizitat Muzeul de Artă şi Memorialul Revoluţiei. La Memorial, după proiecţii de filme documentare, au urmat dezbateri moderate, în 5 septembrie, de preşedintele asociaţiei, Traian Orban, şi de Brânduşa Armanca, reputat jurnalist timişorean, care şi-a prezentat, în 6 septembrie, cartea *Frontierişti* şi documentarul inspirat de aceasta.

Simona **MOCIOALCĂ**

2014 – între speranţe şi certitudini

Upon the celebration of 25 years from the Romanian Revolution of December 1989, the agenda of the Memorial of Revolution Association is considerably generous, as our publications as well numerous exhibitions abroad are in progress. We have also planned a large number of anniversary events, pilgrimages, deferential sport competitions and an international symposium, in collaboration with the Civic Academic Foundation of Bucharest.

In December we will sanctify a commemorative monument carved by Sculptor Eugen Barzu in honour of the Heroes. Another memorial monument is to be finished by Sculptor Aurel Gheorghe Ardeleanu. A bronze anniversary medal, created by Luigi Varga, is another project which will be soon materialized.

Emilia Ciovor, from the "ALTFEL" Initiative Group, invited us to collaborate in promoting the strategies targeting the young people in City of Timişoara. „Balkania Tour", a tour operator represented by Mr. Quentin Guenebeaud, expressed its interest in finding out more about the Memorial of Revolution Association, as it intends to promote our establishment on their website.

Anna Huth, Assistant Curator at the General Communication Department of the European Parliament from Brussels, has also expressed her intention to set up a museum – an "European House" and consequently, she asked for documentary materials.

Following the same trend, the Romanian Embassy of Warsaw asked for a series of photos to be exhibited on occasion of December 1st 2014 (National Day of Romania), and the journalist Annett Müller from Deutschlandfunk gathered documentary evidences on how Romania looks like 25 years after the Revolution and at the same time she came with an interesting suggestion: to organize a history class at the Memorial of Revolution Museum.

Key-words: Romanian Revolution of December 1989, Revolution Heroes, Memorial of Revolution, Civic Academic Foundation, Eugen Barzu, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Anna Huth, Quentin Guenebeaud, "Balkania Tour", Emilia Ciovor, Luigi Varga, Suzana Fântânariu, Annett Müller, Simona Lobonţ, Traian Orban, „Nikolaus Lenau" High School.

Cuvinte-cheie: Revoluţia Română din Decembrie 1989, Eroii Revoluţiei, Memorialul Revoluţiei, Fundaţia Academia Civică, Eugen Barzu, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Anna Huth, Quentin Guenebeaud, Balkania Tour, Emilia Ciovor, Luigi Varga, Suzana Fântânariu, Annett Müller, Simona Lobonţ, Traian Orban, Liceul „Nikolaus Lenau".

Anul 2014 marchează 25 de ani de la Revoluţia Română din Decembrie 1989, o trecere anevoioasă, plină de evenimente, de confruntări şi, din păcate, numeroase victime, de la teribila dictatură ceauşistă la democraţie. În acest context, agenda Memorialului Revoluţiei este deosebit de generoasă, în pregătire fiind nu numai publicaţiile noastre, ci şi alte momente deosebite.

Între 2-3 decembrie, în colaborare cu Fundaţia Academia Civică din

Bucureşti, organizăm simpozionul „25 de ani. Ce am visat? Cum ne-am trezit?”, cu participare internaţională, naţională şi locală, unde prestigioşi istorici şi oameni de cultură vor prezenta lucrări ştiinţifice despre Revoluţie, comunism, speranţele şi aşteptările noastre legate de tânăra noastră democraţie, precum şi despre conturarea ulterioară a vieţii noastre politice şi sociale.

Expoziţia itinerantă de fotografii şi filmele noastre documentare vor fi prezentate la Roma, leagăn al civilizaţiei europene, unde suntem convinşi că interesul va fi mare, atât datorită strămoşilor noştri comuni, cât şi a faptului că o mare comunitate românească trăieşte în Italia.

Uşile vechi din sediul Memorialului Revoluţiei, transfigurate artistic de Suzana Fântânariu, au făcut obiectul unei expoziţii de impact, „’89 din uşă. Un proiect de artă şi memorie”, expusă în prezent în cadrul Galeriei ’89. Într-un proiect nu prea îndepărtat, uşile vor fi expuse şi la Bilbao, în Spania. Suzanei Fântânariu i s-a decernat, de către Ministerul Culturii din Republica Moldova, la 31 august 2014, Marele Premiu, în cadrul Expoziţiei-concurs de artă contemporană „Saloanele Moldovei”.

În decembrie vor avea loc evenimentele comemorative, când preconizăm să sfinţim monumentul realizat de Eugen Barzu, închinat memoriei Eroilor noştri. Coloana de marmură, înaltă de peste 3,5 m, îşi va găsi locul chiar în curtea Memorialului Revoluţiei şi, cu timpul, sperăm că va avea şi o replică, respectiv un monument mult mai înalt, probabil în zona Căii Buziaşului, ca omagiu adus muncitorilor participanţi la Revoluţie.

Desigur că vom continua proiectele mai vechi, devenite tradiţionale şi emblematice pentru Memorialul Revoluţiei: *Pelerinajul la monumentele timişorene,* la 18 decembrie*, Pelerinajul pe urmele Cenuşii Eroilor-Martiri,* între 19-21 decembrie, pe traseul Timişoara – Bucureşti – Popeşti-Leordeni – Slatina, precum şi competiţia sportivă Cupa „Memorialul Revoluţiei”, Ediţia a VII-a.

O medalie aniversară din bronz, realizată de Luigi Varga, este un alt proiect care se va concretiza curând. Reputatul artist plastic ne-a mai creat o medalie, deosebit de apreciată, cu prilejul a 20 de ani de la Revoluţie şi de la înfiinţarea Memorialului Revoluţiei.

Reprezentanta Grupului de Iniţiativă ALTFEL, Emilia Ciovor, a venit în întâmpinarea noastră cu informaţii privind organizaţiile care desfăşoară activităţi de şi pentru tineret şi ne-a lansat, totodată, o invitaţie la conferinţa de promovare a strategiei de tineret a oraşului Timişoara. Organizaţia ALTFEL, împreună cu Institutul Intercultural Timişoara, Primăria Municipiului Timişoara, Direcţia Judeţeană pentru Sport şi

Tineret Timiş şi Fundaţia Judeţeană pentru Tineret Timiş a iniţiat proiectul „Dă glas generaţiei tale!”. Scopul proiectului este de a crea un dialog structurat între decidenţii politici, autorităţile locale, tinerii şi organizaţiile de şi pentru tineret din Timişoara. Elaborarea proiectului a implicat activităţi de planificare strategică, dezbateri, ateliere, conferinţe publice, cercetări sociologice în vederea definirii unor documente de politică publică atât de necesare dezvoltării tinerilor, pentru realizarea strategiei locale pentru tineret în Timişoara. Şi Memorialul Revoluţiei doreşte să se apropie de tânăra generaţie, pentru ca aceasta să cunoască evenimentele datorită cărora se trăieşte acum altfel decât până în 1989.

Quentin Guenebeaud reprezintă agenţia de voiaj „Balkania Tour” şi a descoperit, în cadrul activităţii sale din România, asociaţia noastră, care i-a suscitat interesul. Clienţii „Balkaniei Tour” sunt francezi şi spanioli, iar agenţia doreşte să le propună vizite cu informaţii în limba spaniolă, franceză sau engleză. Urmează ca şi activitatea Memorialului Revoluţiei, cu posibilitatea de vizionare a filmelor documentare în limbile solicitate, să fie promovată pe site-ul agenţiei.

Anna Huth, asistent curator la Direcţia Generală de Comunicare de la Parlamentul European din Bruxelles, doreşte să amenajeze un muzeu – o „Casă a Europei”. În acest scop, ne-a solicitat pentru expunere o haină purtată de o victimă din Revoluţie, o copie a sa sau alte materiale documentare.

Tot în perspectivă, Ambasada Română de la Varşovia ne-a cerut o serie de fotografii pentru a fi prezentate cu prilejul zilei de 1 Decembrie.

Sculptorul Aurel Gheorghe Ardeleanu doreşte realizarea bustului lui Ioan Monoran, pe care să-l aşeze în preajma Memorialului Revoluţiei, ca simbol al începutului evenimentelor din Decembrie 1989.

Jurnalista Annett Müller de la Deutschlandfunk, un post naţional de radio din Germania, se documentează despre cum arată România la 25 de ani după Revoluţie. Pentru acest subiect a propus întâlnirea a două generaţii într-o oră de istorie: Traian Orban, care a fost activ în timpul Revoluţiei, a trăit experienţa regimului comunist şi păstrează memoria acelor vremuri prin Memorialul Revoluţiei, şi, de cealaltă parte, tineri care încă nu se născuseră în 1989 şi care cunosc această istorie doar din povestirile părinţilor lor. La propunerea jurnalistei, preşedintele Memorialului Revoluţiei, Traian Orban, va preda lecţia de istorie orală la una din clasele a X-a de la Liceul „Nikolaus Lenau” din Timişoara, elevi fiind conduşi de doamna profesoară Simona Lobonţ. Copiii vor aduce poze cu alimente pe care le mănâncă ei la masa de seară, iar în timpul lecţiei, cu ajutorul unor poze, li se va reconstitui o cină de pe vremea lui Ceauşescu,

exemplificându-li-se lipsurile care existau pe atunci. De asemenea, se doreşte ca şi elevii să vorbească în această oră de istorie şi să descrie cum îşi imaginează ei regimul Ceauşescu.

Din acest an ne vizitează constant trei agenţii de turism: „World Sydney Travel" din Bucureşti, „Pan Travel" din Cluj-Napoca şi „Reise Club" din Copenhaga, care ne aduc turişti din Taiwan şi Danemarca, colaborare pe care o vom dezvolta şi cu alte agenţii, deoarece intenţionăm să prezentăm Revoluţia Română unui număr cât mai mare de turişti.

Privitor la publicaţiile noastre, ca o noutate, vom edita un număr special în limba germană al „Buletinului ştiinţific şi de informare", incluzând articole reprezentative din munca de peste 7 ani a colectivului nostru.

Simona **MOCIOALCĂ**

COLABORATORI

Georg Herbstritt, cercetător, Institutul Gauck, Berlin

Richard Andrew Hall, cercetător, Indiana University, S.U.A.

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, Bucureşti

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică Bucureşti

Lucia Hossu-Longin, realizator de emisiuni TVR, Bucureşti

Dumitru Tomoni, profesor doctor în istorie, Făget

Marius Mioc, revoluţionar şi publicist, Timişoara